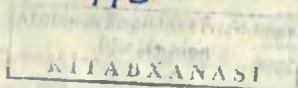

НИЗАМИ КӘНЧӘВИ

ЈЕДДИ КӨЗӘЛ

175

"АЗӘРБАЈЧАН ЕНСИКЛОПЕДИЈАСЫ"
НӘШРИЈАТ-ПОЛИГРАФИЈА БИРЛИЈИ
Б а к ы - 2 0 0 0

83.3 (Аз)
Н 65

Тәртиб едәни Хәлил Рза Улутүрк
вә "Араз" Али Әдәби
мүкафатлары лауреаты
ФИРӘНКИЗ ХАНЫМ УЛУТҮРК

Азәрбајчан түркчәсинә чевирәни
вә редактору
ХӘЛИЛ РЗА УЛУТҮРК

Низами Кәнчәви

Н 65 **Једди көзәл (Чевирәни Хәлил Рза Улутүрк). "Азәрбајчан
Енсиклопедијасы" НПБ, Бақы. 2000, 416 сәһ.**

Китабда Хәлил Рза Улутүркүн төрчүмәсиндә Азәрбајчан шаири вә
мүтәфәккири Низами Кәнчәвинин "Једди көзәл" әсәри верилмишдир.
Јахын Шәрг әдәбијатында илк дөфә белә сәпкидә гәләмә алынмыш, төкчә
Шәрг дејил, Гәрб әдәбијатына да тө'сир кәстәрмиш бу поеманын Хәлил
Рза төрәфиндән едилән төрчүмәси орижинала јахынлығы илә сечилир.

Н 65 — 4702060102
М 657—2000 Е'лансыз

83.3 (Аз)

ISBN 5-89600-281-5

© Азәрбајчан дилинә төрчүмә,
Хәлил Рза Улутүрк, 2000.

БӘДИИ СӨЗҮН ТАНРЫСЫ

Сајсыз-һесабыз ағыз әдәбијаты инчиләри-бајатылар, лајла-
лар, гошмалар, нағыллар, дастанлар, мәсәлләр, аталар сөзләри,
мәрасим нәғмәләри, бәзәмәләр, ағылар, холаварлар... вә "Дәдә
Горгудун китабы" кими өзәмәтли халг абидәси илә зәнкин олан
мәдәнијјәтимизи өз көкү үстүндә битмиш һәјат ағачына бән-
зәтсәк, дејә биләрик ки, сағлам вә дәрин риш'әләри бәрәкәтли
милли зәминдән су ичәп бу орман нәһәнки башга гәјнағлар да
биканә галмамыш, бә'зән тарихи зәрурәт, јахуд тәсадүф нә-
тичәсиндә бу јурда кәлиб чыхан ирмағлары да нуш етмишдир.
Азәрбајчан дүһасы өзүнү тәсдиг едиб бәшәр сәрвәтинә чеврил-
дији чағларда гардаш мәдәнијјәтләрә вә дилләрә нәинки арха
чевирмәмиш, бәлкә әксинә, онлары әјрәниб мәнимсәмәк вә
өзүнүнкүләшдирмәк уғрунда мүбаризәнин бир сыра инкишаф
мөрһәләләрини ашыб кечмиш, милли вә гејри-милли тө'сирләрин
ујушмасы, гәјнајыб-гарышмасы нәтичәсиндә нечә бәдии мө'чү-
зәләрин јарандығыны сүбүт етмишдир. XII әсрдә Түрк (Азәр-
бајчан) ислам ренесансынын бир чүт јүксәк зирвәси адланмаға
лајиг Әфзәләддин Хагани (1120–1199) вә Низами Кәнчәви (1141–
1209) јарадычылығы буна ән парлаг мисалдыр. һәр ики даһи, һеч
шүбһәсиз, XII әср Азәрбајчанында ән бөјүк мәдәни һади-
сәләрдир. Мүәјјән тарихи шәраит вә сәбәбләр учбатындан башга
ғылафда, фарс дилиндә јаранса да бу әдәби һадисә өз маһијјетини
дәјишмир. Азәрбајчан керчәклијинин, Азәрбајчан зәкасы вә
мәһлијинин бәдии ифадәси олараг галыр.

Марағлыдыр ки, өмрү боју јалныз шаирлик етмиш Низами
Кәнчәви һәтта бөјүк һәрфләр илә јаздығымыз "ШАИР" сөзүнә

сыгмыр, ады һәр дөфә чәкиләндә фәлсәфә, астрономија, һүгүт, тәбәбәт тарихи, дилчилик, этнографија кими елм саһәләринини маһир биличиси епитетләрини сөйләмәји санки биздән тәләб едир. Көрүнүр, бөјүклүјү дә елә бундадыр ки, сајдығымыз вә сајмадығымыз епитетләрин һамысыны о, бирчә "ШАИР" анлајышына сығдыра билмиш вә бу кәлмәјә о вахтачан мисли көрүнмәмиш мүндәричә вә мә'на, шәрәф вә ләјагәт нуру кәтирмәји бачармышдыр. Парлаг вә аловлу јәј күнәши ајдын вә сакит дәнизин ајнасында нечә бөрг вурурса, Азәрбајчан халгынын XIII јүз иләдәк кечдији тарихи кешмәкешләрин чохәсрлик зәнкин тәчрүбәси, фикир вә еһтирас бурулғанлары, мадди вә мә'нәви мәдәнијјәтинин бөјүклүјү, чөрәк вә истиглал уғрунда гаршысы алынмаз мүбаризәси Низами Кәнчәвинин поезија ајнасында еләчә ајдын көрүнүр. Низами јарадычылығы о вахта гәдәрки Азәрбајчан керчәклијинин вә мәнлијинин бәдии енциклопедијасыдир. Улусун вә хүсусән дә, зәһмәткеш халгын елә бир мүгәддәс нијјәти, фикир вә үмид чырпынтысы јохдур ки, бәдии мө'чүзә кими јаранмыш Низами поезијасында әбәдиләшмәсин, ше'рин е'чазкар күчү илә мисраларда шәфәгләнән сөз материалына чеврилмәмиш олсун.

Низами сөзүн гүдрәтинә инанырды. Бәшәр һәјатынын ән јүксәк харүгәси олан сөзү, елми вә бәдии сөзү Танры веркиси адландыран Низами фе'лән сүбут едирди ки, инсанлары вә мүхтәлиф нәсилләри бир-биринә бағлајан, кечмиш илә бу күн вә сабаһ арасында чыхылмаз көрпү јарадан вә беләликлә, бәшәријјәтин ваһидлијини, өлмәзлијини, тарихи тәрәггинин јүрүшүнү тә'мин едән аз гала јалныз сөзүн гүдрәтидир, бир дә сөзүн ишә, әмәлә чеврилмәси, инсан руһунун өлмәзлијидир!

Сәккиз әсрдән чохдур ки, бәдии сөзүн гәдрини билән бәшәријјәтин мүхтәлиф гит'әләрдән јөнәлән нәзәрләри Низаминин Азәрбајчанда учалан әзәмәтли һејкәлине зилләнмишдир. Бунун сәбәби одур ки, өз әсринин ән бөјүк өвлады, дүнја вәтәндашы адланмаға ләјиг Низами бүтүн әсрләр, заманлар үчүн өз бәдии күчүнү сахлајан өлмәз әсәрләр јарада билмиш, Азәрбајчан поезијасынын бешији башында дајанмыш, она тамамилә јени мүндәричә, ингилаби руһ вә о вахтачан мисли көрүнмәмиш хәлгилик, бәшәри гәјәләр илә ашыланмыш романтика, һәгигәт

ишығы кәтирмишдир. Нә сағлығында, нә дә вәфатындан кечән илләр әрзиндә Низами ирсинә мараг, мәһәббәт һеч вахт сојумајыб, азалмајыб. Азәрбајчан милли һадисәси олса да милли һүдудлара сығмыр Низами!

Хош нахышдыр даһиләр. Онлар бу дүнјаја вида едиб өз көзләрини јумаркән белә, халгын көзләрини ачырлар. Онлар өләндән сонра белә, инкишафдан, јүрүшдән галмыр, јаратдығлары мә'нәви сәрвәт сәјәсиндә јени-јени үрәкләри, шүарлары, өлкәләри фәтһ едирләр. Бу мә'нәви фәтһ һеч бир вахт дајанмыр, әксинә, өз һүдудларыны кенишләндирир. Тарихи тәрәггинин һәр һансы кәсиминдә, хош вә бәлалы күнләриндә биз онсуз кечинә билмирик. Сәккиз әсри архада гојуб доғуз әсрә нүфуз едән даһи бу илләрин кешмәкешләри, туфанлары арасында јалныз, тәнһа кечинмәјиб, јаратдығлары вә дүнја вәтәндашларына чевирдији гәһрәманлары илә бир сырада аддымламышдыр.

* * *

Низамијә дүнја шөһрәти газандыран "Хәмсә"си олмушса да һеч шүбһәсиз, онун јарадычылығынын өсасыны лирика диваны тәшкил етмиш, илк арашдырычылары 20 мин бејт һәчминдә нишан вердикләри бу диванын төөссүф ки, зәманәмизә чүз'и бир һиссәси кәлиб чатмышдыр. Даһи шаирин азәрбајчанлы охучулары төгдим олуна һәләлик сон "Лирика"¹ китабында онун гәләминдән чыхдығы шүбһә доғурмајан 6 гәсидәси, 135 гәзәли, 31 рүбаиси, һабелә бир нечә гит'ә вә бејти төгдим олунмушдур¹. Профессор Рүстәм Әлијевин русча төгдиминдә бу "Лирика"² сәрвәтләри бир аз да мәһдудлашыр: вур-тут 5 гәсидә, 60 гәзәл, 2 гит'ә, 8 рүбаи. Әлбәттә, Низами ирсинин там ашкарланмасы уғрунда мүбаризә давам едир. ССРИ, Иран вә үмүмән дүнја Низамишүнаслығы бу ирсин там ләјагәти илә үзә чыхарылмасы јолунда әзмлә чалышыр. Бу саһәдә һәләлик ән бөјүк гәләбә Низами әсәрләринин елми-тәнгиди мәтнинин јарадылмасында, нәшриндә вә арашдырылмасында әдәби, елми гәһрәманлыг өрнәји көстөрмиш шаир вә алим Ваһид Дәсткердијә мәхсусдур. Даһи шаирин лирика нүмунәләрини сәккиз әлјазмасы вә ики чүнк өсасында јаратмыш Ваһид Дәсткердинин ахтарышларыны

давам етдирән алимләрин кеч-тез даһа чидди уғурлар газанача-ғына үмид бәсләмәк олар. Ахы, Низами диваны мүүжән заманларда Түркијәдә, Орта Асијада, Сәфәвиләрин сарај китабханасында олмуш, "Нүзһәтүл мәчалис" мүүллифи Чәмаләддин Хәлил Ширвани (XIII әср), "Асарүл-билад" јазары Зәкәријә Гәзвини (XIII әср), "Тәзкирәтүш-шүәра" мүүллифи Дәвләтшаһ Сәмәргәнди (XV әср), "Сәфинәји-Саиб" алманахынын даһи јарадычысы Саиб Тәбризи (XVII әср) бу диваны көрмүш, ондан бәһс ачмыш, јери кәләндә өрнәкләр вермишләр³.

Профессор Рүстәм Әлијев белә бир еһтималында там һағлыдыр ки, Низами кими гајнар илһамлы јарадычы бирчә Диван илә јетинә билмәзди. Онун һәм кәнчлик, һәм дә гочалыг Диваны олмуш, өмрүнүн сонларына јахын өзү, јахуд бәлкә дә башга бир гәләм саһиби бу лирика өрнәкләрини ваһид вә әзәмәтли бир Диванда бирләшдирмишдир. Бәлкә дә һәмән Диван дүнјанын һансы бир китабханасынын күнчүндә, рәфиндәсә мүркүләјир, каталога дүшмәсини вә өз арашдырычысыны көзләјир⁴.

Хәлил Рза Улутүрк,

*Азәрбајчанын халг шаири,
филолокија елмләри доктору*

¹ *Низами Кәнчәви*. Лирика, Бақы, "Елм" нәшријаты, 1983. Филолохи тәрчүмә, шөрһләр вә гејләр профессор Мүбариз Әлизаләниндир. Тәртиб еләни вә редактору Х. Б. Јусифов.

² *Низами Гянджеви*. Лирика, Баку, Язычи, 1981. Перевод, вступительная статья и комментарии проф. Рустама Алиева. Редактор академик АН Азербайджанской Республики З. М. Буниятов.

³ *Хәлил Јусифов*. Низаминин лирикасы, Низами Кәнчәви, Лирика, Бақы, "Елм", 1983, (китаба өн сөз) с. 8.

⁴ *Рустам Алиев*. "О судьбе Дивана Низами", Низами Гянджеви, Лирика, Баку, Язычи, 1981, с. 13.

БАШЛАНҒЫЧ

Мәрһәмәтли, шәфғәтли Танрынын ады илә

Сәнин өзүндөндир варлығын, еј пир!

Мәкәр сәндән әввәл варлыг билинир?

Һәр бир башланғычын башланғычысан,

Һәр сонун да сону, еј улу Јәздан!

Сән еј мавилији өршә галдыран,

Улдузлар јандыран, мин-мин бүрч гуран!

Варлығы ихтира, ичад едөрәк,

Сәха мә'дәнләри јарадан, еј Ток!

Сәнсән бу аләми саһмана салан,

Бүтүн кайната чан вермисән, чан!

Варсан. Мисилсизсән. Ким сәнә охшар?

Сәнә шәкк едөрми ағлы оланлар?

Көрән көзләр үчүн сән ачыг-ајдын,

Һүснүн, сурәтиндир јаратдығларын.

Һәјата бағлыдыр һәр бир мөвчудат,

Сәнсән һәр чанлыја верән гол-һанад.

Еј сонсуз аләми јохдан вар едән,

Ачлары дојуран, дән нисар едән!

Еј бүтүн адларын илкин ад-сапы,
Башлангычын башы, бәс сонун ханы?

Сайлар сырасында өн биринчисән,
Јекун вураркән дә сән биринчисән.

Һәр бир дүзәлиши сәнсән дүзәлдән,
Јанына гајыдар пуч олуб кедән.

Хәјал сәни арар, гајыдар начар.
Гонмамыш гапына нә тоз, нә дә хар.

Һамы доғулса да, доғулмадын сән,
Сән Танры... галанлар јел кими әсән.

Бирчә ишарәнлә мин јол ачырсан,
Долашыг ризләрә шә'лә сачырсан.

О кимдир әмриндән кәнарда галан,
Гыфылы үстүндән гыфыл вурулан?

Сүбһә бәхш еләдин бир Дан улдузу,
Күндүзә гызыл гуш, гуша да рузу.

Бах ағлы гаралы бир чүт сараја,
Онлары сән вердин күнәшә, аја.

Ачдығын јолдадыр күндүзлә кечә,
Гулағы һәлгәли гулуи икичә...

Һөкмүнлә көрүрләр јахшы, пис иши,
Сәнсиз мүмкүнмүдүр чәрхин кәрдиши?

Чырагдан парлагдыр һәр бејин мәғзи,
Сәнсән зәка вериб нурладан бизи.

Әғлимиз нә гәдәр чевик олса да,
Гаршында мат галар, динмәз мәбада.

Ағыл печә кетсин сәнин јолуну?
Сәни дәрк етмәјә чағырма ону.

Чап ки, бир чөвһәрдир бөдәнимиздә,
Чөвһәр вар олса да ким көрүб биздә?

Сәнин нә јерин вар, нә дә чөвһәрсән,
Сәни печә тапар? Мат галмышам мән.

Бизә сән көстәрдин јолу... Бәс сәнә?
Һәр јердә олсан да, сән јохсан јенә.

Једди гат сәманын зәррәсијик биз.
Једди көјүндән дә харичик шәксиз.

Нә хејри, әғлимиз јол тапды сәнә,
Чүр'әти вармы ки, баха үзүнә?

Бу ајдын күндүздән кечәјә гәдәр
Мөһтачды фејзинә бүтүн хилгәтләр.

Сәнсән һәр өһвала өзкә һал верән,
Вармы сәндән савај һал дәјишдирән?

Сәнсиз ола билмәз нә јахшы, нә пис,
Заты бәхш еләјән өзүнсән шәксиз.

Сәнсән даш ичиндән чыхаран, бәли,
Һәр лә'лин одуну, од кими лә'ли.

Аләм вә аләми долашан көјләр
Гапында һәмишә итәләшәрләр.

Һәр кәс бир нахышдыр пәрдәндә сәнин,
Һәр шејсән. һеч нәји јохдур кимсәнин.

Јахшы, јаман ишә габилми үлкәр?
Ачиз дејилмидир үлкәр, ја гәмәр?

Улдузлар инсана верирми мурад?
Көjlөрө галхарды онда Кеjгубад.

Тапылмамыш бирчө мүнөччим һөлө,
Сөнин хэзинәни кәтирсин әлө.

Сөхавәт сачдығын кимдир? Бир надан –
Сечмәз Беш улдузу "Једди гардаш"дан.

Өjrәндим һәр фәнни, һәр сирри бир–бир,
Билирәм, нүчумда һәр гырпым нәдир?

40 Сәни тапан күндән дәјишди әһвал.
Бүтүн китаблары гападым дәрһал.

Бүтүн сурәтләри танрьда көрдүм,
Өзүнсән һәр шеји Јарадан... көрдүм.

Һарада бир чан варса, сәнсән дирәји,
Сәнин тәндириндән чыхыр чөрәји.

Јол вермө, гапында саллансын башым,
Мәндән үзүн дәнсә, кимө әл ачым?

Еј һәр бир хилгәтә рузу верән һагт,
Мәнә дә чөрәји өзүн вер анчаг.

45 Кәпчлик чағларымда сәнин гапындан
Өзкә бир гапыја кетдимми бир ан?

Мән пај истәмирдим, сән өзүн вердин,
Чөрәји свимө өзүн көндәрдин.

Сәнин дәркаһында гочалмышам мән,
Бу горхулу чагда јапыш әлимдән.

Нә дејим, дедијим һәр бир сөз хәта,
Сән мәнә јар олсан, күлөр дүнја да.

Чаһанын чөнкиндән мән сәркәштәни
Тәк сән гуртарарсан. Ал, гуртар мөни!

50

Мән кимө јалварым? Сәнсән әл тутан,
Гәбул ет, сәндәдир һәр гәбул, имкан.

Мин өртүк кизләјиб бәлкә мин сирри,
Сәндән кизли дејил анчаг һеч бири.

Сәнә чохдан ашкар бир мурадым вар,
Она гол–ганад вер, еј пәрвәрдикар!

Әһдими јеринә јетирмәсән дә,
Гәрәзсиз јаначаг нәфәсим тәндә.

Сәндән диләјирәм һәр мәтләбими,
Тәк сәнә ачырам долу гәлбими.

55

Сиррими ел билсә, алчаларам мән,
Анчаг сәнә десәм, учаларам мән.

Еј гул Низамини сахлајан јәздаг,
Мөни јад гапыја говма гапындан!

Башымы өзүн тәк учалт, еј Сөма,
Гәнаәт тачы гој мөним башыма.

Дүнја сәркисиндә мән дә вар олум,
Лүт бир дәрвиш икән тачидар олум.

ПЕЈГӘМБӘРӘ ТАПЫНМА

Пәркар чеврәсинин орта нөгтәси,
Хилгәт ишләришин хәтми, сон бәһси.

60

Чәрхин једди бағдан ширин нүбары,
Ағлын тачында гаш, сөз тачидары.

О Хачэдөн савај кимдир, дүшүн кәл:
Танрынын елчиси Әһмәди – Мүрсәл.

Бүтүн јалвачларын шаһы, күлтачы,
Дини – ғылынчыдыр, тачы – ме'рачы.

Үмми сајылса да аләм онундур,
Әршә кәлкә салды, күршә ишыг, нур.

Тәхтиндә дөрд балыш... динин пак оду,
Беш јол намаз ғылыб, беш тәбил вурду!

65

Өзкәләр түфејли, мөгсәд јалныз О,
Тәк Мәһәммәд дини шанлы, уғурлу.

Адәм палчығынын көвһәри, заты,
Ән сафы о иди, галанлар хылты.

Сон дәрә һәрләнән көјә дә, керчәк,
Хәтм хүтбәсини о билдирәчәк.

Дүзлүк үстүндәдир әмри, јасағы,
Јасағы, әмри дә горујур һагты.

Сајсыз хәзинәләр саһибни олан
Фәхр едиб, гачмајыб јохсуллуғундан.

70

Онун кәлкәси дә нур иди бәлкә,
Күнәш олан јердә ахы нә кәлкә?

Танрынын наһби, әрзин пәнаһы,
Мат гојду шаһматда һәр падишаһы.

Башындан басырды ким олса һарын,
Әлиндән тутурду јыхыланларын.

Јахшылар – көзүнүн гарасы, ағы,
Јахыб-јандыарды заты ғырығы.

Гәһр ғылынчыјла ган төкәрди, ган,
Вә мәлһәм гојарды о бири јандан.

75

Даш үрәклиләри гандаллајарды,
Сыныг көнүлләрә шәфғәт јајарды.

Бир вахт она гаршы ат ојнаданлар,
Әдавәт кәмәри бағлајан чанлар.

Нечә илдән сонра, инди, бујур бах:
Онун тәбилини чалырлар анчаг.

Әрзи онун үчүн, ону әрз үчүн
Сечиб јаратса да јарадан бир күн.

"Ма зағә" мөһүрлү көзләри, ај – һај
Башга бағ көрдүмү Танрыдан савај?

80

Једди мин ил сонра анадан олду,
Једди јүз мин иллик чаһан онунду.

Ај, үлкәр әјниндә сәма палтары,
Гулағы һәлгәли гуллуғчулары.

Әсл илә фәр'дә ки, дөрд досту вардыр,
Онун дин евинә мөһкәм дивардыр.

Онун көрүш нуру кәлир хилгәтдән,
Онун хилгәтинә афәрин, әһсән!

Јердән көјә гәдәр һәр чисмә чандыр,
Һәр дәм јардым едән, мәдәд ғыландыр!

85

Бүтүн бәндәләрә одур верән чан,
Биз һамымыз тәхтик, о са – Сүлејман.

Әрзә әтир сачыр онун нәфәси,
Тәр-тәзә хурмадыр бизә төһфәси.

Гуру тиканлыгдан дәрир хурманы,
Хурмасы тикан төк санчыр дүшманы.

Гајчы бармаглары гызыл, ја күмүш –
Ајын алмасыны икијә бөлмүш.

Көјүн көзүндә Ај итдирсәјими?
Нечә кәсди, атды бир чәрраһ кими.

90

Көзүнә нур кәлди сәјјарәләрин,
Сечән сечиләнә деди: – Афәрин!

Чәрхин кәрдиши төк һеј дөнә-дөнә
Салам Сечиләнә, алгыш Сечәнә!

ПЕЈҒӘМБӘРИН МЕ'РАЧЫ

Сығмады чаһана башындакы тач,
Тәхтини көјләрә галдырды ме'рач.

Алчагдан учаја руһу жүксәлди,
Једәјиндә Бүраг, Чәбрајыл кәлди.

Деди: – Галх белинә, уч, шығы асан –
Јерләрдән көјләрә учалмалысан.

95

Хилас кешикчиси бу кечә сәнсэн,
О хүсуци гәсрә кешик чәкәнсэн.

Сәниндир илдырым сүр'өтли Бүраг,
Кешик сәнинкидир... белинә чәлд галх!

Гаравул бәхтини кәтирдим сәнә,
Бүраг төк көһләни јетирдим сәнә.

Ајсан, кәчавәни бирбаш чәрхә сүр,
Шаһсан, улдузлара кәмәнд ат, јүјүр.

Гопар алты јөнү једди көкүндән,
О доггуз фәләји чармыха чәк сән.

100

Семак улдузундан чап сәмәндини,
Мөләкләр башына сал кәмәндини.

Һазырда кечәјә өтир сачашлар,
Јашыл кејимлиләр јолда сәнә јар.

Бу пәркарын Мисир пазәнинләри
Сәни Јусиф билир нә вахтдан бәри.

Чап, тамаша гылсын һүснүнә онлар,
Әлини турунчла бир доғрајашлар.

Ајағын алтында бир ејванды көј,
Көлкәнин зүлфүјлә тазөләнсин гој.

105

Атын ганад ачсын көјләрдә көрәк,
Мөләкләр гәсрини ејванына чәк.

Үзүн бағлар кими тазә-тәр олсун,
Кечә сәјјаһлары сәндән нур алсын.

Кечә сәнин кечән, вахт дуа вахты,
Нә истәсән дилә, ачылыб бахтын.

Әршин тәхтиндәчә гур чадырыны,
Ач мөләк јурдунун халыларыны.

Фәршин синәсиндән атлан да мәғрур,
Әршин көзләрини нур илә долдур!

110

Артыг тачидарсан, көтүр, ал тачы,
Һамыдан баша кеч, өзүнсән башчы.

Сән уча башыны бир аз да учалт,
Һәр ики аләми бир-биринә гат.

Тәмизлә јолуну... Јолун кен, өнкин,
Јөнөл дәрқаһына о Әбәдинин!

Гәдәм һагты алсын көјдән ајағын,
Һәр ики аләмдә галхсын бајрағын!

Алды Чәбрајылдан бу хош хәбәри,
Һәзрәт Мәһәммәдин күлдү көзләри.

115 Итирди һушуну, јанды нәфәси,
Тахды гулағына гуллуғ һәлгәси.

Танры кәламыны кәтирән елчи,
Танры фәрманыны динләјән елчи.

Һәр ики әманәт хәзнәчиси, бах,
Иблис адамлардан, иблисдән узаг...

Чәбрајыл әминди, Мәһәммәд әмин,
Ағылла силаһлы әзәмәт әмин.

Бири саһибинә чатдырыр сөзү,
Бири гулаг асыр, алышыр үзү.

120 Гаранлығ кечәдә чырағ Мәһәммәд,
Мурад күнәшилә нурланан гүдрәт.

Бојун гачырмады енән кәмәнддән,
Беләчә тахасан зәр һәлгәни сән.

Әрәб аты – шимшәк Бүраға минди,
Әлиндә гамчысы динди, нә динди.

Учаларда сүзән көклик сајағы,
Гартал ганадына дөңдү ајағы.

Товуз шәһпәрли ат галхды сәмаја,
Кавус кәчавәси јөнәлди аја.

125

Елә учурду ки, шығымағындан
Ганад сындырырды дәрд төрлан, инан.

Һәр шеј ајағында әләк-вәләкди,
Кечә тәпик једи, Ај јүкән чәкди.

Хәјал бу сүр'әтә чата биләрми?
Шимшәк бу чүр гылынч чала биләрми?

Тәфәккүр чүр'әтдә, руһ һәрәкәтдә,
Јетә биләрми һеч мәкәр бу һәддә?

Бу јүрүш өнүндә ахсагды онлар,
Аддым вүс'әтиңдән бәрк сыхыланлар.

130

Нәфәси аз гала гүтбү өридә,
Күнеј дә, Гузеј дә галды керидә.

Семак улдузуну јолда сејрә кәл,
Кәһ Рамин көрүндү, кәһ да ки, Ә'зәл.

Мәһәммәд Бүрағын ајағ рөгсилә
Сәма китабыны јазды һөвәслә.

Көјләр аләминдән узаглашынча,
Чәһан гапысына үз тутду анчағ.

Мәләк шәһпәриндән күч алан бәдән,
Кечирди фәләјин мәнзилләриндән.

135

Аја бәхш еләди зи'нәт, төравәт,
Һәмајил хәттинә јени фәзиләт!

Үтариди зәрлә һеј нахышлады,
Галај күрәсиндән рәнк бағышлады.

Зәһрәнин башына Ај ишығындан
Бир пәрдә салды о чивә тәк ахан.

Чапдығы јолларын зәр кими тозу
Күнәшин башына гызыл тач гојду.

Јашыл кечәнин хәлифәсинә
Кејдириб... ал дону верди Мәррихә.

140 Хәстә Мүштәринин сөнмүрмү гәми?
Чөкди баш-көзүнә сәндәл мөлһәми.

Кејванмы гапанан күл ајаглара?
Чөкди бајрағына әнбәрдән гара.

Зәнчирли арсланды көһләни санки
Өзү кечә әсән ағ јелләр тәки.

Онун Бүрағы да, јол јолдашы да
Јүрүшдән јорулуб галды архада.

Елә бир мәнзилә јетмишдиләр ки,
– Кетмәмәк! – Чөбрајыл билирди әмри.

145 Кечди Микајылын көчавәсиндән,
Исрафил сурунун улдуз дәсиндән.

О улдуз еви дә галды керидә,
Рәфрәф, Сидр ағачы көһнә јериндә.

Галды јолдашлары... тәк кәлди өзү,
"Мәнлик"дә хәбәрсиз дәрјаја үзү.

Өлчдү дамла-дамла руһ үмманыны,
Јазды гәтрә-гәтрә һәр бир мәнһаны.

Әршин ајағына јетишән заман
Дуа көмәндиндән јапды нәрдиван.

150 Нурани әршдән галхды һүндүрә,
Чатдымы һејбәтли илаһи сиррә?

Һејрәтдән аз гала дөһшәтә кәлди,
Лакин ону тутан мәрһәм бир әлди.

О "Ики каманын арасындакы
Ара" јахындан да јахынды" санки.

Мин нур пәрдәсини јыртан о көзләр
Көрдү: о пәрдәсиз бир нура бәнзәр.

Јери өзүндән дә бир аддым јүксәк,
Она нәсиб олду Танрыны көрмәк!

155 Мә'будун гаршыда көрүндүјү дәм,
Бүтүн көрдүкләри кетди көзүндән.

Көзү нечә тутсуи үлви мөғамы?
Сағдан, солдан кәлир Онун саламы.

Ашағы, јухары, сағ, сол, арха, өн,
Ваһид јөнә дөндү. Һаны алты јөн?

Бурда алты јөнүн нә чүр'әти вар?
Һәм чәһәт, һәм чаһан ондан гачарлар.

Јөнсүзүн јөн илә нә иши олар?
Гаршыда бир јөнсүз, пәрдәсиз пәркар.

160 Чәһәтин үзүнә салмаса нигаб,
Јыртар варлығыны әзаб, изтираб.

Чәһәтләр әријиб јох олан заман,
Чәһәтсиз шә'ләни көрдү јахындан.

Јалвачдан нә галмыш? Тәк гуру нәфәс,
Өндә бирчә Танры, јохду башга кәс.

Она јөн нә кәрәк? Јөн верир өзү,
Јөһләрә сығармы чаһан күзкүсү?

Танрыдан нә алды? Шәрбәт вә хәл'әт,
Халгы хилас үчүн фәрман, зәманәт.

165

Сагиси – мә'рифәт, чамы – сәадәт,
Нуш етди, галмады дамба да шәрбәт.

Чеврә зирвәсиндән енди ашағы,
Јүз мин салам верди солујла сағы.

Бүтүн төһфәләри верди достлара,
Алды, вәгфә чатды чох үзүгара.

Јетәр, еј Низами, дүнјапәрәстлик,
Алчалма, учал ки, битсин бу мәстлик.

Бәхти, ахирәти, анла, еј гоча,
Мөһәммәд дининдә тапарсан анчаг.

170

Агил ол, иманын чөләнкини һәр,
Ничаты шәриәт ишығында көр.

КИТАБЫН ЈАЗЫЛМАСЫ СӘБӘБИ

Сүлејман гәсриндән кизли ишарә
Түл пәрдә ардындан јетди бизләрә.

Учдум, ганад ачдым ора гуш кими,
Ејван јувасына вурулмуш кими.

Нә сөјләр гасидин инчә ејһамы:
Ајпара көрүнәр бајрам ахшамы.

Јени Ај о гәдәр зәриф олар ки,
Гаранлыг өртүкдә чәкмәз дигтәти.

175

Сәнин дә төб'индә Ај шә'ләси вар,
Овсунун өзүнү олар, овсунлар.

Тонгала бир нечә истиот ат ки,
Шаг-шаг шагтылдасын оду, атәши.

Сән даш үрәкләри охша да, јумшалт,
Гупгуру шамыны тут ода, јумшалт!

Јетәр, ајаг дөјдү топал ешшәјин,
Көчавән дар јолдан чыхсын, ата мин.

Сәнин мишк сачан бир гәләмин вар,
Гәләм чал, ојансын әтирли рүзкар.

180

Әмр елә, чәмәшләр олсун көј ипәк,
Әнбәрин үстүндә рәгс етсин күләк.

Зәһмәт чәк, алышсын шаир синәси,
Нә јаздынса одур шаһ хәзинәси.

Сәнин зәһмәт адлы бир хәзинән вар,
Зәһмәтә гатлашан хәзинә тапар.

Зар-зар ағламаса үзүм тәнәји
Үзүнү күлдүрмөз баһар күләји.

Сүмүксүз бир илик де, олармы һеч?
Шан балы арысыз јаранармы һеч?

185

Булудсан, јағыш ол, бир илдырым тап,
Гызмыш бир төндирсән, чәлд ол, чәрәк јап!

Чәк, бағла пәрдәни... гыз ешгә мөһтач...
Көрдәкдә көлинин дувағыны ач!

Гасид бу тәләблә гаршымда дурду,
Кәдәрин јериндә шадлыг отурду.

Јахшы китаблары вәрәгләјәрәк
Бир мөвзу кәздим ки, ачылысн үрәк.

Ачдым тарихини шәһриjarларын,
Дастана салыныб ады онларын.

190 Гүдрәтли, мө'тәбәр, зәки бир нәфәр,
Дүрүст нәзмә чәкиб буну әввәлләр.

Гаршымда о лә'лин гырынтылары,
Вахтилә чәлб етмиш чох сәнәткары.

Мән дә хәзинәчи бир зәркәр тәки,
Јығдым хырда-хуруш төкүнтүлөри.

Зәр гәдрини билән һәр зәркәр адам,
Јәгин ки, дүррүмү сечәр сахсыдан.

Дејилмәмиш сөзүн үстә әлләшдим,
Јарымчыг дешилән көвһәри дешдим.

195 Дүзкүн, дүрүст олан нә вар, сахладым,
Китабла јанашы китаб бағладым.

Дедим, гој сөз үстә јансын үрәјим,
Гәрибә нахышла ону бәзәјим.

Кизли китаблары ачдым, арадым,
Чаһан учгарлары көстәрди јардым.

Әрәбчә, дәричә дејиләнләри,
Бухари, Тәбәри әсәрләрини.

Тапдым... чох евләрин хәзинәсиндә
Паракәндә јатан нүсхәләри дә.

200 Әлимә нә кечди, јығдым бир јерә,
Тәки зарә дәнсүн сөз зәррә-зәррә.

Гәләм су ичирди күлүстаныма,
Сопра башлыг сечдим өз дастаныма.

Дедим, сөз гошум ки, дәнсүн кәлиנә,
Арифләр, алимләр күлмәсин мәнә.

Атәшпәрәстләрин Зәнд китабы тәк,
Гәсримә једди гыз гој вурсун бәзәк.

Гој көрсүн көјләрин једди кәлини
Мәним кәлиниләрим нечә шух, јени!

205 Сечсин сығаллары, салланышлары,
Бары өзләринә јарашан јары.

Рәмлдә једди хәт оларса ујар,
Сәадәт нөгтәси јәгин тапылар.

Нәгаш он нахыш да вурарса әкәр,
Хәтләрдән бирини әсас көтүрәр.

Хәтдән бирчә нахыш чыхса кәнара,
Јәгин көлкә дүшәр о нахышлара.

Хәтти ким әјмишсә, ондадыр тагсыр,
Дүзлүксә итмәјиб, арамыздадыр.

210 Һәр хәтти дүз чәкән бир рәссамам мән,
Аддымым әјрылмаз башлыча хәтдән.

Хәтт төкдир, одур ки, горх хәтәриндән,
Бу сапа нә гәдәр дүрр дүзмүшәм мән.

Кәрәк мин бир суда гүсл едәсән ки,
Ахырда тапасан бүллур чешмәни.

Бә'зән чан јарадыр бирчә дамла су,
Бә'зән батыб кедир сујун чоһусу.

Јағышдан дүрр алан бир сәдәфәм мән,
Мәндән ким әсиркәр бир ичим су, дән?

Бал кими сөзлөрдөн жаратдым шәрбөт,
Нә үчүн көрмөжим шөфгөт, сәхавөт?

Нечин сәхавөтдөн дәм вурурам, дәм?
Иш ки, тале'дәдир, мән ки, бир һечәм.

Фирдөвси сәхалы, Маһмудса симич,
Гөвс, Әгрәб бүрчү ужушдumu һеч?

Султаң Әбудүләф шаир Әсәди,
Сәхавөт сачыбан һечә истәди!

Нөләр данышырам, аман, ај аман!
Дүррүм Әдәннәндир, сујум булуддан.

Булуддан сәхавөт көрәрсә өкәр,
Сәдәф дә булуда вәфа көстәрәр.

Булуд нә јағдырса, сәдөф инан ки,
Бир дүррә дөндөрәр һәр гәтрәсини¹.

Чөбрајыл илһамым чин гәләминлә,
Јазыр ки, повруздур, лону тәзәлә.

Чинләрә дөрс дејән бир гәләмин вар,
Бич көһнә дастана бир тазә палтар.

Бу дүррү дивләрдән бөрк кизләт, сакын!
Сүлејмандан савај көрән олмасын.

¹ Бә'зи нүсхәләрдә бу мәтн дә вар:

Чәләл тәмәнналы бу китаба мән,
Көрәм диләјирәм шаһ комәјиндән.

Јүксәк өјар илә версә гүјмәти,
Артар бу дастанын шаны-шөһрәти.

Бу јардым сарајдан көләрсә өкәр,
Дөрдә дөрд вурурлар, оналты едәр.

Чаным, чөвһөрим бил бу сәтирләри,
Мән өзүм кимәм ки? Сүмүклә дөри.

Мән балсыз, арысыз садөчө бир мум,
Үзүјүн гашындан чох узаг олдум.

Бу шаһ өсөрими көрөк шаһ гочаг
Һансы мөһүр илә нахышлајачаг!

Мөһүр гырмызы да, гара да чыхса,
Шаһын катибидир бу шаир-рөссам.

Зөркәрләр билир ки, гызылды ше'рим,
Дедим, онда беш јох, онда он верим.

Әтримә мүштәри тапылмаса да,
Мүшкүл ипөкдөдир, мајам-мисрада.

Көмдир биздән өнчө јарадыланлар,
Һеч ким мәним гәдәр вермәјиб нүбар.

Јахшы сөз дејәниләр мурада јетди,
Ахырда јорулуб јухуја кетди.

Мән дә о дәстәнин муздурларындан,
Алдым даһиләрдән мәсләһәт, үрфан.

Бөлкә дә сучлујам сөз сөјләмөкдә,
Фөгәт санбаллыјам мә'на демөкдә.

Бадамсыз габығы чох көрүб аләм.
Мән сизә габыгысыз бадам вермишәм.

Сөзләрим олса да надир, тазә-тәр,
Улу даһиләрдән дөнәрәм мөкәр?

Дар јолда вар јығмаг һасилсиз, һөдәр,
Күләји әләклә говмаға бәнзәр.

Мән сөз сәррафыям. Һаны нәзмимдә
Бир сөз ки, чәкмәжим сөз тәрәзимдә?!

Ше'римлә ачсам да мин бир хәзинә,
Гаҗғыја, диггәтә мөһтачам јенә.

240 Мәнә вә'дә сүбһү вә'д едир пәнаһ,
Төвбә, улу Танры, әстәғфүруллаһ!

Низами, нәфәсин Исадыр сәнин,
Мәрјәм ағачындыр илһамын, нәзмин.

Хурмалар верирсән бу бағдан, әһсән!
Бәхтијар оласан, дөвран сүрүрсән!

ӘЛӘДДИН КӨРПӘ – АРСЛАН ШАҖА ХЕЈИР-ДУА

Хәјал бәсләмөкдә, еј көнлүм, тәксән,
Јенәми хәјалла әјләнәчәксән?

Јетәр, ваз кечирәм хош арзулардан,
Бир аз узаг кәзәк бош арзулардан.

245 Баһар фәслиндән көзәл дөрд фәсил,
Бизим мәгсәдимиз өзкә шеј дејил.

Биринчи фәслимиз – Тапрыја сәчдә,
Ошун һүммәтилә кәлирик вәчдә.

Икинчи фәслимиз Пејғәмбәр – о пир!
О көһнә сиккәни тазәләмишдир.

Үчүнчү фәслимиз шаһа дуадыр,
Бу дуа ағзымдан даим учалыр.

Шаһа сон фәсилдә өјүд верәк ки,
Дүңјаја сәс салсын зәфәри, фәтһи.

250

Бир шаһ ки, бач алыр једди иглимдән,
Алгышы, әһсәни мәним гәлбимдән.

Сөзүлә, ишилә дајагдыр јурда,
Шаһлыг галасыны учалдыб бурда!

Тахта әјләшдирән, тач верән дә о,
Тахта да, тача да зәр сәпән Хосров!

Алгыш јерин, дөврүн мұһафизинә,
Өлкәнин сутуну Әлаәддинә!¹

Өлкәләр фәтеһи Көрпә – Арслан шаһ,
Алп – Арсландан уча, тахтына пәнаһ!

255

Мөһди вә күнөшдир о шанлы гүдрөт,
Заманын хәтмидир гурдуғу дөвләт.

О, фәләк Рәхшини сүрән Рүстәмдир,
Мөһтәшәмлик верән бир мөһтәшәмдир.

Ошун һәм чүссәси, һәм дә ады шир,
Көјлә һәмсәвијјә, булудла өлбир!

О күн ки, ғыфыла ачар дүзәлди,
Аләм бир чөвһәрдән әмәлә кәлди.

Башга бир аләмдир бу әр оғлу әр,
Өвчунда парлајыр минләрчә чөвһәр.

260

Китабы өнүндә вәрәгдир сәма,
Сәхасы јанында дамладыр дәрја.

¹ Бә'зи нүсхәләрдә артырылымышдыр:

Учадан учалыр алы, рүтбәси.
Каш өтсүн фәләји бу мәртәбәси.

Фәләк алчаг олар Әлаәддинсиз.
Әла фәләксиз дә учалыр, шәксиз.

Һөкмү алтындадыр су да, гуру да,
Алгыш дејәни вар суда, гуруда.

Тахты да учадыр, башы да уча,
Ағыл һејран галыр она бахынча.

Мәләјә бәрабәр, фәләјә гардаш,
Бөјүклүк, учалыг она бир јолдаш.

Дүшмәнләр әјнинә зиреһ дә кејсә,
Илдырым ғылынчы доғрајар, кәсәр.

265 Одур илк дајағы Ағсунгарларың,
Кәмалә јетмәјиң, әһдин, илгарың.

Нечә вугарлыдыр имзасы, голу,
Күнәшә нур верир үзүнүн нуру.

Шаһлыг она тәслим гулагбурмасыз,
Ал рәнки гәлбимин одуду јалныз.

Зәфәр ајағына баш гојуб јатмыш,
Фитнә ғылынчының сујунда батмыш.

Ғылынчы ефирдән атәш галдырар,
Ајаг тозларыңда баһар өтри вар.

270 Онун мејданыңда гујруг ғысыр шир,
Чөкүр дүшмән аты, мәһв олуб кедир.

Сәһәр гөдәһинә сүзәңдә јагут,
Буз бағламыш судан од јарадыр, од!

Дөјүш зәрбәсилә чыхарса өнә,
Күңдүзү дөндәрәр мәһшәр күңүнә.

Сәха мә'дәһини елә ки, ачар,
Хәзинәләр сачар, сучлар бағышлар.

Ондан чох-чох узаг симичлик, јалан,
Мөдди бир ғылынчдыр, чәзри дә галхан.

275 Нәји галдырарса, ғылынч тијәси,
Учунда еңдирәр тазијанәси.

Мүштәријә охшар һүңдүр аты вар,
Дырнағы Кејваның гөбрини газар.

Сөјлә, көрмүсәнми, ов вахты ғызан,
Әждаһа бағрыны јаран бир арслан?

Чәңкдә ғылынчыны сыјырмыш күнәш,
Әкәр көрмөмисән... шаһы фикирләш!

Әждаһа тәсвирли бајрағы – говға,
Беләр әждаһаны, сәрәр торпаға.

280 Бир чүт оху атса дар каманыңдан,
Ән кениш мөзара көмүләр арслан.

Јај дартыб охуну тушласа һара,
Чикәр тикәр, назик ғылы да јарар.

Ғылынчы ајыны ојундан гојар,
Ајы төк ојнадар арсланы начар.

Әждәр пәңчәлидир о мејсиз хумар,
Басдығы шир ондан мәрһәмәт умар.

Көзәркөн арабир Сәһәңд дағыны,
Гурдун охла ғырар әл-ајағыны.

285 Шаһ елә ки, гурду доғрады, кәсди,
Ширин әл-ајағы горхудан әсди.

Елә ки, охуна чанавар кәләр,
Гулан дырнағына сәһра дар кәләр.

Овлағы далғалы ган дәнизидир,
Кејдији чанавар, шир дәрисидир.

Гачар... ити оху шығыжан заман,
Бағыра-бағыра жаралы габан.

Каман киришинә сыхса күчүнү,
Гәбринә дөндәрәр марал көнүнү.

290 Дөјүшә кирәндә... дашын бағрыны
Ларар, әгиг кими гызардар ону.

Зәһәрли гылынчы елә чалар ки,
Түстү, нис бүрүјәр өнкинликләри.

Дөјүшдә гылынчы алса да чаны,
Чан бағышлајандыр мөчлисдә чамы.

Дүнја гаранлыгдыр нуру өнүндә,
Көзләр ишыгланыр ону көрөндә.

Хүлгүнүн нафәси нөггаш кимидир,
Әтәји лә'л сачар, чиби мишк, әтир.

295 Лә'ли-бојунбағы, мишки дә өнбәр,
Көвһәри, өтрилә долудур елләр.

Белә тачидарын дағдыр либасы,
Ланында бир чалма јер-көј арасы.

Каманы өнүндә бу доггуз фәләк,
Уфачыг көрүнүр кичик бир ох төк.

Көјү дәлиб кечир тачидар башы,
Дөрд үнсүр – тәхтинин дөрд наз балышы.

Дүшмөни бәнзәјир көксүз ағача,
Чармыха чәкилмиш гапысындача.

300

Дост, дүшмөн о Күнә бахан ајпара,
Ајыл бу үзү ағ, о үзү гара.

Гызыл наллы күнәш далар дүнјаја,
Мә'дәнә лә'л верәр, чөлә даш-гаја.

Онун дирһәмидир мә'дәндәки дүрр,
Һәрәм евиндәки о шәфәг, о нур.

Онун сөхасындан дүшәп гәтрәләр,
Даға јагут верди, дәннизә көвһәр.

Һәр ики аләмә кешикчи одур,
Таңрынын, Халгын да забит оғлудур.

305

Таңрыдан алдығы бөһәри јенә,
Бөхш едир Таңрынын бөндәләринә.

Онун гәләбәси мө'чүзә, овсун,
Чаһанда рузусу сәадәт олсун!

Үзүнә һәр заман гој күлсүн игбал,
Гызыл тәхти, тачы көрмәсин завал.

Улдузлар алтында нәсли үзү ағ,
Гој шаһлыг сапына дүзүлсүн анчаг.

Сүбһ ишыглы бир чүт оғлу вар онун,
Өзү күнәш кими зөршәфәг олсун!

310

Ики уча тахтлы шаһзадә чаһан –
Бири чаһан туган, бири јурд салан.

Бири Фирудин төк зәка, нур сачан,
Бири Кејхосров төк үзәнки ачан!

Биринин нахышы тәхтә, тача бәнд –
Ады Нүсрәтәддин Мәлик Мәһәммәд!

Әһмәд Фәләкәддин, о мәрд оғлу мәрд,
Расидләр дејир ки, фәләкдән бүләнд!

Фикир вер бу ики бәхтәвәр ада,
Ејни бүрч алтында јашар дүнјада.

315 Бири Мәһәммәддир, о бири Әһмәд,
Адлары, санлары гүдрәт, ләјагәт!

Ајрылыб кәнара чыхсалар бир аз,
Инан, буну ондан ајырмаг олмаз.

Биринин ачары – гәләбә, зәфәр,
О бири фәләји фәтһ едән һүнәр.

Нүсрәтдир биринә тәрбијә верән,
Биринә фәләкдир гүдрәт кәндәрән!

Биринә јар олмуш үч ајаглы бәхт,
Биринә дәрд чәһәт, дәрд ајаглы тәхт.

320 Сығмыр мавилијә шаһын гүруру,
Бу ики нур олсун көзүнүн нуру.

Шаһлыг даирәси ики гүтб илә,
Шималда, Чәнубда чатсын мәтләбә!

Дөвләт – шикарыдыр, бәхтидир онун,
Кечәси күндүздән ишыглы олсун!

Исмәт пәрдәсинин ардында јары –
Мәһәммәд сүбһүнүн нуру, әсрары!

Гадыны варлыгда аналар тачы,
Өзү чәрх атасы, сәхавәт бүрчү!

325 Хызр тәк јашасын мин өмүр боју,
Гадыны аләмин дирилиқ сују!

Сүлејман мүлкүнүн горунмасында
Каш Билгејс тәхти көрмәсин хәта!

Бу ишыг чешмәси, бу кур чылчыраг
Чүт күлдән, күлшәндән дүшмәсин ираг.

О ки, Јер үзүнә јараныб пәнаһ,
Бу дүнја дурдугча гој шаһ олсун, Шаһ!

ШАҤА ТӘ'ЗИМ ХИТАБЫ

Сән еј сәадәтдән көмәр бағлајан,
Өз тачы, тәхтилә әрзи сахлајан!

330 Кечә кешиқчидир гара һиндли тәк,
Бағлајыб белинә Ајдан күмүш зәнк.

Һәмајил бағлајыб мөкәр сүбһ әбәс?
Үзәнжин ардынча алар хош нәфәс.

Кечә нөкәриндир, башында чәтри,
Сәнин астанандан алмырмы өтри?

Зәнчисифәт олар Рум үзлү күндүз,
Ону забитликдән азад етсәниз.

Көјүн көјләр бојда көј сүрфәсиндә,
Икичә чөрәјә көз тикиб бәндә.

335 Амма суфрәнә сән бир чөрәк гојсан,
Чатар јетмиш шәхсә, једди улдуза.

Зәфәр хатәмијлә, мөһрүјлә аллаһ
Сәнинлә хәтм едиб шаһлығы, еј шаһ!

Бу көј ки, күнәши гызыл чырагдыр,
Сәнин белин үчүн кичик гуршагдыр.

Ај ғызыл тәхт гуруб, сејринө дал бир:
Сөнин тәхтин илә һәмсөвијјөдир.

Фитрөти пак олан јағыш сују да
Буланыг көрүнүр сөнин јанында.

340 Көрсө ғылынчыны лә'л сахсылашыр,
Меһринлә од сөнүр, даш јумшаглашыр.

Чаһанда һөкм едөн һәр бир һөкмдар,
Әлиндә сөхавөт булуду сахлар.

Гар, јағыш кәтирир өзкә булудлар,
Сөнинсә булудун күлүстан, баһар.

Шаһлар ган ичмөклә сүфрә ачырлар,
Чан аландан сонра сәха сачырлар.

Амма сәјә салсан сән бир адама,
Ону тез охшарсан, кеч чағырсан да.

345 Гәдрини ким биләр һүнәрвөрләрин?
Кимләр ки, охумуш һүнәр әсәри.

Нә чохдур һај-күјү һүнәр биләнләр,
Ондан һүнәр әһли хејирми көрәр?

Сән мәмлөкәт үчүн шансан, шөрәфсән,
Алғыш китаблары сәнә де'р: – Әһсән!

Сөхавөт мүлкүндә сөнин дөвләтин
Чөкир кешијини һәр бир хилгәтин.

Сәндән көрдүјүнү дин адлы бағча,
Көрмәјиб фәрвәрдин булудундан да.

350 Ағбөхт Көјанларын тарихдә ашкар
"Оники икиди", "Једди ханы" вар.

Сән једди гат көјдә оники бүрчә,
Букүн һөкм едирсән, алғыш бу кечә.

Бу аләм бәдөндир, Иран да үрөк,
Хөчәләт чөкмәјөк бу сөздән көрөк.

Чандан мүһүм олан үрөкдир јөгин,
Иран – үрөјидир Јер күрәсинин!

Бу јерин ки, тутмуш нечә баһадыр,
Дүнјада јерләрин өн јахшысыдыр.

355 Бизим мәмлөкәтин сәнсән үрөји,
Сөнин вилајәтин – јурдун өзөји.

Искөндөр шөһрәтли еј бизим Хызыр,
Елмин, әдаләтин ел чырағыдыр.

Искөндөр дөмирдән күзкү дүзөлтди,
Аби-һөјәт дејә Хызыр јол кетди.

Күзкү чөвһөридир сөнин тунч минән,
Дирилик сујудур ајна хөзинән.

Сән ки, баш тачысан бу мәмлөкәтин,
Танры һәр бәладан сахлајыр јөгин.

360 Башына фырланан сәәдәтлә сән,
Једди вилајәтин кәләчөјисән.

Бешинчи иглими етмисән абад,
Галап алты иглим сәнә көрә шад!

Меһрини чох көрүб сәдләр, сәрһәдләр,
Сәрһәдчи олмағы сәндән диләрләр.

Дүнјада дөрд шаһа чәләл јарашмыш,
Сәнсән бешинчиси, сәнә мин алғыш!

Искәндәр янында Әрәсту варды,
Елмин ишығыны ондан аларды.

365 Нуширәван бәзми тутду көјләри,
Чүн Бозоркмеһр иди мүдрик вәзири.

Пәрвизин чалғычы Бәрбәди варды,
Азды жүз... бәлкә мин һава чаларды.

Јад ет Мәлик шаһы, мүдрик хағаны,
Низамүлмүлк иди дини, иманы.

Сән бүтүн шаһлардан учасан ашкар,
Чүн Низами кими сөз устадын вар.

Бир көр һансы гата галхыб Низами,
Сәнсән һәр ишинә верән низамы.

370 Чох шаһлар дәм вурур сәхавәтиндән,
Сәхасы жараныр коп сәнәтиндән.

Шор торпаға сәпир тохуму онлар,
Сүрмәни кор көзә чәкән мөл'уңлар.

Билирми шор јерә тохум сәпәнләр,
Пешманлыгдан савај көтүрмәз сәмәр.

Јери сечмәк көрәк, ағач битирсин,
Беһишт бағы киби мејвә кәтирсин.

Бош јерә төкәрсән бадәни саги,
Мәкәр бадә јапан олармы баги?

375 Һаны сәнин гәдәр сәхавәт сачан,
Елм гәсри тикән, гапылар ачан?!

Көтүр-гој ејләдим бир хејли заман,
Көрдүм сәррафлары сәнсән горујан.

Сахта кимјакөрләр ачкөдән, һарын,
Ујмадын фе'линә һогтабазларын.

Бәхтинин улдузу көстәрди сәни,
Адына бағладым бу салнамәни.

Соруш, кимдир хошбәхт? О кимсәләр ки,
Сәпдији тохумлар јашадыр ели.

380 Јејилир чөрәји ағыз дадыјла,
Тарих вәрәгләнир онун адыјла.

Әсәр јазмышам ки, билир дујан кәс:
Фәләкләр үстүндән хәт чәкә билмәз!

Једди мин ил кечди... биширдим гәшәнк,
Једди әдвигәли елә бир хәрәк,

Јесән, варлығыны көтирәр чуша,
Је, сәнин рузундур, нуш ет, жүз јаша!

Она чан вермишәм мән өз чанымдан,
Әтимдән, ганымдан, һәјәчанымдан.

385 Еј фәләкдән уча, мөләк мисаллы,
Фәләк өзәмәтли, мөләк чәлаллы!

Фәләјә, мөләјә нә чүр чатым мән?
Мән инсан јарандым адичә килдән.

Истәдим гәнд, шәкәр гәләмимлә мән,
Салым гара јердә бир јашыл күлшән.

Набатсыз олмасын јолум, сабаһым,
Ноғул сәпәләјим бәзминә шаһын.

Мәһрәмин дејиләм, сачым шәкәр, гәнд,
Нә гәм... дуам илә кешикчинәм мән.

390

Шаһым бир күнәшдир... ган-јаш долусу,
Көзләрим-күнәши әкс еләјән су!

Күнәш су үзүнә енә билсә дә,
Су чата биләрми күнәшә көјдә?

Күнәшә јанашмаг маһал олса да,
Хәјалым ојнајыр даим јанында.

Бирчә бу тәптәзә дүррүмдән савај,
Шаһын хәзнәсиндә һәр шеј вар, һәр шеј.

Ал дүррү, Рәхшинин ат ајағына,
Рүтбәм әршә чатсын ат ајағында.

395

Сагим булуд икән... бу әкин шуму,
Ичәрми өзкәнин гују сујуну?

Ағзымы бағлајыб чох дүшүндүм, чох:
Әлиндән су ичим... башга бир су јох!

Дүррә гијмәт гојсам, өнәр дөјәри,
Верирәм, дөјәри-шаһыг нәзәри.

Зөһрәмин динләсән тәранәсини,
Ел јени Ај кими көстәрәр мәни.

Көрсән ки, хырдадыр нахыш, бәр-бөзәк,
Нә гәм, чох күлүмү апарыб күләк.

400

Һагтын, әдаләтин, динин, јолун вар,
Өмрүн дә узансын, улу тачидар!

Динин, әдаләтин аләмә ашкар,
Сәнә өмүр версин гој пәрвәдикар.

Дөвләт сөрһәдләрин полад тәмәлли,
Ондан узаг олсун завалын әли.

СӨЗӘ СИТАЈИШ, ТӨВСИЈӘ ВӘ ӨЈҮД

Сөздүр өн гәдим шеј, сөздүр өн төзә,
Сөзү јүз јерә јоз, сәрраф ол сөзә.

Варлығын апасы бинә тутандан,
Сөздән көзәл өвлад доғармыш, инан.

405

Санма өлүб кетмиш сөзүн ме'мары,
Јох... сөз дөнизиндә көз сәнәткары.

Һансыны истәсән көл, адыны чәк,
Судан баш галдырар гызыл балыг тәк.

Рух кими пакизә сөз – үлви, надир,
Һатиф хәзнәсинин кешикчисидир.

Һекајәтләр билир, ешидилмәмиш,
Китаблар охујур, нитгә кәлмәмиш.

Бу Танры веркиси чаһанда анчаг,
Галан сөз гәсридир. Сөз јашајачаг!

410

Сөздүр кәләчөјә јадикарымыз,
Өзкә һәр нә варса бош јелди јалныз.

Ағылдан башламыш ағылсызачан,
Биткидән дүррәчән һаны галан чан?

Јалныз мәнлијини дәрк еләјәнләр,
Әбәди варлыға говуша биләр.

Нахышы охујан – әбәди, өлмәз,
Нахыш танымајан чох гала билмәз.

Дәрк еләјә билсән өзүнү... валлаһ,
Галарсан чаһанда, кетсән дә һәркаһ.

415 Өзүндөн, сөзүндөн гафил оланлар
Бир гапыдан кирер, бириндөн чыхар.

Гапын түстүсүздүр, пәнчөрөн пар-пар,
Күнөш көрүнмүрсө нә фәјдасы вар?

Өзүнү дәрк елә, көр нә билирсән,
Билсән өз мәғзини, јашары әрсән.

Сән ади һесабы билирсән әлбәт,
Ики дәфә ики – дөрд гүтб, дөрд чәһәт.

Һәр кәс өз ағлындап разы, хошнијјәт,
Һеч кәс өз килиндән јапмаз имарәт.

420 Өзүнү көрмәјән гәфләт сәрсәми,
Өзкәнин ејбини көрө биләрми?

Баһәнә кәзәр ки, чәкилсин гына,
Вармы турш сөјләјән өз ајранына.

Јетишмиш кимсәнә, агил олан кәс,
Чәзри – әсәмә, инан баш әјмәз.

Елм, идрак әһлидир узагкөрәнләр,
Чаһилин зәһмәти даим бош, һәдәр.

Ағыллы сарбанлар, карван чәкәпләр,
Оғруја чан вермәз, кешиклә кедәр.

425 Әтир, мишк апаран һәр чинли тачир,
Мишк үчүн китрәдән һасар дүзәлдир.

Учмагда гушларын һамсындан үстүн,
Шанабуб гарталы өтүр дө бир күн.

Бәладан узагмы адлы-санлылар?
Јалныз бошбоғазлар хәтирсиз галар.

Зирәк гуш чан атар һеј ора-бура,
Һәр ики ајағы илишәр тора.

Һарда ки, торпаг төк гарыnguлу вар,
Једији јер кими бир лохма олар.

430 Анбардан нә гәдәр јем апарса да,
Әскилмөз анбардан бирчә арпа да.

Тәј-тәј, арпа-арпа чалсан да, инан,
430 Ахырда торпаға гәјтара чагсан.

Шамын алову төк тач умап ипсан,
Күлмөдән... шам кими ағламалысан.

О шадлыг мө'чуну јагут илә дүрр,
Чоху агламагдыр, азы күлүшдүр.

Һәр севән көнлүмүн севиләни вар,
Бир јар, бир вәфадар она һавадар!

435 Достлугда ағылдыр дајаг һәр кәсә,
Сәнин һәр шејин вар, ағын вар исә.

Башсызлыг чохуну шикәст еләјиб,
Сурәтчә адамдыр, төбиәтчә див.

Адам ләгәбини дашыјан мөләк,
Хејли фәрәсәтли, зирәкдән зирәк!

Әзәлдән јазылыб олачаг һәр шеј,
Чәһдин фәјдасыздыр, чалышсан да һеј.

Иш көр, иш көр һәтта чәһәннәмдә сән –
Јахшыдыр чәннәтдә тәнбәллийндән.

440 Иши хатиринә сәнинлә пәсдир,
О кәсләр дүнјада писдән дө писдир.

Накәслә, алчагла јахынлыг едөн,
Пис фикир јајанлар узагмы шөрдөн?

Јахшылыг едәнләр нөчиб, хошгылыг,
Јахшылыг кәтирәр һәр бир јахшылыг.

Чалыш, ајағына батса да тикан,
Дүшмән тә'нәсинә туш олмајасан.

Чаһилләр ардынча күлмәсинләр ки,
Бәдбәхтлик басмышдыр јазыг јетими.

445 Әлиндән бир кимсә тутмаса белә,
Ајыг тәрпән, јахан кечмәсин өлә.

Ким јадында сахлар јахшылығыны,
Дәрдинә күләндән үстүндүр, таны!

Ачлар гаршысында сән јемә чөрөк,
Јесән, онлары да өз сүфрөнә чөк.

Лүтләрин јанында чөкмә гызыл, зәр,
Хөзинән үстүндә илана дөнәр.

Новруз күләкләри өссә дә бурах,
Јелләр габағында јандырма чыраг.

450 Адам јемәк үчүн јараныбмы?
Ја Ағыллы иш үчүн кәлиб дүнјаја?!

Узунгулаг кими оту, әләфи
Тыхандан үстүндүр итин шәрәфи.

Чалыш өз халгынын дајағы ол сән,
Дүнјаја нур сачан огула өһсән!

Әтриилә аләми тутмаг истәсән,
Күл кими хошсифәт олмалысан сән.

Лоғман нә сөјләмиш, билмирсән мәкәр:
Хош дүшүнүб јатан хош јуху кәрәр.

455 Анадан бәдгылыг доғулан инсан
Бәдгылыг галачаг лап версә дә чан.

Хошгылыг кимсәләр өләркән белә,
Вермир хисләтини туфана, јелә.

Бир тикә чөрөкчүн гәддар олма, дур,
Сөнин тәк чохуну торпаг удубдур.

Торпаға нә гәдәр бәзәк вурсан да,
Торпаг олачагсан, инан, ахырда.

– Нә үчүн јаранмыш,– сорса бир инсан –
Билик саф адамдан, адам торпагдан?

460 Де: – Күлаб күлдәдир, күл дә тиканда,
Пәдзәһ мөһрәдә, мөһрә иланда.

Кәләкбазлыг етмә, шөрдән һәзәр ет,
Әждаһа ағзында чадыр гурма... кет!

Үлфәт јапмаг олмаз әждаһа илә,
Сәни јемәк үчүн кечирәр өлә.

Бир дәрвиш чилдинә кирсә дә көпәк,
Хүлгү дәјишәрми? Јенә һүрәчәк.

Достлар бир-бирилә чәкишән заман
Мүттәфиг олулар дүшмәнлә әл'ан.

465 Фәрг гоја билмәјән гараја, аға,
Милчәкдир... ағы да басыр палчыға.

Јахшысы будур ки, дөрд бухову гыр,
Шөрдән нә гәдәр тез гачсан јахшыдыр.

470

Јусифләр чанавар, заһидләр хумар,
Һәзәр бу рүзкардан, еј јазыг диндар!

Ничат көр һардадыр: јалныз писликдә,
Писә јахшы дејиб, шәри өјмәкдә!

Танры көстөрмәсин: бөндәси кар, лал,
Вурсун ајағына бир белә гандал.

Чәһәннәм ејләјиб гуллар чәннәти,
Төксүн од үстүнә тәлг илә нефти.

Хајыр! Галх, фитнәни тапдалајаг, галх!
Гуллуг борчумузу өдәјөк, еј халг!

Јетмәзми гул олдун гызыла, пула?
Дөрд дүјүн үстүндә једди гыфыла?!

Бирчә гызыл үчүн амансыз пајыз,
Көр нечә солдурду лаләни вахтсыз.

Бирчә дирһәми дә олмајан јовшан,
Јашајыр өзүјчүн, гопса да туфан.

475

Көзмә ағ булуд тәк башда хәзинән,
Күнәш тәк ајагла хәзинәни сән.

Торпаг ки, јағыша, гара гысыла,
Өпсә ајағыны, дөнәр гызыла.

Пајла гызыллары аләмә дәрһал,
Күнәш рәнкли лә'лин башына даш сал.

Гызылдан нур алан көзләр завалдыр,
Көзә ишыг верән јалныз ағылдыр.

Бирләшә билмәјөн чүт һәрфдир "зәр",
Тәк галан худбини ловғалыг өзәр.

480

Гојнуну гызылла долдурсан, инан,
Гызыл тәк дағыныг, тәк галачагсан.

Сарылыг азары тапарса кимсә
Јериди көј либас, ја гара кејсә.

Гызыл тәрәзиси гызыл олса да,
Даш-галаг едиләр мин бир гапыда.

Бир аләм һај-күјлә һалал, ја һарам,
Бир нечә данк јығыб алсан да илһам.

Кәлир бир авара, гызылы чалыр,
Гызыл јыған өлүр, дағыдан галыр.

485

Гызылы хәрчләмөк севинч, сәадәт,
Јығылыб галмасы горху, мәшәптәт.

Гызылы дөрд әллә гамарлајанлар,
Ја горху, өзијјәт, ја өлүм тапар.

Бирчә дашдан өтрү, өлһөзәр, һаша,
Нечә гылынч чәкир јолдаш јолдаша.

Јахшысы будур ки, гызылдан өл чәк,
Јохса горху сәни мөһв еләјөчөк.

Тәшнә јол кетмәкдән зөвг алармы неч,
Ја гују дибиндә чох галармы неч?

490

О шеји ки, гојуб көч едөчөксән,
Ону нә вахтачан кизләдөчөксән?

Чаһан дивләр јурду... көзүнү тез чәк,
Евин дағылмасын див каһасы тәк.

Шаһлар ејванында јашаса белә,
Дивхана сајылыр див јурду һәлә.

Јердө гызыл жүкү кизлөтмөклө сөн,
Чохму һамбаллыға күч верөчөксөн?

Бахма үч һамбалын гаршындан өтдү,
Евини дағыдан һамбалын дөрддү.

495 Хак илө бад сөнө зидд чыхыр, шөксиз,
"Хак"ын әлифсиздир, "бад"ын әлифсиз.

Хурма ағачына тач олан тикан
Гуруса фәргләнмөз чөпдөн, одундан.

Мотал гарынлыја хош кәлир, инан,
Хинкәлин јарпағы күл јарпағындан.

Чөк тамаһ дишини, еј ачкөз инсан,
Ки, дүрр данәси төк өзиз оласан.

Јүз дишли дарағын һәр дишини гыр,
Әли һәр јетәнин сагталындадыр.

500 Зорду чан дөрманы өлө кәтирмөк,
Мин зәһәр бадәси ичәсөн кәрәк.

Бу гәссаб дүканы уддурмаса ган,
Сәнә гыјармы һеч бирчө лохма нан?

Армуд саплағына дөнүр јүз бојун,
Та ки, тох јашасын бир өкүзбојун.

Дүшүнөн јүз мин баш гылынчланыр ки,
Бир јорғун кәлпејсәр кам алсын тәки.

Сағ әли хәзинә гамарлајыбдыр,
Сол әли јенә дө гызыл ахтарыр.

505 Кимин диләјинә гол гојуб фәләк?
Хошдур истәмәкдән һеч истәмәмәк.

Нә гәдәр кеч чатса өһдинә инсан,
Мүждәдир өмрүнүн узунлуғундан.

Мурада кеч чатан даһа хошбөхтдир,
Ишләр битән заман өмүр дө битир.

Кеч јараныр дејө чох јашајыр лә'л,
Тез јаныб, тез сөнән лалә – бир хәзәл.

Өзүнү нә гәдәр јандырачагсан,
Бир мөчлис шамыны андырачагсан?!

510 Шәһвәт тәләсиндән сақын, еј кедән,
Хилас ет башыны бу мави күпдән.

О једди шахәни балталамалы,
Гыр, ат ајағындан дөрд мыхлы налы.

Гамышла өртүлмүш гују – бир кәләк,
Дајанма үстүндө даш, ја гамыш төк.

Күлән илдырым ол, јаша да, өл дө,
Чисм кәлди-кәдәр, чан галсын әлдө.

Танрыны таныјан мүридсән әкәр,
Јол көстәр, гој сәнә мүршүд десинләр.

515 Мәләксиз, имансыз мүрид олма сән,
Әл үзмә Танрыја тәвөккүлүндән.

Мин дүјүн ачмышам мән арам-арам,
Көндхуда олсам да көнддән көнарам.

Бир гонағым кәлсә, ахы кимим вар,
Ача гаршысында сүфрә – гәләмкар?!

Арифләр дујар ки, инди нә дедим,
Ипчө ишарәдән нәдир мәгсәдим.

Јохсуллуғ шәстими әјәммәз, инан,
Кимдәндир килејим? Килеј сажмаздан.

520

Сажмыр Түрклүјүмү һәбәш өлкәси,
Ләззәтли довғамы нечин јемәсин?

Атәш күрәсијәм, оддур үрәјим,
Бәс нечин сүфрәмдә чиди хәрәјим?

Бир заман горам да бәјәниләрди,
Көзә чәкәрдиләр тутија киби.

Букүн дәјмиш үзүм, бал кимијәм мән,
Бәс ары нештәри јејирәм нәдән?

Үзүм сујуну ки, төкүрләр јерә,
Үзүм неч чатармы гијмәтә, гәдрә?

525

Һа јана говдулар, кетдим о ризлә,
Јатмыш су дедиләр, јатмышам һәлә.

Дејирләр, јатан су сакит олур чох,
Гызыл булағыдыр, су булағы јох.

Күмүш јатағы саж јатмыш булағы,
Буна шаһид онун буз бағламағы.

Күмүш чатармы неч гызыл динара?
Гызыл Күнәш һара, күмүш Ај һара?

Күмүш, "Сим" сөзүнү оху тәрсинә,
Көр нәјә чеврилир, бир мис әрсинә.

530

Сөзүм гызылдан да баһалыдыр чох,
Күмүш гијмәтинә аланым да јох.

Гызылы дон кејир дәмир сатанлар,
Дәмири күмүш тәк јеридир онлар.

Јазыг о зәркәр ки, күнчә гысылыр,
Ади күмүшә дә кетмир гызылы.

Ән ағыр чинајәт, дүшүн, көр нәдир?
Ағ күнү һүнәр јох, тале бәхш едир.

Даш-гашлар сәррафы бир арифин дә
Јарымча арпасы јохдур евиндә.

535

Памбығы кәтандан сечә билмәјән,
Асиманы рисмандан сечә билмәјән.

Ипәк, зәр ичиндә... һәр гәсри-анбар,
Гызыл сандыг-сандыг, хәз халвар-халвар.

Мин фәсад төрәдир көвһәр, күмүш, зәр,
Сакит отурмагдан нечин горхур әр?

Нә гәдәр горујаг бу харабаны?
Басаг афитабы афтабајамы?

Чохларынын сәси мөзардан кәләр,
Бизим дә сәсимиз бир күн динчәләр.

540

Белә дастанлары мән башы батмыш
Кимиләр... чох дејиб... үстүндә јатмыш.

Әчәл, көзләрини тутмамыш, кәрәк
Бир ишин үстүндә одлансын үрәк.

Сөфәрә чыхармы јолчу јемәксиз?
Бәладан тезликлә гачмалыјыг биз.

Мән кедирәм, нејним, кетмир ешшәјим,
Мәкәр кедирәмми? Бөјүкдү шәкким.

Кетмәјимдән хәбәр тутарам һачаг?
Бу евим о евдән дүшәндә узаг.

Хәбәрсиз нә гәдәр јашамаг олар?
Көз јумуб нә гәдәр јашынмаг олар?

Көрдүјүн һәр нә вар, бирјоллуг унут,
Сирләрә мәһрәм ол, сүкут ет, сүкут.

Сәнин билдикләрин гәләтдир анчаг,
Гәләт охумусан онлары бир вахт.

Дүш филдән, јолларда јарған ачыб сел,
Филин чәрх әлиндә ојунчагды, бил.

Сәнә мәзар газыр фәләјин фили,
Сән инчә бир күлсән хәзанда, бәли.

Сал јада, дүнјаја нә чүр кәлмисән?
О чүр кедәчәксән бу дүнјадан сән.

Ики фил чарпышыр... Еј мағмун инсан,
Дүнјадан нәјини апарачагсан?

Даға, дөнизә дә борчун бојнунда,
Чәрхә нејләјәрсән сән бу ојунда?

Һамыја борчуну гајтар, еј хумар!
Сән нәсән? Лүт чанын, лүт гатырын вар.

Һаны јүкүн? Бирчә арпанмы галмыш?
Өзүн сојун... фәләк сојундурмамыш.

Фәләк дүшүрмәмиш тәхтдән өзүн дүш,
Һара истәјирсән ора кет, сүрүш.

Чох чөкмәз... јүз тәмиз күл бирдән-бирә
Һәсәд тозу алтда сәриләр јерә.

Һәсәд тиканындан гачан күләм мән,
Силаһы атмышам јерә әлимдән.

Тәлг атым, өјнимин дәрвиш палтары
Һәсәд атәшини сөндүрсүн бары.

Бу дәһшәт јурдундан әлһәзәр, һаша!
Өмрү бундан минвалла вуралым баша.

Бу көһнә сарајдан көчдүнмү, чар чәк:
Һәр нә билирсән ет, еј залым фәләк!

Јетәр, еј Низами, бағландын јерә,
Дур вә кур сәсини учалт көјләрә!

Чаныны јекәнә һәзрәтә тапшыр,
Өлмәз сәадәтин јалныз ондадыр.

Әзәл мәктәбиндә гулағбурмасы
Алаңлар... нечә көр өјрәнди јазы?

Хәзнәчи етдиләр елми-әмәли,
Мүшкүл иш ачанлар киришди һәллә.

Өз јага јеринә һәр кәс чан атды,
Јухусу кәлдими, ордача јатды.

ОҒЛУМ МӘҲӘММӘДӘ ӨЈҮДҮМ

Һәр нә дејирәмсә, јад елә, оғул,
Мән јуху әсири... Сәнсә ајыг ол!

Әбәди бир бағын күлү вар сәндә, –
Мәһәммәд адынын мәһрү үстүндә!

Адын Мәһәммәддир, хошбәхтсән демәк,
Маһмуд тәбили тәк сәс учалт, чар чәк!

Тәләс, сиккәни вур шәрәфли ада,
Галх, учал, чәрхдән дә јүксәк бир гата.

570 Бары мөзарымда чөрхдөн бач алым,
Сәни уча көрүм, мән дә учалым.

Өзүнө елө бир сөһбөтдаш сеч ки,
Јахшылыг кәтирсин, шад етсин сәни.

Мишк сачан адам үлфәт нахышыдыр,
Һәрзә бошбоғаздан мин гат јахшыдыр.

Инан, пис адамын бирчә ејби дө
Бәлкә јүз кишијә кәтирәр ләкә.

Кәлиб тора дүшөн хам ов, хам шикар,
Нечә достуну да о тора салар.

575 Бири гызыл удса Мөккә јолунда,
Јүз күнаһсыз гарны чырылар орда.

Јатма бу јолларда гочалар төки,
Һәзәр о кәсдөн ки, дөјүр ачизи.

Кишисән, фәләји фырфырабаз сан,
Она гадын кими алданмајасан!

Әјләнмә рөгсилә бу јорға атын,
Јола бах, јол кетмәк нә гәдәр чөтин.

Ағ бир тәрлан кими учмаг истәсән,
Һәр шеји күнәш төк көрөк көрәсән.

580 Фәләјин һәм јајы, һәм дө оху вар –
Шикар јолларыдыр бизим бу јоллар.

Бахма ки, өјниндө дөмирин хасдыр,
Јолун дөмир чәкән магнитли дашдыр.

Гатыры о гәдәр јүклә ки, јолда,
Ајагдан дүшмәсин јохушда, јалда.

585

590

Даралтса јолуну икиүзлү чөрх,
Дарыхма, көксүндә дағ олсун үрәк!

Һәр дүјүн, һәр мүшкүл сирли бир ачар,
Тап! Чөтинлик ичрә асанлыг да вар.

Чан сыхан јухулар јозулан заман,
Бә'зән шадлыг тапыр пәришан инсан.

Дәрд оху дешәндә јазыг чијәри,
Көрөк дада јетсин сәбрин сүпәри.

Тапшыр бир әһдини улу Танрыја,
Башга диләкләрин галсын сонраја.

Танрыја әһдини, бил, сындырмасан,
Ничат тапачагсан һәр дәрддөн, инан.

Чыхарма сапындан әсил көвһәри,
Һәзәр бәдәсилдән, писди чөһәри.

Бәдәсил һеч кәсә кәстөрмөз вәфа,
Хатакар фе'линдө еләмөз хөта.

Әсилләр әсилдир, бәдәсил дө бәд,
Хәсисдән ким көрүб сәха, сәхавәт?

Бәдәсил өгрәби, билир агилләр:
Сағ гојмаг ејибдир, өлдүрмәк һүнәр.

Кет сәнәт ардынча, иш көр, һүнәр сач.
Гапылар бағлама, даим гапы ач!

Өјрәнмәк далынча јол кедән бәшәр,
Судан дүрр чыхарыр, дашдан да көвһәр.

Өјрәнмәк далынча кетмөјән инсан,
Елмдән мөһрумду башдан, бинадан.

595 Төнбәлләр зехинли, зәка олса да,
Сахсысатан кими танынды сонда.

Зехинсиз күвәниб елмә, тә'лимә,
Газы олмадымы једди иглимә?

Тә'лим көрмүш итин ағзында шикар,
Һалалдыр, ијрәнмә, бишир је ашкар.

Тә'лим сажәсиндә нәчибләшир ит,
Сән мөләк гатына јүксәл, еј икид!

600 Дирилик сујуну ичмәк истәсән,
Өзүнү Хызр тәк дәрк ет, таны сән.

Бу дирилик сују башдан–бинадан,
Чан илә ағылдыр, ағыл илә чан.

Чан бир чылчырагдыр, ағыл да јағы,
Ағыл – чан... Чанымыз ону јатағы.

Танры бәхшишидир ағыл илә чан,
Чан илә ағылдыр даим сағ галан.

Ағыл, чан һасили Ваһидди јалныз,
Сөндә икиси дә вар, шөксиз-шүбһәсиз.

605 Ваһидә чатмасан Икилә... көмсән,
Һеч кимә демә ки, сән һәлә кимсән!

Ваһиди тапдынмы, Икини ат сән,
Һәр ики аләмин көзү үстәсән.

Бош бир тәсәввүрдү, үчлүкдән ваз кеч,
Икиаллаһлығы саја салма һеч.

Сән бирлик сапындан тут киши кими,
Үчлүјү бир елә, ат икилији.

Атмасан үчлүјү, тутмасан буну,
Учалда билмәзсән Вәһдәт топуну.

610 Ваһиди тапдынмы, кәзмә бәһанә,
О үч дә, ики дә нағыл, өфсанә!

Бу үлви мөгама чатмағ – ифтихар,
Бош һава – һәвәсдир галан һәр нә вар.

Сағламсан, чавансан, шүкүр, һәлә сән,
Һәр бир истәјинә чата биләрсән.

Сәрв кими гәддин сынандан сонра,
Кечәрми әлине мәкәр мумија?

Јол кет, нә гәдәр ки, чанында чан вар,
Ајағын күчлүдүр, руһун да баһар.

615 Дин јолунда неј тәк бел бағла бөнд-бөнд,
Онда сәрв кими тапарсан шөһрәт.

Мөним сөјүдүмүн јашыллығы јох,
Бөнөвшәм ағарыб, лаләм дә солуг.

Кәмәр бағламаға, папағ гојмаға,
Тағәтим, гүввәтим галмајыб даһа.

Бир вахт иш көрөрдим мән дә киши тәк,
Инди халга хидмәт – јалныз хош диләк.

Әлими, голуму бағлајыб рүзкар,
Заманын шакәри беләдир ашкар.

620 Һәлә јыхылмамыш сыныгды голум,
Јыхылдым үстәлик, јамандыр һалым.

Әһмәдин сифәти азча кифирди,
Үстәлик чичәк дә чопурлуг верди.

Тәб'им көлкөлөрдөн завал көрсө дө,
Салыр өз хүнөрим үстүмө көлкө.

Көстөр гузу кими кедөн бир кәси,
Далынча көлмәсин бир гурд көлкәси?!

Вармы бир һәмдәм ки, силиниб пасы,
Үздө дост, архамда дүшмөн олмасын?!

625 Далымда дуран "дост" бир овуч хамлар,
Кимлә саламлашым, галмышам начар.

Әлимдән чыхса да кәнчлик, игтидар,
Чанымда һөлә дө арзулар гәјнар.

Бу чох јашлы бәдөн гочалды нејчүн?
Тамаһы, ешги дө артыр күнбөкүн.

Көрәсән һамынын сиккәси белә?
Ја тәкчә биз вердик сагталы өлә?!

Еј хәстә чаныма әлач ејләјән,
Гојма һәр јетөнә мөһтач олум мән.

630 Јетәр бу гаранлыг! Ишыг, зија вер,
Мәни сындырмысан, бир мумија вер.

Мәним үчүн чәтин, сәпинчүн асан
Тапылан мөлһәм вер, галмајым налан.

Бојнум ипдән азад... һәр хәсис кәда,
Гојма әзсин мәни јүкү алтында.

Өз сөдәф евимдө дүрр кимијәм мән,
Рүзум вар, уммурам һеч нө кимсәдән.

Башым учалығы даим мәнә јар,
Баш әјмәјә вахтым, һәвәсимми вар?!

635

Чәсарәт рүтбәси газаныб арслан,
Чүн бојун гачырмыш халталанмагдан.

Јахшыдыр сүфрөндө дуз дадмаг, әһсән,
Хәсис сүфрәсиндө һалва јемөкдән.

Гызыл хәнчәрини чәкир дан јери,
Ојан, еј Низами, ал о хәнчәри.

Рәнчиндән инчимә, мө'дән тап, дүр сач,
Халг үчүн јепјени бир хәзинә ач!

БӘҺРАМ ДАСТАНЫНЫН БАШЛАНҒЫЧЫ

Сирләр сандығыны сөнәткар ачар,
Галдырыб гапағы инчиләр сачар.

640

Чәрхин төрәзиси бу мави көјләр,
Бир көзүндө даш вар, о бириндө зәр.

Ики рөнки олан бу чәрх, бу рүзкар,
Баша даш да салар, көвһөр дө сачар.

Шаһлар бөхтинин дө бу гисмәти вар:
Өвлады мирвари, јахуд даш олар.

Көвһәрин ичиндән даш чыхар бә'зән,
Бә'зән гырмызы лә'л дашын ичиндән.

Елә Јәздикүрдлә Бәһрам да бу чүр...
Бири даш, о бири дашдан чыхан дүрр.

645

Бири халгы севән, о бири гыран,
Чүт олур чох заман хурмајла тикан.

Бири гол сындыран, бири сағалдан,
Бири дәрд, о бири мумија, дәрман.

Биринчи сүбһ иди, Бәһрам ишығы
Апарды кечәдән зил гаранлығы.

Көjlәр күрәсинә иксир гатанлар,
Күнәшдән, Ајдан да сораг тутанлар

Көјшүнас аләтә салдылар нәзәр,
Онда беш әјарлы күмүш кәздиләр.

650 Лакин нә тапдылар? Халис гызыл зәр,
Дәниздән дүрр чыхды, дашдан да көвһәр.

Көрдүләр: варлығы өзәмәт долу
Бир шаһдыр, тутачаг зәфәрләр јолу!

Онун талеји – һут, Мүштәри һутда,
Зөһрә Бәһрамла бир, лә'л дә јагутла.

Ај Өкүз бүрчүндә, Тир дә Чөвзада,
Мәррих Шир бүрчүндән азча учада.

Зүһәл Дол бүрчүнүн чижиндә јатмыш,
Дүшмәни сәмадан говуб чыхартмыш.

655 Зәнәб јанашмада Зүһәл бүрчүнә,
Күнәш гузу кими һәмәл бүрчүнә.

Һәр бәхтәвәр үлкәр Мүштәри сајаг,
Шаһын ағ бәхтиндән верирди сораг.

О кечә дан јери ишыгла долду,
Бәһрам сәадәтлә әкиз доғулду.

Атасы Јәздикүрд – хамбејин, нашы –
Билди: кәтирмәјиб бәхти, нахышы.

Һечди бәсләдији бүтүн диләкләр,
Зүлмүн тохумундан көјәрмәз шәкәр.

660 Сон ијирми илдә нечә өвлады
Олса да, көрдүләр лап аз јашады.

Көјләрә көз гојан улдузшүнаслар,
Көзәл чочуг үчүн вердиләр гәрар:

Јоллајаг Әчәмдән, Әрәбистана,
Орда бәхти күлсә, дүшөр дастана.

Һәрәнин бир јурддур верән бәхтини,
Бәлкә орда тапар сәадәтини.

Һәрчәнд ел ичиндә белә мөсәл вар:
Өлкә өз шаһыјла сәадәт тапар.

665 Атасы ајрылды өз баласындан,
Тәки ағбәхт олсун оғлу бир заман.

Сүһејл үзлү Бәһрам төрк етди јурду,
Јәмән өлкәсиндә төхтини гурду.

Јәздикүрд Не'маны чағыртдыраркән,
Лә'л, лалә илә бәзәнди чәмән.

Не'ман күл сачараг гој вәчдә кәлсин,
Бир Не'ман лаләси битирә билсин.

Хосровлуг либасы тиксин әјнинә,
Шаһ өдәби версин гајнар бејнинә.

670 Не'ман гучду ону, апарды ону,
Кәчавә ејләди өз ағушуну.

Дәниздән шөһрәтли чешмәни Не'ман,
Ики көзү билди, зөвг алды ондан.

Дөрд ил кәлди, кечди... Бәһрам мәрд, чәсур,
Бир арслана дөндү, бој атды мәғрур.

Шаһ Не'ман оғлуну бир күн сәсләди:
– Ај оғул, үрәјим сәксәкәлиди.

Бурда јер истидир, хава да гураг,
Зәрифдир, инчәдир шаһзадә анчаг.

675 Ону бәсләмәјә бир јер кәрәк ки,
Башынын папағы дешсин көјләри.

Ону шимал јели бағрына бассын,
Нурлу зирвәләрдә гол-ганад ачсын.

Зөвг алсын ән ләтиф навадан, судан.
Ән көзәл иглимдә чан бәсләсин, чан.

Она тохунмасын иглим хәтәри,
Саф, пакизә галсын фитри көвһәри.

СИМНАРЫН СИМАСЫ ВӘ ХАВӘРНӘГ ГӘСРИНИН ТИКИЛМӘСИ

Мәнзәр атасыјала кетди бәрабәр,
Бир саһә кәздиләр – кениш, мүнәввәр.

680 Тапдылар жүксәкдә елә бир мәкан,
Бүркүдән, бухардан јох бир нам-нишан.

Јохду о дијарда мүнәсиб гала,
Олан уғрамышды чохдан завала.

Усталар сәнәти әзизләдиләр,
Кәлиб иш јерини тәмизләдиләр.

Ме'марлар дурухду, сусду бир гәдәр,
Мүнәсиб кәлмәди көстәричиләр.

Ахырда Не'мана јетишди хәбәр:
Сәнә лазым олан дилли-дилавәр

685 Сәнәткар јашајыр Рум өлкәсиндә,
Дашы мум еләјир од синәсиндә.

Чевик, ити әлли, о инчә ме'мар
Сам оғлу Симнарды, мөһтәшәм Симнар!

Сәнәти, гүдрәти аләмдә мәшһур,
Көрәнләр елликчә она вурғундур.

Чох гәсрләр тикмиш Мисирдә, Шамда,
Һәр бири камилдир гурулушунда.

Өнүндә румлулар һиндлијә бәнзәр,
Тишәсиндән силәр тозу синлиләр.

690 Бәнна адланса да, чан верир даша,
О, дәрс дејә билир мин бир нөгташа.

Учалығы өлчән дағы андырыр,
Фикри улдузлары ишыгландырыр.

Нәзәри үстүрлаб әнкәбутунун
Тозундан тор гүрүр фәләкләр үчүн.

Румлу Булинас тәк һүнәр сачандыр,
Рәсәдләр бағлајан, тилсим ачандыр.

Она бәлли көјүн мин сирр ахыны,
Күнәш шәрри, Ајын кечә басгыны.

695 Көзәл гәср умурсан... Дә'вәт гыл ону,
Јалныз Симнар тикәр белә бир дону.

О, килдән елә бир тағ учалдар ки,
Оғурлар көјләрин мин үлкәрини!

Не'ман ки, динләди бу үлви рә'ји,
Симнар севкисилә жанды үрәји.

Пул, гызыл күчүнә иш көрдү әл'ан,
Ону кәтирдиләр румлулар Румдан.

Не'ман аддымыны фәрәһлә атды,
Симнара рәғбәти једди гат артды.

700 Ачды, мәгсәдини билдирди она,
Ме'мар нә умдуса, салды саһмана.

Јығылды бир јерә аләтләр, дашлар
Ме'мар јардымчысы инчә нәгташлар.

Симнар дәмир бичән гадир әлилә
О надир сарајы јапды беш илә.

Гызыл бармаглары килдән вә дашдан
Бир гәср тикди ки, санки күмүшдән.

Гәср ки, бүрчләри учалмыш Аја,
Бир гибләкаһ олмуш аға, гараја.

705 Имарәт зәр, зинәт, Симнар нахышлы,
Дашы алов рәнкли, күнәш бахышлы.

Гәср бардаш гуран бир фәләкди төк,
Өнүндә рәгс едир дүз догтуз фәләк.

Тәнклуша хәјалы гәсрин шималы,
Чәнуб диварында гүрубун алы.

Нәгши сусуз үчүн суја бәрабәр,
Јорғунлар көрсәләр, динчәләрдиләр.

Күнәш парлајанда дашында пар-пар,
Һуриләр чәннәтдә көз јумардылар.

710

Ичи беһишт кими раһатлыг долу,
Харичи көј кими бәр-бәзәк јолу.

Дамы сиришүмлә, сүдлә сығаллы,
Ајна төк көстәрир јашылы, алы...

Үч дөфә дәјишир донуу һәр күн,
Үч рәнк бәс едәрми шух кәлин үчүн?

Рәнкләр бәһсә кирир: мави, ағ, сары,
Сајрышыр, јарышыр рәнк чаларлары.

Сөһәр мави көјдән мави рәнк алыр,
Мави өрпәјини чижиниә салыр.

715

Күнәш көјнәјини чыхаран заман,
Гәср дә күнәш төк саралыр әл'ан.

Булудлар күнәшә көлкә саланда,
Ағ булуда дөнүб гәср бир анда.

Бир түл нигабы вар һавајла һөмрәнк:
Каһдан румлу кими, каһдан зәнчи төк.

Симнар өз ишини битирән заман
Көрдүләр үстүндүр сарај арзудан.

Сарај бәхш еләјир көјләрә шө'лә,
Күнәш рөвнәг тапыр Хавәрнәг илә.

720

Симнара о гәдәр лә'л сачды Не'ман,
Үчдән биринә дә јох иди күман.

Дөвәләр јүкләнди халис гызылла,
Көвһәрлә, мишк илә, алла, јашылла.

Шаһ сајсыз-һесабысыз бәхшиш верди ки,
Бөлкә кара кәлди бир дә о киши.

Оддан әсиркәсән одуну әкәр,
Кабабын чиј олар, зәһмәтин һәдәр.

О әл ки, дирһәмлә сәхавәт сачыр,
Кәрәм дәрһаһынын гапычысыдыр.

725 Көрүб нәвазиши, о бәнна киши
Деди: – Мән әзәлдән билсәјдим иши,

Бундан једди дәфә көзәл көрәрдим,
Дашын әвәзинә гызыл һөрәрдим.

Бу гәдәр ән'амы көрсәјдим өнчә,
Чанымы верәрдим даша, кәрпичә.

Чинли нахышындан алардым јардым,
Шаһ мәнә хәзинә бағышлајарды.

Гәср тикәрдим ки, фәләкдән уча,
Рөвнәги артарды дүнја дурдугча.

730 – Муздун чох верилсә, – сорду елбашы –
Тикә биләрсәнми бундан да јахшы?

– Өјлә тикәрәм ки, – сөјләди Симнар –
Бу онун јанында һеч бир шеј олар.

Бу, үч рәнклидирсә, о јүзрәнк олар.
Дашла јох, јагутла һәмаһәнк олар.

Бунун шә'лә верир бирчә күнбәзи,
О, једди күнбәзлә мат гојар сизи.

Бу чаван Не'маны туллады ода,
Јандырды инсанлыг хырманыны да.

735 Шаһ елә оддур ки, кур шә'ләсиндән
Арһајындыр јалныз кендән сејр едән.

Шаһын атәшидир көвһәрләр сачан,
Гаршында күл олур, гојнунда тикан.

Үзүм тәнәјинә бәнзәр шаһ бир аз,
Узагда дајансан, сәнә сармашмаз.

Елә ки, сармашды сәнә һөкмдар,
Көкүнү, көвдәни дибдән гопарар.

Не'ман дүшүндү ки, сағ гојсам ону,
Тикәчәк буцдан да көзәл бир дону.

740 Мөним ад-санымы зај едәр онда,
Јаздыгы китабы гаралајар да.

Не'ман әмр еләди иш көрәнләрә:
– Гәсрин зирвәсиндән туллајын јерә!

Јазыг сәнәткары о ган ичән шаһ,
Учалтдыгы дағдан нечә атды, аһ!

Беш илин әрзиндә бир гәср учалтды,
Бирчә гырпымдача чәрх ону атды.

Бир очаг галады, одуна дүшдү.
Дама кеч чыхса да, тезчә сүрүшдү.

745 Јәгин хөбәрсизди бу чүр сонундан,
Јохса гурардымы көһкәшан – ејван?

Јазыг билсәјди ки, газыр коруну,
Үч гулачдан артыг етмәзди ону.

Тәхтини елә гур, еј начар инсан,
Ордан јыхыланда зај олмајасан.

О јүксәк бинадан Не'манын ады
Ај кими, күн кими галхыб учалды.

Хавэрнэг һакими сәјды халг ону,
Бир чадукәр билди бу торпаг ону.

ХАВӘРНӘГИН ВӘСФИ ВӘ НЕ'МАНЫН ЈОХА ЧЫХМАСЫ

750

Бәһрамын шөвкәти вердикчә рөвнәг,
Бир беһишт бағына дөндү Хавэрнәг.

Јерин гибләсијди көј үчүн гојну,
Аләм Чин баһары санырды ону.

Гәсрин шөһрәтиндән тутараг хәбәр,
Көрмәјә кәдиләр ону јүз минләр.

Һәр ким көрүрдүсә, кәтириб иман,
Көзүлә өпүрдү астанасындан.

Үчкүнбәз мә'бәдин һәр гапысындан
Кирәнләр елдими, јохса бир үмман?

755

Белә бир сәчдәни көрмүшдү мәкәр
Јәмәнин Сүһејли, Күнәш, Ај, үлкәр?

Әдән дүррү кими шәфәг јајырды,
Јәмән Сүһејли һеј парлајырды.

Ирәм күлшәни тәк өзиз Хавэрнәг
Јәмәнин дүңјасына сачды кур шәфәг.

Бәзәди аләми Гузу бүрчү тәк,
Бәһрама ев олду – өзиз, мүбарәк.

Дамынын үстүнә чыханда Бәһрам,
Зәһрә чам галдырды шәрәфинә, чам!

760

Көјләр гәср көрдү көј беһијиндә,
Күнәш – гучағында, Ај – ешијиндә.

Гәсрин гучағында Күнәш јанырды,
Ај јолу үстүндә чырагланырды.

Пајыз күләјиндән бир хејли узаг
Јелләр јаз нәфәси кәтирир анчаг.

Гәсрин дөрд тәрәфи бир кениш саһә,
Бурда беһишт ачыб һансы илаһә?

Әјил, ич... дупдуру гановлар боју
Ахыр Фәрат сују, дирилик сују.

765

Сидрәјә учалан Седирин јаны
Јағла, сүдлә зәнкин бир кәнд мејданы.

Өн сәһра, архаса чәмәнзар иди,
Мүшкдән өтирли меһи вар иди.

Көјаһлар гәсриндә Бәһрамла гоша,
Не'ман көзәллијә гылыр тамаша.

Беһиштдә нә көрүр? Лалә гызылы,
Әнкин өкиһләри тутан јашылы.

Чөл – Шүштәр бүсаты... Даг көкликләри,
Гырговул гагтылдар нә вахтдан бәри.

770

– Мәкәр бундан көзәл јер ола биләр?
Шадланмаг қәрәкдир, еј шадлыгсәвәр!

Не'мана билдирән бу инчә һисси,
Әлинин алтында мәшвәрәтчиси.

Мәтин һугушунас, Мәсиһәпәрәст,
Деди: – Кет, Танрыны дәрк ет сән дүрүст!

Танрыны танымаг һәр шејдән үстүн,
Бобмош бәр-бәзәкдән, бу рәнқдән үстүн!

Бу сөzlәр гәлбинә гығылчым салды,
Не'манын сәрт гәлби азча јумшалды.

775

Једди һасарыны чәкәндән бәри
Чәрх ешидиб мәкәр бу чүр сөzlәри?

Не'ман јерә енди о јүксәкликдән,
Сәһраја шир кими үз гојду бирдән.

Атды хәзинәни, шаһлығыны да,
Чүнки ујғун кәлмәз дин илә дүнја.

Сүлејман мүлкүндән әл чәкди Не'ман,
Итди, пәри кими кизләнди халгдан.

Кимсә өз гәсриндә көрмәди ону,
Өз зәманәсинә Кејхосров олду.

780

Мүнзир ора-бура чох гачдыса да,
Алмады һатифдән бир әкс-сәда.

Нечә лазым иди, она јас тутду,
Матәм совушса да, санма унутду.

Кәдәр мәнзилиндән әјләшди бикеф,
Гаралды аһынын түстүсүндән ев.

Тәхтиндән, бәхтиндән кечә билмәди,
– Јенә тәхтә, тача күвәним! – деди.

Зүлмә хитам верди, сачды әдаләт,
Бир аз гәјдасына дүшдү мәмләкәт.

785

Өлкәјә јахшыча башчылыг етди,
Шаһ әсиркәмәди ондан хәл'әти.

Бәһрамы чаны тәк әзиз тутду о,
Севди атасы тәк, атадан да чох!

Онун Не'ман адлы бир оғлу варды,
Бәһрамын јашыды, Бәһрам ганады.

Онлар сүд әммишди ејни дајәдән,
Дәрс өјрәнмишдиләр ејни лөвһәдән.

Гапы ачардылар, нур сачардылар,
Мәчлисдә ағыздан дүрр сачардылар.

790

Бу ондан, о бундан әјрылмазды һеч,
Нур күнәшдән әјры дујармы севинч?

Бир нечә илди ки, чаван шаһзадә
Кәмалә јетирди уча гәсрдә.

Ағлы тез тапырды елмин јолуну,
Јалныз өјрәнмәкди чәзб едән ону.

Она муғ өјрәтди әдәб вә гәјда,
Әрәбчә, фарсчаны, јунанчаны да.

Мүнзир, мәһәббәтли, мәһарәтли шаһ
Көјләр һесабындан нечә дә акаһ!

795

Једди улдуз илә он ики бүрчү
Сандыг тәк ачмаға чатырды күчү.

Һәндәси хәтләри Мәчисти кими
Нечә дүз чәкирди маһир гәләми.

Чәрхи гәтрә-гәтрә онун гәтрүнү
Һеч билсән нечә дә дүрүст өлчмүшдү.

О, елмин ән дәрин күшәләриндән
Һәссас гәлби илә хәбәр кәтирән!

Көрдү ки, шаһзадә фәрасәтлидир,
Елмә сирр ачмаға мәһарәтлидир,

800

Гојду гаршысына лөвһәни, мили,
Көјүн сирләрени өјрәтди, бәли.

Ачды бирәр-бирәр билмөчәләри,
Јерә, көјә бағлы кәләфчәләри.

Нәләри, нәләри өјрәтди она,
Чалаг чүмләләри өјрәтди она.

Биликдән о гәдәр бәһрәләнди ки,
Бир күнәшә дөндү Бәһрамын бејни.

Зич, улдуз чәдвәли, үстүрлаб бә'зән
Нигабы салырды гејбин үзүндән.

805

Гојуб гаршысына мили, лөвһәни,
Ачырды көјләри тутан пәрдәни.

Дејиб-ешитмәкдә маһирди Бәһрам,
Силаһ ишләтмәкдә гадирди Бәһрам.

Ат үстә, чыдырда нечә маһирди,
Чөвканы күнәши тута билирди.

Бој атды. Сындыран көрдүләр ону
Ширин чајнағыны, гурдун бојнуну.

Низәатан көрүб о сүварини
Дан јери тулларды өз сүпәрини.

810

Охујла тикәрди дашы кәсәјә,
Елә бил тикилмиш тирмә ипәјә.

О, нишан аланда, инан, һәр дөфә
Јүз оху дөјәрди ејни һәдәфә.

Дашын тәпәсинә гылынч вуранда,
Гајнар су олурду о даш бир анда.

Низәси өнүнә дары да чыхса,
Низәси учунда олурду һалга.

Силиб хәзинөненин гыфыл пасыны,
Бојнундан ачырды шир халтасыны.

815

Ох атмаг елминдә өтүб чохуну,
Гылдан кечирирди сәрраст охуну.

Узагда нә көрсә: кәлкәни, нуру,
Атарды, вурарды о ел чәсуру.

Бә'зән көрмәдији бир нишаны да
Охлаја биләрди бәхти дуранда.

Сүрүнү горујан шир үрәклиләр,
Ону ширлијилә өјүнәрдиләр.

Каһ бәбир үстүнә ат сүрүрдү о,
Каһ да гызмыш ширә әл верирди о.

820

Бәһрамды Јәмөндә һәр сөзүн дузу,
Башга бир ады да Јәмән улдузу.

БӘҲРАМЫН ОВА ЧЫХМАСЫ ВӘ КУРЛАРЫ ДАҒЛАМАСЫ

Бәһрам чәмалынын Сүһејл ишығы
Јәмән дәрисиндән алды хамлығы.

Сүһејл улдузундан дәри нә гапды,
Мүнзир дә шадлығы еләчә тапды.

Бәһрамын һүнәри лә'л етди дашы,
Мүнзир ата олду, Не'ман гардашы.

Аталыг, гардашлыг һәлә бир јана,
Мүнзир башбиләнди, Не'ман гул она.

825 Бу, – елм өјрәнмәкдә онун рәгиби,
О, – бәзм очағында бир атәш кими.

Бу, она елмдә мөтанәт верир,
О, ат ојнатмагда фәхарәт верир.

Бәһрам өзәмәти, Бәһрам һүнәри
О гәдәр артды ки, тутду көјләри.

Нәјди иши, күчү? Шәраб вә шикар.
Өзкә ишдә онун нә өлүмү вар?

Овлагда кур үчүн синов кедирди,
Һеч өлү дә кордан гача биләрми?

830 Көрсә атдығы ох камандан учур,
Көзүндә өзүнә кор тапарды кур.

Јүрүшдә асудә, јеришдә сәрраст,
Јел ајаглы аты нечә дә раһат.

Сындырыр сындырмаг истәјәнләри,
Ајаг јох, ганадла учур ирәли.

Тапыр да, гапыр да о, јүрүш күнү,
Күнәшин топуну, Ајын гүрсүнү.

Бир азча гоһумду фәләк чәрхинә,
Өтүб күләји дә, чыхарды өнә.

835 Јүз илан гыврымы бир гујруғу вар,
Мин кура кор газмыш шимшәк дырнаглар.

Бу ат ов заманы јайдан чыхан ох,
Башга бир миниклә көнчин иши јох.

О кур дырнаглыны јәһәрләјәркән,
О кур јеришлијә дејәрди: – Әһсән!

Керидә гојарды атлар хасыны,
Дырнағы дешәрди кур сағрысыны.

Олсајды чанында јорғунлуг дәрди,
О јел јеришлини јәһәрләјәрди.

840 Елә ки, үз тутду шикарстана,
Ов јери дөнәрди никарстана.

Нә гәдәр чејраны, куру јыхарды,
Дашдан, гајадан чох чәкиси варды.

Дагда, дәрәдәки дәрин чухурлар,
Шикар чәсәдилә олмушду һамар.

Дағлардан атланыр ат белиндә шаһ,
Јүрүш тозларындан фәләк дә акаһ.

Көмөнд атан заман бу ов чәсуру,
Дипдири тутарды јүзләрчә куру.

845 Курларың чохуну инчә фәнд илә,
Ја әллә тутарды, ја көмөнд илә.

Јүз кур да тутсајды гыјмазды она –
Дөрд јашы һәләлик там олмајана.

Дөрд јаша долмамыш курлар ки, варды,
Ганыны, әтини һарам сајарды.

Јазарды адыны курун будуна,
Сәһра сәрдарлығы верәрди она.

О дағланмыш куру тутса овчулар,
Миндә бир олса да ов сајмаздылар.

850 Шаһын дамғасыны, дағыны көрән
Әјилиб өпәрди о дағ јериндән.

Бөндө дүшөн куру азад едәрди,
Азадлыг тапанын даһа нә дәрди?

Султан дамғасыны дашыҗырыг биз,
Сүрәк, бүдрәмәсин чан көһләнимиз.

О дамғалы курлар Бәһрам чағында
Гуртула билирди зүлмүн дағындан.

Инди зүлм әлилә дамғаланмамыш
Бирчә гарышга да бәлкә галмамыш.

БӘҖРАМЫН БИР ОХЛА ШИРИ ВӘ КУРУ ӨЛДҮРМӘСИ

855 Башында Јәмәнин мәрди икидләри,
Овлагдан овлаға кедир ирәли.

Бәһрам – Кур чағырыр бу елләр ону,
Фәләҗин, Марсын да удуб топуну.

Нәфәс дәрә-дәрә кечир овлагдан,
Гаршыда Мүнзирди, архада Не'ман.

Онлар һәр икиси Бәһрама һеҗран,
Бәһрам өзәмәтли овчу, пәһләван.

Узагдан накәһан бир тозму галхды,
Елә бил Јер көҗү чийнинә тахды.

860 Шәһриҗар көһләни мәһмизләҗәрәк,
Һәмән тоза тәрәф јөнәлди јел тәк.

Нә көрдү? Гүввәтли, пәнчәли бир шир,
Курун пеҗсәрини аз гала дешир.

Көтүрдү каманы, пусгуја дурду,
Охдандан ох алыб јаҗыны гурду.

Ох учу биз кими... Чөкди кириши,
Гоҗ курун үстүндөн рәдд олсун бу шир.

Ох учду јаҗындан илдырым кими,
Дешди ширлә курун чийинләрини.

865 Зиреһи гырмаға гүдрәти чатан
Ох батды торпаға һачасыначан.

Ширлә кур јыхылыб һәлак олдулар,
Охун ләләҗиндә көрдүләр ган вар.

Елә ки, јаҗындан бурахды оху,
Шаһ галхыб каманы әлиндә тутду.

Белә бир шикары көрдү өрәбләр,
Әчәм шаһлығыны чох бәҗәндиләр.

Кәлиб шәһриҗарын әлини өпән,
Мин өһсән деҗирди овчуја, өһсән!

870 – Арсландан күчлүсән, улу шәһриҗар!
Ону Бәһрам-Кур шаһ адландырдылар.

Гаҗыдыб шәһәрә чатдыларса да,
Галды хеҗли мүддәт гулагда сәда.

Мүнзир өмр еләди хадимләринә:
– Рәссамлар дашдара чан версин јенә.

Зәрлә Хавәрнәги нахышласынлар:
Алтда кур, үстүндә шир, ганлы шикар.

Шаһын атдығы ох куру, шири дә,
Өлдүрүб ики чан чарпышан јердә.

875 Рәссам бу сурәти елә чөкди ки,
Һәр ким көрүрдүсә чанлы билирди.

Дејирди: – Јар олсун јарадан сәнә,
Еј шаһ, сәчдә ғылыр бу чаһан сәнә!

БӘҲРАМЫН ӘЖДАҢАНЫ ӨЛДҮРМӘСИ ВӘ ХӘЗИНӘ ТАПМАСЫ

Бәһрам кеф чағында, беһишт бағында
Кәми төк үзүрдү меј гучағында.

Бир нечә әјағы чәкди башына,
Јенә сәһра илә олду ашина.

Кур үчүн кор газмаг әзәли фәнди,
Өнчә оху атды, сонра кәмәнди.

880

Онча зор ишләдиб кур овлады ки,
Долду јаралыјла сәһра чөкәји.

Ахырда бир мајјан кәлди, нә кәлди.
Сәһраја вәлвәлә, зәлзәлә кәлди.

Онун алны ачыг, үзү тәр-тәзә,
Бир руһ хәјалы төк көрүндү көзә.

Омбасы – сығаллы, ғызыл бир шүшә.
Гарны сүд гарышыг шәкәрә кушә.

Дәриси бојнундан дырнағыначан
Хал-хал... һәр чизкиси рајиһә сачан.

885

Бојнунда бир золаг зүннар јеринә,
Алны зәр ипәкми, нар күлү рәнкдә?

Сағрысы, әндамы, боју-бухуну
Удмушду һамынын чәмал топуну.

Көј чәмәнә гоһум бир тонгалдымы,
Дәрвиш кејиминдә күлчәмалдымы?

Балдыры гәһрәман охуна бәнзәр,
Гулағы – сыјрылмыш алмасы хәнчәр.

Бојну узаг иди гулагларындан,
Чијинләри һамар, синәси мејдан.

890

Белинин золағы гара әдимдән,
Јәһәр гашларыны бағлајан өркән.

Дәрисиндә тисмә – бир гара гајтан,
Гаралан күмүш төк көзәлди, инан.

Бөјрү пијлә долу, пејсәри ганла,
Әгиг дә, дүрр дә онунчүн бәла.

Елә бил кејинмиш түнд ғырмызы хәз,
Бојнунда ал золаг – ал гана өвәз.

Һәр бир ган дамары бир кәмәрдими,
Зәнчи һогтабазы, чадужәрдими?

895

Сағрысы, гујруғу һәмәһәнк, дәмсаз,
Дырнағы бојнујла ојнар ојунбаз.

Бәһрамы көрүнчә ганадланды кур,
Бәһрам да ардынча ат чапды мәғрур.

Илдырым сүр'әтли о кур гачаған,
Кур тутан кәнч исә јүрүшдә арслан.

Гачдылар сәһәрдән күнортајачан,
Чаван шир бәс куру јахалар һачан?

Чилов кәмирән ат әл чәкмир курдан,
Кур нечә гуртулсун мөзардан, кордан?

900

Өндә кур, архада курларын ханы,
Өз кору ардынча кетмәјән һаны?

Чатдылар учгарда бир мағараја,
Бир гәдәм дәймәмиш һәлә ораја.

Овчу ов үстүндә јорғундур даһа,
Канада нә көрдү? Јатмыш әждаһа.

Санки гыврылмышды гырдан төкмә дағ,
Нижәти овламағ, јыртыб дағытмағ.

Гара түстү рәнкли бир атәшдими?
Түстүдән гуртулан бир дудкешдими?

905 Чәһәннәм малики, өлүм елчиси,
Мејвәсиз, јарпагсыз ағач көвдәси!

Мағара ағзы төк кенишди ағзы.
Ону мәһв еләмәк ән јахын арзу!

Тох иди, јемишди кур баласыны,
Ов үчүн ачмышды јенә ағзыны.

Шаһ көрүб әждәри, әждәрә дөндү,
Шәр, бәла дағыдыр дајанан өндә!

Кор дәрди сөндүрдү кур һәвәсини,
Сыхды ајағлары Јер күрәсини,

910 һејрәтлә дүшүндү: – Нә һикмәтди бу?
Мәни көтирмәкдә нәдир арзусу?

Мәндән ничат умур бөлкә јазыг кур,
Ону әждаһанын зүлмү говубдур.

Мәни сәсләјиб ки, билим камыны,
Алым әждаһадан интигамыны.

Кур јох, әждаһадыр... бундан мәнә нә?
Мәни хәчил едәр бу чүр бәһанә.

Кур инсаф умур ки, һаггыны алсын!
Чандан горхумму вар? Нә олур, олсун!

915 һаҗадил охларыи арасындан о,
Сечди гачывари, илдырым бир ох.

Ағачы ағ туздан камана гојду,
Гара, тох әждаһа нишаны дүјду.

Ганлы көзләрини кен-кен ачанда,
Һача ох камандан чыхды бир анда.

Һәр ики көзүнә батды һача ох,
Дүнјаны көрмәјә даһа мачал јох.

Охун ики учу андырыр бизи,
Гара әждаһанын төкүлдү көзү.

920 Даралды мејданы тох әждаһанын,
Кәсди нәфәсини шаһ әждаһанын.

Сохду боғазына ити хәнчәри,
Јыртды бәдәнини шир биләкләри.

Чырыб сәккиз гарыш бөјрүнү јарды,
Чөкди чијәрини дибдән гопарды.

Дәһшәтлә бағырды әждаһа нечә?
Көксүз ағач кими сәрәләнинчә.

Горхдуму шаһ онун дағ чүссәсиндән?
Булуд һеч горхармы дағ зирвәсиндән?

925 Кәсди әһримәнин башыны... әһсән!
Јахшыдыр дүшмәни өлмүш көрәсән.

Јарды әждаһаны хәнчәрин ағзы,
Гарнындан нә чыхды? Бир кур баласы.

Шаһ билди ки, гејзи күч кәлиб кура,
Ону гисас үчүн чағырыб бура.

Танрыја шүкр етди, дуа гылды чох,
Әждәри өлдүрүб, әждәр ону јох.

Галхды ајаға ки, атыны тапсын,
Кур овламаг үчүн овлага чапсын.

930 Анчаг о диши кур вермәди аман,
Кәлиб гаршысында еләди чөвлан.

Куру тутсун дејә о әр оғлу әр,
Дарысгал каһаја кирди биртәһәр.

Күчлә, чәтинликлә чан атды өнә,
Гәфилдән нә көрдү? Зор бир хәзинә.

Хосровлардан галмыш күпләр нә гәдәр,
Елдән пәри кими кизләнмишдиләр.

Күпләрә көз гојду о Кур-кур ханы,
Дүшүнүб тәрк етди дар корхананы.

935 Јолунда көбәрмиш әждәри кәсди,
Хәзинә ачары әлиндә әсди.

Дарысгал каһадан чыхды биртәһәр,
Һаны јол? Һаны бәс јолкәстәрәнләр?

Гошун башчылары јоллар јорғуну,
Бир саатдан сонра тапдылар ону.

Дәрәдән кечдиләр, дағдан ендиләр,
Шаһын дөврәсиндә чәркәләндиләр.

Шаһ бујурут верди: – Беш-он пәһләван,
Чәкили, чүссәли чәсур, ширбоған.

940 Кедиб хәзинәни ашкарласынлар,
Дөвөләр јүкләниб зәр галасынлар.

Үч јүз чаван дөвә јола дүзәлди,
Овсары чөкәнләр каһаја кәлди.

Әждаһаны курун әсири етмиш,
Әсир оланларын дадына јетмиш.

Шаһ өз зәһмәтинин өнүндә, әлбәт,
Һәм хәзинә тапар, һәм дә сәадәт.

Хавәрнөг гәсринә гајыдан кими,
Гызыллар пәјлады гызыл һакими.

945 Падшаһа көндәрди он дөвә јүкү,
Әрмәған шад гылар гәлби бөјүјү.

Мүнзирлә оғлуна он дөвә јүкү
Чатды хәзинәдән пәј – үлүш, бөлкү.

Горхмадан сәрф етди о гәдәр вары,
Һәм катиби көрдү, һәм һесабдары.

Нечә хәзинәнин ағзыны ачды,
Тамам лагејдликлә лә'л, инчи сачды.

– Чағырын нәгташы! – бујурду Мүнзир, –
Бу гәсрә чан версин бир јени тәсвир.

950 Маһир гәләмини көтүрдү рәссам,
Рәсминдә чанланды әждаһа, Бәһрам.

Нәгташын фырчасы, бојасы, зәри,
Гәсрә һаким етди о дилавәри.

**БӨҮРАМЫН ХАВӨРНӨГДӨ
ЈЕДДИ КӨЗӘЛИН ШӘКЛИНИ
КӨРМӘСИ**

Сөһрадан гајытды шаһ өз јеринө,
Көзәл Хавөрнөгин чыхды сејринө.

Бир салон көрдү ки, гапысы бағлы,
Бағлылар һөмишә сирли, марағлы.

Нө ачарчы кәлмиш ораја бир дәм,
Нө дә шаһын өзү басмышды гөдәм.

955 – Нардадыр ачарчы? Ачар бөс һаны?
Нечин гыфыллыдыр бу сирр мөканы?

Ачарчы тез кәлиб ачары верди,
Шаһ ачды гыфылы, бахды, нө көрдү?

Бир зал ки, зәнкинди хәзинә гөдәр,
Көрөнин көзләри чөваһир өлчәр.

Зал – Хәта мүлкүнүн никарханәси,
Шәкилләр сәркиси, рәсмләр дәси.

Инчө, сечмө ишләр варса нө гөдәр,
Һамсы диварлары бөзәр, күлдүрәр.

960 Бу залда өкси вар једди көзәлин,
Һәр бири рәмзидир бөјүк бир елин.

Будур, һинд рачынын баласы Фурәк,
Шәкли Ајдан парлаг, улдуздан гөшөнк.

Будур, хаган гызы – Тәбриз лө'бәти,
Јәғманаз адында бир Чин афәти.

Зәриф дағ көклији, аран дилбәри –
Харәзмин елчиси, көзәл Назпәри.

Нәсрин-нуш, – Түрк гызы, Сөглабшаһ гызы –
Чөзб едир Чин сәбки, Руми либасы.

965 Күнбатан шаһынын гызы Азәрјун,
Күн кими ишығлы, Ај кими долғун.

Будур, гејсәр гызы... Вармы она тај?
Өзү һумајундур, ады да һумај.

Кејкавус нәслиндән Кәсранын гызы
Дурсити тавусму, ја күл бутасы?

Һөмајил бағлајыб једди һөлгөдөн,
Рәссам руһ алмышды нурдан, көлкөдөн.

Көзүн көвһөрини ишығландыран
Једди гыз, једди нур, једди асиман!

970 Једди көзөл ара дајаныб Бөһрам,
Бөһрам – бадам ичи, көзәлләр – бадам.

Төзө хәтли кәнчдир, кәмөриндә дүрр,
Ај үздә галијә хөтләр көрүнүр.

Күмүшү тачындан кәмөринөдөк
Сөрвиндә нечө дүрр, нечө бәр-бөзөк.

Бүтләр көзләрини дикмишди она,
Һәр бири һазырды чан верө чана.

Сәнәмләр икидә сөчдә гылырлар,
Икидин көзүндә саф бир күлүш вар.

975 Рәссам шәкил чөкиб, вуруб мин нахыш,
"Бөһрам-Кур" адыны алтына јазмыш.

Бу једди улдузун һөкмү беләдир:
Тахта әјләшөндө бизим чаһанкир

- 980
- Једди шаһ гызыны, једди иглими
Бағрына басачағ јетим дүрр кими.
- Тале туму әкән бизикми? Бир бах:
Улдузлар дејәни јазырығ анчағ.
- Улдузлар көстәрир, нечәдир төғдир,
Танрыдан дүзәлтмәк, биздән демәкдир.
- Бу әфсанә әкси сејр едиб тамам,
Фәләјин сеһринә мат галды Бәһрам.
- О Ај үзлүләрин овсуну, вирди,
Бәһрәмын гәлбинә кирди, нә кирди!
- Гызмыш ајғыр ола, дотәләб мадјан,
Једди кәлин ола, шир кими оғлан!
- Нечә гајнамасын шәһвәт, мәһәббәт?
Үрәк – кама чатмағ истәјән гүввәт?
- Бәһрамын јолуну шәкилми кәсди,
Севинчдән, шадлығдан варлығы әсди.
- 985
- Гәтијјәт котирди бу рәсм өмрүнә,
Јөнәлди мәгсәдә, о бәјүк күнә.
- Үмиддир чаһанда ән јахшы иксир,
Сәбр дә, тәмкин дә үмиддән кәлир.
- Шаһ чыхды, салону гыфыллајарағ,
Верди ачары да ачарчыја, бах.
- Деди: – Јадда сахла, бу јердә кимсә
Ачыб бу гыфылы ичәри кирсә,
- Ганыны төкәчәм елә бурдача,
Кәсәчәм башыны, ешит, еј гоча!

- 990
- Бу әмри ешидән киши, гыз, гары,
Бир даһа бахмады о зала сары.
- Хумар чағларында анчағ арабир
Көрүрсән, шаһ өзү бу зала кәлир.
- Әлиндә ачары кирир беһиштә
Бахыр көз долусу једди афәтә.
- Јамандыр, су ола, сусуз галасан,
Јухуда да ону арзулајасан.
- Бајырда башыны гатыр шикарла,
Гәсрдә дөрлләшир једди никарла.
- АТАСЫНЫН ВӘФАТЫНДАН
БӘҲРАМЫН ХӘБӘР ТУТМАСЫ**
- 995
- Бир күн Јәзди күрдә хәбәр вердиләр:
Мејданда Бәһрамкур олмуш ширу-нәр.
- Илдырым пәнчәси арсланы овлар,
Оғлун – тәзә гаплан, көһнә чанавар!
- Өнүндә шир дөнүр гоча көпәјә,
Әждаһаны тоз төк совурур көјә.
- Дивләри бағлајыр онун кәмәнди,
Дағлары әридир мәғрур сәмәнди.
- Гьлыһчы дөндәрир гајаны гума,
Топпузу, дәмири хәмирә, мума.
- 1000
- Кәнчлик атәшиндән горхду атасы,
Јашаса, чыхачағ, билди, хатасы.
- Оғлуну од тутан бир мешә санды,
Атәшдән чәкинән шир кими јанды.

Сахлады оғлуну көздөн узагда,
Ишыгсыз бир көздүр оғулсуз ата.

Бәһрам кечә-күндүз шикалда, чөлдә,
Кәһ әлиндә бадә, кәһ ат белиндә!

Тәләсир, чаныдыр бир мејл, бир шикар,
Сүһејл улдузу тәк Јәмәндә парлар.

1005 Ону Јәмән шаһы сеvir, севәчәк
Ешидир һөкмүнү көјүн һөкмү тәк.

Һејранды зеһинә, фәрасәтинә,
Ону һаким гојду вилајәтинә.

Ғылынч бағышлады, үстәлик көвһәр,
Чаныны истәсә, мәкәр әсиркәр?

Бәһрамын зәррәчә дәрди, гәми јох,
Зәри, хәзинәси, чәваһири чох!

Гүрбәтдә о гәдәр гајғы вар она,
Ата вилајәти дүшмүр јадына.

1010 Һәрләнди фәләјин һүндүр тәкәри,
Бир күн дә јетиши ојун хәбәри.

Јәздикүрд тәхтиндән, тачындан дојду,
Јохушдан енишә јазыг үз гојду.

Атадан, бабадан галаң тачү-тәхт,
Кәсир вәфасыны бир күн әл-әлбәт.

Елә ки, падшаһын бош галды тачы,
Халг, орду бирләшиб кәзди әлачы.

Бир дә олмасынлар әждаһаја гул,
Тахтына чыхмасын ондан бир оғул.

1015 Һәрчәнд ки Бәһрама тәлеји јарды,
Билији, ғылынчы, гол күчү варды.

Анчаг атасынын чинајәтләри,
Гојмурду көрсүнләр һәммин һүнәри.

– Һеч саја салмајаг ону! – дедиләр,
Бош галмыш тачдан да тутмасын хәбәр.

Әрәбчә дәрс алмыш сәһраји бир шәхс,
Әчәм дүңјасына баш ола билмәз!

Верәр хәзинәни әрәбә бирдән,
Фарслар зүлм чөкәр онун әлиндән.

1020 Һеч ким истәмәди отурсун тахта,
Тәкчә Таңры верди тачы хошбәхтә.

Халг вә орду сечди мүдрик бир гоча,
– Јалһыз О, лајигдир, – дедиләр, – тача.

Тачидар, шәһријар соју јохса да,
О, фә'р көвһориндән јоксун олса да,

Једдикөз кәмәри она вердиләр,
Башына тач гојуб, дуз чевирдиләр.

Бәһрам – Кур билди ки, битиб тамаша,
Көјләр илк дөврүнү чатдырыб баша.

1025 Бир дөвран ачылыр тәзәдән јөгин,
Иши тәрсинәдир кечмишдәкинин.

Әлиндән чыхыбдыр ата сәрвәти,
Һеч ким истәмир ки, тута дөвләти.

Өзкәнин ајағы дирәниб тахта,
Бу фитнә нә гәдәр јарамаз, сахта!

Өнчө матөм тутду өз өзизинә,
Фирузә дон кејди әгиг чисминә.

Сонра гәрар верди: шир кими чумсун,
Дүшмәнин ағыны гылынчла јумсун.

1030 Ачсын вурушларын дарвазасыны,
Тәслим олмајанын тутсун јасыны.

Сонра дүшүндү ки, вәһшиликти бу,
Кәрәк нә кәстәрир идракын јолу.

Иранлы чох көрүр тир тачы бизә,
Сәрһәд чәксәләр дә истәјимизә.

Кәрәк мән онлара бәсләмәјим кин,
Бу ишин ачары јумшаглыг, тәмкин.

Бу ит үрәклиләр өз шикарымдыр,
Сүрүмдә отлајан гојуларымдыр.

1035 Бахма, памбыглары, јунлары да вар,
Мәним дөшәјимдә јатырлар онлар.

Вәфасыз, дашүрәк олсунлар, нә гәм,
Хәчаләт чәкәрләр сабаһ, әминәм.

Хәчаләт кәтирәр мөрдә хәјанәт,
Хәчаләт далынча кәләр гүссә, дәрд.

Көрсән бундан савај нә кими зилләт,
Зүлмүн вуран әли, голудур, әлбәт.

Онлар әл чәкдиләр ағылдан тамам,
Онлары ағылла рам едәрәм, рам.

1040 Овун архасынча тәләссә киши,
Јајынар һәдәфдән, удузар иши.

БӘЪРАМЫН ИРАНА ГОШУН ЧӘКМӘСИ

Сөз гошан чадукәр, сөз дедин, јетәр,
Дејилмиш сөзләрдән ахы нә сәмәр?

Күлбаһар нәфәсли гөнчөдир ағын,
Бәс һаны өз сөзүн, һаны өз арзун?

Әһди дүрүст олан Танрыма дедим:
Јени сөз демәкдир мәним дә әһдим.

Сөзү чәјнәјәнләр чоһдан лүл-хумар,
Биз бадә сунуруг, онлар јатыблар.

1045 Мәним тамаһым јох өзкә сөзүндә,
Оғрулар тез дүшүр елин көзүндән.

Јамагла, гурагла һеч бир ишим јох,
Баһар нәфәслијәм, көнлүм, көзүм тох.

Көһнәни демәклә мәним нә ишим,
Мән кәрәк пакизә дүләри дешим.

Лакин хәзинәјә јолларымыз бир,
Ох ики олса да, һәдәф ејнидир.

Бә'зи мәтләбләри етсәм дә тәкрар,
Әлимдә килим дә зәрхара олар.

1050 Сөзүн кимјасына бәләд ики әр,
Көһнә мәтләбләри тәзәләјибләр.

О, миси дөндәриб бир күмүш нала,
Бу исә күмүшү халис гызыла.

Миси мәкәр азмы күмүшлөндирән?
Күмүшдән зәр јапан бир зәркәрәм мән.

Сапа мирвари јох, үрөк, чан верән,
Мөрчаны белөчө дүздү јенидән:

Елә ки, Бәһрам-Кур акаһ олду ки,
Бир јад оғурлајыб онун тәхтини.

1055 Көјдән зәр тачыны төләб едәрөк,
Гәзәб гуршағыны бәрк бағлады, бәрк!

Не'ман Мүнзир оғлу јетди дадына
Ки, шаһ јијәләнсин чаһан тахтына!

Вердиләр нә гәдәр хәзинәләри,
Дешик, гејри дешик дүррү, көвһәри.

Бәһрам гошун јығды һәддиндән артыг,
Чошду, төзәләнди чанда гејз, анчаг.

Јәмөндән Әдөнә јүз мин сүвари
Назырды дағыда бүтүн сәдләри.

1060 Һамсы див бағлајан, гәл'әләр ачан,
Даш, дөмир чејнәјән, од-алов сачан.

Зиреһ кејимли шир – дөјүш бајрағы.
Гылынчы – өлкәнин дајағы, дағы.

Шаһ башчылыг етди зор бир ордуја,
Нәм балыға чатды, тоз-торпаг аја.

Бүрүнч күп наләси, каранәј сәси,
Зәһри, бағры јаран тәбил зәрбәси.

Галхыр, һаваланыр көјләрә гәдәр,
Дәјир нағараја мөһкәм зәрбәләр.

1065 Шејпур сөдасындан, курултулардан
Јер алты, көј гаты – мин гајнар газан.

Кин – чәһөһнәм оду. Орду, мин-мин ох.
Бәлкә гарышгадан, чәјирткәдән чох.

Јәмөндән кетдиләр тач олан јерә,
Шаһын пајтахтына, өн зор шәһәрә.

Гоча ки, гәсб етмиш чаһан тахтыны,
Көрдү кәнч әждаһа күдүр бахтыны.

Көј јерә мејл едиб бујуруп өзү:
Јәмөндән парласын Сүһејл улдузу.

1070 Ачыб пончәсини еркөк бир арслан,
Дүшмәни кур билиб кор газыр өлан.

Тутуб тахты, тачы алмаг истәјир,
Тоз јатыран гүввәт олмаг истәјир.

Јығылды сараја адлы-санлылар,
Мө'бидләр, бир чыхыш, јол арајанлар

Мөшвәрот ејләјиб рә'ј сөјләдиләр,
Үсјан галдырмаға дал чевирдиләр.

Ахырда колдиләр ваһид гәрара:
Бир мәктуб јазсылар кәнч шәһријара.

1075 Ағыллы сөз јазыб нәгшә чөкдиләр,
Габыгдан чыхмамыш туму әкдиләр.

Сөзү ипчәләјән катиб ишләди,
Јазды олмушлары мүфәссәл, чидди.

Јазылмыш мәктубу бүкүб кетдиләр,
Төгдим гылмаг үчүн сәфәр етдиләр.

Атдан дүшән кими салам вердиләр,
Кәнч шаһы алгышла әзизләдиләр.

Һачибләр ишинин үстүнә гонду,
Гәбул истәјәнләр гәбул олунду.

1080 Бәһрам әмр еләди, нитгиндә тәмкин:
– Елчиләр узадан јахына кәлсин!

Кәлди горха-горха елчиләр өнә,
Тапындылар шаһын бөјүклүјүнә.

Ән ағыллы гасид: – Кунајдын! – деди,
Мәктубу өпәрәк тәгдим ејләди.

Катиб гырды мөһрү, үз тутду шаһа,
Охулу мәктубу улу дәркаһа.

ИРАН ПАДШАҢЫНЫН БӘҢРАМА МӘКТУБУ

"Бисмиллаһ! Бу кәлмә ничат верәндир,
Бүтүн азғынлара јол кәстөрәндир.

1085 Јерләри, көјләри хәлг едән Танры,
Јохлуға варлығы бәхш едән Танры!

Адамлардан тутмуш һејванларадәк,
Фәләкдән дағлара, орманларадәк,

Вуруб милјон-милјон варлыға нахыш,
Өз нәгташ евиндән сәхавәт сачмыш.

Һеч бир бағлылығы тәмәннасы јох,
Аләмин икинчи бир худасы јох.

Бүтүн тилсимләри гырмыш да мөһри,
Адына вурулмуш ситајиш мөһрү.

1090 Зәминлә заманын одур саһиби,
Зәмин дә, заман да һөкмүнә табе!"

Билдириб Танрыја алгышларыны,
Мәктуб саламлајыр шөһријарыны.

"Еј улу шаһзадә, еј гүдрәтли шаһ!
Башы чөрхә дәјән еј улу дәркаһ!

Мәғрур шаһ оғлу шаһ, бир јетир дигтәт:
Мәрдә гијмәт верән әдаләтли мөрд.

Кәсранын адыны дашыјан мәнәм,
Әдавәт салсынлар гој хамлар... Нә гәм!

1095 Мән һәм һүнөрмәндәм, һәм дүнјакөрмүш,
Бу аләмин көзү мәни хош көрмүш.

Бәхтим дәм вурмада һүнәрләримдән,
Онсуз чатардыммы тәхтә, тача мән?

Башы учајам ки, тәхтим, тачым вар,
Һеч заман алчалмаз башы учалар.

Инсанлар, пәриләр сәркәрдәсијәм,
Дүнја башчысыјам... Бәс нәдир бу гәм?

Шад ола билмирәм шаһ олсам белә,
Чүн зәһәр гатылмыш једијим бала.

1100 Гүдрәтим үммандыр, бачарығым дағ,
Улдузум һәмишә ишығлы, парлаг.

Бунушла јетинсәм, көрмәздим хәтәр,
Хәтәрдән узагмы уча рүтбәләр?!

Лакин нејләјим ки, бу иранлылар
Мәни утандырды, дилә тутдулар.

Мәчбур етдиләр ки, әјләшим тахта,
Башым уча олсун бу чәтин вахта.

Фөнадан горујум бу мәмләкәти,
Кешик чәкмәк имиш шаһлыг сәнәти.

1105 Нағылларда кәзән бир мәсәлди бу:
Халга дост олана дүшмәнди арзу.

Белә бир аләмдән сән бихәбәрсән,
Башга бир аләмә башчы, рәһбәрсән.

Курлара шаһ олмаг үстүндүр, инан,
Бу говғалы чағын шаһы олмагдан.

Бир руд түркүсүлә ичилән бадә
Дүнјадан үстүндүр, мәнчә, дүнјада.

Мејдән, ондан савај бир ишинми вар?
Ағрымаз башыны ағрытма зинһар.

1110 Хош күн тәк сәниндир, әслинә бахсан,
Һеч кәсин дәрдинә баш гошмајырсан.

Мејлә, овла кечир күндүзүн, кечән,
Ләтиф јемәк, јуху зөвгүн, өјләнчән.

Халгын кечә-күндүз дәрдини чәкән
Мән кими шадлыгдан узаг дејилсән.

Һәм дост гадасыны алмагдыр пешәм,
Һәм дә дүшмәнләрдән горху чәкмишәм.

Тач үстә сәнинлә пәнчәләшмәјим
Мәнимчүн бир чүз'и дәрд олар јәгин.

1115 Сән бәхтәвәрсән ки, дамағын чағдыр,
Бојлә фитнәләрдән башын узагдыр.

Еј каш, сәнин пешән мәнә јар ола,
Азча нәфәс дәрәм, хош рүзкар ола.

Мән дә ејш-ишрәтдә олсам, нә дәрдим?
Шәрабла, чалғыјла чан бәсләјәрдим.

Демирәм, шаһлыгдан јохдур хәбәрин,
Дөвләтдән, диндән дә акаһсан јәгин.

Јурдун, доғрудан да, сәнсән вариси,
Һалалча һагғындыр шаһлыг веркиси.

1120 Атап бир азча хам, нашы олду чүн,
Тачын кәлкәсиндән сән узаг дүшдүн.

О гәдәр зүлм етмиш о, рәијјәтә,
Даһа кедән дә јох һеч шикајәтә.

Залим рәвач верди мин чинајәтә,
Халг онун зүлмүндән кәлди дәһшәтә.

Атан азғынлыгда, гузғунлугда тәк,
Чөвр етди, нә гәдәр гаилар төкәрәк.

Онун тохумуну, инан ки, һеч кәс,
Һеч кәс бу торпагда әкмәк истәмәз.

1125 Сәнин шаһлығына кимдә вар истәк?
Јахшысы будур ки, шаһлыгдан әл чәк!

Чошсан, од-аловла гаршылашарсан,
Бу сојуг дәмири чох дөјмә, дајан!

Истәсән, кизличә хәзинәләрдән
Гызыл кәндәрәрәм мән сәнә һәрдән.

Сәнин бүтүн хәрчин мәним бојнума!
Сөјлә, нә истәсән, сабаһа гојма.

Наибин оларам шаһлыгда сәнин,
Көзүм үстүндәдир һәр бир истәјин.

1130 Итаәт ғыларам сәнә гул кими,
Галмаз үрәжинин бирчә мөтләби.

Халг мөндөн дојарса, сән јенә сәнсән –
Тәхти ғылынчсыз да тута биләрсән!

БӘҢРАМЫН ИРАНЛЫЛАРА ЧАВАБЫ

Бәһрам ки, мәктубу охуду, көрдү,
Һәссас вүчудундан алов пүскүрдү.

Тохтатды өзүнү зорла биртәһәр,
Билди ки, чошмаг јох, тәдбирди һүнәр.

Гејзи гајнаса да төләсмәди шаһ,
Бир чаваб јазды ки, ағылдан акаһ:

1135 "Катибләр, јазыны јахшы динләдим,
Дејилән сөзләри һәтта бәјөндим.

Уста олмаса да катибин әли,
Мәктубу јаздыран устады, бәли.

Јүксәк дүшүнчәјлә нә дејилибсә,
Хошладым... лајигсә идрака, һиссә.

Мән ки, баш әјмирәм једди иглимә,
Нә торпаг, нә ғызыл кәлмәз ејнимә.

Лакин атам ирси бу шаһлыг ки, вар,
Кәлиб өзкә тутса, мәнә ар олар.

1140 Аллаһлыг фикринә дүшсә дә атам,
Мән аллаһ гулујам, мән – башга адам.

Аллаһы севәнлә тәхти севәннин
Дамарла дәринин фәрги вар јәгин.

Сучум олмаса да, үзрхаһәм мән,
Узағам атамын тәгсирләриндән.

О, башга, мән башга... атамдыр, нә гәм,
Атам даш идисә, мән бир көвһәрәм.

Нурлу дан јерини доған кечәдир,
Саф лә'ли јетирән бир даш күлчәдир.

1145 Атамын һагғында пис данышма сән,
Аллаһ сизи алыб онун әлиндән.

Сизә пис олса да, јахшыча јатыб,
Өләнин ардынча данышмаг – ајыб.

Әгл рәһбәр олса, нә гулаг асан,
Нә дә пис данышан тапылар, инан.

Кимин фитрәтиндә варса бир зәдә,
Пис олур дедији, динләдији дә.

Ваз кечин дәдәмин чинајәтиндән,
Мән ки, хәбәрсизәм бу хисләтиндән.

1150 Бәднөзәр јолума чыхмаса гәсдән,
Атамын јеринә үзр истәрәм мән.

Бир заман јатсам да гафилләр кими,
Инди тәрк едирәм гафиллијими.

Һансы хошбәхтә ки, јар олар бахты,
Ојанар, битәндә гафиллик вахты.

Нә лазым, јухусуз, јорғун галасан?
Динчәлиб вахтында ојанмалысан.

Јухум бәрк олса да сајыгдыр һушум,
Даим чијнимдәдир бәхтимин гушу.

- 1155 Мөнө ојаг бөхтим јар олмуш мүдам,
Букүн дә ојандым ағыр јухудан.
- Јахшы јол тутмушам үзү сабаһа,
Гәлбим һәр гәфлөтдөн азаддыр даһа.
- Гәддарлыг, азғынлыг едәрәмми һеч?
Бишмишәм, чиј ишә кедәрәмми һеч?
- Агил адамларын әзизди хәтри,
Чан-башла динләрәм һәр мәсләһәти.
- Һәр хәта гылана дүшмөн олмарам,
Чанына, мүлкүнә тамаһ салмарам.
- 1160 Кечмиш күнаһлары вурмарам үзә,
Бахарам, зәманә нә дејир бизә.
- Сизлә сизә лајиг едәрәм рәфтар,
Сиздән умдуғум да мүнасиб олар.
- Ешмәрәм һеч кәсин хәзинәсини,
Хәзинәм биләрәм јад кисәсини.
- Писи, писнијјәти едәрәм кәнар,
Башыма јығышар көзәл адамлар.
- Јалныз јахшылара сәјә саларам,
Мәкәр писнијјәтдөн һеч дәрс аларам?
- 1165 Ишим һәр фитнәдән гој узаг олсун,
Танрының јанында үзүм ағ олсун.
- Сүрүнү көзләјән бир чобан кими
Севиб горујарам рәијјәтими.
- Зорла бир кимсәдән чәрәк алмарам,
Чәрәји үстүнә чәрәк гојарам.

- Мәни һансы иблис јолумдан гојар,
Күнаһым арзуму киров сахлајар.
- Нәји хошламырса бөјүк јарадан,
Она гол гојмарам башдан-бинадан."
- 1170 Шаһ ки, чавабыны беләчә гурду,
Пирани бир мә'бәд ајаға дурду.
- Сән бизим адамсан, – деди, – еј хаган,
Һәм һикмәт әһлисән, һәм һикмәт сачан.
- Дедијин сөзләрин һәр бири көвһәр,
Үрәјинә јазар ону агилләр.
- Јарашыр һамыја башчылыг сәнә,
Баш чобан оласан кәрәк сүрүнә.
- Тачидарлыг сәнин чөвһөриңдәдир,
Тачын ады биздә, өзү сәндәдир.
- 1175 Күштасиб "Зәнд"ини охујан да сән,
Бу Кәјан тәхтини горујан да сән!
- Кимдир сәндән савај бу тәхтә ад-сан?
Бәһмәндән, Дарадан галан тохумсан.
- Сәнсән Сијамшикин тазә мејвәси,
Әрдәшир Бабәкин бизә төһфәси.
- Көјүмәрс тәхтиндән кедәндән бәри,
Јалныз сәнә чатыр шаһлыг көвһәри.
- Јалныз сәниндир мүлк, чан атмасан да,
Вармы сәндән савај бир шаһ чаһанда!
- 1180 Чаванлы, гочалы бүтүн мә'бидләр,
Јалныз сәни сәјыр өзүнә рәһбәр.

Лакин анд ичмишик, әһд етмишик биз,
Бизи әсир едиб анд ичмәјимиз.

Билир тәхт үстүндә өјләшән киши,
Биз она анд ичиб сөз вермишик ки,

Ондан башгасына тачы вермәјәк,
Онун дәркахындан үз чевирмәјәк.

Инди әһдимизи нә чүр сындыраг?
Бир сүбут вармы ки, тилсими гыраг?

1185 Нечә давранаг ки, дүшмәјәк көздән,
Хәчаләт чөкмәјәк ајинимиздән?

Бәһрам шаһ мобиди јахшы динләди,
Вердији чаваб да чох сәрраст иди.

– Рәва билмәм кедиб үзр истәјәсиз,
Вөфалы олурлар агилләр шәксиз.

Мәним рәгибим ки, сајыр өзүн шаһ,
Сизинчин бөјүкдүр, мәнимчин ушаг.

Елә аларам ки, тачы башындан,
Бирчә түкү белә инчимәз, инан!

1190 Мәним шаһлығымын күнәшдир тачы,
Үзрә, мүдараја нә еһтијачы?

Мән Чәмшид архалы елә бир шаһам,
Ағ, гара, дүнү күн мәнимдир тамам.

Тәхтү-тач аләтдир, шаһлыг исә јох,
Олса, олмаса да аләт, биз шаһыг.

Кимин ки, тач илә кәтириб бәхти,
Көј онун тачыдыр, јер исә тәхти.

Һејһат, галыбмы көр бирчә из, нишан,
Фирудин тәхтиндән, Чәмшид тачындан?!

1195 Кимин ки, гүдрәти, ләјагәти вар,
Вермәсәләр белә тачыны алар.

Тәхтү-тач јолуна мән ки, бәләдәм.
Тәхтә гылынчымыла гојарам гәдәм.

Јеримдә өјләшән санма зирәкдир,
Каһада тор гуран бир һөрүмчөкдир.

Мағараја чатмыш өждаһа нәдән
Ичазә истәсин бир һөрүмчөкдән?!

Де, Чәбраил һара, гарышга һара?
Филми ағыз ачсын мығмығалара?

1200 Мәкәр кәсилмәзми курун кур сәси,
Гопаңда ағ јаллы бир шир нә'рәси?!

Гузу бүрчүндә ки, парлады пар-пар,
Күнәшин јанында чырагмы дурар?

Мән јадлар евиндә баш кирләјиркән,
Оғрулар евими дағытсын нәдән?

Балдыр, ја шөкәрдир дүшмәнин јеми,
Мән өз чикәриме јејим, еләми?

Чикәрини јејиб баш кирләмөкдән
Јахшыдыр гылынчла доғрансын бәдән.

1205 Бүтүн әчәм мүлкү хәзинәм икән,
Аиләм әрәбдән пај умсун нәдән?

Мәнә сүфрә ачыр арабир Мүнзир,
Ја да Не'ман мәнә чан гурбан едир.

Мөнө чөрөк верән хаганлар белә,
Чөрөжими јејән наданлар елә!

Мән өлкөләр тутан ач арсланам ки,
Тутсунму јерими бир гоча түлкү?

Кејхосровам, мөндөн ким алар тачы?
Кејзадә верәрми өлкә хәрачы?

1210 Көјандыр јарашан Көјан тәхтинә,
Кеј тәхти дүшәрми өзкә бәхтинә?

Бөјүкләр јанында зәлил бир ешшәк,
Ушаглар јанында гудурур бишәк.

Биз шаһыг, өзкөләр диләпчи, јолчу,
Онлар – бомбош, көпүк. Бизсә допдолу.

Ордулар саһиби шаһ бир дағды, дағ!
Тәк атлы тозанаг галдырар апчаг.

Меји муғ әлиндән алыбса фәләк,
Муғун өз оғлуна бәхш етсин кәрәк.

1215 Көзәл билирсиниз нә дејирәм мән,
Дүзлүк ахтарырам һәр ишдә һөкмән.

Дикбаш султанлыға, анда, амана
Зиддәм, јол вермөрәм писә, јамана.

Сизин рә'јинизә ујарам јалһыз,
Мөним рә'јим исә – сизин ризаныз!

Бир дәлил кәрәкдир, сөјләјирсиниз,
Ачылсын онунла бағлы әһдимиз.

Дәлил будур: ики шир арасындан
Гој көтүрсүн тачы гүдрәти чатан.

1220 Елә сабаһ сәһәр гој көлсин ширбан,
Аловлу ағзындан түстү, од чыхан

Ики шир көтирсин, нәрилдәјән шир,
Ачгарын, ачыглы, пәнчәли, вәһши!

Чыхарсын мејдана ширләри ширбан,
Орду сәф-сәф олсун, сәфләр јанбајан.

Гој тачы башындан ендирсин гоча,
Гојсунлар ики шир арасындача.

Ким көтүрә билсә тачы о анда,
Халг өз шаһы билсин ону чаһанда."

1225 Бу сөзләр нечә дә исти, сөмими,
Ачды көнүлләри, апарды гәми.

Бәһрам мөһүрүнү басды намәјә,
Көстәриш дә верди: "Јол будур!" дејә.

Мө'биди тапшырды хидмәтчиләрә,
Һөрмәт еләсинләр гој елчиләрә.

Өпдү шаһсөвәнләр шаһын мөһүрүнү,
Јадда сахладылар мүдрик сөзүнү.

Евләринә тәрәф јола дүшдүләр,
Көзләри өнүндә шаһ үзү– көвһәр.

1230 Ашиги олдулар меһрин, гылығын.
Бәһрам үзүндәки фәррин, ишығын.

Дедиләр: – Шаһ Бәһрам бизә пәнаһдыр,
Онун заты да шаһ, өзү дә шаһдыр.

Әдаләтли шаһа агил ағ олмаз,
Күнәши палчыгла сувамағ олмаз¹.

Чәсур бир атлыдыр о гызмыш арслан,
Лыхыр әждаһаны бир охла, инан!

Ачса пәнчәсини о ачыглы шир,
Һеч кәс гаршысында давам кәтирмир.

1235 Гатыр дырнағына гатыб сәрвәри
Зорла тәхти, тачы алачаг кери.

Јахшысы будур ки, гаршы дурмајаг,
Сәнмүшү бир даһа одландырмајаг.

Истәсә лап букүн алар тачы о,
Ширин шир бәһсинә бәнд олмајын чох.

Көрүрсән, шәртини елә кәсир ки,
Сечилсин мејданда гурд илә түлкү.

Гәсрә үз тутанлар бурулду тини,
Шаһа сөјләдиләр шаһын шәртини.

1240 Намәни охујуб тәһлил етдиләр,
Сөзү нә артырыб, нә әксилтдиләр.

Тахт дүшкүнү гоча галды әлачсыз,
Тахтын дибиндәчә әјләшди тачсыз.

Деди: – "Тәхтү-тачдан зарам, бизарам.
Тач үчүн арслана чан тапшырмарам.

Јахшысы будур ки, тәхтдән дүшүм,
Ики шир ағзында өлмәјим наһаг.

Һансы агил адам, һансы мәрд адам
Умар рузусуну ширин ағзындан?!

1245 Чам, гылынч саһиби, шаһлыға дәлил –
Бәһрамдан савајы һеч бир кәс дејил.

Тәхтин варисинә верин тәхти сиз,
Кәнч варис гочадан јахшыдыр шәксиз.

Тачдан әл чәкирәм, санмајын мөстәм,
Мән шаһ олмасам да, бир шаһпәрәстәм."

Она чаваб верди адлы-санлылар:
"– Еј башымыз тачы, улу шаһсүвар!

Һәкмдар сечмишик сәни бир заман,
Чүнки һаһмыздан мүдрик олмусан.

1250 Сән тәхтә чыхмысан форманымызла,
Бәлкә дүшәрсән дә елә бу һызла.

Бәһрам шир үстүндә бағлајыб шәрти,
Көрәк бу шөрт үчүн вармы чүр'әти?

Арсландан тач алмаг ојунчагмыдыр?
Көрәк бу гаранлыг нә чүр ваз атыр?!

Јетирәк шәртини сабаһ јеринә,
Бағлајаг ширләри, тач гојаг өнә.

Горхса, сәнинкидир фил сүмүклү тәхт,
Өлсә, сәнинкидир тачын, а хошбәхт!

1255 Ишди үстүн кәлиб газанса тачы,
Опундур өлкәнин бачы-хәрачы.

Тача, алгыша да лајигдир онда,
Каш мәғмун олмајаг ишин сонунда

¹ Шаир Мәммәд Раһим бу мисраны дүрүст тәрчүмә етдији үчүн ејнилик сахламағы лазым билдик – *Тәрчүмәчишин гејди*.

**БӘҢРАМЫН
ИКИ ШИР АРАСЫНДАН
ТАЧ КӨТҮРМӘСИ**

Гызыл тачлы сәһәр төхт гурду нөдән –
Гызыла тутулмуш фил сүмүүндөн.

Голу да, гөлби дә күчлү оланлар,
Рә'ј верән, сөз дејән, иш бујуранлар

Атланды Әрәбдән Әчәмә гәдәр,
Дөјүш мејданына кәлдиләр јексәр.

1260 Ширбан једөјиндә, бојнуңда зәнчир,
Кәтирилди ики адамјејән шир.

Шири шир үстүнә јөнәлтди онлар,
Бәһрам мәрдлијинә мөзар газанлар.

Бахын парыл-парыл парлајан тача,
Бәрг вурур ики шир арасындача.

Тутулан Ајмыдыр, галмыш наәлач, –
Ики әждаһанын ағзындакы тач.

Ајы хилас едир тештинми сәси,
Ја голун, гылынчын дөјүш зәрбәси!

1265 Бахын әждаһа төк азғын чүт ширә,
Дөјүр гујруғуну һиддәтлә јерә.

– Бу тачы, гызылы, – дејир нәзәрләр, –
Ширдән, әждаһадан ким ала биләр?

Онлар хәбәрсиздир әр пәһлавандан,
О дәмир чикәрли арсланбоғандан!

Бирчә ох мәнзили мөсафәси дә
Кәлән јох ширләрин һәндөвәринә.

– Шир үрәкли Бәһрам, – дедиләр, – өңчә
О ширләрә сары јоллансын төкчә.

1270 Ширләрдән тач алса, бәхт онун олсун,
Гызыл чам, ширмајы төхт онун олсун.

Тач ала билмәсә, төхтдән әл үзсүн,
Тачсыз јашамағын чөврүнә дөзсүн.

Бәһрам шаһ позмады шәрти, гәрары,
Кетди чөл тәрәфдән ширләрә сары.

Бу дүздә, дәрәдә һаны бир чығыр,
Орда шир боғмасын бизим баһадыр?

22 јашлы кәңч вурһавурда,
Јүз-јүз шир башыны кәсмишди бурда.

1275 Таныјын јүз шири боған Бәһрамы,
Ики шир өнүндә зәлил олармы?

Санчды кәмәринә әтәкләрини,
Јел кими шығыды, гызынча бејни.

Дәли нә'рә чәкиб көтүрдү әл'ан
Тачыны о ики шир арасындан.

Ширләр көрдү онун гүдрәт дағыны,
Аслан басмағыны, аслаплығыны.

Пәһләванлар кими һүчум етдиләр,
Пәнчәләри – гылынч, дишләри – хәнчәр.

1280 Чаһан фатәһини апармаг үчүн,
Тачидар башыны гопармаг үчүн.

Гыздылар. Бәһрам да дөндү арслана,
Тикди башларыны ајағларына.

Гырды дишләрини, пәнчөләрини,
Гуртарды башыны, тач көвһәрини.

Тачы баша гојуб әјләшди тахта,
Нечә хошбәхт олду говғалы вахта.

Һансы бәхтәвәрә јар олса Танры,
Өнүшдә сарсылар дүшмән вүғары.

1285 Тач алмагла ики шир арасындан
Говду түлкүләри тахтдан гәһрәман.

БӘҲРАМЫН ТАХТА ӘЈЛӘШМӘСИ

Нечә уғурлудур онун шаһлығы,
Тәхтинә јарашан хејирхаһлығы.

Онун талејини өјрәнмәк үчүн
Бахмышды көјләрә мүдрик мүнәччим.

Тале тәхти гурду арслан бүрчүндә,
Сабитлик, мөһкәмлик варды күчүндә!

Бәһрам өвчә галхан күпәш кимијди,
Үтарид она бир јолдаш кимијди.

1290 Зөһрәхан Өкүзә, Мүштәри Гөвсә
Кечинчә дөнмүшдү јурду фирдөвсә.

Ај онунчу бүрчдә, Бәһрам алтыда,
Ҷамы, гылыпчы да әли алтында.

Кејванын әлләри Тәрәзидәјди,
Чөкдији дә Јердән мин хәзинәјди.

Бу хош, мүбарәк фал нур сачды бахта,
Көзәл хисләтли шаһ әјләшди тахта.

О гәдәр лә'л, көвһәр, дүрр сачылды ки,
Сарај дәниз олду, тахт да бир кәми.

1295 Һәдсиз көвһәр сачды хәзинәчиләр.
Һәр бол хәзинәдә мин-мин инчиләр.

Әввәлләр бу тахта сәјәсалан кәс,
Өлкәдән, гошундан беј'әт алаң кәс

Көрүнчә Бәһрамын өзәмәтини,
Тәхтинин, тачынын дағ сигләтини.

Деди: – Хәлгимизин сәнсэн пәнаһы,
Ҷаһан шәһријары, иглимләр шаһы!

Она "Ҷаһан шаһы" деди мө'бидләр,
"Шаһлар шаһы" деди хосровлар јексәр.

1300 Рүтбәсинә ујғун бичимдә һамы,
Һамы алгышлады улу Бәһрамы.

Јүксәлди көјләрә тәзә шаһ дағы,
Дешди булуллары баш учалығы.

Тәзә-тәр лә'линдән дүрләр сачыбан
Әдаләт нитгини сөјләди хаған.

БӘҲРАМЫН ӘДАЛӘТ НИТГИ

Деди: – Тачы мәнә бәхш етди Танры,
Мүбарәк Танрынын хош јадикары!

Танрыја шүкр олсун, алгышлар олсун!
Танрыны таныјан бәхтијар олсун!

1305 Танры не'мәтинә дал чевирмәрәм,
Шүкүр чөлалына, шүкүр, еј кәрәм!

Ширләрин азындан тач алмагы да
Мәнә гылынчым јох, бәхш етди хұда.

Бу мәғрур тахты ки, тутмушам мөһкәм,
Танры бәјәнәси ишләр көрәрәм.

Кәрәк, аллаһ гојса, ишләр көрәм ки,
Һеч кәс инчимәсин, күсмәсин һеч ким.

Мәндән инчијәчәк јалныз күнаһкар,
Оғрулар, чаниләр, чалыб чапанлар.

1310 Еј мәним гәсримин хас адамлары,
Тутдуғум јол кими дүз олун бары.

Һәр чүр әјриликдән үз дөндәрдин тез,
Јалныз дүзлүк илә ничат тапын сиз.

Дүз сөз ешитмәкдән безсә сағ гулаг,
Инанын, сол гулаг чох ағрыјачағ.

Һарда бир адил вар, учалдағ ону,
Һарда бир залим вар, овағ бурнуу.

Һеч кәсдән горхум јох, Танрыдан савај,
Ону таныјанын нурундан савај.

1315 Аләмдә һеч кәсә јох е'тимадым,
Тәк улу Танрыдыр инамым, андым.

Һеч кәсә баш әјмәм кизли, ја ашкар,
Тәк улу Танрыја итаәтим вар.

Нә гәдәр ки, дурур мави сәмалар,
Јердә јатанлары көнлүм саламлар.

Вар исә нә гәдәр ағ, гара мөхлуг,
Әдл, инсаф көрәчәк бизләрдән чох-чох.

Әмәлим – әдаләт, һагга афәрин,
Һагга севинмәјән севинч көрмәсин!?

1320 Шаһ ки, хутбәсини бәјан ејләди,
Ешидән әјилди, шүкран ејләди.

Бир саат, бир һовур әјләшиб тәхтә,
Сонра шаһ чәкилди, кетди хәлвәтә.

Әдл инсаф иди рази – нијазы,
Тапры ондан хошнуд, хәлг ондан разы.

Мөһтәшәмләр илә о мөһтәшәм дағ
Јығынчағ кечирди, зор бир јығынчағ.

БӘҲРАМ–КУРУН ШАҲЛЫҒЫ

Елә ки, Бәһрам–Кур сачды ләјагәт,
Тача да, тахта да верди әзәмәт.

1325 Белини кип гучду једдикөз гуршағ,
Једди ајағлы тахт алтында бир дағ!

Тәрлан дөшү кими Чин папағы вар,
Әјниндә Рум дәмбли Тәрази палтар.

Һүснү, јахшылығы алгыша мөһтач –
Румдан бач алырды, Чиндән дә хәрәч.

Чәмшиди андырды дөрдкүшә тахты,
Бир күндә беш дәфә күнәшә галхды.

Инсафы кәтирди көјлөрдән јерә,
Һагты, әдаләти јердән көјләрә!

1330 Ачығ, ајдын көрдү бахырса һәр ким:
Адилә адилди, залимә залим.

Бағлы ғыфыллара бир ачар олду,
Кәлиши елләрә күлбаһар олду.

Јени зүмзүмәләр, нәғмәләр, нәләр...
Нәфәсләр, чикәрләр кенишләндиләр.

Әкиз бала верди ғысыр инәкләр,
Кәһризләр допдолу, сулар имәкләр.

Бағлар бара чатды, јер бәрәкәтә,
Дирһәмин сиккәси минди гијмәтә.

1335

Ачылды мүшкүлләр, дурулду ганлар,
Рәдд олду өлкәдән баш апаранлар.

Әтраф өлкәләрдә шаһзадә әрләр
Онун гүдрәтилә шәрәфләндиләр.

Өлкәси јатырла һамилә, бојлу,
Сәрвәт кәтирдиләр, дәркаһы долду.

Гала саһибләри вердиләр зәри,
Ачары үстүндә хәзинәләри.

Дәфтәр тәзәләди нечә каркүзар,
Чаныны шаһ үчүн киров гојанлар.

1340

Өз јурду үстүнә шаһ ганад кәрди,
Һәр кәсә мүнасиб бир рүтбә верди.

Азы чох ејләди, јохсулу варлы,
Мүлкүнә гајтарды мүлк сатанлары.

Гојуну гуртарды гурдун дишиндән,
Шаһин көјәрчинә кәсилди һәмдәм.

Бајылды фитнәкар, ајылды сәрхош,
Әли узунларын әли галды бош.

Чаһан достларына әл узатды шаһ,
Дүшмән тачларыны ғырды, атды шаһ.

1345

Мөрдә ганад верән адил шаһлығы
Бир көнүл ғырмагдан мин дәфә јахшы!

Он дүшмән өлдүрсә, бирчәсинә дә
Вермәзди ишкәнчә, инан һеч вә'дә.

Һағлы чәзасыны аланда дүшмән,
Өлдүрмәк јахшыдыр әзаб вермәкдән.

Инсаны өзүнә чәзб едән о тач
Һеч кәси гојмурду чәрәјә мөһтач.

Нә верир инсана бу торпаг, бу су –
Јалныз дәрд мәнзили, гәм-кәдәр тозу.

1350

Халгынын назыны чәкмәкди дәрди,
Јалныз наз чәкәндә фәрәһләнәрди.

Таныјыб вәфасыз дүнја мүлкүнү,
Гурду јалныз севки, севда мүлкүнү.

Һәфтәнин бир күнү шаһлығыға хидмәт,
Галан алты күнү – ешг илә ишрәт!

Ешгдән бир ан да дүшмәзди узаг,
Ешгин гапысыны дөјүрдү анчаг.

Ешгә чан вермәјән һансы мәхлугдур?
Ешги олмајанын чаны да јохдур.

1355

Ешгин сиккәсинә дөндү синәси,
Јалныз ашигләрди досту, муниси.

Көјләрә јүксәлди ешгинин сәси,
Һөкмүнүн алтында бу Јер күрәси!

Хошбөхтлик јолуну рэван кедирди,
Әдаләт көстәриб шадлыг едирди.

Ахырды мүлкүнә хәзинә дағ-дағ,
Сүркүн едилмишди гылынчла шаллаг.

Аләми гылынчла галдырыб көјә,
Ендиридди јерә тазијанәјлә.

1360 Бағлара бөхш едиб јашыллыг, нүбар,
Күнәш тәк сачырды күлзар, күлбаһар.

Илләрин бәһрәси вүгар, ифтихар,
Гүрур кәтиридди ашыб-дашан вар.

Һејһат, унутдулар мейри, шәфгәти,
Танрыја шүкр адлы ешсиз сәрвәти.

Инсан шүкр етмәји јадырғайанда,
Кәсир не'мәтини Танры бир анда.

Варлығы дарлығы чевирсә инсан,
Муздуну чыхарар дәмирдән, дашдан.

ГУРАГЛЫГ ИЛИНИН ТӘСВИРИ ВӘ БӘҲРАМЫН ШӘФГӘТИ

1365 Тохум чүчөрмәди, дән дә јох артыг,
Бу кениш аләми даралтды гытлыг.

Гәһәтлик јоллары кәсди, нә кәсди,
Пенчәр, от јемәјә инсан тәләсди.

Гытлыгдан даралды, гаралды чаһан,
Чөрәјин гијмәти гызылдан баһа!

Бәһрам бахыб көрдү бөјүкдү пәртлик,
Бүрүјүб аләми гытлыг, гәһәтлик.

Ачыхыб гурд кими гудузлашанлар,
Кәһ адам јејирләр, кәһ да леш, мурдар.

1370 Гызылдан баһадыр дән, көрдү хаган,
Ачды гыфыллары анбарларындан.

Шаһ мәктуб көндәрди кәндә, шәһәрә –
Әрзаг еһтијаты олан һәр јерә.

Гој кәлсин кишиләр, верилсин гәрар:
Ачылсын бүсбүгүн бағлы анбарлар.

Јохсула пулсуз да вурилсин буғда,
Нә гәм, варлы алсын бир азча баһа.

Јердә галан дәни сәпсинләр гуша,
Бир сыхма арпаја мөһтач олмуша.

1375 Тәки онун дөврү јазылсын башда,
Ачындан өлмәсин бир гарангуш да.

Пајлады, нә гәдәр еһтијаты вар,
Бошалыр, бир јандан долурду анбар.

Онун дөвәләри јад өлкәләрдән
Арды кәсилмөдән дашыјырды дән.

Шаһ хәзинә сачыр, гејдә галырды,
Һәр бир чәрәсизә чәрә гылырды.

Бомбош көрсәләр дә дөрд ил торпағы,
Шаһын хәзинәси јашатды халгы,

1380 Әмәли чатдырды шаһы шөһрәтә,
Тачү-тәхт адланан һакимијјетә!

Һамы гәһәтликдән чан гуртарды, чан,
Јалныз бирчә нәфәр өлду ачындан.

Бәһрам бу иткідән бағрыган олду,
Буланды су кими, пәришан олду.

Тәгсиринә көрә үзр истәди шаһ:
– Гаршында сучлужам, еј адил Аллах!

Сәнсән чанлылара рузу бәхш едән,
Рузу пажламагда һамыны өтән!

1385 Сән чоху азалдан, азы чохалдан,
Әзәли гүввәсән, еј улу Јәздан!

Нә гәдәр чалышсам, көрүр ки, аләм:
Чәлдә бир чейраны дојдура билмәм.

Зәфәр хәзинәси ачан бирчә Сән
Һамыја, һәр кәсә рузу верирсән.

Бир чанлы өлүбсә, еј гибләкаһым,
Билирсән, бу ишдә јохдур күнаһым.

Хәбәрим олмајыб јашајышындан,
Хәбәри кеч чатыб... нә фајда бундан?

1390 Шаһ белә јалварыб сызлајан заман,
Гејбдән, һатифдән сәс кәлди әл'ан:

Нәчиб олдуғуну көрдү дә Аллах,
Сәнин шаһлығына вермәди бәлә.

Дәрд илдә һеч кәси мөһтач гојмадын,
Бирчә өлүмә дә разы олмадын.

Танры буна көрә фәрман верди ки,
Дәрд ил тәрк еләсин өлүм өлкәни.

Елә доғрудан да, шаһ олан јердә
Өлмәди дәрд илдә бирчә нәфәр дә.

1395

Хошбәхт о шаһдыр ки, назы, не'мәти
Өлүмдән гуртарыр бир мәмләкәти.

Доғулан јашады асудә, раһат,
Кәлир чыхарсызды, ел-оба абад.

Әһали чохалды, артды нә гәдәр,
Гәсрләр јериди чөлләрә гәдәр.

Рејдән Исфәһана аддымлады вар,
Гамыш тәк сармашды евләр, биналар.

Кор кедә биләрди, истәсә һачан,
Дам үстүлө Рејдән Исфәһаначан.

1400

Сөзүмә шәкк етсән, кимдәди тәгсир?
Тәгсир мөндә дејил, сөјләјәндәдир.

Болду мәмләкәтдә не'мәт үјүдән,
Анчаг не'мәт чохду не'мәтјејәндән.

Хурма ағачынын гол-будағы тәр,
Јарпағындан чохду вердији бәһәр.

Әрзаг да азалыр, халг азаланда,
Чохса, ашыб-дашыр күн-күзәран да.

Адамлар чөлләрдә, дағларда дәс-дәс,
Ејш-нуш ичиндә алырды нәфәс.

1405

Чәркәнин узуну көр нечә фәрсәнк,
Кими рүбаб чалыр, ким бәрбәт, чәнк.

Һәр архын үстүндә бир мејл һөвзу,
Һәр күчәдә мөчлис, кабаблыг гузу.

Нә чохду меј алан, гылынчы сатан,
Зәрхара кејинән, зиреһи атан.

Жарағы бирјоллуг атдылар әл'ан,
Ох, гылынч һамынын чыхды јадынандан.

Кимин кеф чәкмәјә варды имканы,
Сечирди ејш-ишрәт, боллуг мөканы.

1410 Шаһ имкан верирди имкансыза да,
О, бәхтиндән разы, халгы да ондан.

Кимсә касыбласа, нә иди дәрди?
Шаһ она чибиндән дирһәм верәрди.

Әмрилә һәр кәсә мүнәсиб бир иш,
Чөрәк верилирди, сүфрәси кениш.

Шаһ јахшылыг үчүн вахт арајырды,
Һәр кәсә ејш үчүн бир күн ајырды.

Икијә бөлүнсүн, – деди, – дүнү күн:
Кечә ишрәт үчүн, күндүз иш үчүн.

1415 Өлкәдән једди ил хәрач алмады,
Јетмиш иллик гәмин көкү галмады.

Дүрлү шөһәрләрдән алты мин рәггас,
Чалгычы, пағылчы, нөв-нөв ојунбаз

Чағырды тачидар, бөлдү һиссәјә,
Һәр һиссә үз тутду бир гәсәбәјә.

Тәки ел-обаны шәнләндинирсинләр,
Елә өзләри дә бир күн көрсүнләр.

Заман доланырды Өкүз бүрчүндә,
Өкүзүн, дөврүн дә саһиби – Зөһрә.

1420 Зөһрә бир өлкәдә кәндхудадырса,
Орда јер олармы кәдәрә, јаса?

БӘҲРАМЫН ӨЗ КӘНИЗИЛӘ МАЧӘРАСЫ

Шаһ бир күн һөвәслә чыхды шикара –
Алчаг дүзәнләрә, јүксәк дағлара.

Аты кур дырнаглы... чапдыгча чапды,
Хејли кур овлады.... кур јери тапды.

Мүштәри мәнзили Гөвсдүр, – дејә,
Гөвсүнү јөнәлтди дүз Мүштәријә.

Чеврә бағладылар чөлдә атлылар,
Шаһ көрдү чеврәдә бир сүрү кур вар.

1425 Овчу бәрәсиндә бир арслан, бир леј,
Алтында көһләни ојнајырды һеј.

Камандан атдығы дүрр, ја бүллурду,
Кириши бошалдыб ох долдурурду.

О дөмир охлар ки, јајындан чыхыр,
Каһ атөш јағдырыр, каһ шикар јыхыр.

Од тапсан, шишлик чөк, гарныны дојур,
Кур буду, күл шәраб нуш олсун, бујур!

Курларын ганыны төкән пејканы,
Шаһ үчүн чөлләрин од күлүстаны.

1430 Шир кими кур јыхан шаһ бир атөшди,
Һејбәти пис көзү кор еләмишди.

Охунун зәрбиндә од пәрдә-пәрдә
Вурдуғу курлары биширди дә.

Гычыны, будуну гылынчлајараг,
Гачыб кедән куру бурахмырды сағ.

Янында Ај үзлү кәнизи варды,
Һәм зирәк, һәм чевик, һәм ишвәкарды.

Ады Фитнә иди, өзү мин Фитнә,
Шаһ она мәфтунду, о, шаһа тәшнә.

1435 Бешишт баһары тәк үзү тазә-тәр,
Чәмән јелләри тәк хураман кәзәр.

Гыз кәрә јағына гарышмыш балды,
Палудәдән дадлы, бир гејлү-галды.

Һәм нөгмәкар иди, һәм дә гызыл күл,
Руд үстә рөгс етсә, ајағы јүнкүл.

Көјә галдыранда руд наләсини,
Көјдән ендирәрди гушлар дәсини.

Шикарда, бадәјлә руд мәчлисиндә,
Шаһ ондан зөвг алар, динләрди бир дә.

1440 Шаһ ох ишләдәрди, о да рүбаб, чәнк,
Бу, шикар овларды, о көзәл аһәнк.

Сәһрада бир дәстә кур галхды бирдән,
Шаһ галхыб шығыды, алтында көһлән.

Гызғын бир аһәнклә курлара чатды,
Дөндү ач арслана, каманы дартды.

Јарым һәлгәсинә ох гојду јајын,
Чөкди каманыны сәрбәст, архајын.

Јурун сағрысына батды учан ох,
Шикар јери өпдү, дирәнди аз-чох.

1445 Нечә кур өвлады ов чаһанкири,
Тутду нечәсини саппасағ, дири.

Сахлады өзүнү чохбилмиш кәниз,
Шаһа сөјләмәди тө'рифли бир сөз.

Шаһ бөјүк сәбр ичрә дајанды мәғрур,
Нөһајәт, узагда көрсәнди бир кур.

Деди: – Татар кими еј көзләри дар,
Вечинә дејилми бу гәдәр шикар?

Бизим ов шәстимиз, овланан курлар,
Сәнин дар көзүнә мөкәр һеч сығар?

1450 Одур, бир кур көлир, де көрүм әл'ан:
Башынданмы вурум, ја дырнағындан?

О шөкәр додаглы, назлы ишвәкар,
Гадынды, гадынса бошбоғаз олар.

Деди: – Үзү ағ ол, төрпән дә чевик:
Бу курун башыны дырнағына тик!

Шаһ инди нә десин көлөк афәтә?
Бир чарә ахтарды бу мүшкүл шәртә.

Өпчә сапанда бир даш гојуб атды,
Даш – шимшөк сүр'өтли, күлөк ганадлы.

1455 Кирди гулағына даш јазыг курун,
Бејниндә курлады сәс курум-курум.

Јазыг хилас олсун бу дашдан нә чүр?
Салды дырнағыны гулағына кур.

Ох атәши куру бөләди гана,
Тикди дырнағыны сағ гулағына.

Јандырды бир дашы курун көз јашы,
Дырнағы үстүнә әјилди башы.

Шаһ марагла сорду чинли кәниздән:
– Әлимин һүнәрин нечә көрүрсән?

1460 Гыз деди: – Шаһ буна вәрдиш ејләмиш,
Мәкәр һүнәрмидир чох көрүлән иш?

Киши бир иш үчүн тә'лим алыбса,
Иши көрә биләр, чәтин дә олса.

Дырнағы гулаға охун тикмәси
Һүнәр јох, бәлкә дә идман төһфәси!

Чаваб шаһ гәлбинә гар әләди, гар,
Санки јаш ағача балта вурдулар.

Гәлби кинлә долду о Аја гаршы,
Од кими парлады гәзәб бахышы.

1465 Шаһлар, бир гајдадыр, һирсләнән заман,
Истәр ки, мејданда ган төкүлсүн, ган!

Һансы чејран үчүн јөһәрләнмир ат?
Һансы ит дәриси галыр саламат?

Сахласам, даваја, чәнкә һәрисдир,
Өлдүрсәм, һесабы ондан да писдир.

Гадын нә дөјүшә, нә чәнкә габил,
Гадыны өлдүрмәк мәрд иши дејил.

Шаһын санбаллы бир сәрһәнки варды,
Шир кими, гурд кими зәһм сачарды.

1470 Шаһ ону јанына чағырыб деди:
"– Кет, бу тәрс кәнизин ишини битир!

О, бизим сараја фитнә кәлмишдир,
Фитнәни өлдүрмәк ағыллы ишдир."

Арадан көтүрдү мәләк сујлуну,
Сәрһәнк өз евинә көтирди ону.

Истәди ишини битирсин онун,
Вурсун да бојнуну о шам бојлунун.

Көзү јашлы дилбәр: – Дајан! – сөјләди,
Танрыја хош кәлмәз әмәлин! – деди.

1475 Өзүнүн дүшмәнин дејилсәнсә, дур,
Ганымы бојнуна көтүрмә, отур!

Хаганын ән јахын муниси мәнәм,
Бүтүн кәнизләрдән сечмәси мәнәм.

Истәр шикар олсун, истәр сарајы –
Муниси, јары јох мөндән савајы.

Бир аз күстаһлығым, шухлуғум варды,
Шејтан вурду мәни, јолдан чыхарды.

Шаһ гызыб сөјләди һәмән чүмләни,
"Өлдүр!" сөјләсә дә, өлдүрмә мәни.

1480 Бир азча сәбр елә, көзлә беш- он күн,
Јаландан сөјлә ки, мәни өлдүрдүн!

Көрсән ки, шад етди бу хәбәр ону,
Ганым сәнә һалал, кәл, вур бојнуму!

Көрсән ки, пәрт олду, пешмандыр, демәк,
Мәни өлдүрмәкдән ваз кеч дә, әл чәк!

Сән чәзадан гуртул, мән дә өлүмдән,
Азад сәрв кими гој јашајым мән.

Сәнин нәзәриндә әскик олсам да,
Көрәрсән, чатарам бир күн имдада,

1485 Гыз ачды бојнундан бојунбағыны,
Гаршыда једди лә'л – атәш жығыны.

Һәрәси бир јурдун хәрәчы бөлкә,
Омманын кәлири ондан хејли кәм.

Сәрһәнк бу рәфтара кәтирди иман,
О дилбәр сәнәмин кечди ганындан.

– Амандыр, бу ишин үстүнү ачма,
Һеч кәсин јанында шаһдан данышма!

Де ки, мән бу евин хидмәтчисијәм,
Дүзәләр далысы, чәкмә чох да гәм.

1490 Мәрибан тутарса зәманә сәни,
Мән өзүм гыларам һәр бир чәрәни.

Беләчә әһд едиб анд ичди онлар,
Зүлүмдән, өлүмдән хилас оланлар.

Бир һәфтәдән сонра шаһ һүзуруна
Сәрһәнк кәлән заман шаһ деди она:

– Нечәдир ајүзлү?
– Әждаһа удду,
Өлдүрдүм, көз јашым јасыны тутду.

Шәһријар аһ чәкди, јашарды көзү,
Сәрһәнксә тохтады, нурланды үзү.

1495 Онун абад – күшад бир кәнди варды,
Елин нәзәриндән бир аз кәнарды.

Галхмышды көјләрә уча бир гәсри,
Сәмалар үмманы онун әсири.

Алтымыш пилләли ејваны варды,
Өзү, кәнизи дә орда јашарды.

Әзизә верәрләр әзиз мәканы,
Бир көзәл бәзәјир еви, ејваны.

Бир инәк доғмушду ики күн өнчә,
Баласы, бузову нечә дә көјчәк.

Бузову һәр сәһәр алыб чијнинә,
Ејвана галхарды о пәрчөһрә.

1500 Бу јүк бәркидәрди ајағларыны,
Пилләләр сынарды шух никарыны.

Күнәш јазда чәкәр Бузов бүрчүнү,
Бәс бузову чәкән Ај көрүнүбмү?

Һәр сәһәр о чејран, о күмүшбәдән
Бузову сараја галдырыр јердән.

Күнләр доланырды бу гәрар илә,
Ишиндән әл чәкмәз бир никар илә.

О јерә чатды ки, бу иш ахырда,
Бир өкүзә дөндү бузов нахырда.

1505 Галдырыб, ендириб һәр сәһәр-ахшам,
Бузову бәсләрди о бүт күләндам.

Һеч инчимәзди дә бу јүкдән афәт,
Чүнки вәрдишинә етмишди адәт.

Бојнунда өкүзүн өкүз гүввәти,
Артды, әскилмәди о гыз гүввәти.

**ШАҒА ГОНАГЛЫГ ЫАГГЫНДА
КӘНИЗИН СӘҒӘНК ИЛӘ СӨҒБӘТИ**

О гыјғач бахышлы, гәлби сыныг гыз,
Бир күн отурмушду сәрһәнклә јалгыз.

Көвһәри бәрг вуран гулагларындан,
Дөрд көвһәр чыхарды о мөлакә чан.

1510 Деди: – Сән бу нәгди апар сат дәрһал,
Сонра... нә кәрәксә кет, базардан ат:

Шамдан, ноғул, бухур, шәраб вә күлаб,
Гузу, әмлик әти... һәр не'мәти тап.

Һуриләр бағы тәк меј мәчлиси гур,
Кабабла, күлабла, бухурла долдур!

Шаһ бизим јерләрә ова чыхаркән,
Зәфәр тәк әл чәкмә үзәнкисиндән.

Чыхарт үрәјини, ајағына ат,
Јапыш чиловундан, гој тохдасын ат.

1515 Шаһын ипәк кими тәбиәти вар,
Наз чәкән, азадә бир хилгәти вар.

Миннәт чәкдијини јахындан көрсә,
Тәшриф кәтирәчәк һөкмдар бизә.

Улдуза тахт олан бу јердә шәксиз,
Она бал једирәр, сүд верәрик биз.

Инан ки, баш тутса бу иш, бу сөвда,
Учалар башымыз шаһын јанында.

Сәрһәнк көвһәрләри гајтарды кери:
"Мәнә Танрым вериб мин-мин көвһәри!"

1520 Кетди... көтүрдү дә өз јатырындан
Гонаглыг баһасы нечә дүрр, мәрчан.

Будур, шаһа лајиг али јемәкләр:
Хәшәм, әмлик әти, билдирчин, нәләр...

Бәзми гој бәзәсин күлабла шәраб,
Рејһан шәрбәтилә нечә нөв кабаб.

Төдарүк ишини көрүб дә сәрһәнк,
Көзләди: шаһ ова һачан кәләчәк?

СӘРҲӘНКИН БӘҲРАМ-КУРУ ГОНАГ АПАРМАСЫ

1525 Ениб шаһ тахтындан һара јөнәлди?
О, бир күн сәһраја, шикара кәлди.

Лакин ов етмәмиш чөлләр өвлады,
Ов онуи өзүнү нечә овлады!

Сәрһәнкин чәлаллы мәнзәрәкаһы
Јанындан кечәркән зөвг алды шаһы.

Мат галды: – Нә көзәл овлагдыр! – дејә,
Сәбзә сәбзәјә бәнд, кәлкә кәлкәјә.

Сорду: – Мән ојағам, јохса јухуда?
Киминдир бу јерләр? Кимди кәндхуда?

1530 Јан-јана јол кедән мүгәррәб сәрһәнк,
Јер өлдү, бу сөзү шаһдан ешитчәк.

Хејир-дуа гылды: – Бәндәләринә
Меһрибан шәһријар! Борчлујам сәнә.

Өзүн бағышладын мәнә бу кәнди,
Сәхавәт нәһриндән дүшән гәтрәди.

Сечсә шаһ бу јери гәраркаһ үчүн,
Хар олан гулуну учалдар букүн.

Шаһ өзүнә мәхсус адилијилә,
Ағ күнү бәхш едән адиллијилә

1535

Башыны галдырса дар гапымыздан,
Бизим дә башымыз учалар әл'ан.

Аја баш учалдан о имарәти
Бизә бәхш еләжиб шаһ инајети.

Әтрафы бағ-бағат, сулу, мәһсуллу,
Чәннәт-шакирдидир, хүлд онун гулу.

Шаһ бир бадә ичсә бу евдә әкәр,
Енәр, ајағыны улдузлар әпәр.

Тозун мишк сәпәр бу гәсрә дәрһал,
Өкүзүм сүд верәр, милчәјим дә бал.

1540

Шаһ көрдү ондакы сәмимијјәти,
Билди ки, сәрһәнкин үлвидир әһди.

Деди: – Тәдарүк көр, мәчлисә бәзә,
Мән овдан гајыдым баш чәкәк сизә.

Сәрһәнк силди пасы чан ајнасындан,
Кетди ки, јаратсын сәлигә, саһман.

Хәлиләр бәзәди мәнзәрәкаһы,
Бир беһиштә дөндү чәмәни, архы.

Елә ки, шаһәншаһ овдан гајытды,
Тәрлан бајрағыны Аја учалтды,

1545

Көзәл хәлиләри, зәриф фәршләри,
Чини ипәкләри, Руми мәхмәри.

Нөв-нөв зәрхараны басыб бағрына,
Сәрһәнк атды шаһын ајағларына.

Хураман јеришли хәтл көһәри
Ајаглајыб кечди дүррү, көвһәри.

Шаһ алтмыш пилләли ејвана галхды,
Тағы көј тағы тәк ән уча тағды.

Санки көјә галхан бир гызылгушду,
Һүснү Хавәрнәгдән тәрһ олунмушду.

1550

Дүздү ев саһиби сүфрәјә нәләр:
Күлаб, бухур, шәраб, нөв-нөв јемәкләр.

Дадлы не'мәтләрдән нуш еләди шаһ,
Башлады меј бәзми, башга бир дәскаһ.

Мејдән нуш еләди ики-үч гәдәһ,
Шаһын күл алнына тәр гонду, ја шәһ?!

Еј уча сарајлы сәрһәнким, сағ ол,
Сәнин јурдун көзәл, сәрвәтин дә бол!

Лакин аңлат көрүм, күнәшә бахан,
Көјләр дә, башына көмөндлә галхан

1555

Алтмыш пилләкәнли бу дағ гәсринә
Сән печә галхырсан алтмыш синниндә?

Ев саһиби деди: – Сағ олсун сәрвәр,
Бадән көвсәр олсун, сагин һуриләр.

Кишијәм, мәнимчүн зор дејил бу иш,
Һәлә ки, јохушда чан төјшүмәмқш.

Һејрәтли будур ки, Ај үзлү бир гыз,
Бу көшкә өкүзү галдырыр јалгыз.

Шаһын хәзи кими, синчабы кими,
Зәрифди, инчәди о шаһ һәбиби.

1560

Дағ бојда өкүзү алыб чијнинә,
Әләф вермәк чағы галдырыр көјә.

Өкүз дө нө өкүз, зорбалыгда фил!
Өзүнү чөкмөжө һеч габил дежил.

Бөлкө пөһлөван да һеч кара кәлмәз,
Ону өз јериндөн галдыра билмәз.

Анчаг асанлыгла галдырыр о гыз
Алтмыш пиллә бүрчә өкүзү јалгыз.

Мараглы мөтлөбдөн олунча акаһ,
Бармағы учуну дишлөјөрөк шаһ

1565 Дүшүндү: "Бөлкө дө бир сөһрдир бу,
Ағыл фөһм етмөјир доғрулуғуну.

Дејәсән бу ишдө чаду вар аз-чох,
Көзүмлө көрмәсәм, инанмарам, јох!"

Шаһ ев саһибинө дөрһал бујурду:
– Сүбут ет сөзүнүн доғрулуғуну.

Сөрһөнк евдөн чыхыб гол-ганад ачды,
Өкүз галдырана ширдөн данышды.

Билирди ишини о күмүшбөдөн,
Чөкмишди нөгшөни лап әввөлчөдөн.

1570 Әјниндө зи'нәти, чини зивәри,
Нечә дө хумарды шух нәркизләри.

Мүшкүнү сачмышды Ај тәгвимино,
Чаду өјрәтмишди гәмзәләринө.

Сүрмәли көзләри адам алдадан,
Үзүнүн пәрдәси наздан, һөјадан.

Сәрвинө вермишди әрғөван рәнки,
Лаләси учабој һејзуран тәки.

Даш-гаш ичиндәјди голу-ганады,
Ајына Үлкәрдөн чөләнк бағлады.

1575 Бир јетим дүрр илө јагут дүрчүнү
Ашиг алмасы төк тән јары бөлдү.

Әһбәр сачларыны төкдү чијнинө,
Чатды зәр һәлгәләр гулаг дибинө.

Зәнчи зүлфү илө һинд рәнкли халы
Вурушур, шаһиддир үзүнүн алы.

Јүз фил сүмүјүндөн тахт гуран шаһ да
Тахтындан өл чөкөр она баһанда.

Әгиг додағында гара хал... куја
Зәнчи өз мөһрүнү вурмуш хурмаја.

1580 Сачында парлајан дүрләр көрүрүк, –
Ајын әтрафында улдуздан өртүк.

Чөкиб гулаглары көвһәри дара,
Севәһләр изләсин гарабагара.

Кафур рәнкли нигаб Ај үзүлө тән, –
Санки гызыл күлү өртүб јасәмән.

Елә ки, өзүнө ондөрдкүнлүк Ај
Једди бөзәк вериб алды једди пәј.

Өкүз бахды; көрдү Ајын бәдрини,
Ај Өкүз бүрчүндө тапар гәдрини.

1585 Көтүрдү өкүзү о чаны јанмыш,
Өкүзүн нө бојда көвһәри вармыш.

Галхыб пиллә-пиллә јанашды дама,
Чатды тәхт өнүндө дуран Бәһрама.

Өкүз гыз чијиндө, ајаг үстүндө!
Жериндөн сычрады арслан көрөндө.

– Бу нечө эсрардыр? – Һејран галды шаһ,
Һејһат, газанчындан олмады акаһ.

Гојду Ај өкүзү бојнундан јерө,
Ширө гаш-көз илө етди ишарө.

1590 – Мөн сөнин гаршына өз гүввәтимлә
Пешкәш кәтирмишәм, дүшүн, фикр елө:

Тапарсанмы бирчө киши оғлуну,
Ејвандан ашағы ендирсин буну?

Шаһ деди: – Бу һүнөр сөнинки дејил,
Алдығын тә'лимин бәһрәсидир, бил!

Узун илләр боју јаваш-јаваш сән
Буна идман кими адәт етмисән.

Бу фөнд уғуруну инди һагг-һаһаг,
Сән өз ајағына јазарсан анчаг¹.

1595 Шаһа тә'зим етди о күмүшбәдән,
Хејир-дуа верди чандан, үрөкдән.

– Гәрибө дејилми, – сорушду шән-шән,
Өкүзү тә'лимлә галдырырам мән.

Амма сән хурда бир куру вуранда,
Тә'лим ады чөкмир һеч кәс һеч јанда.

Биликдән, елмдән бәһрәли Бәһрам
Дәһрин јеканәси, о мүдриккәлам:

¹ Бә'зи нүсхәләрдә артырылыб.

– Еј чәннәт һуриси, – деди, – еј һүнөр!
Сәндән узаг олсун бәдкөз, бәднәзәр.

1600 Татар бүтләринин гибтәси никар,
Ипәк төбиәтин, көзөл үзүн вар.

Сөнин бу һүнәрин, еј һүснү чыраг,
Тә'лимлә, вәрдишлә дүзәлиб анчаг.

Инди филә дөнмүш бу өкүзлә сән
Сүдәмәр вахтындан галхыб-енмисән.

Сөјүшү танытды түрк көзәлини,
Шаһ бир һиндли кими атды әлини.

Гызын нигабыны үзүндән ачды,
Аја көз јашындан мирвари сачды.

1605 Үзр истәди, басды бағрына бирдән,
Күл дә күлаб сәпди нәркизләриндән.

Атды бир көнара һәр дәрди, гәми,
Тутду пәри үзлү о шух һәмдәми.

Бу ев зиндан олуб, билирәм, сәнә,
Доланым башына, һәр гадан мәнә!

Азғынлыг етмишәм, иш кечиб ишдән,
Сән өз јериндәсән, ода дүшән мән.

Гапылар гапанды, чөкилди пәрдө,
Бәһрам Фитнәсини отуртду өндә.

1610 Ачды гөнчәсини Ај үзлү никар:
– Фитнә јатыздыран улу шәһријар!

Сән мәни һичрилә өлдүрәнимсән,
Ешгилә дирилдиб күлдүрәнимсән.

Дәрдиндән өлүрәм, јохду мөндө чан,
Дәрд уча дағы да јыхармыш, инан.

Һәјатым гурбанды сәнин јолунда,
Аз гала кетмишдим ешгин јолунда.

Курун дырнағыны гулағына шаһ
Охла тикән заман, нә чәкдим, Аллах!

1615 Нәинки бу јерләр, һәлә көјләр дә
Әлини өпдүләр, инан, о дәмдә.

Мән тә'риф етмәдим һүнәринизи,
Говдум бәднәзәри, говдум иблиси.

Бә'зән пуча чыхыр хоша кәләнләр,
Ону бир бахышла кәсир бәднәзәр.

Фәгәт көј әждәри көндәрди төһмәт,
Мәһәббәт јеринә көрдүм әдавәт.

Бу сөзләр Бәһрамы тутду, нә тутду.
Аһ чәкди, чаныны дишинә тутду!

1620 Деди: – Дүз дејирсән, еј әзиз инсан,
Јер дә, көј дә билир – сән вәфалысан.

Бу гәдәр мәһәббәт көстәриб дә сән,
Һәлә ахырда бир үзр истәјирсән?

Сәнин көвһәринә мин-мин афәрин,
Нә гәдәр пак имиш затын, чөвһәрин.

Белә бир көвһәри даш парчаларды,
Бизим сәрһәнк ону горумасажды.

Чағырды сәрһәнки, шад етди ону,
Өпдү көзләриндән, гучду бојнуну.

1625

Бөјүкләрә лајиг һәдијә верди,
Бирчә дүрр јеринә хәзинә верди.

Она бағышлады Реј дијарыны,
Нечә нәфис-нәфис јадикарыны.

Шәһәрә төләсди, мәчлис јапмаға,
Шәкәр сәпәләјиб шадлыг тапмаға.

Мө'бидләр чағырды, кәсилди кәбин,
Өз һалалы олду ај үзлү кәлин.

Она мин наз сатды ишрәт дәминдә,
Заман да, рүзкар да өз аләминдә.

ЧИН ХАГАНЫНЫН ГОШУН ЧӘКМӘСИ ВӘ БӘҲРАМЫН ГӘЛӘБӘСИ

Елә ки, Бәһрамын тачы парлады,
Балыгдан Ајадәк учалды ады.

1630 Адлы-санлылары тапды шөһрәти,
Бөјүк үрәкләрин артды гүввәти.

Өлдү күнч-бучагда сарыгулаглар,
Гара суја батды бош балгабаглар.

Орда Нерси адлы бир гоча варды,
Агил, узагкөрән бир вәфадарды.

Бәһрамын гардашы, һәм дә адашы
Гочанын фәһм илә долүјду башы.

1635 Кизли јох, ашкарды бу долу мө'дән,
Нәсли Дара шаһын улу нәслиндән.

Шаһ узаг олмазды бир ан да ондан,
Өз мүшавириндән, өз јолдашыннан.

Гочанын үч оғлу, үч нәри варды,
Үч нәрин үч аләм һүнәри варды.

Көзүндә гојмајыб камы, мурады,
Бөјүјә вермишди Зәравәнд ады.

Мө'бидләр мө'биди сеч тикиб шаһ ону,
Јүз гат артырмышды әр нүфузуну.

1640

Тәдбири, зәкасы бәлкә дәниз, чај,
Она абидликд ә тапылмазды тај.

Ортанчыл дөвләтин мүдрик мүшрифи,
Јоллардан бач алмаг – шаны, шәрәфи.

Көрүб гәләминин ох дүзлүјүнү,
Шаһ она вермишди Әчәм мүлкүнү.

Үчүнчү – Бәһрамын јахын наиби,
Гошун башчысыјды, үмманды гәлби.

Өлкәни онлара тапшырмышды шаһ,
Онлар өз ишиндән, өлкәдән акаһ.

1645

Вәфалы мө'мурлар өз хидмәтиндә,
Шаһ да өз кефиндә, әлиндә бадә.

Бир јандан бошалан, бир јандан долан
Дәјирман кимидир бизим һөкмран.

Алды бу хәбәри кәрки кимиләр,
Ону јоңмаг үчүн итиләндиләр.

Дедиләр: "– Бир бахын сәрхош Бәһрама,
Дини зәрә сатыр, гылынчы чама.

Ишрәтә, үлфәтә олуб алудә,
Ону бада верир ичдији бадә".

1650

Һәрә бир тәрәфдән тамаһланыр ки,
Кечирсин өлинә шаһлығы, мүлкү.

Чиндән јола дүшдү о ханлар ханы,
Шаһлығы тутмагды өһди, күманы.

Гызмыш әждаһа тәк јүрүдү хаган,
Ардында үч јүз мин мөһкәм охатан.

Мавәрауннәһри тута билдиләр,
Шаһын наибләри үзкүн, дәрбәдәр.

Јад Чейһун чајыны кечди бир анда,
Гијамәт гопарды дүз Хорасанда.

1655

Түркүн басгынындан олунча акаһ,
Е'тибар етмәди ордусуна шаһ.

Чоху нөрмә-назик, ағчијәр, јассар,
Дөјүш гајдасыны јадырғамышлар.

Гошун башчылары пәракәндә, бош,
Шаһа сәдагәтдә бир чоху нахош.

Кизли мөктуб јазыб һәр бири Чинә,
Елчи јолламышды јад сәнкәринә.

Малына, мүлкүнә чарә көзәнләр
Шаһа гаршы гара кинлә сәфәрбәр.

1660

"– Еј Хаган, биз сәни севән гулларыг,
Ајаг тозларыныг, сәнә гурбаныг.

Сәнсән аләм шаһы, сәнә һәсрәтик,
Бәһрамдан шаһ олмаз, кәл, тәхтини тик!

Истәсән, башына ғылынч ендирәк.
Тутуб голбәнд едәк, сәнә көндәрәк".

Бу кизли мәктубу охуду часус,
Шаһа хәбәр верди: – Әфсус, мин әфсус!

Шаһ үздү әлини иранлылардан,
Јурду наибләрә тапшырды әл'ан.

1665 Гачыб кизләнди ки, күч жығаг аз-маз,
Күтәлмиш силаһла дөјүшмәк олмаз!

Хәбәр јајылды ки, шаһ тахтан ениб,
Ордудан, әлкәдән гачыб кизләниб.

Хаган ордусуна һәриф дејилди,
Одур ки, өнүндән гачды, чәкилди.

Бу хејир мәктубу Хагана чатды:
"Шаһ тахтындан дүшдү, тачыны атды.

О тач, кәмәр дүшдү сәнин бахтына,
Тәләс, кәл јижәлән јени тахтына!"

1670 Хаган бу хәбәри ешидән кими
Билди ки, Бәһрамын совушуб дәми.

Ғылынч ојнатмагдан әл чәкди о да,
Меј ичиб, көнлүнү тапшырды руда.

Дүшмән дәрди чәкмир, шәраб ичирди,
Өзүнә кәрәксиз бир дон бичирди.

Бир вахт дүшмәниндә бәјәнмәдији
Иши өзү көрдү, дост тутду меји.

Бәһрам кечә-күндүз шикарла мәшғул,
Ишчил гасидләри иш үстүндә гул.

1675

Хәбәр вердиләр ки, Чин сәркәрдәси
Кеф чәкир, ичмәкдир иши-пешәси.

Шаһдан архајындыр, дәм вә хатирчәм,
Бу хәбәр шаһ үчүн бүтөв бир аләм!

Нәји галмыш? Вур-тут үч јүз атлысы!
Нә гәм, үч јүз атлы – ордулар хасы!

Дөјүшдә һәр бири гошундан баһа,
Суда нәһәнк иди, јердә әждаһа.

Дүз үч јүз данәли нар кимијдиләр,
Бир сәфдә һамысы јекдил, сәфәрбәр.

1680

Шаһ дүшмән өнүндә һоғтабаз олду,
Мөһрәни кизләтди, мөһрәбаз олду.

Од уман дүшмәнә түстү верди о,
Гој јатсын, көзүндә довшан јухусу.

Охуну һөдәфә сәрраст тушлады,
Чүнки таныјырды ганлы чәллады.

Гәфилдән башлады кечә басгына,
Тоз галхды көјләрин једди гатына.

Тоз сугуну гара, кечә гапгара,
Дөшдү дүшмән үчүн гара шаһмара.

1685

Чырагсыз кечәдә баш-ајаг гара,
Гарға ганады тәк сәһра, дағ гара.

Јүз мин сәрхош зәнчи санки сәфәрбәр,
Әлләриндә ғылынч, јүрүшүрдүләр.

Адамлар јүрүшән зәнчидәнхофлу,
Тапа билмирдиләр чығыры, јолу.

Гара ипәк кеҗмиш көҗүн гәлби нур,
Гыр илә суванмыш гызыл күпүдүр.

Хам әнбәрлә долу хәлвәт бир кечә,
Дөҗүшә киришди Баһрам көр нечә!

1690 Ат чапды, әлиндә гылынч, низә, ох,
Чинли чәсурлара һеч бир аман жох!

Нечә атырдыса, дәрһал вурурду,
Ох, оха кечәндән хилас олурду.

Дашы, сал гаҗаны дешән охундан
Көз јумур әбәди јатырды дүшман.

Јаралынын чоху көрмүрдү оху,
Ох вар, бәс јаралы? Бәлкә бир јуху.

Чохлары дејирди һејрәтлә, һалсыз:
– Јаралы охсуздур, ох јаралысыз!

1695 Көр нечә фәрсәнки сүзүб кечир ох,
Шаһын мејданына јахын дүшән жох!

Доланыр дөрд јаны боз булуд сајаг,
Дағы дүз еләјир, дүзү дә бир даг.

Гырды, мөһв еләди көр нә гәдәр чан,
Торпаг хәмир кими јумшалды гандан.

Кимә дәјирдисә шимшәк пејканы,
О саат ағзындан чыхырды чаны.

Шәфәг гылынчыны сыҗыран заман
Көрдү ган тештидир бүтүн асиман.

1700 Гылынч олан јердә ган дүшмәзди, де?
Гылынчдыр долдуран ганла бу тешти!

Бу дәрја ганларын саһиби һаны?
Ган сели апарыр кәлләни, чаны.

Гылынчлар ки, бунча ган төкүб јерә,
Өдүнү гусурду сәмада Зөһрә.

Киров гојулмушду низә гылынча,
Нечә өждаһаны тиксин уч-уча.

Сычрајан шаһмара дөнмүшдү охлар,
Билсән, нә дөһшәтди сычрајан шаһмар.

1705 Бөһрам шаһ мејданын тән ортасында,
Түкү дә бөлүрдү атдығы чида.

Атлынын башына гылынч вуранда,
Хијар тәк бөлүрдү ону бир анда.

Бирчә зәрбәсилә үчү өлүрдү,
Дүшмәни белиндән ики бөлүрдү.

Гылынчы – илдырым, оху – зөһрмар,
Гачмасын, нејләјсин јазыг јағылар?

Түркләр бу накәһан түрк һәмләсиндән,
Јол кәсән зәрбәдән ничат араркән,

1710 Ајаг итиләшди, гылынч күтәлди,
Гајнар шаһ гылынчы дашы да дәлди.

Дуруш кәтирмәди түрк ордусу, жох!
Гачанлар да гача билмәди аз-чох.

Көрдү галиб кәлир, шаһ сәфи јарды,
Һеј гылынч ишләдир, һеј ох атырды.

Санки о, гасырға, јағы булудду,
Дармадағын олду бөјүк бир орду.

Зэфәрә чағырды гошуну: – Вур! Вур!
Рузикар да будур, рузу да будур.

1715 Яраг јад бағрыны, һајды, чәлд кедәк,
Ону јерли-дибли таримар едәк!

Көр чийин-чийинә чәриләр нејнир:
Әлләриндә шәмшир, алтларында шир!

Гумдан, торпагдан чох гәви бир орду
Һәтта өз зәрбиндән һәлак олурду.

Дағылды сағ чинаһ, гопду сол чинаһ,
Сәфин ортасына һүчум чәкди шаһ.

Зэфәрлә бәркиди голу, ганады,
Мәркәз башчысынын сынды инады.

1720 Гара арсланларын гејзи бөјүкдү,
Сүст ғылынчлыларын бејнини төкдү.

Зөһһак иланы тәк ох од сачырды,
Атлылар јыҗылыр, атлар гачырды.

Ити хәнчәрләр ки, доғрады, атды,
Түркүн тозу кедиб Чејһуна чатды.

О гәдәр хәзинә, дүрр алды ки, шаһ,
Саја да билмәјиб сајар чәкди аһ.

Дөјүшән зэфәрлә гајытды Бәһрам,
Халга салам етди, һәм дә еһтирам.

1725 Новруз бајрамыны төзәләјәрәк,
Әјләшди тахтында.

– Тахтын мүбарәк!

Јенә гаршысында јер сүпүрән чох,
– Алгыш зәфәринә!

– Вар ол! – дејән чох.

Чәнк чалыб "Пәһләви" охуду онлар,
Парс мәдәнијјәтли пәһләвиханлар.

Әрәб шаирләри рүбаба ујар,
Дүрдән дә саф олан ше'р охудулар.

Сәнәт гәдри билән шаһ да бир уstad,
Бәхш етди онлара нөв-нөв мүкафат.

1730 Мин дөвә көндәрди атәшкәдөјә,
– Гәнимәт јатырдан вәғфдир, – дејә.

Атәшкаһ башында мө'бидләр инләр,
Бөркүнә дүрр сәпди, өтәјинә зәр.

Көр нечә хәзинә ғызыл пајлады,
Бирчә нөфәр белә јохсул галмады.

БӘҲРАМЫН ОРДУ БАШЧЫЛАРЫНЫ ҒЫНАМАСЫ

Нурлу, ағ бәхтиндән алынча илһам,
Мүбарәк тахтында әјләшди Бәһрам.

Һарда бир шаһ варды, шәһријар варды,
Тахт алан, тач верән, тачидар варды.

1735 Онун гаршысына сәф-сәф ендиләр,
Ај вә улдуз кими чәркәләндиләр.

Шаһ динди, һәр сөзү ғылынчдан бетәр:
"– Еј икид әмирләр, еј сәркәрдәләр!

Сүлһ вә дөјүш үчүн јараныб гошун,
Олмаса, нә фәрги адамла дашын?

Һансыныз сечилди дөјүш заманы?
Һансыныз ачдыныз мәрдлиқ мејданы?

Мән ки, сизи сечдим өз дөвранымда,
Һансынызы көрдүм ән чәтин анда

1740 Үрәкли, күрәкли, биләкли, чәсур?
Дүшмән гаршысында мәтин вә мәғрур!

Һансыныз фатәһин бағрыны жарды?
Ғылынчы учунда бир баш апарды?

Һансыныз бағлады дүшмән јолуну,
Ачды зәнчирләнмиш елин голуну?!

– Ирәч нәслиндәнәм! – фәхр едир бири,
– Ареш һүнәрлијәм! – дејир дикәри.

Бири Рүстәм ады, Жив ады чәкир,
Кимсә арслан, кимсә шир ләгәблидир.

1745 Кимсәни көрмәдим дәр-дәр дејүшсүн,
Ғылынчы дүшмәнин бојуну өлчсүн.

Хылтсыз олмаса да билсин һәр адам:
Чөрәјин әлиндән алмајачағам!

Гәрибә будур ки, чоху чәкир аһ,
Дејинир: "– Әфсус ки, јатыб бизим шаһ.

Меј ичир, кимсәни јадына салмаз,
Ондан мејхор олар, бизә шаһ олмаз!

Ешидин: ајығам, меј ичсәм дә мән,
Һеч вахт ајрылмајыб гәлбим бәшәрдән.

1750 Бир һовуз меј верә һуриләр мәнә,
Ғандан узаг дејил ғылынчым јенә.

Бир әлимдә ғылынч, бириндә бадә,
Булудам, шимшәјәм, гәһгәһәјәм дә!

Вахт олур, меј ичиб мәчлис бәзәрәм,
Лакин ғылынчымла елләр кәзәрәм.

Мәним довшан јухум бир азча хәлвәт,
Јады јатаркән дә көрүрәм фәгәт.

Дуј мөндә күлүшү, бил сәрхошлуғу:
Мөндә шир күлүшү, фил сәрхошлуғу!

1755 Чан јејир, ган төкүр шир күлән заман,
Сәрхош, хумар филдән кимди гачмајан?

Јалныз өблөһ тутур мәстлик азары,
Бир аз да ајылдыр меј, ајығлары.

Алчаг, заты ғырыг дејилсә бир кәс,
Јүз бадә ичсә дә јенә кефләнмәз.

Мән шөраб ичәндә санма хумарам,
Дүшмәнин тачыны ајаглајарам.

Мән ичсәм, оларам халга ашина,
Хылтыны төкәрәм дүшмән башына.

1760 Атсам бир достуму меј һовузуна,
Һарун хәзинәси сачарам она.

Дүшмән чијәриндән шишлик чөкәрәм,
Ғырарам белини, бағрын сөкәрәм.

Мәни истәјәнләр нә үчүн санар:
Чәрхин улдузлары бекардыр, бекар?!!

Мәст олуб јатсам да фикрим јол кедир,
Мәним ојаг бәхтим өз ишиндәдир.

Мәст олуб јатанда санма ки, сусдум,
Хаган јухусуну көр нечә поздум.

- 1765 Жанлыш аддымла да нечә сәф жардым,
 Һиндлинин варыны нечә апардым.
- О һүрән көр нечә ачиз көпәкдир,
 Даим кешик чәкир, динч јата билмир.
- Әждаһа јатыбса мағарасында,
 Гәбул етмәз, кәлән арслан олса да.
- Һикмәтләр сөјләди шаһ ширин-ширин,
 Көзү, көңлү күлдү азадәләрин.
- Онун гаршысында баш гојуб јерә,
 Ачизанә чаваб вердиләр ширә:
- 1770 "Кәмәрбәстәләрә шаһын сөзләри
 Өмрүн бәзәјидир, әглин кәсәри.
- Дүшдүк тилсиминә бужүн һамымыз,
 Сөзү сырға билди гулагларымыз.
- Тачы шаһ башына гојан фәләкдир,
 Бизимсә чәһдимиз јелдир, күләкдир.
- Сәрвәрлик еләмиш сәрвәр нә гәдәр
 Сәнинлә баш-баша чох кәлмиш һәдәр.
- Бәли, һеч биринин тачы олмајыб,
 Һамы башдан олуб, башчы олмајыб.
- 1775 Биз шаһдан көрмүшүк мин дәрә чара,
 Көрүбмү јад елдә бир ағ, ја гара?
- Јыхдын әждаһаны, бағладын диви,
 Кәсдин кәркәданы, дикәлтдин фили.
- Кур ову билирсән арсланы да сән,
 Нечә јыртычыныш илк гәнимисән.

- Кимдир шикар вахты курун бојнуна
 Миниб... пејсәрини чөкә гојнуна.
- Пәләнкин халыны нишан алырсан,
 Нәһәнкин ағзындан диш чыхарырсан.
- 1780 Һинду гылынч илә чинли гырырсан,
 Һиндлинин гашына чин салан да сән.
- Вахт олур, Фөғфурдан хәрач алырсан,
 Гејсәрдән интигам, ја бач алырсан.
- Чох олуб, гапланы, шири јыхса да,
 Чыхарыб шир бејни јејиб бир кәда.
- Әсил шир одур ки, үч јүз кишилә
 Үч јүз мин дүшмәни басыб дөшүјлә.
- Мәһәббәт, әдавәт әзәлдән бәри
 Ачыб шаһлардакы хасијјәтләри.
- 1785 Һаггы адил шаһлар дајаг саныбдыр,
 Ордуја, замана архаланыбдыр.
- Архасында вур-тут үч јүз һүнәрвәр,
 Сәнин етдијини ким едә биләр?
- Шаһлар бирчә-бирчә садалансалар,
 Төк Бәһрам мин шаһа бәрабәр олар.
- Чаһанда һәр шаһын бир нишаны вар,
 Сән бүтөв чаһансан, ваһид һөкмдар!
- Гылынчын дәјән баш јашајар мөкәр?
 Лај гапылар кими ики бөлүнәр.
- 1790 Охун сал гајаја туш олса әкәр,
 Нарын гума дөнәр, даш зәррәләнәр.

Сәнин зәһәр охун – яраја дәрман,
Әждаһа чиловун тутар мин илан.

Кими рәдд еләсә Бәһрамын гәлби,
Әридәр зәманә ону шам кими.

Бир баш, ғылынчына туш олса әкәр,
О башдан, әлбәттә, ган ији кәләр.

Сәнин мәстлијин дә ајыглыгды, бил,
Јухун јуху дејил, ојаглыгды, бил!

1795 Мејә мејл еләсән, халга бу да хош:
Ичән сән олурсан, дүшмөнин сорхош.

Сајсыз инсан ичрә ән мүдрик сәнсән,
Јахшыја, јамана гадир өзүнсән.

Һеч бир ишбиләнә мөһтач дејилсән,
Чүнки мисилсизсән ишбилмәкдә сән.

Јер чәрхин алтында нә гәдәр ки, вар,
Учалсын фәләјә һөкмүн, һөкмдар!

Дәркаһын әдаләт мәркәзи олсун,
Тачын бәхтијарлыг шә'ләси олсун!

1800 Тахтынын дајағы сахласын көјү,
Јери дә јашатсын шаһ бөјүклүјү.

Ким деди бу сөзү? Ишбилән бәндә.
Дешди кәһрәбаны јагут өнүндә.

Шаһ Не'ман учалдыб әглин сәсини,
Алгышла бәзәди шаһ мөчлисини.

– Шаһ тахты Балыгда гурулса белә,
Аја учалачаг сачдығы шә'лә.

Бәһрамын шаһ тачы күнәш кимидир,
Ким дејә биләр ки, дүз, ја әјридир?!

1805 Тачы Танры гојуб башына сәнин,
Даим тәзә галсын бу шаһ чөлөнкин.

Сәнин сарајынын нөкәријик биз,
Тачын сајәсиндә "Мәнәм!" дејириз.

Гурумуз сәниндир, јашымыз сәнин,
Варымыз-јохумуз, башымыз сәнин!

Әмр елә Әрәбдән Әчәмә гәдәр,
Башдан да кечәрик, бујурсан әкәр.

Хејли вар, хидмәтим зор олмаса да,
Кәмәр бағламышам шаһ гапысында.

1810 Сәнин дәркаһында учалыб башым,
Сајәндә тапылыб чөрәјим, ашым.

Мөни үзрлү тут, изн вер букүн
Кедим өз евимә, идарә үчүн.

Динчәлим, јорғунам һачандан бәри,
Шаһ әмр едән кими дөнәрәм кери.

Изн јохса, јенә хидмәтдә варам,
Шаһа пәрәстишдән баш гачырмарам.

Шаһ галхыб әмр етди хәзинәдара:
– Онунчүн өн баһа көвһәр, дүрр ара.

1815 Кет, султана лајиг төһфәләр кәтир:
Мәгриби, Әммани, Мисри... бирбәбир.

Јүкчү, хәзинәчи дәрһал кетдиләр,
Јүкү јүк үстүндән нисар етдиләр.

Гызылы халварла, мишки кејл илө,
Гуламлар, көнизлөр ајрылды һөлө.

Гижмөтли либаслар, али кејимлөр
Верилди, үстүндө мирвари, көвһөр.

Парсын бөслөдији әрәб атлары,
Көрүб жүз зирвәни, мин-мин ахары.

1820 Гылынч – Һиндистандан, зиреһ – Давуди,
Сәха кимисинә јер верди Чуди.

Нечө дүрр сәррафы, нечө лә'лшүнас
Бу дүррү, бу лә'ли сајыб гуртармаз.

Шүштәр кәлириндөн үстүн кејимлөр,
Тачы да верди шаһ, чыгтасы көвһөр.

Бәхшишдән Не'манын үзү парлады,
Јәмән дө, Әдән дө онун совгаты.

Белә бир не'мәтлә шаһ дәркаһындан,
Ајдан Зөһрә кими ајрылды Не'ман.

БӘҲРАМЫН ЈЕДДИ ИГЛИМДӘН ШАҲ ГЫЗЛАРЫНЫ ИСТӘМӘСИ

1825 Бәһрам јорулмушду вурчатласындан,
Шәнлијә, ишрәтә гуршанды әл'ан.

Һамынын ишини салыб төһринә,
Сонра да башлады өз тәдбиринә.

– Бир аз да кеф чәким, – деди, – асудә,
Дүшмән, ајағында, бадә – әлиндә.

Уста бир рәссамы салды јадына –
Өндә бәһс ачмышдыг онун адына.

Једди гыз шәклилә бәзәнмиш отаг,
О Хавәрниәг гәсри, Бәһрам, бәхти ағ.

1830 Једди чыраг јаныр јан-јөрәсиндә,
Бир Әржәнк һүснү вар һәр гыз әксиндә.

Мәләкә сифәтли гызлары анды,
Бәһрамын варлығы ешг илә јанды.

Газаны гајнардан онда дүшдү ки,
О једди чөвһәри әлө кәтирди.

Кәјан сојунданды әввәлинчи гыз,
Атасыз галмышды о пак, инчи гыз.

Мин хәзинә верди, адахландылар,
Өз көвһәриндәнди бу көвһөр никар.

1835 Сонра шаһ Хагана елчи кәндәрди,
Һәрбә-зорба кәлди, умуд да верди.

Ондан гыз, хәзинә вә тач истәди,
Бир дө једди иллик хәрач истәди.

Хаган верди гызы, бач-хәрачы да,
Үстәлик ат, динар, һөлә тачы да.

Шаһ Рума јөнәлди, Түрк басгыныјла,
Бу јурда од вурду һајла-һарајла.

Гејсәр горхусундан нәфәс чәкмәди,
Гызыны вериркән: "Әфв един!" деди.

1840 Шаһ елчи јоллады Мәғриб шаһына,
Гыз вә гызыл чыхды онун бахтына.

Алды, јијәләнди тачү-тахтына,
Һәр шеји кәтирди өз пајтахтына.

Багдан баға көчдү гамөтлү сәрви,
Өзү Индистана баш алды, кетди.

Зәка вә ешг иди јар олан она,
Рачын гызыны да басды бағрына.

Елчиси Харәзмә хонча апарды,
Орда адахлысы бир шух никарды.

1845 Сәгләбә көндәрди әл бојда кағыз,
Чыхды уғуруна булаг кими гыз.

О једди иглимин башчыларындан
Једди гызмы алды, ја једди мәрчан?

Зөвг алды, кам алды кәнчлик дөминдөн,
Ишрәт дүнјасындан, кеф аләминдөн.

**БӘЪРАМЫН
ГЫШ МӘЧЛИСИНИН ВӘСФИ
ВӘ ОНУН ЈЕДДИ КҮНБӘЗ
ТИКДИРМӘСИ**

Зөфәр сүбһүидән дө ишыглы бир күн,
Көјләрин алнында нә тоз, нә дүјүн.

Аләми ешг илә ишыгландыран
Нә бәхтәвәр күндү! Чыхмасын јаддан.

1850 Дилбәр чәмалы тәк көзәл јығынчаг,
Бура мүдрикләри чағырды анчаг.

Бағда-бағчада јох, евдәјди гонаг,
Гышын илк күнүнә дүшдү тәмтараг.

Бағларда сөнмүшдү гөндил, чилчыраг,
Бағбан көч етмишди, бош галмышды бағ.

Бүлбүлүн сәсини чалмышды гарға,
Оғру сәсләријди долушан баға.

Гарғаны һәмишә һинд әсилли бил,
Һиндин оғурлуғу гәрибә дејил.

1855 Бүлбүлсүз бағлара гарға һөкмран,
Күлдән тиканларды јадикар галан.

Сәһәрин јелләри нәггашды куја,
Зәнчирли һөлгәләр атырды суја.

Оду табдан салан сојугдакы күч
Гылынчы су етмиш, сују да гылынч.

Човғун, әлиндәки охла јер ешир,
Чешмәни бағлајыр, көзләри дешир.

Пендирә чеврилир сүд гајнајанда,
Ган бәдәндә сөнүр, һәрарәт чанда.

1860 Көјләр сипчаб хәзи, јерләр һөвасил,
Дағлар дөлә күркү кејмиш елә бил.

Пусгуда дајанмыш јыртычылар шөн,
Өзүнә күрк тапыр мал дәрисиндөн.

Биткиләр баш гојуб зәр хөзәллијә,
Бојатма гүввәси ениб сәчдәјә.

Ики рәнкли чаһан, – кимјакәр гоча
Од лә'ли кизләдиб гуру дашдача.

Күл һикмәт килиндән чәкәрәк суваг,
Кузәдә әјләшиб бир күлаб сајаг.

1865 Булаглар буз тутуб дөнүб шүшәјә,
Күмүш су чәкилиб раһат кушәјә.

Белә бир фәсилдә шаһ табханасы
Олмуш дөрд фәсилин доғма анасы.

Дүрлү рајиһәләр тутуб һәр јаны,
Јумшалдыр, гыздырыр гарлы һаваны.

Бал кими мејвәләр, нөв-нөв шәраблар,
Дамаға дад верир, гәлбә игтидар.

Сәндәл, уд очағы гутлутдур дејә,
Түстүләр һиндли тәк енмиш сәчдәјә.

1870 Гырмызы аловлар севинч гајнағы –
Елә бил Зәрдүштүн күкүрд очағы.

Атәш – гајнамагдан лахталанан ган,
Гана батмыш ипәк, јахуд әрғәван.

Од – иннаб рәнкинә бојанмыш фындыг,
Дәјүлмүш шәнкәрфдир, чивәдир артыг.

Мәғзи чыхарылмыш алмады – шә'лә,
Ичи долдурулмуш нар киләсилә.

Гыр илә бојанмыш кәһрәбады нур,
Мүшк илә јашмаглы күнәш дә одур.

1875 Муздур чеврилмиш мүркүлү дүшмән,
Зөвг алыр шәрабла гүсл еләмәкдән.

Од – мәләк зүлфүндә битән бир ләлә,
Боғулан зүлмәтдән жүксәлән шә'лә.

Әсли Рум елиңдән Түркдү бу мәшчәр,
"Көз нуру" сәјләмиш она һиндлиләр.

Ев – Јунис мәш'әли, Кәлим чырағы,
Исанын мәчлиси, Ибраһим бағы.

Тәк-тәк көмүрләр ки, атырлар ода,
Ләкәјә бәнзәјир саф бир ајнада.

1880 Көмүр гапгарады, од – әгигсифәт.
Јагут јатағыјла өјүнүр зүлмәт.

Јагут кими мави, сары, гырмызы
Атәш парылдадыр көз ајнамызы.

Тәзә бир кәлиндир гығылчымлы јар,
Бојнуңда көмүрдән һәмајили вар.

Кәлин отағыдыр һичлә вә бәзмә,
Һичлә – уд, бәзмә дә күлнар рәнкинә.

Бәзмә тутулмушдур зәрә, гумаша,
Кәклик, турач әкси орда баш-баша.

1885 Көр нечә вурулуб атәшә, ода,
Рәггас алабахта ганад чалмада.

Јүксәкдә түстүләр, алтда аловлар...
Гызылын үстүңдә әждаһамы вар?

Одун чәһәннәми, чәннәти ашкар,
Гызышса, чәннәти чәһәннәм олар.

Килсә әһли үчүн чәһәннәмдир од,
Чәннәт јолчусуна бир чәннәтдир о.

Ода түркү гошур Зәрдүштүн зәнди,
Јаначаг хиргәси... Муғ пәрванәди.

1890 Бузу су етмәклә дамағын ачар,
Бәс нијә адыны атәш гојублар?

Сәрвин кәлкәси тәк кениш сүфрәдә
Гырговул ганы тәк гырмызы бадә.

Бу көжөрчин рәнкли сәмадан енән
Көжөрчин ганыны ахыдыр нәдән?

Бүллур чамлардакы бадә, фикирләш:
Гурумуш судурму, јохса јаш атәш?

Курларын будундан кабаб биширән
Кур көзлү көзәлләр меј ичир һәрден.

1895 Башында достлары, әлиндә бадә,
О чаһан саһиби шәраб ичмәдә.

Меј, ноғул, мусиги... нә истәсән вар,
Нечә пијаләдаш, нечә гәмкүсар.

Күлшәкәр тәбәссүм, күл рәнкиндә меј,
Чанлы бир атәшлә бишмәдә һәр шеј.

Дамаглар түркүдән хумар олмада,
Истидән мум кими чан јумшалмада.

Инчә мәтләбләри ачыб сөјләјән
Зирәнкләр фејз алыр ејш аләминдән.

1900 Һәр фазил кәстәрир фәзиләтини,
Рүтбәсинә ујар сөз-сөһбәтини.

Сөзә сөз чаланды, зәнчирләнәрәк,
Сонда дилә кәлди бөјүк бир үрәк:

"Сығмыр сәмалара сачдығымыз нур,
Бурда дәгигәләр илдән узундур.

Чаһан шаһларындан һәлә һеч бир кәс
Бу бојда чәлалы көрмәјиб, көрмәз!

Гүдрәти, шөвкәти, зөкасы, бәхти
Бизә бәхш еләди һәр сәадәти.

1905 Әмин-аманлыг вар, чан сағлыгы вар,
Дүшмәнин јери дар... биздә дүнјалар.

Сағлыг, фираванлыг, әмин-аманлыг –
Будур үч сәадәт, галан шеј артыг.

Гарнын, көзүн дә тох, әјниндә кејим,
Нә лә'л, нә дүрр олсун... вечимә дејил.

Бизим ки, шаһанә бир шаһымыз вар,
Сән варсан, демәли, пәнаһымыз вар.

Еј каш, бу чарәни тапмаг олајды:
Бәд нәзәр бизләрдән узаг олајды.

1910 Каш о көј гүббәси, улдузлар дәси
Биздән бу игбалы әсиркәмәсин!

Бизим ағ бәхтимиз боз олмајајды,
Көнүлләр нәш'әси позулмајајды.

Шаһымыз шад ола даим, нурјаја,
Ејшин хырманыны јел апармаја.

Даим шамдан олсун шаһ бу өлкәдә,
Разыјыг, уғрунда чан гурбан кедә!"

Натиг кәламыны чатдырды сона,
Һамы шәрик чыхды, гошулду она.

1915 Нәфәси гапыдан говлады гышы,
Јатды үрәкләрә мәһри, алгышы.

Мәчлисдә шанлы бир мәрдазад варды,
Нәсилчә мөһтәшәм, башчы, саларды.

Ады Шидә, өзү хуршидә бәнзәр.
Ағы, гараны да бәзәјән бир әр.

Рәссамлыг ишиндә һүнәр көстөрән
Мөтанәт алмышды мүнәндисликдән.

Тәбиәт, һәндәсә, нүчум елми дә
Мум бир топ кимијди онун әлиндә.

1920 Бәнналыг ишиндә бир зәркәр иди,
Шәкилләр чөкмәкдә һүнәрвәр иди.

Фырчасы Манинин чаныны алыр,
Кәркиси Фәрһады һејрәтә салыр.

Бөјүк Симнар иди илк мүәллими,
Шәрбәт тәк ичмишди тә'лими, елми.

Хавәрниәг гәсриндә, инчә ишләрдә
Чох көмәк етмишди устады мәрдә.

Дили шәрбәт кими, гәлби од-алов,
Шаһы ки, бәзмдә бу чүр көрдү о.

1925 Јер өпдү, билдирди пәрәстишини,
Әјләшди, сөз илә чөкди нәгшини.

Деди: "– Бәд нәзәри говарам... һәркаһ
Мәнә лүтф едибән јардым версә шаһ.

Чүнки көјөлчәнәм, улдузшүнасам,
Үлкәрин нәбзинә гулаг асарам.

Нәггашлыг сәнәти, ме'марлыг елми
Мәнә вәһј кәлиб бир верки кими.

Көјләрлә бағларам елә бир үлфәт,
Дәјмәз шаһымыза хәтәр, хәсарәт.

1930 Бу шаһлыг евиндә јашадыгча о,
Олмаз улдузлардан һеч бир горхусу.

Јохлуг тилсимини гырар варлығы,
Јерләрлә һөкм едәр көјләр сајағы.

Једди күнбәз тикәк бунунчүн кәрәк,
Һәр күнбәз дајансын дағ галасы тәк.

Һәр күнбәз – тимсалы илаһи рәнкин,
Бүтдән, бүтханәдән мин дөфә зәнкин,

Шаһын көнүлдашы једди назәнин,
Ачар бајрағыны једди өлкәнин.

1935 Ахы һәр өлкәнин өз улусу вар,
Өз рүкнү, өзүлү, өз улдузу вар.

Һәфтәнин һәр күнү улдузла ашкар,
Десин, ешитсин дә бөјүк һөкмдар.

Һәр күн бир күнбәзин сејринә варсын,
Јапдығы мәчлисдән ләззәт апарсын.

Кејсин о гәср илә һәмаһәнк либас,
Евин дилбәрилә меј ичсин бир аз.

Әкәр дедијими етсә һөкмдар,
Өзүнү һәмишә мөһтәшәм сахлар.

1940 Јашарса беләчә шаһ бу дүнјада,
Ағзы дада чатар, өзү мурада".

"– Туталым, јаратдым бу чаһ-чалалы,
Тикдим гызыл гәсри, дәмир гапылы.

Бир күн јетәчәксә әчәлин әли,
Бунча әзијјәти нечин чөкмәли?

Дејирсән, күнбәзли евләр бәзәјим,
Ахы мән нејнирәм бәзәк-дүзәји?

Һавадыр, һәвәсдир бүтүн сарајлар,
Һардадыр сарајчы, ән улу ме'мар?

1945

О једди көзәлә "Јаша!" дејәндә,
Јашадан гүдрәти көзим нерәдә?

Јох, бир аз дејәсән чашдым, гудурдум,
Јарадан гүдрәтин јерини сордум.

Ону мүмкүн дејил бу јердә көрмәк,
Биз она һәр јердә тапынаг кәрәк".

Дејиб бу сөзләри сусса да Бәһрам,
Долмушду гәлбинә чошгун бир илһам.

Көзләри өнүндә Симнар лөвһәси,
Једди көзәл гызын једди өлкәси!

1950

Бағлы сандығында једди јетим дүрр,
Һәрәси бир өмүр, ешгин өзүдүр.

Шидәнин сөзләри бөрк тутду шаһы,
Кизли мәтләбләри билән акаһы.

Анчаг тәләсмәди, таб кәтирди, таб,
Она бир нечә күн вермәди чаваб.

Сөһбәтин үстүндән совушду күнләр,
Шидәни чағырды Шејдабәнд сәһәр.

Тапшырды бојнуна алдығы иши,
Өзү саһманлады һәр бир кәрдиши.

1955

Ачды хәзинәни, верди вәсаит,
Гој ишә башласын бу күндән икид.

Мүдрик улдузшүнас, бәхт билән уста
Дүшүндү уғурлу бир күн хүсусда.

Рәссамлыг ишинә киришмәк үчүн,
Бәһрамла көрүшә сечди дүрүст күн.

Арады, тапды да уғурлу күнү,
Күнбәзли сарајын гојду һимини.

Ики ил әрзиндә о даһи уста
Гәсрләр тикди ки, чәннәтдән үстүн.

1960

Једди көвһәр кими једди күнбәзи
Көјләри әкс едиб бәзәди әрзи.

Бәли, әмәл етди уста шәртинә,
Гәсрләр ујғунду тәбиәтинә.

Шаһ кәлиб көрдү ки, ешсизди, тәкди:
Бурда једди гәср једди фәләкди.

Не'манын Симнара етдији зүлмү,
Анды, јада салды ганлы өлүмү.

Мө'чүзә әһлинин өлдүрүлмәси
Мәкәр шад еләјәр ағыллы шәхси?

1965

Бәһрам баш ме'мары шад етсин дејә,
Бабәк шәһәрини верди Шидәјә.

"– Не'ман хәта гылыб үлфәти гырды,
Көзәл бир ме'мары чезаландырды.

Әдлим үзр истәјир о зүлмә көрә,
Ону хәсис, мәни сәхалы билмә!

Аләмин ишләри даим беләдир,
Бири зијан көрүр, башгасы хејир.

Бири сусуз галыр, јаныр чијәри,
Елә һәмән суда батыр дикәри.

1970

Һамы бу кәрдишә һејрандыр, һејран,
Дөзмөкдән савајы вармы бир имкан?

ЈЕДДИ КҮНБӨЗӘ ӨЈКҮ

Кејхосров тачыны Аја галдыран,
Кејгубад папаглы шаһ заман-заман

Елә бир Бисүтун учалтды көјә,
Јанында... Фәррадын етдији – һеч нә.

О једди сүтунлу Бисүтун үстә
Галхды једди күнбөз – једди күлдәстә.

Кәзди имарәти, нә көрдү Бәһрам:
Көјдән дә јүксәјә галхыб бу еһрам.

1975

Һасарлар чијниндә о једди күнбөз,
Једди сәјјарә тәк әбәди, өлмөз.

Өз бәхт улдузунун рәнкини Шидә
Вермиш о күнбәзин једдисинә дә.

Гара мишк кими гаралан күнбөз
Кејван улдузуна һәмдәм, һәмнәфәс.

Мүштәри мајалы күнбөз бир овсун,
Бәзәји, рәнки дә сәндәлә ујғун.

Пәркары Мәррихлә чәкилмиш күнбөз
Гырмызы көвһәрдән алмыш бәзәк, сүс.

1980

Гызылла өртүлү күнбөз сапсары –
Күнөш хәбәрдары, күн јадикары.

Ағ үзлү Зөһрә тәк гүллә ағаппаг
Зөһрәдән нур алмыш о ағ чилчыраг.

Сејр ет о бүрчү ки, күлүр көј тәки,
Үтариддән алмыш фирузә рәнки.

Ајын јол тапдығы бир күнбөз дә вар,
Рәнки – шаһ тәлеји, јамјашыл баһар.

Једди үлкәр көзлү једди күнбәзин
Јердән көјәчәнди, бахын, көвдәси.

1985

Шаһын јатағында једди шаһ гызы,
Һөкмүндә једди јурд – једди архасы.

Гызлардан һәр бири Бәһрама вурғун,
Бир күнбөз сечмишди зөвгүнә ујғун.

Евдә чүт балышдан түл пәрдәјөдәк
Сечилмиш күнбөзлә һәмрәнк, һәмаһәнк.

Хәлвәтдән, ишрәтдән алараг илһам,
Бир гәсри сечәрди Бәһрам һәр ахшам.

Һәфтәдә һәр күнүн өз рәнки варды,
О күнә, о гәсрә Бәһрам ујарды.

1990

Севдији мәчлисдә мәчлис гуранда,
Күлкүн гәдәһинә меј долдуранда

Һәмән гәсрә ујғун либас көјәрди,
Рәнк-рәнк шә'ләләри көзү јејәрди.

Чан алан, чан верән ев ханымы да
Чилвәләр сачарды онун јанында.

Шаһа једирмөкчүн өз һалвасыны,
Әдасы бәзәрди әдавасыны.

Шәһвәти гыздырыб чошдурмаг үчүн
Нағыллар дејәрди, көзләри сүзкүн.

1995

Бәһрам учалтса да дағ бојда сарај,
Чаныны гуртара билмәди, һарај!

Гач белә күлшәндән, еј Низами, гач!
Онун күлү – тикан, тиканы – гырманч.

Беш күнлүк мәнзилдә Бәһрам нә етди,
Дағ бојда мүлкүнү атды да, кетди.

**БӘҲРАМЫН ШӘНБӘ КҮНҮ
ГАРА КҮНБӘЗӘ КЕТМӘСИ
ВӘ БИРИНЧИ ИГЛИМДӘН
ШАҢ ГЫЗЫНЫН ӘФСАНӘСИ**

Елә ки, башлады ејшә, ишрәтә,
Верди варлығыны једди афәтә.

Шәммас мә'бөдиндән чыхараг еркән
Гара чадыр алды Әббасиләрдән.

2000

Кетди мишк рәнкли евә, очаға,
Һинду көзәлини саламламаға.

Гыза, уд јандырыб, деди: – Әтир чәк!
Ојнады, шәнләнди дүз ахшамадәк.

Ағ ипәк үстүнә кечә шаһ кими
Ачаркән, сачаркән гара мишкини,

Кәшмир баһарындан о ешг әсири
Әтирли бир нәсим, бир күл истәди.

Көвһәр мүчрүсүндән бир ноғул версин,
Бир гадын нәфәсли әфсанә десин.

2005

Десин бир нағыл ки, ағыз сулансын,
Сәрхош мүркүләсин, кечә узансын.

Һиндистан јаврусу, Түрк көзлү чејран,
Мишк нәфәсиндән сачды да рејһан:

"– Шаһын беш нөвбәси, – деди, – бир овсун,
Ајын дөрд балышы үстүндә олсун!

Каинат дурдугча чаны сағ олсун,
Өнүндә накәсләр тоз-торпаг олсун!

Сону көрүнмәсин сәадәтинин,
Бәхти ләнкимәсин вар-дөвләтинин".

2010

Гапанды сөчдәјә о шух күлбәдән,
Сачды уд нәфәси шәкәр ләбиндән.

ҲЕКАЈӘТ

Һөјалы көзләри јери дөјүрдү,
Кимсә ешитмәјән сөзләр дејирди:

– Булу ешитмишәм чочуг икән мән,
Чох инчә дүшүнән әзизләримдән.

Чәннәт гәсримизин ханымларындан
Бир заһидә вармыш, ләтиф, меһрибан.

Бүрүнүб гараја, бизим сараја
Һәмишә кәләрмиш о ағча маја.

2015

Ондан сорушурлар: "Һансы вәһмдән
Гара дон кејмисән, еј күмүшбәдән?"

Јахшы олар, сирри ачыб дејәсән,
Бу гара дүнјаны ағ ејләјәсән.

Гара кејинмәјин рәмздир, нәдир?
Азча хејирхаһ ол, ачылсын бу сирр".

Гадын доғрулугдан гача билмәмиш,
Гара дон сиррини ачыб сөйләмиш:

"Билирәм, демәсәм, әл чәкмәзсиниз.
Дејим, һәр сөзүмә инанын шәксиз.

2020

Бир вахт кәниз идим бир һөкмдара,
Адил бир инсанды о әјни гара.

Рәһмәтлик шаһ иди, камына чатмыш:
Гојунла гурд үчүн үлфәт јаратмыш.

Ағ күнү аз көрән, чох бәла чәкән
Гара кејинмишди зүлмүн әлиндән.

Чахнашан бәхтини көрәрәк Аллах
Она ад вермишди: "Гара кејән шаһ".

Әввәлләр баһалы кејими вармыш,
Рәнки көј, гырмызы, сары олармыш.

2025

Бағын чичәји төк гонагсевәрмиш,
Гөнчәдә күл кими күлүмсәјәрмиш.

Бир гонаг гәсри дә вармыш мүбарәк,
Јердән учалыбмыш Сүрәјјадәк.

Јахшы сүфрә ачыб бүсат гуарды,
Лүтф илә бәсләнмиш гуллары варды.

Бир атлы көрсәјди, ат чиловундан
Тутар... едәрдиләр атлыны мейман.

Сүфрә ачардылар шаһлыға лајиг,
Гонаг саһибинә, гонаға лајиг.

2030

Шаһ ондан сорарды мачәрасыны,
Һәм јад өлкәләри, һәм доғмасыны.

Шаһ гулаг асарды мүсафиринә,
Онун заман-заман көрдүкләринә.

Бу минвалла јанан бир чыраг иди,
Өмрү түкәнсә дә, үзү дөнмәди.

Бир мүддәт гејб олду, чәкилди көздән,
Башыны Симурғ төк кизләди биздән.

2035

Кечди хејли заман... Әнгаја бәнзәр
Шаһдан кәтирмәди кимсә бир хәбәр.

Бир күн һарданса бәхт јола дүзәлди,
Шаһ өзү тахтынын үстүнә кәлди.

Папағы, көјнөји, дону гарајды.
Гара бир фәрјадды, гара һарајды.

Һәлә үз вермәмиш бәла, мүсибәт,
Дәрди габагламыш о инчә хилгәт.

Дирилик сујуну зүлмәтдә ара,
Һеч ким сорушмады: – Нәдир бу гара!

Ғылыг, мейрибанлыг көстәриб бир күн
Һазыр дајанмышдым кечә шаһ үчүн.

2040

Јанымда узатды ајагларыны,
Ғынады фәләјин чырагларыны:

"Нечә дә зүлм етди көр мәнә көјләр,
Ачды башымыза мин гәза-гәдәр.

Ирәм дијарындан ајырды мәни,
Гара бир гәләмә јазды бәхtimi.

"О дијар һардадыр? – сормады һеч кәс –
Нәдир әјниндәки бу гара либас?"

Шаһа нә чүр дежим чаваб сөзүмү?
Дүшдүм, ајағына сүртдүм үзүмү.

2045

Дедим: "– Еј гәмкинләр әлиндән тутан,
Аләмдә ән јахшы, адил һөкмран!

Кимсә тапылмајыб чаһанда һәлә,
Јона сәмалары өз кәркисилә.

Сәндән сөз сормаға кимин һәдди вар,
Јалныз өзүндәдир суал-чаваблар".

Мәни мәһрәм билди... о, дүррү дешди,
Мишк нафәсини јыртды, әлләшди.

Деди: "Шаһлығымдан дејесән мәстәм,
Билирсән нә гәдәр гонагпәрәстәм.

2050

Кими көрмүшәмсә, гонаг етмишәм,
Башындан кечәнә мараг етмишәм.

Бир гәриб кәлмишди бир ахшам бура,
Дону, әмамәси, башмағы гара.

Она лајигинчә гонаглыг вердим,
Учалтдым шә'нини, јахшы диндирдим.

– Һәјат намәсини охумадығым,
Еј гара кејинмиш өзиз гонағым,

Нечиндир бу гара?

Сөјләди: – Ваз кеч.

2055

Олубму Симурғдан хәбәр верән һеч?
Сөјләдим : – Чаваб вер, кәзмә бәһанә,
Гырдан, гејрувандан хәбәр вер мәнә.

– Мәни үзүрлү тут! – сөјләди јолчу, –
Дејилмәкдән узаг бир арзудур бу.

Бу гара әсрардан тутан јох хәбәр,
Ону јалныз биләр гара кејәнләр.

Јалвардым, јахардым чох һөјөчанлы.
Мән ираглы олдум, о хорасанлы.

Она јалварышым әсәр етмәди,
Ачмады пәрдәни, мараг битмәди.

2060

Һәддини кечәндә хаһишим анчаг,
Мәним пәртлијимдән утанды гонаг.

Деди: – Бир шәһәр вар Чиндә, мүнәввәр –
Чәннәтин өзүтәк кәзәл бир шәһәр.

"Мәдһушлар шәһәри" дејирләр она,
Гара кејәнләрә олуб јасхана.

О јерин мәрдләри Ај чамаллыдыр,
Ел гара ипәкдә Ај кими јатыр.

Һәр ким кәлиб чатса һәмән вадия,
Гара кејдирәрләр дәрһал әјнинә.

2065

О јерин белә бир оламәти вар,
Һәлә охунмамыш дәсти-хәтти вар.

Ганымы гылынчла төксән дә, нә гәм,
Даһа бир кәлмә дә демәјчәјәм.

Мәним диләкчәмин гапысы бағлы,
О, јүк вуруб кетди, атлы, улаглы.

Башым о дастана чулғашан заман,
Јанымдан кетмишди дастан данышан.

Һеч нағыл битмәмиш, нағылчы кетмиш,
Горхдум дәли олам, аһ, нәдир бу иш?

- 2070 Чох көтүр-гој етдим, ачым әсрары,
Ығдым бир тәрәфә пијадалары.
- Лакин о, фәрзими салмышды бәндә,
Уча дағ галасы јатмыр кәмәндә.
- Сәбр илә алдатдым әһди, мурады,
Ки, гәлб арам тапсын, арам тапмады.
- Чох кәздим әсрары, үзүм күлмәди,
Һеч кәс бирчә хәбәр верә билмәди.
- Гојдум бир гоһуму өз јеримдә шаһ,
Тәрк етдим өлкәни... дада јет, Аллаһ!
- 2075 Јолда чәкмәмәкчүн өзијјәт, филан,
Көтүрдүм пал-палтар, бир аз зәрнишан.
- Шәһәрин адыны дүрүст өјрәндим,
Бирбаш һәмән јерә јәнәлдим, кәлдим.
- Ирәм бағы кими көзәл бир шәһәр,
Бајраг учалтмышды мишкдән елләр.
- Һамынын чапында сүд ағлығы вар,
Һамынын әјниндә гыр кими палтар.
- Евләрдән биринә гојдум јүкүмү,
Дәс-дәс либасымы, тәдарүкүмү.
- 2080 Шәһәрин һалына далдым бир гәдәр,
Һејһат, о әсрардан булмадым хәбәр.
- Бахдым чох гапыја... бир күн ахыр ки,
Хош үзлү бир гәссаб сыхды әлими.
- Өзкәләр һаггында пис данышмајан
Ләтиф бир инсанды, көзәл, мейрибан.

- Онулла үлфәтә јол ахтарырдым,
Сездим мәрдлијини, күлдү мурадым.
- Динләдим... тәрпәнди, бир чүт ганадым,
Бөркүнү белимә кәмәр бағладым.
- 2085 Она пуллар вердим, – тәзә сиккәли,
Вердим саја кәлмәз хараны, лә'ли.
- Гәдрини галдырыб вердим кеф-дамаг,
Дәмири гызылла сувадым анчаг.
- Каһ ипәк вермәклә, каһ ипәк сөзлө
Ону шикарым тәк кәтирдим әлә.
- Сачдығым гызылдан кефи дурулду,
Гурбанлыг кәл кими о, мәним олду.
- Үстүнә о гәдәр сачдым хәзинә,
Хәзинә јүкүндән дүшдү зәһмәтә.
- 2090 Мәни өз евинә апарды бир күн,
Гонаглыг верди ки, үстүндән үстүн.
- Кениш сүфрә ачыб јемәк кәтирди,
Чөрәји әтирли, сөзү әтирли.
- Бирчә гонағынын әһдиндән башга
Һәр шеј сүфрәсиндә бол-бол, чабәча.
- Һәр нөв јемәкләрдән јејәндән сонра
Данышдыг... ачылды нечә мачәра.
- Елә ки, битирдик сүфрә ишини,
Мәнә бәхш еләди јүз пешкәшини.
- 2095 Гатды мән верәни өз вердијинә,
Гојду габағыма, әјләшди јенә.

Сорушду: – Бу гэдэр хэзинэни сэн
Ахы нэдэн өтрү мөнө верирсэн?

Күндәлик рузума мөн ки, ганејәм,
Нөјимә кәрәкдир бу бојда аләм?

Бунча шаһ төһфәни һарда сахлајым?
Әмр ет, хидмәтиндә кәмәр бағлајым.

Мин чаным олсајды, инан, мини дә
Гижмәтсиз кәләрди зәр тәрәзиндә.

2100 Дедим: – Нө тәрәзи, нө хидмәт, аға?
Јаныма бишмиш кәл, сон гој хамлыға.

Агилләр, арифләр тәрәзисиндә
Хырда-хуруш төһфә ахы нәдир, нө?

Әлимин алтында дуран кәнчләрә
Хәлвәти кәз вуруб етдим ишарә.

Чапараг кетдиләр, кәтирдиләр вар, –
Пар-пар парылдајан халис гызыллар.

Она бәхш еләдим рәнки сапсары,
Гызылдан баһалы саф гызыллары.

2105 Киши хәчил олду нөвазишимдән,
Јазыг баш ачмады мәним ишимдән.

Деди: "– Чыхмамышам борчундан һәлә,
Гызыл чыхарырсан хурчундан һәлә.

Борчуму вермәмиш, тәзә борч алым?
Хәчаләт чәкирәм, нө чарә гылым?

Гојдум габағыма сән верәнләри,
Санма һәдијјәни гајтардым кери.

Гајтардым кери ки, дүшүнәк бир аз:
Хэзинә зәһмәтсиз гәбул олунмаз.

2110 Инди дә дејирсэн: – Тәзә гызыл ал,
Мән хәчил олурам, сән исә хошһал.

Бир гуллуғун варса, де ... шад ет мәни.
Јохса кәтүр кери вердикләрини."

Онун мәрдлијини һисс етди үрәк,
Көрдүм сеvir мәни өз гардашы төк.

Ачдым, она дедим һекајәтими,
Таныды шаһлығы, мәмләкәтими.

Билди бу дијара нечин кәлмишәм,
Шаһлыгдан әл чәкиб кәксүмдәки гәм.

2115 Ахы нэдән өтрү бу гара шөһәр
Шадлыгдан, шәнликдән кәрмүр бир өсәр?

Јас јох икән нечин јас тутур шөһәр?
Нечин башдан-баша гара кејибләр?

Бу сөзү ешидән гәссаб дөјүкдү,
Бир гузуја дөнүб гурдданмы үркдү?

Дурухду, үрәји кедибмиш кими,
Хәчаләт гапады кирпикләрини.

"– Сән саваб олмајан бир сөз сорушдун,
Нө гәм, дүрүст олар чавабы онун.

2120 Кечә кафур үстә әнбәр сачанда,
Бәшәр һаг јолундан узаглашанда

Ачарам өсрары... Вахтдыр, кәл, кедәк,
Өзүн көр, акаһ ол... һәсрәтдән әл чәк.

Галх, кедэк, бу сирри кестәрим сәнә,
Көрсән о сурәти, инан көзүнә".

Гәссаб евдән чыхды, бәләдчим олду,
Долашыг јолларда дөндү, бурулду.

О, кетди... јүјүрдүм ардынча мән дә,
Јолда биздән савај јох башга бәндә.

2125 Ајрылдыг бәшәрдән пәриләр кими,
Мәнә нишан верди виран бир диби.

Бомбош хәрабәдә аддымлајараг,
Үзә нигаб салдыг пәриләр сајаг.

Орда иплә бағлы бир сәбәт варды,
Кәтирди гаршыма... дәјирми, дарды.

Сәбәтә бағлы ип гаралдыр ганы,
Илан зәмбилиндә бир әждаһамы?

Деди: "– Бу сәбәтдә кәл, бир ан отур,
Јери көрмәк үчүн отур, бардаш гур!

2130 Фәһм етсән, биләрсән һансы сәбәбдән
Сусмуш, гара кејмиш бу ел, бу вәтән.

Сәндән кизли галан јахшы-јаманы
Бунун тәк кестәрән бир ајна һаны?"

Көрдүм тәһлүкәсиз јерди... отурдум,
Сәбәтин ичиндә јувамы гурдум.

Бәдәним сәбәтә ганадмы тахты?
Сәбәт бир гуш олуб һаваја галхды.

Чәнбәр тилсиминә бағлыјам дејә,
Мәни һара чәкди? Чәнбәрбаз көјә.

2135 О, кәндирчәкәнди, мән дә кәндирбаз,
Көјлөрдә чарәсиз едирдим пәрваз.

Шамы сыхан кими сыхыр мәни ип,
Ип хејли мөһкәмди, бојнумса зәиф.

Мән – бәхтиндән ајры бир әсир кими,
Ип сыхырды мәни, боғурду мәни.

Бәхтимин ешшәји, бојнунда кәндир
Мәндән узаглашыб көр нечә кедир.

Кәндир бәдәними табдан салса да,
Талејим бәнд иди јалңыз о сапа.

2140 Башы Аја чатап бир көј минарә,
Бахсан, папаг дүшөр башындан јерә.

Сәбәт минарәјә қолиб чатанда
Кәндир бағазымдан чыхды бир анда.

Мәни атды, кетди сәбәт ирәли,
Нә гәдәр гышгырдым, олмады хејри.

Ашағы, јухары чаһана бахдым,
Көрдүм сәмадајам, јаман дарыхдым.

Әфсун охујурду көј башым үстә,
Мән дә сәма бојда мави гәфәсдә.

2145 Дәрдимдән чанымы дишимә тутдум,
Өдүм парчаланды, өзүм гурудум.

Көјләрә галхмаға гүввәтимми вар?
Јерләрә бахмаға чүр'әтимми вар?

Горхудан бүдрәдим, јумдум көзүмү,
Ачизлик бир анда бүкдү дизими.

Пешиман олмушдум сәркүзәштимдән,
Бурнум көјнәјирди ев һәсрәтиндән.

Һејһат, пешманлығым вермәди фәјда,
Горхуб һарај чәкдим: – Јар ол, еј худа!

2150 Уча минарәјә көрүн нә гонмуш:
Јелкән ганадлары дағ бојда бир гуш.

Мөһтәшәм ганадлар јарды булуду,
Горхудан үрәјим бир дамчы олду.

О нәһәнк чүссәнин ваһимәсиндән,
Минарә елә бил гопду јериндән.

Зор чинар кимијди голу-ганады,
Ајағы, дејирдин тахт ајағыды.

Димдији узунду бир сүтун кими,
Мараға ағызлы Бисутун кими.

2155 Арабир гашыныр, тумарланырды,
Гуш демә, гаршыда мөш'әл јанырды.

Елә ки, галдырыб ганад ачырды,
Нәфәси дүнјаја мишк сачырды.

Ганады алтыны гашыјан заман,
Сәпирди аләмә мирвари, мәрчан.

Гуш башым үстүндә јатмышды әмин,
Мәнимсә елә бил батмышды кәмим.

"Тутсам ајағындан, – дүшүндүм бу вахт, –
О, мәни ову төк ајаглајачаг.

2160 Јерим хәтәрлидир, сәбр етсәм өкәр,
Јыхыларам, өмрүм зај олуб кедәр.

Гәссаб накишијмиш, вәфасыз олду,
Мән атәш истәдим, од да буз олду.

Гәрәзи нәјди ки, верди ишкәнчә?
Һијләси өнүндә гырылды пәнчәм!

Вердијим гызылмы аздырды ону!
Мәни дәрдә салыб чашды јолуну.

Гушун ајағындан јапшышым бәлкә?!
Апарса, совуша бәлкә төһлүкә!"

2165 Чатды хоруз баны, ачылды сәһәр,
Гол-ганад ачдылар гушлар, вәһшиләр.

О гуш да топлады игтидарыны,
Вурду бир-биринә ганадларыны.

Јалвардым: – Еј танры, өзүн ол замын,
Тутдум ајағындан зорајаглынын.

Јығды ајағыны, ганад ачды гуш,
Мәни чөкди көјә... мән јазыг биһуш.

Сүбһүн өввәлиндән күнортајадәк
О, мән мүсафири јандырды керчәк.

2170 Күнәш бизи јахыб јандыран заман,
Дөндү башымыза гызмыш асиман.

Көрдүм енмәк үчүн гуш һәвәсләди,
Бәлкә бир көлкәлик тапмаг истәди.

Енди бир јерә ки, ара азалды,
Јерә низә бојда мәсафә галды.

Ипәк кими көмкөј јерди о јерләр,
Бүрүмүш өтрафы күлабла өнбәр.

- Гушун ајагыны әлдән бурахдым,
Хејир-дуа вердим, ајаға галхдым.
- 2175 Һардајам? Әтрафым көј от, төр чичәк,
Севинчәк үрәјим ганадлы шимшәк.
- Дүшдүм, бајғын галдым бәлкә бир саат.
Јаман, пис фикирләр башымда гат-гат.
- Елә ки, тохдадым, совушду ағрым,
Танрыма шүкр етдим, көјдә голларым.
- Ачдым көзләрим, галхдым ајаға,
Бир дигтәт јетирдим дала, габаға.
- Бир күлшән көрдүм ки, чәннәт бучағы,
Шеһинә дәјмәмиш инсан ајағы.
- 2180 Бәлкә мин чичәјә, күлә батмышды,
Јашыллыг ојагды, сулар јатмышды.
- Чүрбәчүр... нә гәдәр битки, күл, чичәк,
Әтри јайлымышды бир фәрсәнкәдәк.
- Сүнбүл һәлгә-һәлгә дәнмүш кәмәндә,
Гәрәнфил кәкилин салмышды бәндә.
- Күлүн додағыны дишләр јасәмән,
Әргәван дилини кәсибми чәмән?
- Торпағы әнбәрдән, тозу кафурдан,
Дашлары көвһәрдән, гуму бүллурдан,
- 2185 Сулары күлабдан олан бир мөкан.
Чешмәләрдә әгиг, саф сулу мөрчан.
- Елә бир чешмә ки, фирузә көјләр
Рәнкини, сујуну ондан диләјәр.

- Булаг суларында үзән балыглар
Күмүш дирһәм кими чивәни јарар.
- Бағын көнарында зүмрүд рәнкли дағ,
Дағбели орманда сөрв, хәдәнк, шах.
- Дағын сал дашлары гырмызы јагут,
Гызармыш хәдәнки лә'л илә тән тут.
- 2190 Бир тәрәфдә сәндәл, бир тәрәфдә уд,
Уд сәнә од вурса, сәндәл јағы сүрт.
- Һуриләр бураны еләмиш мәскән,
Хәрач кәтирмишләр бура чәннәтдән.
- "Арами-дил" дејир о баға Ирәм,
Миналы чәрх исә "Мину" бир аләм.
- Ахтарыб нә көзәл бир јери тапдым,
Санки бир хәзинә көвһәри тапдым.
- Көјә әл галдырдым: "Әлһәмдүлиллаһ!",
Алгыш чәлалына, еј бөјүк Аллаһ!
- 2195 Ениши, јохушу доландым мөғрур,
Бағларын сејриндән көнлүм-көзүм нур.
- Дадлы мејвәләрдән даддым бир гәдәр,
Нечә не'мәтин вар, еј пәрвәрдикар!
- Узандым, өзүмә јер дүзәлдәрәк,
Бир сәрвин алтында азад сөрв тәк.
- Орда гәрар тутдум та ахшамачан,
Мин ишим олса да кетмәдим ордан.
- Бир аз мејвә једим, бир азча јатдым,
Танрыма шүкр илә өмрү узатдым.

- 2200 Ахшамын бәзәји башга бәзәкди,
Атды гырмызыны, сүрмәји кејди.
- Сејр ет даг башында парлајан күнү,
Јарды гөнчә кими сүбһүн өдүнү.
- Тозу ким апарды? Бир әсим күләк,
Баһар күләјиндән мұлајим күләк.
- Долмуш булуд кәлди.. јағыш ахары
Дүррә гәрг еләди јашыллыглары.
- Јоллар сүпүрүлдү, сулар дурулду,
Ризләр бүтлә долду, бүтханә олду.
- 2205 һури, мөләк көрдүм узагдан јүз мин,
Кәсилди нәфәси дашан сәбримин.
- Аләм әтир сачан нурани никар,
Раһи-рејһан кими руһ охшајанлар.
- Һәр никар бир баһар, сүслү бир чичәк,
Һамсынын әлиндә ајна, бәр-бәзәк.
- Лаләјә бәнзәјир лә'л додаглары,
Көрсә утанмазмы Хузистан бары.
- Бармаглар үзүклү, голлар голбаглы,
Бојунлар, гулаглар көвһөр чыраглы.
- 2210 Кичик овучларда шамлар шаһанә,
Нә түстү, нә гајчы, нә дә пәрванә.
- Бу нә гәддү гамәт, бу нә ләтафәт?
Инчә гәдәмләрдә мин-мин сәадәт!
- Башында беһиштин фәрш илә тахты,
Һури һардан кәлир илин бу вахты?

- Фәрши дөшәдиләр, тахты гурдулар,
Сәбримин јолуну кәсди јүз никар.
- Совушду бир мүддәт... һејрәт, һајһарај,
Јохса көј үзүндән јерә енди Ај?
- 2215 Бир күнәш көрүндү узагдан, одур,
Көј көрүнмәз олур, о, сәпдикчә нур.
- Онун дөврәсиндә һури, пәри тәк
Сәһәр улдузлары көр нечә көјчәк.
- Сәрвдир, кәнизләр онун чәмәни,
О баһар, бүтләр дә тәр јасәмәни.
- Һәр шәкәр көзәлин әлиндә бир шам,
Шам, шәкәр бирләшсә, һүсн олур тамам.
- Бојлу сәрвләрлә долду бағча-бағ,
Әлиндә чилчыраг, јүз-јүз шөбчыраг.
- 2220 Хошбәхт кәлин кими кәлиб, јајһаныб
О тахтын үстүндә әјләшди ханым.
- Сағы да, солу да лал бир сүкунәт.
О, әјләшән кими голду гијамәт.
- Күнәш чәмалындан ачды јашмағы,
Зәр кәсән ајағы атды башмағы.
- Өндә Рум гошуну, архада зәнчи,
Кәлир тән ортада шаһанә инчи.
- Зәнчиләр, румиләр – ики рәнкли дан,
Бири мәчлис гуран, бири вурушан.
- 2225 Даркөзлүкдән узаг бадам көзлү чан,
О, нурдан јаранмыш, һамы торпагдан.

Башыны күл кими саллајыб јерө,
Чаһана од салды о, бирдән бирө.

Сонра баш галдырыб башлады сөзө,
Нө деди јанында дуран кәнизө:

"Јөгин торпагпәрәст намөһрәмләрдөн
Бу јердө кимсә вар, кет, һәрлән, өјрән.

Гаршына ким чыхса кәтир јаныма".
Пәризад көз гојду бағ саһманына.

2230 Учду саға, сола пәриләр кими,
Мөни көрән заман чырпынды гәлби.

Севинчдөн, һејрәтдөн нурланан мөләк
Әлимдөн јапышды әлтутанлар төк.

Деди: – Түстү кими кедөк, тез елә,
Ханымлар ханымы бујурур белә.

Бу сөз үрәјимдөн тикан чыхартды,
Дедији мөкана көнүл чан атды.

О, бир тавус кими, мән гара гарға,
Јанашдыг кәлинин чилвәкаһына.

2235 Гаршымда бир күнөш, көзәлләр шаһы,
Мән торпаг әһлијәм, өгдүм торпағы.

Истәдим әјләшәм бир аз ајагда,
Ашағы чәркәдө, көздән узагда.

Деди: "Гул рүтбөси сәнә јарашмаз.
О јер сәнин дејил, јахын кәл бир аз.

Гонағымын јери мөним үчүн пир, –
Бадам габығы јох, бадам ичидир.

Иллаһ бир гонаг ки, достсевәр, надир,
Һүнәр устасынын јетирмәсидир!

2240 Тахта чых, гаршымда әјләш апашкар,
Ајынкы үлкөрлә, Пәрвинлә тутар."

Дедим: – Еј мөлакө, туш етмә гәмө,
Мөним кими гула о чүр сөз демө.

Билгејсин тахтында јох дивә мөкан,
О тахта јарашыр јалпыз Сүлејман.

Мән дө бир дивәм ки, дүшмүшәм даға,
Мөкөр лајигәмми Сүлејманлыға?

Деди: "– Бошдур о сөз, көзмө бөһанө,
Сус, нә әфсун оху, нә дө әфсанө.

2245 Сөниидир бу јерлөр, сәнсән һөкман,
Сән мөнимлә дуруб-отурмалысан.

Көрөк һәр сирримдөн акаһ оласан,
Мөһримдөн, ешгимдөн илһам аласан."

Дедим: – Јарын олсам, көлкәнәм анчаг,
Мөним тачым сәнин тахтына торпаг.

Деди: "– Анд верирәм сәни чаныма,
Дајанма кәнарда, тез кәл јаныма!

Әзиз гонағымсан, еј көзәл инсан,
Гонаға чан вермәк мәнә шәрәф-шан!

2250 Бөндәликдән савај галмады чарәм,
Будур, бөндө кими галхыб кедирәм.

Назла бир гараваш әлимдөн тутур,
Мөни чаһ-чөлалла тахта отурдур.

Уча тахт үстүндө дүшмүшөм бөндө,
Көрдүм о Ај мени салмыш көмөндө.

Шөкөр, бал дилилө диндирир мени,
Меһри, үлфәтилө күлдүрүр мени.

Бужурду, гаршымда сүфрә салынсын,
Жемәк кәтирилсин, – жемөклөр хасы.

2255 Чөннөт хазинләри сүфрә кәтирди,
Не'мәтлөр һамысы әнбәр өтирли.

Нимчө фирузәдән, каса јагутдан,
Көзә ишыг кәлир, гидаланыр чан.

Нөји хәјалына кәтирә билсән,
Ашпазын әлилә һазыр көрүрсән.

Хөрөкләр истидир, шәрбөтләр сојуг,
Јејрик, ичирик, шүкүр, дојуруг.

Будур, саги кетди, мүтрүбдүр көлөн,
Шәнликдир, әл үздүк демәк бадәдән.

2260 Һәр дешилмәмиш дүрр бир дүррү дешир,
Рөгс мејдан ачыр, ешир, әлләшир.

Нөгмәни охујур нөгмәнин өзү,
Ајаглар ганадлы, әлләр дө сүзүр.

Шам гојур башына дөврә вуранлар,
Ајаг үстүндөчө шам тәк дуранлар.

Ојнамагдан сонра раһатланараг,
Онлар да бадәјә әл атдылар, бах.

Саги гәдәһләрә күлкүн меј сыхыр,
Кедир утанчаглыг, арадан чыхыр.

2265 Мөндө мејин дөми, шәһвөтин күчү,
Нө бир исмәт билдим, нө әдәб, өлчү.

Шөкөр додаглыны басдым бағрыма,
О да мәлһәм гојду үрәк ағрыма.

Көрдүм күлүш гонуб дадагларына,
Дүшдүм зүлфү кими ајагларына.

Өпдүм ајағыны, өпдүм әлини,
"Еләмә!" дөсә дө, гучдум белини.

Мөним умуд гушум күлшөнә енмиш,
Сөһбәтин мејданы нө гәдәр кениш.

2270 Мөним чаным бирчө, о исә мин чан,
Өпүшмү, јохса чан алырдым ондан.

Дедим: – Өмрүм-күнүм, адын-санын вар,
Бөс өз адын нәдир, еј сөјјар баһар?

Деди: – Түрк гызыјам, мөн назәнин, наз...
Адым да Түркназдыр, өзүм дө Түркназ.

Дедим: – Гөрибәдир, бирсә ики чан,
Елә адлары да сөсләшир, инан!

Сәнин адын Түркназ, мөнимки Түрктаз.
Түрк оғлу, түрк гызы ажры јашамаз!

2275 Көл, чыхаг Түрк кими учаг сөһрада,
Атаг одун кими һиндлини ода.

Гәлбә ганад верәк муғлар мејиндән,
Бадам ләпәсиндән, рејһан ијиндән.

Мадам ки, ачы меј, ширин ноғул вар,
Ноғулу нуш едәк, меј ичөк, еј јар!

- Мөнө гаш-көз етди, үлфөт бағлады,
Ешгим, ентирасым чошду, чағлады.
- Гәмзәси "Ојнајаг!" дејирди мана,
"Бәхтин һәр ишини салыр саһмана".
- 2280 Күлүшү дејирди: – Вахты хош кечир,
Өпүш ал, һәмдәмин наз чәкәниндир.
- Бир бусә истәдим, бешини верди,
Бусә хәзинәси балды, шәкәрди.
- Хумарам, бағрымы ентирас дидир,
Јар әлдә, ихтијар әлимдән кедир.
- Ајүзлүм тәрпәтди Ај сырғасыны,
Ешитди ганымын бағыртысыны.
- "– Бу кечә өпүшлә гане ол! – деди, –
Бундан чох гашыма көјүн рәнкини.
- 2285 Һәддини ашан иш – бир ојун, овсун,
Јахшы о достдур ки, вәфалы олсун.
- Мәнимсән, сәнинәм, кәл нәвазишлә
Әл чәк сачларыма, өпүш ал, дишлә!
- Онда ки, нәфсинин чиловуну сән,
Јығмағы бачара билмәјәчәксән,
- Бунлардан бирини ал, бағрына бас,
Белә кәниз олмаз, белә Ај олмаз.
- Чәк апар, көзләрин тутса һансыны,
Ашиг кечәсинин Ај парчасыны.
- 2290 Дәрһал азад едим, кет, кефинә бах,
Сәнин һөкмүн илә даврансын анчаг.

- Сәнә хидмәт үчүн кәмәр бағласын,
Кечә јатағында дашсын, чағласын.
- Охша үрәјини, дилбәрин олар,
Һәм кәлиник едәр, һәм гадан алар.
- Чошсан, атәшини сөндүрәр, инан,
Бизим арх үчүн дә су сахлајарсан.
- Јенә башга кечә истәсән һәмдәм,
Арзунун шаһысан, әсиркәмәрәм.
- 2295 Сәнә бәхш едәрәм һәр кечә бир дүрр,
Истәсән дүррү јох, көвһәри көтүр."
- Деди бу сөзләри шух бир ғылыгла,
Исти бир шәфгәтлә, мәррибанлыгла.
- Кәнизләрә кизли көз кәздирәрәк,
Тапды мәһәббәтә јарашан мәләк.
- Јанына чағырды, тапшырды мәнә:
"– Апар, нә истәсән верәчәк сәнә!"
- Бәхшишим, севинчим тутду әлимдән,
О Ај чамаллыја һејран идим мән.
- 2300 Һүснү, дилбәрлији, боју бир аләм,
Һазырдым, бир өмүр назыны чәкәм.
- О, кедир, ардынча мән дә бир дәли,
Зүлфүнә гул идим, халына һиндли.
- Чатдыг ағ күшләрин мәрмәр гәсринә,
Мәнә јол вермәмиш кечмәди өнә.
- Һамыја бағлы ев ачыгды бизә,
Зил кими, бәм кими ујушдуг саза.

Ипәкдән, гумашдан јумшаг бир јатаг,
Деди: – Гуаглашаг, бурдача јатаг.

2305 Шамлар јагут сачыр, әнбәр јандырыр,
Отағы биз азча ишыгландырыр.

Гаракөз мөлакәм гөрг олмуш аға,
Чан чана сөјкөниб, додаг додаға.

Бир хырман күл тапдым күлшәндә анчаг, –
Инчә, јумшаг, исти, ал гырмызы, ағ.

Күл үстә мөһүрлү бир сәдәф көрдүм,
Онун көвһәриндән мөһрү көтүрдүм.

Күнәш чыханачан о, мөним олду,
Ағ дөшәк кафурла, мишк илә долду.

2310 Сәһәр бәхтим кими галхды ајаға,
Һамам дөскаһыны бүкдү бир аға.

Гүсл үчүн јөнәлдик хөзинә сары,
Көвһөрдән гырмызы, гызылдан сары.

Күлабла јујундуг, о, јардым етди,
Тазә дон ичиндә күл кими битдим.

Чыхдым о гәсрдән бир азча хумар,
Һәлә сөнмөмишди сејрәк улдузлар.

Бир хәлвәт кушәјә пәнаһ кәтирдим,
Шүкр едиб Танрыја борчуму вердим.

2315 Сарај кәлинләри, көзәлләр һаны?
Һамы чыхыб кетмиш, бошдур ејваны.

Бир сојуг чешмөнин башында галдым,
Саралмыш күл кими чәмәнә далдым.

Шәрабын хумары һәлә башымда,
Әтри вар, әтрафы күллү дашын да.

Ојаг бәхтим илә вериб баш-баша,
Јатдым ахшамачан, сөјкөниб даша.

Ачды нәфәсини кечә аһусу,
Сәдәф рәнкиндә көј әтир долусу.

2320 Гуртулдум јухунун кәчавәсиндән,
Мөн сулар башында бир јашыл чәмән.

Јенә булуд кәлди, јенә јел әсди,
Дүрр јағды, үстүндән әнбәр тәләсди.

Бөнөвшә битирән, јасамән әкән
Булуда, күләјә өһсән, мин өһсән.

Чәмәнләр әтрини сачдығы чағда,
Күлаб гол-гол олуб архда, ирмағда.

Јенә кәлин-кәлин ојады чөлләр,
Сазлады ишрәти назлы көзәлләр.

2325 Јенә кәтирдиләр о гызыл тахты,
Үстүнүн көвһәрли өртүјү ағды.

Тахты сазламагдан илһам алдылар,
Гумашын үстүндән ипәк салдылар.

Бир даһа чанланды шаһанә мөчлис,
Шәфәғи мисилсиз, зи'нәти һәдсиз.

Јенә шур, һај-һарај, јенә вәлвәлә,
Сағдан, солдан кәлән ахын шәләлә.

О јәғма кәлини јенә ортада
Ашигләр сәбрини туллајыр ода.

2330 Көр нечә әjlәшди гызыл тахтында,
Тахт күлшәнә дөндү баһар вахтында.

Јенә әмр еләди булсунлар мәни,
Гејбин лөвһәсиндән силсинләр мәни.

Кетдим, сағда-солда бир нечә дилбәр,
Јенә гајдасынча әjlәшдирдиләр.

Јенә тахт өнүнә сүфрә сәрдиләр,
Сүфрәдә јемәкләр, ичкиләр, нөләр...

Дамаға дад верән, гол-ганад верән
Әлван не'мәтләрдән нуш едиб әjlән.

2335 Јејиб-ичмәјин дә өз һүснү вармыш,
Фираван сүфрәдә көз дә дојармыш.

Шәраб кәтирдиләр, көкләнди чәнк дә,
Рудлар, тәранәләр өзкә аһәнкдә.

– Нуш олсун! Меј долу чам да, каса да
Ешгин базарыны гызышдырмада.

Сәрхошлуг нәш'әси вурдуму баша?
Бадә вә ешг илә гол бојун јаша!

Мәним түрк көзәлим, о шух назәнин,
Јенә овчундадыр өз һиндлисинин.

2340 Нечә әзизләрмиш адам адамы,
Бир чүт көз бадамы, алыр гадамы.

Бир ишарә вурду инчә, меһрибан,
Кетди гуллугчулар јанындан әл'ан.

Шух никар, хәлвәт јер ким дејәр нечди?!
Исти ағ әлиндән ганыма кечди.

Ачдығым зүлфүдү, јохса кәмәри?
Сыхдым үрәјимә инчә дилбәри.

"– Дајан! Дөрмә һәлә... сәнинкидир, бил,
Бу, әһди сындырмаг кечәси дејил.

2345 Долан шәкәримлә, гәндимлә һәлә,
Дишлә, чәк шәһдими, әп вә ... сәбр елә.

Гәнаәт көзләјән, сәлигә күдән
Мөһтәшәм олачаг, бил, күнү күндән.

Јалныз истәјинә гул олан бир кәс
Инан, мүфлис олар, мурада јетмәз.

"– Аллаһ хатиринә чарә гыл, – дедим, –
Тикан үстүндөјәм, чан әлдән кедиб.

Ач зәнчир зүлфүнү, тохдасын синәм,
Мән ки, о зәнчирин диванәсијәм.

2350 Сал мәни зәнчирә, дәлијәм, дәли,
Зәнчирли дәлини рам етсин әлин.

Сөкүлән дан јери гарамы, ағмы?
Бу сөһбәт ахыра чыхмајачагмы?

Ендир гылынчыны! Вур, өлүм, нә гәм
Сәндән чанымы да әсиркәмәрәм.

Бунча баш гачырмаг нә үчүн, нәдән?
Булуд ағламаса, күләрми чәмән?

Сән дағ булағысан, мән исә тәшнә,
Әринәм, су чилә чан атәшинә.

2355 Сәнин әлиндәдир сусуз боғазым,
Сәндән имдад диләр тәшнән, тамарзын.

- Сујуму кәссән дә, күл өмрүн боју,
Ајаг тозун олсун үзүмүн сују.
- Мәни сел апарыр, жапыш әлимдән,
Сусузам, селиндә боғулурам мән.
- Боғма бу дамланы үмман сујунда,
Мәнә бир дамба вер сән бу ојунда.
- Нә олар, гој сүдә бир хурма дүшсүн,
Ипәјин үстүндә ијнә сүрүшсүн.
- 2360 Өзкә бир иш варса, бојнуму бүкүм,
Арзумун көзүнә тоз-торпаг төкүм.
- Дејим: гызыл гушум мәни төрк едиб,
Нә мотал чырылыб, нә улаг кедиб".
- Деди: "– Мурадынын әли гысалсын,
Гој шөбдизин налы очагда галсын.
- Нәфсини бирчә күн сахлаја билсән,
Даим јанар шамы өлдә едәрсән.
- Сатма бир гәтрәјә ахар чешмәни,
О гәтрә зөгтумдур, чешмә бал кими.
- 2365 Тәк бирчә арзуну гыфылла, багла,
Шадлығы ил боју сонра гучагла.
- Өпүш ал, зүлфүмү дола бојнуна,
Нәрд ат кәнизләрлә, кир мин ојуна.
- Сәнин бүлбүлүн вар, гарғаны тутма,
Азча гуш сүдүнә гушуну сатма.
- Камын, илһамын вар, гош сәадәтә,
Нечин әл атырсан бош хәјанәтә?

- Онсуз да сәнинәм, азча ар елә,
Кечәки ишини кет, тәкрат елә.
- 2370 Кеч-тез дөнәсијәм бу мәртәбәдән,
Дүз сәнин овчуна дүшәсијәм мән.
- Һовузда балығы овламаг асан,
Чалыш, балығы јох, Ајы тутасан.
- Чөлдә сүпәрсиздир күл башдан-баша,
Чөтирли гәрәнфил анчаг бамбаша".
- Көрдүм амансыздыр о, бу ојунда,
Бир аз јавашыдым, әлим гојнумда.
- Оручам. Күн кәләр, јејәрәм, нә гәм,
Һәләлик өпүшдүр, – балдыр азугәм.
- 2375 Дөзүрәм, бадәләр ичирәм анчаг,
Догадан гәнд верир мәнә күлдодаг.
- Лакин төрләмиши гыздырма тутду,
Шөһди уман көнүл сәбри унутду.
- Мөним Түрк көзәлим анлады мәни,
Көрдү од синәмин түстүләрини.
- Назлы бир афәти чағырды јенә,
Тапшырды су төксүн атәшләримә.
- Көрүнчә көнлүмә јатды о дилбәр,
Үрәк, истәдијин мө'тәдил истәр.
- 2380 Нә истәр? Еләчә бир јары олсун,
Чан алан, чан верән никары олсун.
- Јенә адәтимчә о кечә кетдим,
Үрәк кам истәди, камиран етдим.

2385

Сүбһәчән бал једик дөшәк үстүндә,
Голларым белиндә, көксүм көксүндә.

Бојагчы күпүнү сындырды кечә,
Күнәш дон ағартды јујуб сәринчә.

Көз алданан рәнкләр учуб гачдылар,
Зивәр дә, зи'нәт дә узаглашдылар.

Мән јенә дејирдим тез кәлсин кечә,
Тәраз, Чин гызыјла меј ичим тәкчә.

О Түрк көзәлими гучдугча гучум,
Сыхым үрәјимә, үстүндә учум.

Чам алым, кам алым күл јанаглыдан,
Шөкәр додаглыдан, ај габаглыдан.

Кечәм мәним үчүн ишыгды, нурду,
Тахтым Сүрәјјадан һүндүр олурду.

Чох кечәм далбадал ејшдә кечди,
Көнлүм руд аһәнки, күл меји ичди.

2390

Јирми доггуз кечә базарым гызғын,
Нәш'әм дә бир азча азғынды, азғын.

Кечәнин әввәли нәзәримдә – нур,
Кечәнин сонунда һәмханәм – о нур.

Күнүм бағда кечир, кечәм чәннәтдә,
Мишкли торпагда, зөрр имарәтдә.

Шаһ даға дөнмүшәм, һај-һарајым вар,
Күндүз күнәшим вар, кечә Ајым вар.

Мүјәссәр олмајан һеч бир камым јох,
Һејһат, ајыг бөхтим јатачагмыш чох.

2395

Танрым не'мәт верди, шүкрү унутдум,
Һагты көзләрими тутду, нә тутду!

Хошбөхтлик һәрфини дәфтәрдән силдим.
Чох умдум... өзүмә гәним кәсилдим.

Ај доғду... отуз күн кәлиб дә чатды,
Тале улдузлары лапдан гаралтды.

Әнбәр рајиһәли сәма сарајы
Тутду сачларындан, чөкди о Ајы.

Јенә әввәлки төк рүзкар тәләсди,
Јенә булуд кәлди, јенә јел әсди.

2400

Чаһанда јенә дә вәлвәлә, нә'рә,
Зивәр чинкилтиси галхды көјләрә.

Кәлди әввәлки төк јүз кәниз никар,
Әлләрдә алма вар, синәләрдә нар.

Јенә тахт гурдулар, дөврә вурдулар,
Ачды јахасыны ағбоғаз гулар.

О күнәш нишанлы Ај кәлди јенә,
Зүлфүнү атмышды мәрмәр көксүнә.

Јенә архасында, өнүндә шамлар,
Дала бахма, даим шам өндә олар.

2405

Наз, гәмзә илә өз мәчлисиндә,
Јенә баша кечди зи'нәт ичиндә.

Мүтрибләр јенә дә көкләди сазы,
Пәрдә сахлајанлар тутду авазы.

Чошдурду сагини чәнк зүмзүмәси,
Әргәван рәнкиндә меј пијаләси.

О гөнд додаглылар шаһы бујурду:
"– Бура тез кәтирин бизим ач гурду".

Назла апардылар мәни пәриләр,
Көзәлләр шаһына тәһвил вердиләр.

2410 Мәһрибан тәрпәнди о, мәни көрчәк,
Өз әли алтында јер верди гәшәнк.

Она гуллуг едиб әјләшдим шән-шән.
Сәнмүш арзуларым гызды јенидән.

Әввәлки гәјдада сүфрә ачдылар,
Хәрәкләр јенә дә әтир сачдылар.

Једик дә, ичдик дә. Кефләр дүзәлди,
Шәнлик јапмаг үчүн јенә меј кәлди.

Дәрја сәхавәтли сагиләр бизә
Сәдәфләр ағзындан дүрр сәпди тәзә.

2415 Меј ахды Равәнди мәгамы кими,
Нәһавәнд шәһдиндән дадлы дејилми?

Мән јенә сәрхошам, мән јенә вәләһ,
Мәнә зәнчир вериб зүлфүнү тәләһ.

Ачылыб дивләрим кәндирдән јенә,
Мән јенә кәндирдә дәли-диванә.

Наз илә тохудум һөрүмчәк бағы,
Өјрәндим о кечә кәндирбазлығы.

Арпа-саман көрмүш ешшәкәмми мән?
Ај көрмүш сәр'и тәк кетдим өзүмдән.

2420 Даш-гаш оғрусу тәк титрәдим, әсдим,
Әл атдым белинә, јаман тәләсдим.

Санки сүртүнүрдүм саја күмүшә,
Әријиб кедирдим о, бәркидикчә.

Ај үзлү көјчәјим һалымы дүјдү,
Әлини әлимин үстүнә гојдү.

Әлимдән өпдү ки, давакар сәнәм,
Әлими көтүрүм хәзинәсиндән.

"– Бағлы хәзинәјә, – деди, – әл атма!
Һеч вахт әлизуни мурада чатмаз.

2425 Мөһрү ачмаг олмаз мә'дән үстүндән,
Бачармазсан, мөһкәм бағланыб мә'дән.

Сәрб елә, сәниндир бағымда хурма,
Хурманы дәрмәјә тәләсмә, чошма.

Шәраб ич, кабаб да бишәчәк бир вахт,
Аја бах, көзлә ки, күн дә чыхачаг".

Дедим: "– Еј күнәшим, еј күлүстаным!
Көзүмүн ишығы, нур атылганым!"

Еј бағдакүл сәһәр, еј бағлы гөнчә!
Чырағам, гаршында сәнмәјим нечә?

2430 Сусуза бал кими су көстәрирсән,
Сонра "Тик додағы!, ичмә!" дејирсән.

Күнәш чәмалында бәрг вуранда нур,
Ағыл пәри көрмүш диванә олур.

Елә ки, парлајыр сырған гулагда,
Налымы јенидән атырсан ода."

Ајын басғынына де, мән нә едим?
Күнәши зәррәмдә нә чүр кизләдим?

Нечә әл чәким ки, сән овчумдасан,
Барсаң. Јохду гәмим. Чүн гучумдасан.

2435 Сән дә торпагдансан, мән дә торпагдан,
Сән пәри, мән дә бир јер оғлу, адам.

Дишим додағымы кәссин нә гәдәр?
Ағзымын сујуну удмағым һәдәр.

Чарә гыл, бағрымы сөкүб төкүр гәм,
Бәлкә кама јетәм, бәлкә дириләм.

Чанымы дишимә тутмушам, јетәр,
Даш олма, јанғымы бир өпүшлә дәр.

Сәнин мәрһин илә ишләјир бахтым,
Сән јар ол бахтыма, мәним хошбахтым.

2440 Дејирсән: "Гәм јемә, јарынам сәнин,
Ишинлә мәшғулам, гарынам сәнин."

Мәкәр бундан ағыр бир иш олармы?
Гуртар, ишим дүшүб, бағла јарамы.

Еј марал сағрылым, нечин мәнә сән,
Бир довшан јухусу бәхш еләјирсән?

Чанавар фәләкдән горхурам бир аз,
Горхурам, түлкүјә дәнсүн јарамаз.

Горхурам сычраја ширбасан кими,
Атыла үстүмә бир гаплан кими.

2445 Арзум вар, әһдим вар, еј өмрүм-күнүм,
Гол гој, мурадымы сәндән көтүрүм.

Арзум гапысыны бағласан әкәр,
Бағрымын башында арзулар өләр.

Чөк мәним назымы. Назы ким чөкәр? –
Јалныз мөһтәшәмләр, јалныз бөјүкләр.

Көрдү сәбрим кедиб. Сөјләди: "– Әл чөк,
Истәдијин кими едәрәм керчөк.

Назыны чанымла чөкәрәм, нә гәм,
Сән һәллүх әһлисән, мән дә һәбәшәм.

2450 Сәнин тәк гонағын өнүндә надир,
Көзәл сүфрә ачмағ нә бөјүк ишдир?!

Анчаг бу камына кеч чатачагсан,
Тез уман әһдинә кеч чатар, инан.

Гуру тиканлыгда оларса чәннәт,
Әлимдән елә бир иш кәләр, әлбәт.

Сөјүддән уд әтри кәләрсә әкәр,
Мөндән дә бу әмәл вүчудә кәләр.

Көтүр нә камын вар мөндән мүбарәк,
Бирчә хам хәјалдан , хам ишдән әл чөк.

2455 Гучагла, өп, охша, баш гој синәмә,
Бирчә хәзинәмин дүррүнә дөјмә.

Өтсүн күнләримиз кефдә, дамагда,
Белә кечәләрин мини габагда.

Вурарса башына бадәнин дәми,
Бир саги верәрәм сәнә Ај кими.

Мәним әтәјими бурахыб әлдән,
Ондан көтүрәрсән мурадыны сән".

Онун ал дилинә мән гулаг асдым,
Анчаг ешитмәдим, јолуму асдым.

2460 Чалышдым утаным, сакитләшим дә,
Дөмирим гызмышды анчаг күрәдә.

Бөхтим сөйләди ки, чох да олма бәнд,
Јохдур Абадандан о јана бир кәнд.

Чох көтүр-гој етдим мән хам, јарамаз,
Хејли чох истәдим, әлдән чыхды аз.

Сән еј гәрарымы әлимдән алан,
Еј мәним ишими мүшкүлә салан!

Оғуллар кедибдир бу јолда мин-мин,
Ки, нур хәзинәјә јол тапа билсин.

2465 Мән ки, јанашмышам бу хәзинәјә,
Мөшәптәт чөксәм дә әл чөким нијә?

Нәфәсим галынча чағлајым, ахым,
Зүлфүнүн учуну нечин бурахым?

Тез ол, бу тахтында шамымы јандыр,
Ја да тахтын кими чармыха чөк, дур!

Ја бу нә'т үстүндә дур, башла рөгсә,
Ја да төк ганымы башга нә'т үстә.

Тагәтим, дигәтим, көз ишығымсан,
Нечә сәбр еләјим? Сәнинкидир чан.

2470 Мән мурад истәјән, сән үрөк чалан,
Чанымы алсан да мүфтә алырсан.

Мүфтә хәзинәни ахы ким алмаз,
Мән сәнин гурбанын олмасам олмаз.

Сән бал додаглысан, сән күл үзлүсән,
Һаны арысыз бал, тикансыз күлшән?

Ким јемәз чичөкдән чәкилән балы?
Сәндән бал уммајан кор, көзү бағлы!

Шам ол, ишыгландыр зүлмәт кечәми,
Дәрдиңдән јанырам бир чыраг кими.

2475 Јандырсан чырагтәк, диријөм демәк,
Сәнсә, һәсрәтинлә сәнәчөк үрөк.

Күнәш јандырмагдан әл чөксә әкәр,
Бәрөкәт әскиләр, рузу кәсиләр.

Мурадмы умурам сәндән, ај дәли?
Умдуғум бәлкә дә јуху, төсәлли!

Мән бир ујғудајам, буна шөкми вар?
Јатмыш да, өлмүш дә елә бир олар.

Сәни көрмәсәјди көзүм... нә дәрди?
Белә јухулары һарда көрәрди?!

2480 Ганымы төкмәкми өһди ханымын?
Дурма, чошур ганым, кәл, төк ганымы.

Көрдүм ганым чошур, бејним шө'ләди,
О тәр шүкуфәјә һүчум еләдим.

Бағлы көмәринә әл атдым јенә,
О, хумар... мән сәрхош, дәли-диванә.

Хәзинә үстүнә ачдым чүтәлли,
Истәдим өгиглә сувајым лә'ли.

Көңлүндән дејилди бу дәли севда,
Јалвар-јахар етди... анчаг нә фајда?

2485 Дадлы бир тикәни дадмаг – мурадмы,
О, мөһләт истәди, гулаг асмадым.

Анд ичди: "– Хәзинәм сәиндир анчаг,
Инан ки, о сабах сәнин олачаг.

Мәкәр мән дејәни салмадын саја,
Күнү күнә гошдун, кечәни Аја.

Елә бу кечә дә таб ет биртәһәр,
Сабах ал камыны тәпәрин гәдәр.

Бир кечә сәбр етмәк чәтин иш дејил,
Кечә бир кечәдир, нә ај, нә дә ил".

2490 Чох деди, бахмадым, өз хәнчәрими
Сыјырыб тушладым она кор кими.

Јазыг јалвардыгча мән гызыхырдым,
Говрулдум, ахыр ки, кәмәри гырдым.

Иш ора чатды ки, ачдым да бәнди,
Әлимин алтында күл гәнчәләнди.

Бирчә ан галырды дәннәзә варам,
Көрдү лап сәбрсиз, лап инадкарам.

Деди: "– Бир анлыға јум көзләрини,
Ачым хәзинәми, шад едим сәни.

2495 Битәчәк индичә ачлыг, ештијач,
Мәни сых, гучагла, көзләрини ач!"

Ал дили алдатды, даг чәкди мәнә,
Јумдум көзләрими хәзинәсинә.

Она мөһләт вердим лап бирчә гырпым,
Деди: "Ач көзүнү!", көзүмү ачдым.

Шикар умудујла таразланырдым,
Багрыма басмагды ону мурадым.

Көзүмү ачдым ки, көзим чәннәтдә,
Көрдүм сәбәтдәјәм, һәмән сәбәтдә.

2500 Нә киши, нә гадын. Јанымда һеч кәс,
Јалныз сојуг күләк, јанар бир нәфәс.

Нә Түркназ, нә Түрктаз... мән – гуру кәлкә,
Оса узагларда нур иди бәлкә.

Дүнән достду Зөһрә, Мүштәри мана,
Һәлгә Ај тахырдым гулагларына.

Дүнән нуш едирдим гәнди, бадамы,
Өпүб дишләјирдим бир күл әндамы.

Онда чан верирди хәзинәм мәнә,
Бир илан кәндәрир ишди гәм мәнә.

2505 Тамам фәргли имиш хәзинә, илан,
Бужүнкү керчәкдир, дүнәнки јалан.

Мән сутун дибиндә, лал сүкунәтдә,
Бир тәрпәшмә көрдүм лапдан сәбәтдә.

Сән демә достуммуш уча ејвандан,
Ениб кәндирими ачыбыш әл'ан.

Мән кимәм? Бәхтимин күскүн ушағы,
Сәбәтим сутундан енди ашағы.

Бир вахт мәнән гачан пирами дәдә
Үзр истәдиб мәни әзизләди дә.

2510 "– Јүз ил дәрс десәјдим бу фәндән сәнә,
Јенә инанмаздын көрмәдијинә.

Кетдин, нә јахшы ки, көрдүн әсрары,
Кимә данышасан бу нағыллары?

Гајнар бир газана атмыш мөни гөм,
Одур ки, зүлмдөн гара кејмишөм".

Дедим: "– Мөним кими еј ситөм чөкөн,
Сөнин бу рө'јини бөјөнирөм мөн.

Мөн дө дөрд чөкөнөм. Мөн дө сусараг,
Гара кејмөлијөм букүндөн анчаг.

2515

Кет, мөнө ипөкдөн гара дон көтир!"
Кетди... мөн о күндөн гара бир чөтир.

Бахдым өјнимдөки зүлмөт палтара,
Елө һөмин кечө чыхдым јоллара.

Бу мағмун бојаны чөкиб үстүмө,
Гајытдым шөһөрө, гөрг олдум гөмө.

Мөн гара кејимли инсанам, шаһам,
Гара булуд кими аһ чөкөн аһам.

Чырағбан бөхтимдөн өл чөкдим кечө,
Хам хөјал далынча дүшдүм көр нечө!

2520

Елө ки, саһибим ачды бу сирри,
Көрдүм гөм көлүдүр гара көзлөри.

Көнизөм, кечдији јолдан кечмишөм,
Сечдији гараны мөн дө сечмишөм.

Дирилик сујундан өтрү һа кетдим,
Искөндөрлө гоша зүлмөтө јетдим.

Јалһыз зүлмөтдөдир Ајын чөлалы,
Шаһын да чадыры гара олмалы!

Рөнкин өн јахшысы гарадыр, гара,
Гара балыг бели, ағ сүмүк һара?

2525

Көнчлијин шөһрөти гараја бағлы,
Сачы гара икөн атөшди бағры.

Көз көрүр алөми көз гарасыјла,
Гара дон чирк-фиһан көтүрмүр өсла.

Гарадыр кечөнин еви, ешији,
Јохса олардымы Ајын бешији.

Једди көј гатынын једди рөнки вар,
Лакин гара төн рөнк танымајырлар.

Һинд гызы Бөһрама бу һөкајөти
Елө ки, сөјлөди, ахыра јетди,

2530

Шаһ јүз алгыш деди бир сөһбөтинө,
Шадыгла сарылды өз афөтинө.

**БӨҺРАМЫН ЈЕКШӨНБӨ КҮНҮ
САРЫ КҮНБӨЗДӨ ӘЛЛӨШМӘСИ
ВӨ ИКИНЧИ ИГЛИМДӨН
ШАҢ ГЫЗЫНЫН ӘФСАНӘСИ**

Дағларын, дүзлөрин көксүнө бах бир:
Сүбһүн төрөзиси гызылмы чөкир?!

Чаһанын чырағы јекшөнбө күнү
Гызыл јатағына верди өзүнү.

Башында гызыл тач күнөшсајағы,
Тутду Чөмшид кими гызыл өјағы.

Сары үзүјүнүн көһраба гашы,
Сары чичөклөрлө дурду јанашы.

2535

Гызыллар сөпөрөк чығыра, ризө,
Севинчлө үз гојду сары күнбөзө.

Мејлә, нәғмә илә дурду, отурду.
Шадлыг бинәсини гурду, нә гурду.

Кечә – наз отағы, исмәт пәрдәси,
Хәлвәтә чәкилмиш ашигләр сәси.

Шәкәр сәпән шама үз тутду Бәһрам:
– Сән лә'лә гәнд дә гат, еј көзү бадам!

Ән уча пәрдәдә көклә сазыны,
Ешитсин бу күнбәз хош авазыны.

2540 Шаһын фәрманындан чыхмаг олармы?
Үзрүн, наз етмәјин мә'насы вармы?

Чин назлы Рум гызы шаһын һејраны:
– Еј Румун, Тәразын, Чинин султаны!

Сәнсән өлкүнләри дирилдән даһи,
Зәфәрин мүбарәк, еј шаһлар шаһы!

Сәнә гул олмагдан баш гачыранлар,
Башыны ајаглар алтына салар".

Дуа-сәна гылды о нур, о бүлтур,
Әтирли нәфәси – бир мангал бухур.

ҲЕКАЈӘТ

2545 Иран өлкәсиндә бөјүк бир шәһәр,
Орда бир шәһријар – ешсиз бир һүнәр.

Аләмә нур сачан күнәш кимијди,
Новруз баһары тәк сафды хилгәти.

Һесаба кәлмирди гәһрәманлығы,
Сәнәти, билији, мәрд инсанлығы.

Һүнәри сајсызды, зәфәри сајсыз,
Шәнлијә вермишди кәнлүнү жалныз.

Тале чәдвәлиндә охумушду ки,
Гадын хејлағыдыр бирчә дүшмәни.

2550 Елә буна көрә евләнмирди о,
Тәки узаг олсун фәлакәт вә ло.

Нә гәм, һәр бәладан узағам дејә,
Дөздү тәнһалыға, дөздү тәклијә.

Аһ чәкди, ахтарды дәрдинә чара,
Бәлкә меһр салсын меһрибанлара?!

Алды нечә нәфәр чүрбөчүр кәниз,
Анчаг һеч бирини тутмады өзиз.

Көрдү һәр биринин нөв-нөв пасыны,
Ханымлыг, хатынлыг иддиасыны.

2555 Һарун хәзинәси истәрди онлар,
Ајағы јорғандан узун оланлар.

Сарајда бир гозбел гары да варды,
Әбләһләр товлајан әбләһ кафтарды.

Шаһын истәдији һәр кәниз илә,
Ја һиллә гурарды, ја да бир тәлә.

– Ај Тәраз дилбәри!

– Ај Рум ханымы! –

Дејиб товлајарды сөзә баханы.

Кәниз бу тө'рифдән гурурланарды,
Өзүнү кәниз јох, ханым санарды.

2560 Азмыдыр лағлағы, бошбоғаз, кәда,
Тәкәббүр ојадыр гуллугчуларда?!

"Давудун ханымы!" дејир биринә,
"Маһмудун Аязы" – ев нөкәринә.

Шајиә кәздирир, дамағы чағдыр,
Адам јох, ев јыхан бир манчанағдыр.

Хејли чалышса да шаһ кечә-күндүз,
Тапмады өзүнә лајиг бир кәниз.

Кимә меһрибанлыг дону тикирди,
Намеһрибан көрүб аһлар чөкирди.

2565 О гәдәр кәнизләр алды, сатды ки,
"Кәнизсатан" деди она нечәси.

Чоху шәһријары көрүрдү кендән,
Јохду хәбәрләри ичәрисиндән.

Һәдсиз ахтарышдан лап јорулду шаһ,
Бир аллаһ бәндәси вермәди Аллаһ.

Јашады... ады шаһ, өзү талесиз,
Чыхмады растына јахшы бир кәниз.

Елә бир кәниз ки, исмәтли, тәмиз,
Үстүндә нә ләкә, нә башга бир һис.

2570 Нәһајәт, гул сатан аһыл бир киши,
Она ачыб деди белә бир иши:

"Чин биһарханәсиндән бир гоча хачә
Мин һури сифәтлә кәлмиш тәзәчә.

Хәллүхлү, Хәтајлы кәнизләри вар,
Һамысы бакирә, әл дәјмәмиш нар.

Аләмә нур сачан чанды о чанлар,
Мәһәббәт ојадыб ган чошдуранлар.

Онларын ичиндә бир кәниз пәри,
Кәниз јох, бәлкә дә бир дан үлкәри.

2575 Гулағы дешилмиш бир чан, бир өмүр,
Өзү пак-пакизә, демишилмәмиш дерр!

Чавабы ачыдыр, күлүшү шәкәр,
Мәрчан додағындан мирвари сәпәр.

Елә ки, дил ачыб бир хош сөз дтјәр,
Аләм илләр боју гајмаг, бал јејәр.

Сүфрәси шәкәрлә долу олса да,
Халга ган уддуруп сачдығы севда.

Үзү дә, зүлфү дә, халы да аләм,
Һәлә беләсини мән көрмәмишәм.

2580 О дилбәр чәмаллы күлүзлүнү сән
Көрсән, әминәм ки, бәјәнәчәксән".

– Кет кәтир! – сөјләди шаһ гулсатана,
Кәтирди, кәстәрди малы султана.

Бахды һамысына шаһ бирәр-бирәр,
Һөкмдар, сатычы сөвдәләшдиләр.

Кәнизләр Ај иди, анчаг о гыз – шаһ,
Һүснүндә күлүрдү ачылан сабах.

Мин гат гәшәнк иди гулдар дејәндән,
Кәниз јох, гаршыда бир долу мә'дән.

2585 Шаһла сатычынын тутду сәһбәти,
– Де көрүм, нечәдир хүлгү, хилгәти?

Тәки хасијјәти көнлүмә јата,
Икигат верәрәм баһасыны да.

Чинли хачә деди: – Аләмдир бу гыз,
Дамаға дад верән шәрбәтди – хылсыз.

Бирчә пис шакәри, ејби вар јалныз:
Вүсал истәјәни севмир инсафсыз.

Чәмалы, камалы јерли-јериндә,
Көрүрсән, күнәшдир көзүн өнүндә.

2590 Ди кәл ки, миннәтлә алып мүштәри,
Үччә күн кечмәмиш гәјтарыр кери.

Бахмыр вүсалыны арзулајана,
Арзу саһибини кәтирир чана.

Кирсә јатағына зорла кам алан,
Өзүнү өлдүрмәк истәјир әл'ан.

Сән дә бәјәнмирсән һеч кәси, о да,
Јахына бурахмыр нә шаһ, нә кәда.

Бу јолла нечә сиз дил тапарсыныз?
Јахшысы будур ки, ахтар башга гыз.

2595 Миннәтлә алсан да јох сүлһә күман,
Сән дә пешман олуб гәјтараңасан.

Көзәл кәнизләрим бурда аз дејил,
Һансыны бәјәнсән, өз һалалын бил.

Бирчә ишарә гыл узаңдан мана,
Һаважы кәндәрим һәрәмханана.

Бахды пәриләрә шаһ дәнә-дәнә,
Ганы гәјнамады һеч бирисинә.

Бирчә о Ај үзлү мөләкдән савај,
Һеч кәс ојатмады ганында һарај.

2600 Мәәттәл галмышды: нәдир бу бәла?
Нечә нәрд ојнасын бу әлихамла?

Нә көзү дојурду, нә кәнлү ондан,
Нә дә унудурду ејбини бир ан.

Ахырда ешг олду һөкман јенә,
Елә бил күл атды шаһын көзүнә.

О күмүш күнбәзи тутду күмүшә,
Күмүш балдырлыны кәндәрди ишә.

Өлдүрдү иланы, һөкм етди һичран,
Бу јолла гуртулду кор әждаһадан.

2605 "Шаһын кәнизижәм!" сәјләјән афәт,
Бирчә гәср әһлинә едирди хидмәт.

Гызыл гәнчә кими јашарды даим:
Әтрафы тиканлы, өзү мүләјим.

Шаһа һәр гапыны чәлд ачан сәнәм,
Шәһвәт гапысыны гапады мөһкәм.

Көзәлди сараја сәдагәти дә,
Һәлә евдарлығы, үнсијјәти дә.

Шаһ ону сәрв тәк тутурду јүксәк,
Јерә сәрирди оса кәлкә тәк.

О гары кәлди ки, овсун охусун,
Бәлкә хам гамышы әјә бу овсун.

– Јох! – деди, – гарыја, гышгыран кәниз, –
Шаһ елә шаһымдыр, мән дә кимсәсиз...

Гыз говду гарыны... Шаһ мүтәфәккир:
"О бири кәлинләр көр нәләр чәкиб!"

Шаһ говду гарыны, учалтды ону,
"Нечә овсунлады көр овсунчуну!"

Кәниз көр шаһ үчүн нә гәдәр өзиз!
Шаһ өзү аз гала она бир кәниз!

2615 О Түрк көзәлинин кәләји чох-чох,
Анчаг шаһын она гәзәби јох, јох!

Әлә фүрсәт дүшдү бир күн нәһәјәт,
Ики мөһрибаны чәзб етди хәлвәт.

Исти јорған-дөшәк, хәз, ипәк ичрә,
Јанашды һөкмдар јатмыш дилбәрә.

Гызын галасыны бүрүмүшдү су,
Шаһын манчанағы атәш долусу.

Адтындакы одда јанан һөкмран
Жулаб сачан күлә деди астадан:

2620 "– Еј чанымын көзү, көзүмүн нуру!
Јетишмиш тәк хурмам, көңлтүм гүруру!"

Гамәтин јанында сәрв ота бәнзәр,
Ај сәнин ардынча дүшән бир нөкәр.

Дешир үрәјими санки бир гуршун,
Сәндән истәјирәм бир сөз сорушум.

Сорғума чавабы дүз версән әкәр,
Сәнин бојун кими ишим дүзәләр".

Гол салды бојнуна, ону өпдү шаһ,
Тазә күл үстүнә шәкәр сәпди шаһ:

2625 – Алты улдуз ара олан Зөһрә тәк
Билгејс отурмушду Сүлејманла тәк.

Онларын көзүнүн гарасы, ағы
Өвладын ифличди әли, ајағы.

– Еј Танры елчиси! – сөјләди Билгејс, –
Ахы сән дә, мән дә... сапсагламыг биз.

Бәс нијә оғлумуз шикәстдир белә?
Нә үчүн ачмамыш әл-ајаг һәлә?

Чарә тапмалыјыг онун дәрдинә,
Чәбраил Танрыдан сөз кәтирәндә,

2630 Ач бу әһвалаты, ашкар ет она,
Танры ничат версин јаратдығына.

Көјләрдә сахланан о лөвһә ки, вар,
Охунса, бу дәрдә әлач тапылар.

Ушаг нә вахтачан галсын јарымчан?
Бизә чарә гылсын гој чарәтапан.

Бәлкә ушағымыз бир ничат тапа,
Ојнаја, ат чапа, гол-ганад тапа!"

Бу сөз мөлһәм гојду дәрдә елә бил,
Көзләди нечә күн... кәлди Чәбраил.

2635 Сүлејман үз тутду сөһбәтдашына,
Ону әһвалатла етди ашина.

Кетди, гајытды да Чәбраил әл'ан,
Саламлар кәтирди чәрхи гурандан.

Деди: "– Ики шәртдир бунун дәрманы,
Һәр икиси өзиз, хошбәхтлик каны.

Арвады өнүндә дүз данышсын әр,
Арвад да дүз олсун ахыра гәдәр.

Жалныз дүз данышмаг, жалныз дүз олмаг, –
Тифилин ничаты бундадыр анчаг".

2640 Сүлејман чағырды өз Билгејсини,
Шәрһ етди Чөбрајил шөртнамөсини.

Шад олду Билгејс, дүзәлди кефи,
Ки, шәфа тапачаг евин хәләфи.

– Сән инди суал ет, дүшүнүм мән дә,
Сәнә чаваб верим Танрым өнүндә!

Чаһанын чырағы сорушду ондан:
Һүснү көзләр үчүн еј мәгсәд олан!

Елә вахт олубму бир һәвәслә сән,
Мәндән гејрисинә мејл еләјәсән?

2645 Билгејс сөјләди: "– Еј нур күзкүсү!
Сәндән ираг олсун бөднәзәр көзү.

Камалын, чөмалын, чаванлығын вар,
Бүтүн рүтбәләрә сәнсән һөкмдар.

Көзәл јаранмысан башдан-бинадан,
Мөчлисин – чәннәтдир, өзүн дә – Ризван.

Сәнин һөкмүндәдир сирри аләмин,
Чаһан тилсимидир пејғәмбәрлијин.

Лакин чөмалынла, көмалынла сән,
Бу гәдәр сөрвәтин, игбальнла сән.

2650 Чох јүксәк олсан да дүшүрәм бәндә,
Бир көзә кәлимли чаван көрәндә".

Әли шикәст ушаг дилләнди бу дәм:
"– Ај ана, овчуму ача билирәм.

Күл кими әлләрдә көзмөрәм даһа,
Бахын шүаланан бармагларыма!"

Пәри көз јетирди пәри оғлуна,
Көрдү һагдан чатыб сәадәт она.

Деди: "– Еј пәриләр, дивләр рөһбәри!
Һүнәрин ағлысан, ағлын һүнәри.

2655 Бир инчә нүктәни кәл индичә ач,
Ушағын өмрүнә нур сач, ишыг сач!

Јазыгдыр, галмасын ајагсыз, начар,
Сәнин ки, бу гәдәр малын, мүлкүн вар,

Де көрүм олубму өмрүндә бир ан,
Өзкөнин варына тамаһ саласан?"

Пејғәмбәр деди ки, "еј өмрүмә јар,
Һеч кимдә олмајан сөрвәтимиз вар.

Шаһлыг хазинәси, мал, дәвләт мөним,
Балыгдан Ајачан һәр сөрвәт мөним!

2660 Анчаг бу сөзүмә шөкк етмә сән дә,
Салам вермәк үчүн кимсә кәләндә.

Көзүчү әлине бахырам онун,
Көрүм нә кәтирмиш мәнә елоғлум".

Бу дөғру сөзләри ешидән ушаг
Лапдан галхды јердән ајаг ачараг.

"– Ајағым ачылды, баба, ај баба!
Күлүр көзләримә аләм, ел-оба".

Бәли, өн гүдрәтли Лоғман имиш, бах,
Танры дәркаһында дүзкүн данышмаг.

- 2665 Яхшысы будур ки, дүз олаг биз дә,
 Дүз атаг, чыхмасын ов әлимиздән.
- Еј мәним јеканәм, еј көзүмә нур!
 Сөјлө, нечин мәнә ганын сојугдур?
- Өзүн билирсән ки, көзүм вар сәндә,
 Һәсрәтин, һичранын дағды синәмдә.
- Бәс нәдир бу рәфтар, еј пәричөһрәм,
 Севинч әвәзинә гәм верирсән, гәм.
- Су үстүндә дуран назәндә сәрвин,
 Дүзлүкдән савајы нәји вар, десин?
- 2670 Деди: "– Бизим нәсил сеvir үлфәти,
 Анчаг сынанмышдыр бир хасијјәти:
- Гәлбини кишијә верән гадынлар,
 Ушаг доған кими дөзмәз, мөһв олар.
- Биздә доған олса, сил дәфтәриндән,
 Үрәји өлүмә нә чүр верәсән?
- Бир анлыг зөвг үчүн гурбанмы кедәк?
 Балла зөһәр јемәк ахы нә демәк?
- Чаным да әзиздир чананым гәдәр,
 Нечин гурбан кедим, мөһв олум һәдәр?
- 2675 Јалныз сәнә ачдым мән бу сиррими,
 Бәлкә бағышларсан кәм-кәсирими.
- Өртүксүз хончајам мән еви бәрбад,
 Истәјирсән сахла, истәјирсән ат.
- Мән ки, кизләтмәдим сиррими сәндән,
 Ачдым әһвалымы, дүрүст дедим мән.

- Гој шаһлар шаһы да десин һалыны,
 Мәндән кизләтмәсин өз әһвалыны.
- Бу күнәш чәмаллы кәнизләриндән,
 Тезчә сојумағын нә үчүн, нәдән?
- 2680 Үрәк истәјәнә вермирсән үрәк,
 Бирчә ајыны да көрмүр о мәләк.
- Әввәл чыраг тәки әзиз, кирами...
 Кәсирсән башыны сонра шам кими.
- Учадыб башыны әввәл көјләрә,
 Сонра һәгарәтлә атырсан јерә.
- "– Чүпки һеч кәс мәни баша дүшмәјиб,
 Севкиси мәнимлә нәфәсләшмәјиб.
- Һәрә өз ишинә мөһтәрис олуб,
 Әввәл јахшыса да, сонда пис олуб.
- 2685 Елә ки, бөјрүндә чохалыб јағы,
 Унудуб зөһмәти, хидмәткарлығы.
- Һәр кәсә јарашан өз аддымы вар,
 Мәкәр шаһ хәрәји кәданы сахлар?
- Дәмирдән дә мөһкәм бир гарын һаны,
 Дөзәсән, јесән дә мин дәјирманы?!
- Әрини һөмишә шух көрән никар,
 Она, өзүнә дә бир аз кәч бахар.
- Инанма гадына, саман кимидир, –
 Јел ону һәр сәмтә апара билир.
- 2690 Тәрәзи кимидир гызыл севәнләр,
 Гадыны арпача гызыл да әјәр.

Нарда нар киләси гәшәнк көрүнүр,
Јетишәндә лә'лдир, јетишмәсә – дүрр.

Чочуға, үзүмә охшар күләндам:
Хам икән јеткинди, јетишәндә хам.

Күдүјә бәнзәјир һәр бир ајчәмал:
Калы дәјмиш олур, дәјмиши дә кал.

Гадына исмәтдир әриндәки нур:
Кечә, Ај доғанда ајүзлү олур.

2695 Мән сәфа көрмәдим кәнизләримдән,
Һамсы даш-гаш гулу, гаш-көз бәзәјән.

Сәдагәт көрүрәм тәк бирчә сәндә,
Ешгин буна көрә јаныр синәмдә.

Сәндән кам алмасам, умудум сәнәр,
Аләм чансыхычы, мискин көрүнәр".

Шаһ ачды ән зәриф дүшүнчәләри,
Әфсус ки, олмады гыза әсәри.

Алакөз дәнмәди бәһанәсиндән,
Атылан охлардан јайынды фөврән.

2700 Шаһ дилхор, пәжмүрдә, чијниндә бир дағ,
Јохуш јоллар илә галхырды анчағ.

Су көрүб дөзүрдү сусузлуғуна,
"Сәбр елә" дејирди заман да она.

Хошгәдәм сәнәмин говдуғу гары,
Ојанды јухудан бир кечәјары.

Билди, сәбрсиз шаһ сәбрә гатлашыр,
Кама чатмағ үчүн јол тапмыр, чашыр.

Ону ачиз едиб назәнин залым,
Күчлү бәдәнини тагәтдән салыб.

2705 Дүшүндү: "Мөгамдыр, олум ашина,
Ачым див ојуну пәри башына,

Күнәшин тахтына чакнашма салым,
Ајын галасыны овсунла алым.

Мин ох атсалар да јерә енмәсин,
Кәрилмиш каманым зәдәләнмәсин."

Шаһы чәзб еләди гары овсуну,
Һәдәфә тушлады о, чадусуну.

Чаһан чырагчысы шад олсун дејә,
Гары бир әфсуну етди һәдијјә.

2710 "– Истәсән хам дајча, о шух назәнин
Јәһәрин алтында рам олсун сәнин,

Башга бир мајјаны тумарла әмин,
Көзү өнүндәчә јәһәрләјиб мин!

Беләчә давраныр атабаханлар –
Бир аз хам атлары чиловлајанлар".

Бу фәнди бәјәнди, шаһ билди вахтдыр,
Көрпич гәлибиндән дүз чыхачағдыр.

Рә'на, шириндодағ бир кәниз алды,
Һоғтабаз кәлини алтына салды.

2715 Тәрбијә вермишди гулсатан она,
Тәпик атмаз иди тумарлајана.

Шаһа дәмсаз иди кефи саз кәлин,
Јүз мајаллаг ашан ојунбаз кәлин.

Шаһ чәтин дөзүрдү, кәсиб сәсини,
Она тушлајырды сәрнизәсини.

Оху бу көбәкдә од арајырды,
Әли өз јарыны тумарлајырды.

Бу гызла јејирди өз чикәрини,
О гызын деширди гыз көвһәрини.

2720 Гыз көрдү вүсалда мин чан дөјүнүр,
Деди: гој дешилсин дешилмәмиш дүрр.

Гонду Ај үзүнә гысганчлыг тозу,
Јолундан дәнмәди анчаг доғрусу.

– Бәнәлик борчума садигәм! – деди.
Бирчә түк гәдәр дә дәјишилмәди.

Дүшүндү: көрәсэн бу һижлә нәдир?
Түстү о гарынын тәндириндәндир.

Сәбр етди, сакитлик онун шакәри,
Һејһат, ашигликдә сәбрин нә хејри?

2725 Нәһәјәт, бир кечә һүмајун үзлү,
Шаһы хәлвәтләди, үрәји сөзлү.

"– Еј мөләк хилгәтли улу шәһријар!
Динә, әдаләтә бөјүк бајрагдар!

Дүз сөзлү, дүз рә'јли бир һөкмрансан,
Мәнә дүзүнү де, чыхма јолундан.

Кам алдығын күнләр мәнчә – әјләнчә,
Башы дан јеридир, ајағы кечә.

Сәнин күндүзүнә көлмәсин завал,
Кечән бәхш еләсин даим бал вүсал.

2730

Мәнә сүбһ шәрбәти бәхш едән инсан,
Нечин кечә кими сиркә сачырсан?

Туталым, јемәдән дојмусан мәндән,
Бәс ширин ағзына атырсан нәдән?

Мәндә изтирабдан һеч галармы чан,
Гаршымда әждаһа тумарлајырсан.

Нә үчүн өлдүрсүн мәни бу шаһмар,
Өзүн вур, сәнин ки, өз гылынчын вар.

Бу чүр гара јола ким салды сәни?
Сәнә ким өјрәтди белә фитнәни?

2735

Мәни хәбәрдар ет, јохду хәбәрим,
Учарам, гылынчдыр мәним шәһпәрим.

Анд олсун Танрыја, әзиз чанына,
Сәнинкијәм, ачсан бу сирри мана.

Ачарам гаршында гыз хәзинәми,
Истәјинчә дағыт, поз хәзинәми".

Она мөфтуну шаһ – гиблеји-аләм,
Көрдү ки, өһдинә мөһкәмди, мөһкәм.

Нә варса демәли, дејилмәмәли, –
Деди, кизләтмәди үрәји, дили:

2740

"Сәнә мөһәббәтим од вурду мәнә,
Од вурду, јандырды сүмүјүмү дә.

Сәбр етдим, бир аз да күкрәди дәрдим.
Үзкүн бәдәними натәван көрдүм.

Ахыр ки, о гары тапды дәрманы.
Нејним, галмамышды башга күманым.

Jetди имдадыма әвәлик, күдү,
Jемәдим, мүзәввәр бәһанәм олду.

Онунла јатдым ки, сән гызышасан,
Бәлкә вүсал үчүн сән дә чошасан.

2745

Јалныз од үстүндә су гәјнар, дашар,
Јалныз од үстүндә дәмир јумшалар.

Инан, бу әјләнчә зијандыр мәнә,
Јалныз сәнин ешгин дәрмандыр мәнә.

Јалныз сәнин јерин – көзүмүн үстү,
Сән одсан, о гары арада түстү.

О түстү дағылды, өзүн көрдүн ки,
Сән мәнимлә галдын јанар шам тәки.

Гузу бүрчүндәјәм мән күнәш кими,
Гарынын шахтасы јада дүшөрми?"

2750

Шаһ белә гәлб ачан дастанлар дејир,
О назәнин исә назла динләјир.

Хам дајча хилгәтли о Түрк көзәли
Ахыр ки, јумшалды, рам олду, бәли!

Гөнчәнин тәхтинә әјләшди бүлбүл,
Мәст олду, алтында ачылынча күл.

Туту шәкәр долу сүфрәни көрчәк,
Өзү вәчдә кәлди шәкәр сәпәрәк.

Хурмасы сүд долу дарысгал арха,
Гызыл балығыса кирди ирмаға.

2755

Ширин, дадлы иди дирәшмә вахты,
Хурмаја әләвә шәрбәт бурахды.

Нахышдан ипәји көтүрдү һаллы,
Ачды мүчрүдәки гызыл гыфылы.

Гызыл јатағынын дибинә чатды,
Гызыл бәзәк вуруб ону саралтды.

Шадлыг, шадјаналыг сары рәнкләдир,
Зә'фәран һалвасы бу аһәнкләдир.

Сарыдыр дејибән писләмә һаһаг,
Зә'фәран дадынын иштаһына бах.

2760

Нигаба зәр чәкир јанан сары шам,
Мусанын өкүзү сарыјды тамам.

Шадлығын мајасы гызыл сарыдыр,
Сары кил мө'чүзә не'мәт јарадыр".

Динләјиб дастаны шаһ кама чатды,
Гызы гучаглајыб гол-бојун јатды.

**БӘЪРАМЫН ДҮШӘНБӘ КҮНҮ
ЈАШЫЛ КҮНБӘЗДӘ ӘЛЛӘШМӘСИ
ВӘ ҮЧҮНЧҮ ИГЛИМДӘН
ШАҢ ГЫЗЫНЫН
ӘФСАНӘ СӨЛЛӘМӘСИ**

Бәли, дүшәнбә дә кәлди дүнјаја,
Јашыл чадырлы шаһ учалды Аја.

Мәләкләр бағы тәк кејди јамјашыл.
Јанар чыраг кими оду ал, јашыл.

2765

Јашылы күнбәзә салды сәмтини,
Орда јашыл көрдү сәадәтини.

Зүмрүдү күнбәзә улдузлар бағы
Елә ки, төкдүләр баһар јарпағы

Сөрвө сәда кәлди сәма тағындан:
– Даныш, дарлыг кетсин бал додағындан!

Намаз гылан пәри кәсди сәсини,
Ачды Сүлејмана сирр пәрдәсини;

Деди: – "Еј варлығы чанымыз олан,
Бүтүн чанлар сөнин чанына гурбан!"

2770 Сәадәт гәсридик сарајын сөнин,
Тахтын дајағыдыр бу мави чәрхин.

Сөнин башындадыр тач учалығы,
Сөнин гапындадыр бәхтин дајағы.

Затын мәмлөкәтә әбәди бир тач,
Сөнин дәрқаһына дүнјалар мөһтач!"

Пәри дуа гылды, кәјлө данышды,
Әгиг додағындан гәнд – шәкәр сачды.

ҲЕКАЈӘТ

Деди: "– Рум елиндә бир киши варды,
Мумлу бал кимијди кәзәл, мөрд ады.

2775 Иззәтли, гүдрәтли, камил бир киши.
Бојнуна бичилмиш јахшылыг иши.

Чамалы, камалы ишыг сачараг
Тәмиз әмәлләри күдүрдү анчаг.

Таныјан дејирди: – Пәһризкар Бишр
Халг үчүн әлләшир, халг ону себир.

Кедирди бир күн о, назлы бир һалла
Ениши, јохушу олмајан јолла.

Јолда бир ешг ону тутду, нә тутду.
Һәр шеји унутду, бир фитнә тутду.

2780 Хам ипәк кәјимли кәзәл бир вүчуд –
Булдуддан бахан Ај она вурду од.

О, јолдан кечирди әмин, архајын.
Булуд нигабыны кәтүрдү ајын.

Ај гара булуддан сыјрылсын дејә
Күләк јол кәстәрди фе'лә, фитнәјә.

Бишр ону көрчәк ајаг сахлады.
Ох дәјди, ох ону јерә мыхлады.

Гәмзәләрдән хумар бир сурәт көрдү,
Јүз төвбә сындыран ләтафәт көрдү.

2785 Бир хырман күл иди о сөрв, о бәла.
Үзү јујулмушду кәклик ганыјла.

Бу гәмзә јухусу, сәһркар јәгин
Кәсмиш јухусуну мин-мин ашигин.

Ләбләри гајмагмы, ја күл ләчәји?
Гәнддими, балдымы бу јаз чичәји?!

Јатмыш нәркиздими кәзләр дәриндә,
Фитнәми кизләниб кирпикләриндә?!

Гыврым сачлар гара, үз – чырагдымы,
Гартал чајнағына кечән вағдымы?

2790 Бир халы варды ки, зүлфү тәк әнбәр.
Кәзләри варды ки, кәзләр, нә кәзләр!

Бу кәзләр, нәркизләр, бу зүлф өнүндә
Ахы һансы бәндә дүшмәз кәмәндә?!

Лапдан чимдикләнән чочутму варды,
Бишрин варлығында фәрјад гопарды?!

Бу сәси ешидән о Ај күлбөдөн
Чәкди өртүјүнү үзүнө бирдән,

Бојнуна көтүрүб о бојда ганы,
Нә чүр аддымлады бу чанлар чаны?!

2795 Ајылды ујғудан, Бишр нә көрдү:
Оғру чыхыб кетмиш, виранды јурду.

"Кетсәм архасынча, сону пис олар.
Дөзсәм, сәбр еләсәм... неч сәбримми вар?

Јенә дә сон чарә – сәбр еләмәкдир.
Галан шеј абырсыз олмаг демәкдир.

Мәни чыхартса да јолумдан шәһвөт,
Кишијәм, дөзәрәм, өлмәрәм әлбөт.

Шәһвәти тәрк етмәк динә хидмәтдир,
Пәһризкарлыг үчүн биринчи шөртдир.

2800 Јахшысы будур ки, көч едим, бәли,
Бејт – үл – мүгәддәсә үз чевирмәли!

Хејри, шәри билән улу Јарадан
Бу чәтин ишими еләсин асан".

Төдарүк көрүбән чан атды динә –
Мүгәддәс шәһәрин зијарәтинә.

Пак елдә сығынды пәрвәрдикара:
– Өзүн јет имдада, өзүн гыл чара.

Јалварды, јахарды, мин үзр истәди,
– Тамам әл чәкирәм арзумдан! – деди.

2805 Өзүнү Тапрыја тәслим едәрәк,
Аглады, сытгады мәләр бир үрәк.

– Тапрым! Гору мәни дивдән, шејтандан.
Кирмәсин гәлбимә бир фитнә-филаң.

Көјә әл галдыран динин әскәри
Дөндү пак мә'бәддән гајытды кери.

Јолда бир алчаға үрчаһ олду, аһ!
Заһирдә хејрхаһ, батиндә бөдхаһ.

Һәр инчә мәтләбә ирад тутарды,
Бир ишдә нечә јүз нөгсан тапарды.

2810 Јахшыдан, јамандан дүшәндә сөһбөт,
Даим чалышырды етсин Бишри пәрт.

"– Елә јох, беләдир... күфр сачмасын,
Көрәк һәр бошбоғаз ағыз ачмасын!"

Көвөзә киришди һараја, һәшрә,
Санки биһушдары верирди Бишрә.

– Сәнин адын нәдир?.. Бишрдир, аһа,
Сәни өз адыпла чағыррам даһа.

– Мәним адым Бишр... бәс сәнинки нә?
Көрәк јарашырмы адын өзүнә?!

2815 Деди: – Мән Мәлиһа, имам, нур дағы,
Сән Бишр – бәшәрин рүсвајчылығы.

Бу јердә, бу көјдә нә варса тамам
Һалалдан, һарамдан тамам акаһам.

Билирәм, ағылда нә кизләнибсә,
Кимсә кирә билмәз мәнимлә бәһсә.

Он ики алимдән артыг билирәм,
Мән он ики фәннәм, он ики аләм.

Бу дағлар, дәннеләр, орманлар, чајлар,
Мави чәрх алтында һәр нә вар ашкар

2820 Әслини, нәслини дүрүст билирәм,
Мәним овчумдадыр бу күлли-аләм.

Әлим чатмаса да фәләјә, әршә,
Билирәм, һарадан о тапыб нәш'әт.

Кими һәдәләсә тәһлүкә, һијлә,
Ону дәрк едирәм бирчә нәзәрлә.

Завала уғраса бир шаһлыг һәркаһ,
Мән әлли ил өнчә олурам акаһ.

Тахыл гәһәтлији јаранса әкәр,
Буну бир ил өнчә верирәм хәбәр.

2825 Говуб гыздырманы бир хәстә чандан,
Күпә дә гојурам белинә әл'ан.

Налы ода атсам, дөнүр јагута,
Әлимдә дүрр олур бир кәһрәба да.

Иксирим сал дашы дүррә дөндәрир,
Торпағы гызыла, зәрә дөндәрир.

Ағзымдан сеһрли бир јел үфүрсәм,
Гыврылан кәндири илан кәрәрсән.

Һәр бир хәзинәнин, бағлы мә'дәнин,
Тилсимини ачан мәнәм, мән јәгин.

2830 Көј вә јер һагтында нә сорушсалар,
Ондан да дејәрәм, бундан да ашкар.

Елмин дәркаһында билир һәр алим:
Јохдур мәндән үстүн мүдрик, мүәллим".

Беләчә коплады о ловға надан,
Бишр тәнкә кәлди бошбоғазлыгдан.

Гара булуд галхды бу заман дағдан,
Мәлиһа булуда бахды узагдан.

Дилләнди: – О булуд гырдан да гара,
Буса ағаппагдыр, бу сирри ара.

2835 Бишр сөјләди ки, бу гара, о ағ
Тапрынны һөкмүлә јараныр анчаг.

– Јох! – деди Мәлиһа, – кеч бәһанәдән,
Оху һәдәфинә тушламадын сән.

Бир од түстүсүдүр о јаныг булуд.
Ағлын јохса, бары сүкут ет, сүкут.

Сүд кими ағаппаг булудун фәгәт
Јејир варлығыны нәмлик, рүтубәт".

Јүнкүл бир меһ әсди бу дәм гаршыдан,
Көрүн нә сөјләди көвәзә, надан:

2840 – Кәл кими мә'насыз јашамаг олмаз,
Нәдир бу әсән јел, шәрһ елә бир аз.

– Аллаһын ишидир! – деди күлнәфәс, –
Аллаһ һөкм етмәсә һеч нә дүзәлмәз.

Деди: – Нә вахтачан гарылар кими
Сөкүб төкәчәксән ејни мәтләби?

Бу рүзкар һавадыр, һава, ај ахмаг,
Ону дилләндирән бухардыр анчаг.

Нәлә о даға бах... де көрүм нәдән
Бу дағ вугарлыдыр о бириләрдән?!

2845 – Аллаһын ишидир һәр бир тапмача,
Бу дағ алчаг олу, о бири уча.

– Јох, јенә мәтләбдән чыхдын кәнара,
Елә әл атырсан пәрвәрдикара!

Бә'зән булуд енир бәндә, бәрәјә,
Селләр дағы јујур, төкүр дәрәјә.

Учалап дағ исә гырагда галыр,
Селләрин һөкмүндән узагда галыр.

Бишр онун үстүнә гышгырды бәркдән,
Шәкк етмә Танрыја, әл чәк һөчәтдән!

2850 Хәбәрсиз дејиләм хилгәт сирриндән,
Бүтүн елмләрдә үстүнәм сәндән.

Сирри өзбашына ачмазлар анчаг,
Јолу өз фикрилә сүпүрән ахмаг!

Биз ки, һәр пәрдәјә јол тапмајырыз,
Пәрдә дә нахыша бәләдик јалныз.

Сәһв ардынча кетмәк мүчаһидликми?
Дәрсә тәрс охујан шәјирд зирәкми?

Горхурам пәрдәни галдыран заман,
Башына иш ачсын гәләт охујан.

2855 Бу јүксәк ағача кәл дырманма чох,
Һеч кәсә јарашмыр әлизуилуг.

Бишр она охуду бу чүр әфсуну,
О, јенә атмады фүзуллуғуну.

Нечә күн јан-јана гоша кетдиләр.
Копдан әл чәкмәди о зөртә гәдәр.

Сусуз, јанар чөлдә ики нөвчаван.
Бејин-баш гајнајыр јухусузлугдан.

Фәғанла, фәрјадла јүрүдү онлар,
Гајнар чәһәһнәми далда гојанлар.

2860 Чатдылар мөһтәшәм, зор бир ағача,
Јамјашыл, пакизә, надир ағача.

Көмкөј ипәк иди ағачын алты,
Ону көрән көзләр ишыглапырды.

Алтынча сахсы бир күп басдырылмыш,
Тәмиз, саф сујуна алгыш, мин алгыш!

Рејһан кими тәзә, саф су пакизә,
Күпү көрән кими бизим кәвәзә.

Бишрә сөјләди ки, еј нәчиб јолдаш,
Сәһ мәнә индичә сөјләјәсән каш.

2865 Ағзы ачыг галап сахсы күп нечин,
Нечин кизләдилиб тәкиндә јерин?

Әтрафы дағ дејил, сәһрады бомбош,
Бәс һарданды сују бунча тәмиз, хош?

Бишр: – Чәкмә, – деди, – чох бизи бәһсә,
Јәгин еһсан үчүн дүзәлдиб кимсә.

Јерә басдырыб ки, лапдан сынмасын,
Гаја, даш дәјәндә парчаланмасын.

– Јох! – деди Мәлиһа, – гәләтдир сөзүн,
Гәләт гарышдыран нахысан өзүн.

2870 Өзкө хатиринә өзкө бир адам
Демәк, су дашыҗыб чижиндә мүдам?!

Һарда? Чәһәннәмдән бир аз да өндө,
Бирчә дамчы да јох һәндәвәриндә.

Бура ов јеридир, ов... еј бихәбәр!
Бурда ох атанлар, каман чәкәнләр

Күпү ағзыначан сујла долдуруб,
Әслиндә ов үчүн тәлә-тор гуруб.

Ки, кәлсин дуз јемиш марал, дағ гочу,
Ја суја тәләсән бир кур, бир аһу.

2875 Сувата чан атан јазыг һејванлар
Өлүмә кетдијин де, нә чүр анлар?

Овчу кәсир јолу, пусгуда дурур,
Чәкиб каманыны јазығы вурур.

Су ичдији јердә охлајыр бирдән,
Һәлә кабаб чәкир әмлик әтиндән.

Мәтләби бах бу чүр сән ача билсән,
Һамы әһсән дејәр ағлына, әһсән!

Бишр сөјләди ки, еј сирләр ачан,
Бир мәсләк саһиби олур һәр ипсан.

2880 Биз өз бејнимизи даим еширик,
Өзкәләр һаггында фикирләширик.

Мән сәнә дедим ки, фикирләшмә пис.
Кимдир пис дүшүнән? Даркөз, ја хәбис.

Онлар күп јанында сүфрә ачдылар.
Дуз-чөрәк кәсдиләр, су да ичдиләр.

Нечә дә сәринди о саф, зүлал су.
Гәлбә гаһад верди һәр бир дамласы.

Мәлиһа ғышгырды Бишрин үстүнә:
– Чәкил! Јана чәкил, дејирәм сәнә.

Бу ләззәтли суда чиммәлијәм мән,
Биз аз тәмизләнним тоз илә тәрдән.

Бәдәним аз гала дуз баглајыб, дуз.
Чиркин ичиндәјәм, өлүрәм, еј дост!

2885 Үстүмдән, башымдан бу чәнки силим,
Бир азча пак олум, јола дүзәлим,

Башына даш салым күпүн кәрәк мән,
Һејванлар гуртулсун тордан, тәләдән.

Бишр чаваб верди: – Ачма кәл әнкәл,
Бу дупдуру сују буландырма кәл!

2890 Көнүл хошлуғујла нуш еләмисән,
Нечин өз чиркини ора төкәсән?

Чөрәк дә мүгәддәс, су да мүгәддәс.
Нуш етдији суја һеч кәс түпүрмәз.

Ғатмазлар мејә хылт, ајнаја сиркә,
Нәсилбәнәслинә вурарсан ләкә.

Башга бир тәшпә дә дүшәндә бәндә
Ғој ичсин бу судан јери кәләндә.

Јох, гулаг асмады бәднийјәт, сөзә.
Мурдар чөвһәрини чыхартды үзә.

2895 Сојуиду, кејими гојду бир јана.
Тулланды, баш вурду күпүн сујуна.

Сөн демә дәринмиш бу күпүн сују,
Заһирән күп имиш, әслиндә гују.

Һәриф чох әлләшди, һеј әл-гол атды,
Ахырда гујунун дибинә батды.

Чохбилән башыны салды чәнчәлә,
Бачара билмәди өз әчәлилә.

Бишр бир кәнарда, көзләри ган-јаш,
Сујун чиркләнмәси она дәрд, тәлаш:

2900 "Бу хам һарамзадә көрүн нејләди,
Бизә саламыны һарам ејләди!

Мин һејиф... бу готур, мурдар бәдәхлаг
О чүр зүлал сују булаңдырачаг.

Нејнәрәм, саф сују дөндәрсә лилә,
Горхурам күпү дә сындырсын һәлә.

Ағыллы, пак адам јава иш көрмәз.
Ијрәнч әмәлиндән зөвг алыр пакәс.

Һеч кәсин олмасын белә јолдашы,
Каш елә о суда батајды башы.

2905 Бишр чох көзләди, нәфәс дәрәрәк.
Нечин кәлиб чыхмыр бу азғын көпәк?

Галхды, синәсиндә бир ағры, куп-куп,
Хәбәри јохду ки, һәриф гәрг олуб.

Көрдү о боғулуб чаны чыхмышы,
Күпүн гырағына әјилиб башы.

Һејрәтлә дүшүндү: нә дәһшәтди бу?
Гырды көј будагдан бир јаш чубуғу.

Дишлә, дырнаг илә төмизләјәрәк
Јонду, чилалады сиври низә тәк.

2910 Јанашды, чубуғу күпә салды ки,
Билсин һовузчанын дәринлијини.

Сөн демә кәрпичлә үстүһөрүлмүш
Бу гују аз гала бир үмман имиш.

Ағына күп ағзы гојмуш ки, уста,
Һејванлар дүшмәсин, суја чан атса.

Көксүндә јерләрин, көјләрин күчү
Бишр үзкүчүдү, маһир үзкүчү.

Үстүндә Тапрынын көлкәси варды,
Фәләк өзү она дост, һавадарды.

2915 Һејрәтә кәлсә дә сачмады дәһшәт.
Әлләшди, чалышды, ганында гејрәт.

Ону хилас едиб су гујусундан
Торпаг гујусуна кәтирди әл'ан.

Өртдү үерини торпагла, дашла.
Дајаныб дүшүндү ачы тәлашла.

"Һаны мәдһ етдијин о ағлын һаны?
Мин дүјүн ачасы бајрағын һаны?"

Мән үстүн кәләрәм, дејирдин, дивә,
Пәријә, вәһшијә, һәр чүр һәрифә.

2920 Дејирдин, әршә дә кәмәнд атарсан,
Ән дәрин сиррә дә кеңиб чатарсан.

Куја бачарырдын оники иши,
Еј арвад телинә дәјмәјән киши!

Бәс пейғәмбәр идин, дајаныб өндө
Көрүрдүн кечмиши, кәләчәји дә.

Әрши дә, күршү дә көрән мүнәччим,
Ајағын алтыны көрмәдин нечин?

Бу күпүн һаггында нәләр данышдыг,
Нөв-нөв, чешид-чешид фәсилләр ачдыг.

2925 Хәјли данышсаг да биз артыг-әскик,
Әмәлин мәғзини дејә билмәдик.

О күпүн сујуна тулладыг нәсә,
Ахырда од гојдуг өз күпүмүзә.

Сән демә дүшмүшүк мәтләбдә чида,
Тамам башга севда бу карханада...

Чәрх ки, дүјүнләјиб ипин учуну,
Һәлә һеч кәс ача билмәмиш ону.

Икимиз нә гәдәр фикри әјләдик,
Амма һәр нә дедик биз јанлыш дедик.

2930 Мән чыхдым, сән исә батдын гәфилдән.
Чүнки мән шүкредән, сән нашүкүрсән.

Дедин, һејван үчүн гурулуб тәлә.
Өзүн һејван кими дүшдүн чәнчөлә.

Мән јахшы дүшүндүм, јахшы да галдым.
Јаман дүшүпәнни сону завалды".

Бишр белә дејиб ајаға галхды.
– Һардадыр кејими?
Дөрд јана бахды.

Јығды, јумалады палтар дәсини,
Ипәкдән тикилмиш әммамәсини,

2935 Мисри либасыны, кәмәрини дә
Тапаркән боғчадан дүшдү бир кисә.

Ичиндә мин гызыл – Мисир сиккәли.
Сиккәдә кемишин нахышы, әли.

Силкәди, динләди гызыл сәсини.
Бағлады боғчаны, боғду нәфсини.

Ешитди о дәмдә вичдан сәсини:
"Онун гызылыны, әммамәсини

Допуну саламат сахламаг кәрәк.
Тапаг... арвадына, оғлуна верәк.

2940 Сорум, өјрәниб һардады јурду,
Һансы ев јетириб бу гоча гурду?

Әлим јетмәсә дә фәлакәтинә,
Хәјанәт гылмарам әманәтинә.

Онун етдијини етсәм аләмдә,
Једији кетәји јејәрәм мән дә".

Боғчаны бағлајыб алды әлине,
Дөндү гум чөлүндә бир дағ јелинә.

Јурдуна јөнәлди, јола дүзәлди,
Сәһрадан шәһәрә, евинә кәлди.

2945 Нә гәдәр көзәлдир доғма ел-оба,
Чыхды пишвазына гоһум-әграба.

Динчәлди нечә күн ев-ешијиндә,
Чәмәнин, чајырын күл дөшәјиндә.

Чохуна кәстәрди о әммамәни:
– Ким ола саһиби? Шад един мәни.

Мө'тәбәр бир киши деди: – Оғул, сән
Бир аз зәһмәт чәкиб јол кетмәлисән.

Онунчу күчәдә беш санлы бина
Ки, гылхыб көјләрин једди гатына,

2950 Онун өз гәсридир, дөј гапысыны.
Тикиб сарајларын ән јахшысыны.

Палтары, гызылы әммамәјлә бир
Алыб һәмән гәсрә јөн көтүрдү Бишр.

Бир шәкәр додаглы дилбәр јанашды,
О, гапы дөјәндә гапыны ачды.

– Бујур хош кәлмисән чәнаб хошгәдәм,
Мәләбин варса, де, әнчәм чәкәрәм.

Бишр сөјләди ки, бир әманәт вар,
Евин ханымына версәм хош олар.

2955 Бу евә кирмәјә ичазә олса,
Дәрдими дөјәрәм, мүхтәсәр, гыса.

Бу евин сабһиби Мәлиһа киши
Көрдү аз мүддәтдә чох кәшмәкеши.

– Дурмајын гапыда... бујурун, кәлин.
Она јер көстәрди балдодаг кәлин.

Нигаб кизләтмишди күнәш үзүнү.
– Гонаг, бујур! – деди – сөјлә сөзүнү.

Бишр әһвалаты данышды тамам.
Динләди әј үзлү о күмүшәндам.

2960 Ешитди, өјрәнди о, бирчә-бирчә
Јолчулар илк дәфә көрүшүб нечә.

Ловға Мәлиһанын вуруб јыхмағы,
Өзүндән чыхмағы, јумруг сыхмағы

Јахшыны пис кими тәгдим шакәри,
Дөшүнә дөјмәси, зәка һүнәри

Мәрдә намәрд олуб гују газмасы,
Дупдуру судақы һүснү позмасы,

Ахырда боғулуб һәлак олмағы
Көр нечә сарсытмыш кәлән гонағы!

2965 Һәр нә ешидибсә, һәр нә көрүбсә
Бишр нәгл еләди о күлнәфәсә.

Ахырда сөјләди: "– Башын сағ олсун,
Бары индән белә бәхтин ағ олсун.

Суда пак олмушду о, дөнә – дөнә.
Тапшырдым торпағын хезинәсинә.

Будур кәтирмишәм пал-палтары да.
Бурдадыр папағы, гызыллары да".

Көз гојду гонағын пак әмәлинә,
Һәр шеј ајдын олду чаван кәлине.

2970 Ағыллы, ишбилән бир гадынды о,
Тәмиз вәрәгләри көјдә охуду.

Сөһбәтдән бир азча налан, пәришан,
Көзүндән су төкдү, кечди сулардан.

Деди: "– Еј һума тәк мүгәддәс олан,
Еј Танры бәндәси, еј Үлви Инсан!

Нәчиб, үзүкүләр, һалалзадәсән.
Сәнин бу һүснүнә әһсән, мин әһсән!

Һеч вахт көрмәдијин, танымадығын
Кимсәсиз гадына бу јахшылығын

2975 Де, һансы кишиниң әлиндән кәләр?
Бир шан балы чалмаг мәрдликдир мәкәр?

Јох, мәрдлик одур ки, сынмасын вугар,
Мәрди аздырмасын нә зәр, нә динар.

Мәлиһа нә етди, өзүнә етди.
Өзүнә јарашан бир јерә кетди.

Дедин ки, пислији хошлајанды о.
Дүз дедин, аз дедин, бир иланды о.

Онун иши-күчү мәрдүмәзарлыг.
Һәм чәфа јетирмәк, һәм зүлмкарлыг.

2980 Гәним кәсилмишди гыза, кәлинә.
Чохдан лајиг иди бу чүр өлүмә.

О кинли чүһудун шәр – вичданыјды,
Мә'бәд әждаһасы, сәһр иланыјды.

Чәкдији дағ дуруп һәлә сипәмдә,
Јалһыз шәри көрдүм тәрәзисиндә.

Мәнә өмрү боју јалан сатырды,
Анчаг јастығымда раһат јатырды.

Башындан јел әссә, галхан олурдум.
Оса мәним үчүн туфан олурду.

2985 Шүкүр, Танрым өзү бир әлач етди,
О мәннәт говғасы гапымдан кетди.

Писини демәјин нә мә'насы вар?
Өләнин даһынча пис данышмазлар.

Јахшы ки, кәсилди евдән ајағы.
Букүн сәндән көрдүм мәрһәмәт, гајғы.

Ишимә јарајан, јахшы кишисэн.
Сәнә јох демәрәм, мәни истәсэн.

Мәндә исмәт дә вар, мал да, чәмал да.
Јашајаг, кам алаг бу чаһ-чәләлдан.

2990 Танры бујуран тәк кәбин кәсдирәк.
Ишә бир өнчәм чәк, биз дә күн көрәк.

Сәни бир өр кими бәјәнирәм мән,
Үзүмә нур дүшдү чомәрдлијиндән.

Мәнә мејл еләсэн, оларам јарын,
Сәнин пәрәстарын, сәнин гәмхарын.

Мән дедим сөзүмү, еј киши оғлу!
Дөвләтим, сәрвәтим, чәмалым да бу!"

Кәлин Ај үзүндән салды өртүјү,
Тәр әгиг үстүндән гупгуру мөһрү.

2995 Бишр һејран галды бу һүсн өнүндә,
Бир күнәш күлүрдү тәбәссүмүндә.

Јадына салды ки, нечә күн өнчә
Көрүнчә чалмышды ону бу гәнчә.

Аһ чәкди, кәлинә бир дә вурулду,
Гулағы һәлгәли бир гулу олду.

Кәлин әтир сәпди, Бишр бајылды.
Онун нәфәсилә јалһыз, ајылды.

Баш әјди, утанды бајылмағындан,
Башынын үстүндә бир дәстә рејһан.

3000 "– Пәринин ешгиндән биһуш олсам да,
Санма диванәјәм мән бу дүнјада.

Бажылыр адәтән див көрән адам,
Мәнсә пәри көрүб биһуш олмушам.

Көрдүјүн букүнкү мөһәббәт дејил.
Мәним мөһәббәтим чохданкыдыр, бил!

Сөјлө, јадындамы чәршәнбә күнү
Үзүндән алмышды јел өртүјүнү.

О күн әлдән кетдим көрәндә сәни.
Мәст олдум, ичмәмиш вәслин мејини.

3005 Лап чыздағым чыхды дәрдиндән сәнин,
Үрәјим үзүлдү, күлүм, күлшәним.

Бирчә ан јадымдан чыхмасан белә,
Чанда сахлајырам сиррими һәлә.

Елә ки, дөзүмүм фәрјад гопарды,
Танры дәркахына пәнаһ апардым.

Танрым фәзиләти, мәрһәмәтилә
Мәнә бәхш еләди бир гызыл шө'лә.

Һеч вахт бәнд олмадым өзкә малына,
Кәбинли көзәлин Ај чәмалына.

3010 Бәхтим буна көрә бәхш етди мал да,
Һарам јох, бир һалал саһибчәмал да".

Елә ки, о мәрдин мөһәббәтиндән
Гадын акаһ олду, чыхды чәтиндән.

Гонаға рәғбәти артды бирә беш.
О мөләк үзлүдән көрүб нәвазиш,

Көјә әл гаддырыб миннәтдар олду,
Кәбин кәсдирибән јара јар олду.

Јатаркән... гојнуца о пәричөһрә,
Дуасы тушланды јаман көзләрә.

3015 Бир шаһы чүһуддан азад етди о.
Бир Ајы хүсуфдан узаг етди о.

Јуду ипәк доцдан сары гијары,
Атды шәнбәлиди сүсән баһары.

Кәлини чәннәтлик, һури биләрәк,
Бишр алды она бир јашыл көјнәк.

Сарыдан јахшыдыр јашыл кејимләр,
Јашыллыг јарашыр сәрвә сәрәсәр.

Јашыл рәнк өјинә рөвнәг кәтирир,
Бу рәнк мөләкләрин илк бөзәјидир.

3020 Чан даим јашылла јашар һөмаһәнк.
Көзә ишыг верир, ишыг... јашыл рәнк.

Биткиләр јашыла чан атыр мүдам.
Ләкләр бу рәнкдәдир башдан-бинадан.

Ајчәмал бу ше'ри дејән чағында
Шаһ она јер верди өз гучағында.

**БӘҖРАМЫН СЕШӘНБӘ КҮНҮ
ГЫРМЫЗЫ КҮНБӘЗДӘ ӘЛЛӘШМӘСИ
ВӘ ДӨРДҮНЧҮ ИГЛИМДӘН
ШАҖ ГЫЗЫНЫН ҖЕКАЈӘТ СӨЛЛӘМӘСИ**

Күнләр Деј ајында көдәкди, көдәк,
Бир күн Тир ајынын бир кечәси тәк.

О, башга күнлөрдөн хејли јахшыдыр,
Һәфтәнин ортасы, көбөк нахшыдыр.

3025 Ады Бәһрамидир, рәнки бәһрами.
Адашды онларла Бәһрамын нами.

Кејинди өјнинә гырмызы палтар,
Гырмызы күнбөзә кетди шәһријар.

Сеглаб өлкәсинин оддан гырмызы,
Судан ләтафәтли славјан гызы

Јүрүдү, Бәһрама дигтәт кәсилди,
Бнди, чәкмәсинин тозуну силди.

Хидмәт кәмәрини чәкди белинә,
Пәрәстиш едән Ај хош кәләр күнә.

3030 Кечә јандырыб дан улдузларыны,
Сөкдү көј тағынын нур палтарыны.

– Еј алма јанаглым, бал додаглым, кәл!
Бизә бир нағыл де, дүнјадан көзәл.

Шаһа јох демәди назәнин рә'на,
Әгигдән дүрр төкдү шаһ ајағына.

"– Еј шаһ, еј чәлалы Ај – Күндән бөјүк,
Сәнин дәркахына астанадыр көј.

Сән дешилә билән һәр дүрдән үстүн,
Ән көзәл ше'рдән, фикирдән үстүн!

3035 Чатмаз тозуна да аләмдә бир кәс.
Кор олсун нуруна көз јуман накәс.

Хејир-дуа верәк... кәл, гошаг јенә
Биз мә'дән лә'лини лә'л мә'дәнинә.

БЕКАЈӘТ

Деди: – Русијада варды әввәлләр
Шух назәнин кими көзәл бир шәһәр.

Орда сарај тикән бир шәһријарын
Бир гызы варды ки, түлдән дә нарын.

Боју сәрв кими Ај үзлү бир чан,
Назы үрәк јыхан, чаду бағлајан!

3040 Өзү чаплар алан бир шух ајчәмал,
Ағзы гәнддоғрајан, додаглары бал.

Мүштәри гәлбини апаран Зәһрә,
Өлүр гаршысында шам да, шәкәр дә.

Дар ағзы о гәдәр үзүб ки, гәнди
Кәмәр һәлгәсиндән кечә биләрди.

Зүлфү өнүндә мишк бағрыганмыдыр?
Рејһаны јанында күл – тиканмыдыр.

Бағда сәрв кими һүндүрдү боју,
Шам вә чыраг иди сурәти, соју.

3045 Баһар чичөјиндән төрди бәнизи.
Шәкилдән көзәлди јолларда изи.

Нәркизи јатырар хумар көзләри,
Нәсрин пулла алыб ондан гәмзәни.

Күлаб вурулмушду адамларына,
Күлләр сарылмышды гуламларына.

Һәм шәкәр күлүшү, һәм һүснү варды,
Дағ јаран һүнәри она вүгарды.

Һәр елми, һәр фәнни мәнимсәјәрәк,
Мин шамдан јарадыб мәш'әл бир үрәк.

3050 Охумуш нә гәдәр чаду әсәри,
Овчунда чадунун нечә јүз сирри.

Зүлфүнү һүснүнә нигаб едәрәк
Бојун гачырмышды әрдән о мөләк.

О кәс ки, јеканә бир афәт ола,
Әрә нә миинәти, дөнүб чүт ола?!

Хош хәбәр јайылды аләмә әл'ан:
Бир һури кәлмишдир бешит бағындан.

О күнәш баласы Ајда бөјүдү,
Зәһрә она вермиш Үтарид сүдү.

3055 Гызышан мејилләр һара јөнәлди.
О евә һәр јандан елчиләр кәлди.

Бири зорла кәлди, о бири зәрлә.
Гызса кизләтмишди зәрини зорла.

Елчиләр, кубарлар, адлы – сапшылар...
О никар – инадкар, атасы – начар,

Ата – башы ловлу, бағры аловлу.
Нечә нәрд ојнасын јүз һәрифлә о?

Көрдү истәјәнләр әлиузунду,
О гыз тәрк еләди доғмача јурду.

3060 Хатадан, боладан гачды узаға,
Көјләр чеврәси тәк һүндүр бир даға.

Әмр етди, о дағда гала тикдиләр,
Дағ үстә дағ кими мөһкәм, мө'тәбәр.

– Ата, өфв ет мәни! – деди о никар –
Мәни дағ гәсримә јола салсынлар.

Бир аз инчисә дә атасы о күн,
Көстәриш верди ки, тәдарүк көрүн!

Кетсә о шан балы, мөкәр арылар
Бир дә бу күлшәндә күлә сарылар?

3065 Галада сахланса хәзинә, дөвләт,
Кешикчи чәкәрми өзәб, әзијјәт?

О гала кәлини чилвөләнәрәк,
Өз гала ишинә өнчәм чөкди тәк.

Гала һазыр олду гәшәнк, мүбарәк.
Отурду галада бир хәзинә тәк.

Елә ки, дүзәлтди хашиманыны,
Тәзә ад газанды: "Гала ханымы".

Гала – Руиндәз тәк бир домир гала,
Хәзинә оғрусу өлдү аз гала.

3070 Нечә јашајырды хатын галада?
Бир кимсә көрмәмиш јухусунда да!

Елчи јолларына сәдләр чөкилди,
Мурад истәјәнин ағзы тикилди.

Бүтүн ишләриндә о һүпәрпешә
Инчә, мүдрик иди һәр вахт, һәмишә.

Һәр Ајда, улдузда бир сирр арарды,
Нә гәдәр хилгәти тутушдуарды.

Руһани сирләри алыбан әлә,
Һәр инчә үнсүрә јапмышды һәмлә.

3075 Атәш нечин сөнүр, су нә чүр гызыр?
Лаш нә чүр гурујур, нәм һардан сызыр?

Нәдир адамлары инсан еләјән,
Бизә улдузлары мейман еләјән?

Маариф, елм ишинә јарајан нәдир?
Һансы хәзинәдир әрз үчүн надир?

Һәлл едир бу гәдәр сорғуну, иши
О сурәтчә гадын, мәзмунча киши.

Дөрд һасар ичиндә о дағ кәлини
Бәшәрдән бирјоллуг үздү әлини.

3080 Тәпәр варлығында, гүввәт голунда.
Нечә тилсим гурду гала јолунда.

Һәр тилсим көвдәси дөмирдән, дашдан.
Чајнағында гылынч, көзләриндә ган.

Ким бу јолдан өтсә дөрһал јанырды,
Гылынч зәрбәсилә парчаланырды.

Бирчә кешикчијди тилсимдән чыхан.
Галан һамы ачиз, өләри, налан.

Кешикчи, аддымын сајајды кәрәк.
Өләрди, сајмаса дүзкүн... јүзәдәк.

3085 О гызын ишинә мөһрәм олса да,
Чашарса, һәјаты кедәрди бада.

Јарарды бағрыны бир гылынч пајы,
Булудда батарды өмрүнүн Ајы.

Дөмир дарвазасы о имарәтин
Көјүн гапысы төк кизлици, кизлин.

Мүһәндис бир ај да чалышса, инан
Гапыны көрмәјә тапмазды имкан.

Нәчијди галада о пәрипәјкәр?
Чини нәгшевинә нәгташ вә зәркәр.

3090 Нахыш бир гәләмдән јүз рәнк алырды.
Суја сәдәф кими дүјүн салырды.

Гәләм гарасында гыз тели варды,
Көлкәнин нәгшини нура саларды.

О бүрчдә шәһрбәнд олдуғу заман
Бүрч дә ишыг алды о Ај чәмалдан.

Сејр ет фырча тутан ағ биләклини,
Ағ ипәк үстүнә чәкди шәклини.

Әкси мөһтәшәм бир дивардан асды,
Үстүндә ән көзәл хәтт илә јазды:

3095 "Ким мәни истәсә, чан атса кама,
Јанашсын галама – гәраркаһыма.

Кендә дајанмасын, ирәли дурсун,
Бу нурун башына пәрванә олсун.

Галаја јол тапар јалныз әр киши,
Накәсин, намәрдин бурда јох иши.

Кимә лазымдырса бу гыз, бу овсун,
Кәрәк бир чвны јох, мин чаны олсун.

Тутаркән үзүнү гала сәмтинә,
О, гој әмәл етсин дөрдчә шәртимә:

3100 Әввәлән, унутма, еј гоча гузғун
Ад-санын, чәмалын, камалын олсун!

Икинчи шәрт бу ки, билижинлә сән
Кәрәк һәр тилсими ача биләсән.

Бүтүн тилсимләри гырандан сонра
Гапыны тапмагла кәлсин һүзура.

Дамдан, бачадап јох, о өмрү узун
Гапыдан кирибән мәнә әр олсун!

Дөрдүнчү шәртим дә бәллидир әсрә:
Јоллансын шәһәрә, дүз бизим гәсрә.

3105 Өз ата мүлкүмә гајыдынча мән
Сорғулар сорадам мәрдаһәликдән.

Дүрүст чаваб версә, олар хошгәдем,
Әһдә вәфа гылыб ону истәрәм.

Јетирсә јеринә дүрүст дөрд иши,
Мәним әрим олар о әзиз киши.

Һәр ким бу шәртләрә етмәсә әмәл,
Бәјнуида галачаг ганы әлбәәл.

Һәр ким бу шәртләрә әмәл етсә дүз,
Сәадәт иксири онунду шәксиз.

3110 Шәрти ганмајана гәнимди тәгдир,
О, бәјүк олса да кичиләчәкдир.

Елә ки, вәрәги јазды, битирди,
Верди кешикчијә: – Чәлд тәрпән! – деди.

Дағлардан ағырды вәрәгин јүкү,
Тәбәгин үстүндән кәтүр өртүјү.

Јоллан дүз шәһәрә, јубанмаг олмаз,
Ону дарвазанын баш тағындан ас.

Бу иш бәлли олсун гој һәр бир кәсә:
Мәним тәк кәзәли һәр ким истәсә

3115 Шәртләри гәлбинә бөлүшсүн, бәлсүн,
Галаја тач олсун, ја да гој әлсүн!

Хидмәтчи вәрәги кәтүрдү, кетди,
Доламалар кечиб шәһәрә јетди.

Шәкли јапышдырды ел гапысына,
Дојунча бахсын гој ашигләр она.

Она тамаһ салмаг бәлкә дә мүмкүн,
Онда өз гапыны өз әли төксүн.

Елә ки, бу ишдән хәбәр тутдулар,
Нечә тахт саһиби, нечә тачидар

3120 Нечә ашиг кәлди, нечә пәһләван,
Јола рован олан нечә гәһрәман.

Чохлары чаванлыг һәрарәтиндән,
Јанды, бачармады чыхсын чәтиндән.

Фәрги јох, јол ачан кәсди, накәсди, –
О сеһирли гылынч башыны кәсди.

Неч кәс зәка илә, ја тәдбир илә,
Кечирә билмәди галаны әлә.

Һәр ким чадукәрлик, фәндкирлик етди,
Тилсимлә дағылды чадусу, чәһди.

3125 Тапылды бир нечә тилсими ачан,
Анчаг бачармады кетсин соначан.

Кәмлик учбатындан, тәдбирсизликдән,
Бурда рүсвај олду нечә јол кедән.

Баш гојду, мөһв олду нә гәдәр чаван,
Умдуғу чанандан бир кам алмадан.

Кәсик башлар варды, јолларда јалныз,
Јоллар, ганлы јоллар гансыз, амансыз.

Һансы бир бөјүјү тутурдуса ган,
Башы асылырды баш дарвазадан.

3130

Кәлләләр үстүндән кәллә галанды,
Елә галанды ки, јоллар бағланды.

Аләмдә һансы бир шәһәрә бахсан,
Гала диварыдыр дөрд јандан гучан.

Анчаг һурисифәт, давакар пәри,
Башла бәзәмишди јалныз, шәһәри.

Онун гапысына һәлә чатмамыш,
Нә гәдәр баш кетди, дилдә јалварыш.

Бир шаһзадә варды задәканлардан –
Гамәтли, азадә, көзәл бир чаван.

3135

Баханда дејәрдин бир лај диварды,
Шири дири-дири тутуб боғарды.

О, бир күн шәһәрдән чыхды шикара
Ки, версин көнлүнү чөлдә баһара.

Шәһәр гапысында бир намә көрдү,
Мин зәһәр шүшәси көрдү, нә көрдү.

Ипәјин үстүндә чәкилән шәкил,
Шәкил јох, чаһанды, чанды елә бил.

О сурәт, ләтафәт галды, завалды –
Сәбрү гәрарыны әлиндән алды.

3140

Афәринләр деди о фырчаја ки,
Учундан дүшүрүб бир белә шәкли.

Дүңјалар бәзәји о сурәт... өндә,
Јүз-јүз баш асылыб һәндәвәриндә.

"Нәһәнкин бојнундан асылмыш дүррдән
Гача биләрәмми? Нә чүр гачым мән?"

Бу үлви ешгимдән әл чәксәм әкәр,
Сәбрим варлығымы шикәст еләјәр.

Көнүл индән белә башга һәвәсдә,
Һәвәс башдан кетмәз, башым кетсә дә.

3145

Ипәјә чәкилиб шәкли никарын,
Диши ипәкдәдир гыврыланларын.

Нә гәдәр кәсик баш вериб баш-баша,
Һансы өз ишини чатдырыб баша?

Мән дә, туталым ки, кетмишәм бада,
Бир торпаг өһли дә батды, нә фајда?

Әлими үзмәсәм мән бу кәндирдән,
Кечәчәк башым да кәндирә бирдән.

Өлүммү уғрунда? Бунун нә хејри,
Нечә атыб кедиб о чүр дилбәри?

3150

Бу шәкли ипәјә чәкиб ки, пәри
Мин сахсы ичиндән сечсин көвһәри.

Еј көнүл, өмрүнү әбәс зај етмә,
Әфсун гаршысына әфсунсуз кетмә!

Пәринин дилини бағламајынча
Башымы гојмарам бу јолда бича.

Кедиб тапмалыҗам елә бир имкан,
Гузуму гуртарсын гурдун ағзындан.

Сәртлиҗи, тәрс јолу тутуб кедәнләр
Ишин аһәнкинә хөләл кәтирәр.

3155 Хәрчләјәндә хәсис олмамалысан,
Гаршына чыхмасын даһа зор зијан.

Сазыны кәрдишлә көклә һәмәһәнк.
Иши арамла кәр, јајы мөһкәм чәк.

Көнлүм хатиримдән даһа чох хараб,
Чикәрим гәлбимдән даһа чох кабаб!

Шад олмаг мүмкүнмү белә үрәклә,
Јаддаш нәји тапсын јад еләмәклә?

Чаван чох мәтләби гәлбинә салды,
Сојуг бир аһ чәкди, гүссәјә далды.

3160 Шәклә мәлул бахды, көзләри јашлы,
Өндә... ганлы гылынч, тешт илә башы.

Кизләтди ешгини. һеч кимә һеч нә!
Дәмир гандал вурду азад фикринә.

Јаныглы бағрында дәрд дүјүн-дүјүн.
Нә кечәси кечә, нә күндүзү күн.

Арзулар көксүндә од галајырды,
Һәр күн шәклә сары аддымлајырды.

Фикриндә шадлығын, дәрдин һарајы –
Фәрһад мәзарыјла Ширин сарајы.

3165 Ачсын, нә чүр ачсын паслы килиди?
Кәләфин учуну тапа билмәди.

Кәләфин үстүндә мин-мин кәсик баш,
Бәс кәләфин учу һардады, гардаш?

Әлләшди, чох гачды ирәли, кери.
О, чөзә билмәди кор дүјүнләри.

Гојду бир көнара сәбри, гуруру.
Кетди чарә дејә елләрә доғру.

Һаны тәдбир әһли, һәмдәм кәсилсин,
Мөһкәм, бәрк дүјүнү јумшалда билсин.

3170 Ахыр ки, мөләкләр, дивләр бағлајан
Мүдрик бир кишидән вердиләр нишан.

Бүтүн елмләрә вагиф бир әрди,
Јабаны атлары минә билирди.

Бағлы гапылара саларды ачар.
Чох-чох рәгибләри рам олмушдулар.

Дүнја көрмүшләрдән алынча хәбәр,
Һүнәр дүнјасына чан атды һүнәр.

О күнәш чәлаллы симурға доғру
Дағдан даға учан гуш кими учду.

3175 Ону күлзар кими тапды... һарада?
Хараба көркәмли бош мағарада!

Белиндә кәмәри көнмү, сүсәнми?
Дурду хидмәтиндә бир оғул кими.

Хошбәхтлик үзүндән, ешг учбатындан,
Алды бу Хызырдан үмман бир үрфан.

Елә ки, идракы кур шә'лә сачды,
Сиррини устада еһмалча ачды.

- Данышды дагдакы пәричәһрәдән,
Үз-үз икидләре дәҗмиш зәрбәдән.
- 3180 Деди: – Тилсим гурур, нәләр төрәдир,
Өлкә ган гырмызы бир дүшәркәдир.
- Философ өнүндә һеҗ бирәр-бирәр
Шәһ етди, ачылды гәмкин лөвһәләр.
- Философ бу дәрлә санки танышды,
Сирри бир-бир ачды, нәләр данышды.
- Шаһзадә өҗрәнди билмәчәләри,
Мин бир тәшәккүрлә гаҗытды кери.
- Үч-дөрд күн динчәлди, көтүр-гоҗ етди,
Бөҗүк мәрамынын ардынча кетди.
- 3185 Дарысгал дағ јолу кәлә-көтүр, сәрт,
Кеҗди дәмир чарыг, тапды чох аләт.
- "Јердәки чәтини көҗ асан едир"
Деҗиб, улдузлара көз гоҗду бир-бир.
- Бүтүн тилсимләри сындырмаг үчүн
Сечди ән мүнәсиб, ән уғурлу күн.
- Кәрамәт әһлинин үстүнә кетди,
Јардым истәҗибән мәтләбә јетди.
- Төкүлән ганлара бир үсјан кими,
Өҗнинә лаләзар, гырмызы кеҗди.
- 3190 Кеҗими ган рәнкли, көзү дә ганлы,
Елә бил гәлби дә ганлы үмманды.
- Гоҗду бир кәнара өз мурадыны,
Бағрында бәсләди халг фәрјадыны.

- Деди: – Өз дәрдими чәкмирәм букүн,
Гисас алмалыҗам јүз мин баш үчүн.
- Башлардан чыхарым ганлы чәнбәри,
Ја өзүм баш гоҗум, дәнмәҗим кери.
- О, гылынч көтүрүб аҗаға дурду,
Ганлы чадырыны сәһрада гурду.
- 3195 Хәбәрдар олдулар обалар, елләр:
Кәлмиш өч алмаға шир үрәкли әр.
- Һамы һүммәтини она бағлады,
Ганда зәфәр әзми чошду, чағлады.
- Елин сел көмәҗи, өз күнәш беҗни,
Полад зиреһ кими тутду өҗнини.
- Сонра үзрәһһлыг јолуна далды,
Шәһәрин шаһындан ичазә алды.
- Чыхды күлүнк илә һасар јолуна,
Мин күлүнк гүввәти ахды голуна.
- 3200 Чатаркән тилсимин јахынлығына,
Бир әфсун охуҗуб од гоҗду она.
- Тилсимин көксүнә чөкдү, нә чөкдү,
Сәһр пеҗвәндини доғрады, төкдү.
- Бүтүн чыңдырлары, кор дүҗүнләри
Гуҗуја туллады о халг әскәри.
- Тилсими гырмасы јар олду она,
Атды гылынчлары дағын башына.
- Һасар гапысына јанашды дәрһал,
Тәбил, чубуг тапды, гопду чалһачал.

3205 Җајды һөндөвөрә төбил сәсини,
 Көстәрди лағымын јан-јөрәсини.

 Сәс-сәда лағыма бир ачар олду,
 Лағым гапылары ашикар олду.

 Бундан хәбәр туган о Ај үзлү гыз,
 Икидин үстүнә көндәрди кағыз:

 "Еј тапыб лағымы јол ачан сәрвәр,
 Еј бәхти дадына чатан бәхтөвәр!

 Тилсими јахшыча гырдығын үчүн
 Тапдын хәзинәнин јолуну дүзкүн.

3210 Ахар сулар кими јөнәл шәһәрә,
 Бир дә мүмкүн олса, азча сәбр елә.

 Атамын гәсринә дөнүм, гајыдым,
 Сәнин һүнәрини бир дә сынајым.

 Сәндән сорачағым дөрд сирр олачаг,
 Версән чавабыны ағды бәхтин, ағ.

 Бизи дост едәчәк бәлкә дә төгдир,
 Әһдимиз, ишимиз дүзәләчәкдир.

 Көрдү мурадына чатыр аз гала,
 Шаһзадә гајыдыб дүзәлди јола.

3215 Шәһәрин мөһтәшәм дарвазасындан
 Рәсмли ипәји гопарды әл'ан.

 Бүкдү, нөкәрләрдән биринә верди,
 Афәт өлдүсә дә, рәссам дирилди.

 Ипләрдән салланан ганлы башлары
 Ендирди ашағы гәмләр гәмхары.

 Җајтарды башлары саһибләринә,
 Баш бәдәнә чатды, бәдән гәбринә.

 О, мин-мин алгышла евә гајытды,
 Мүтрибләр чағырды, шәнлик јаратды.

3220 Елләр шабаш төкдү онун башындан,
 Еви гәсрә дөндү халг алгышындан.

 Көлиб анд ичирди һамы сәс-сәсә:
 "Шаһ бу издивача изн вермәсә,

 Ону девирәриз шәксиз-шүбһәсиз.
 Кәнци өзүмүзә шаһ сечрик биз.

 Чүнки о, баш кәсди, сојуглуг етди,
 Буса киши кими башлар дикәлтди.

 Көзәл афәт исә узагда бу дәм
 Күлүрдү ки, тапмыш өн јахшы һәмдәм.

3225 Чејран көзлү кечә өз нафәсиндән
 Галијә сачанда аләмә шән-шән,

 О дилбәр учалтды шағрат сәсини,
 Ај өзү чәкирди кәчавәсини.

 Уча дағ башында шәһәрә чапды,
 Гәср ону көрәндә шүкуфә тапды.

 Ачылды атасы гызыл күл кими,
 Гыз өз шадлығыны һеч кизләтдими?

 Јахшыдан, јамандан нә варса деди,
 Бүтүн билдијини бәјан ејләди.

3230 – Нә гәдәр атлылар јолда сүрүшдү,
 Газдылар... гујуја өзләри дүшдү.

Адымы чох чөкди ширләр, арсланлар,
"Мәнәм! Мәнәм!" дежиб ачиз галанлар.

Гырды мин тилсими јалныз бир чаван,
Јатды үрәјимә, севиндим јаман.

Дөнмәди, дирәнди јерә дағ кими,
Нечә парчалады, гырды тилсими.

Кәмәнди галаны аз гала удду,
Гојулмуш шәртләри көз үстә тутду.

3235 Дөрд шәртин үчүндөн мәрд чыхды гочаг,
Көрәк дөрдүнчүсү нечә олачаг?

– Нәдир дөрдүнчүсү?

Де, биләк аз-чох.

Көзәл бир шәрт көсәр, әллисини јох!

– Чәтин мәсәләдир дөрдүнчү суал,
Ондан сорушачам нәдир бәхт, игбал?

Әкәр бу мүшкүлә едәрсә әлач,
Она һалал олсун бизим тәхтү-тач.

Батыб јолда галса узунгулағы,
Сечсин чадыр үчүн биздән узағы.

3240 Сабаһ тахт үстүндә әјләшәндә сиз,
Ону гонаг кими дә'вәт единиз.

Мән пәрдә далына чәкилмәлијәм.
Она башы бағлы сөз демәлијәм.

Мәнә чаваб версин гој сорғу вахты,
Көрәк нә көстәрир талеји, бахты.

– Беләчә јахшыдыр, – шаһ деди әмин, –
Мәним әмәлимдир сәнин әмәлин.

Бунунла битди сөз. Ганадландылар,
Һәрә өз јериндә раһатландылар.

3245

Даша јагут тозу, гызыл сачараг,
Сәһәр шә'лә верди мина рәнкли тағ.

Бу алты ханәли једди нәрдин дә
Сүнбүлләр саралды һәр тәрәфиндә.

Шаһ Кејләр дөбинчә бир мәчлис гурду,
Бәхти кәмәр чәкиб гуллуғда дурду.

Јығышды мәчлисә адлы-сапшылар,
Әмәли сәләһләр, пак вичданлылар.

Тәптәнә. Ән бөјүк гәбул сарајы,
Әрләр, сәркәрдәләр, мәрдләр алајы.

3250

Шаһ гонаг чағырмыш кәнч гәһрәманы,
Башындан төкүрләр дүрр – улдуз саны.

Сүфрәләр ачылмыш, зәрли сүфрәләр,
Хәрәкләр, мејвәләр көрүн нә гәдәр.

Бу ки сүфрә дејил, бир диләк бағы,
Аләм һачан көрүб бу тәмтәрағы?

Көзләр нуш еләди нөв-нөв не'мәти,
Јејәнләр ичдиләр рејһан шәрбәти.

Сүфрәни јығанда кимсә сөјләди:
– Инди башланачаг сөз зијафәти.

3255

Худмани мәчлиседә шаһ бујурду ки,
Инди халис гызыл көрсүн мәнәки.

Өзү мәкан тутду бир аз дәриндә,
Гонағы әјләшди гонаг јериндә.

Гызылжа үз-үзә јер тутмушду шаһ
Ки, олсун нәрд вуран кәнчләрден акаһ.

Тәраз гызларына дәрс верән афәт,
Пәрдә архасында ојнадыр лә'бәт.

Ачды гулағындан чүт лә'лә сырға,
Узатды хазинә: – Чатдыр гонаға.

3260 Версин чавабыны, мәнә тез јетир.
Гонағын овчунда ики чәваһир.

Көтүр-гој еләди, билди вәзнини,
Чыхартды чибиндән үч мирварини,

О ики сырғанын үстүнә гојду.
Дилбәрә јарашан бир сәрвәтди бу.

Аләмә нур сачан чаваһирләри,
Гасид овчундача кәтирди кери.

Шаһзадә дилиндә зүмзүмә, нөгмә,
Намә кәтирәнә вермишди намә.

3265 Даш үрәкли дилбәр көрдү бешди дүрр,
Гојду тәрәзијә, чәкди бирбәбир.

Өјрәнди вәзнини, әјарыны да,
Тәрәзи дашыјла әзди ахырда.

Үстүнә бир овуч шәкәр төкәрәк,
Дүрр илә шәкәри овду мүштәрәк.

– Бујур! Чатдыр! – деди, – гонаға, гасид,
Ипчә мәтләбләри тез дујан икид

Бир чам сүд истәди гуллуғчу гыздан,
Сүдү гарышырды ағ тозла әл'ан.

3270

– Апар, вер ханыма!

Апарды кәнизә
Ханым да сүд кими ағ үзлү, тәмиз.

Финчанда бугланан сүдү нуш етди,
Дибдә галанындан хәмир дүзәлтди.

Јенә тәрәзидә чәкди, јохлады,
Бирчә түк гәдәр дә әскик олмады.

Алды бармағындан үзүјү дәрһал,
Јоллады гасидлә, үстүндә суал.

Шаһзадә үзүјү алды кәниздән,
Тахды бармағына фәрәһлә, шән-шән.

3275

Она бир ишығлы, јетим дүрр верди.
Кечә чырағы тәк шә'ләләнирди.

Кәниз о тәк дүррү верди тәк лә'лә –
Аләмдә мисилсиз, ешсиз кәзәлә.

Гыз овчуна тутду нур чырағыны,
Гырды бојнундакы бојунбағыны.

О дүррә тај олан бир дүррү сечди,
Кечә чилчырағы, дан үлкәријди.

Дүздү бир ағ сапа һәр икисини,
Нә артыг, нә әскик. Икиси дә ејни.

3280

Кәниз гоша дүррү дәрјаја верди,
Елә бил Күнәшә Сүрәјја верди.

Шаһзадә һа бахды, рә'јә кәлмәди,
Дүррү бир-бириндән сечә билмәди.

Түкчә дә јохду фәрг араларында,
Нә рәнк сүсләриндә, нә суларында.

Көј мунчуг истәди өз гуламындан,
Дүррә туш кәлмәди алдығы мәрчан.

Мәрчаны чүт дүррүн гојду үстүнә,
Верди гасидә ки, апарсын јенә.

3285 Дилбәр о мунчуғу, мәрчаны көрдү,
Јумду гөнчәсини, фәрәһлә күлдү.

Тахды, үз-көзүндән нур јаға-јаға,
Мунчуғу бармаға, дүррү гулаға.

Атасына деди: – Ишә башла сән,
Бәсдир, өз бәхтимә наз еләдим мән.

Көр һансы сәадәт үз вериб мәнә,
Күлүм гисмәт олуб бу чүр күлшәнә.

Өзүмә елә бир јар тапмышам ки,
Јохду јер үзүндә мисли, бәнзәри.

3290 Сәрраф гәдри билән сәрраф олсаг да,
Ондан ашағыјыг, ашағы, ата!

Шаһ ата шад олду бу вагәдән,
– Еј мөләк, еј пәри! – сөјләди, – өјлән.

Чаваб нә чавабды, суал нә суал?
Суаллар да лалды, чаваблар да лал!

Бу кизли сөһбәти бирәр-бирәр сән
Кәрәк шәрһ едәсән, чыхсын пәрдәдән.

Наз илә көтүрдү о шух күлбәдән,
Рәмз пәрдәсини сиррин үстүдән.

3295 – Өнчә итиләјим әглими бир ан,
Чыхардым сырғаны гулагларымдан.

Дедим: – Бу кечәли, күндүзлү өмүр
Ики шә'ләсә дә, һејиф, тез өтүр.

Гојду үчүнү дә онун үстүнә,
Деди: – Беш күнсә дә тез кечир јенә.

Мөндә гарышдырдым шәкәри дүррә,
Өзәрәк көндәрдим о дилавәрә.

Дедим ки, шәһвәтлә гарышыб өмүр,
Дүрлә шәкәр кими әкиз көрүнүр.

3300 Әфсунчу, кимјакәр олса да әкәр,
Ону бир-бириндән ким ајырды едәр?

Сүд илә ислатды дүрр илә гәнди,
Бири чөкдү дибә, бири әриди.

Деди ки, дүрр илә гарышан шәкәр,
Бир ичим сүд илә арадан кедәр.

Мән онун чамындан ичдим шәкәри,
Ким ичди? Сүдәмәр чочуғун бири.

Бу ејһамла она үзүк көндәрдим,
Демәк, никаһыма разылыг вердим.

3305 О көвһәр јоллајыб деди: – Мүбарәк!
Сән дә мисилсизсән бу көвһәрим тәк.

Тахдым көвһәрини бојунбағыма,
Јәни арвадынам, бујур бағыма!

О, ики көвһәрә мисилсиз деди,
Чаһанда бунлара јох әвәз! – деди.

Гошду көј мунчуғу о ики дүррә,
Јә'ни көз дәјмәсин севишәнләрә.

- Мән о көј мунчуғу үстүмә тахдым,
Јә'ни сәнинкидир талејим, бахтым.
- 3310 Хәзинә мөһрүдүр хәзинәм үстә,
Севкиси јашасын гој синәм үстә.
- Беш сирри ачмагла галхыб учалдыг,
Султан гапысында беш тәбил чалдыг.
- Шаһ бахды, көрдү ки, јумшалыб хам ат,
Шыллаг атмыр даһа, олмуш фарагат.
- Евләнмә бусаты гурду, нә гурду,
Рәгсләр, чалғылар бүрүдү јурду.
- Зөһрә Сүһејл илә кәсдирди кәбин,
Әјләшди башында шаһ бу шәнлијин.
- 3315 Мәчлиси бәзәди нур пијаләси,
Мишкин рајиһәси, удун наләси.
- Кәлинә мәшшатә мин бәзәк вурду,
Күллә сәрв отурду, шаһ кендә дурду.
- Ортадан көтүрдү ағырлығыны,
Бир аз јүнкүл етди ики јахыны.
- Лә'л мәдәни газан сон лаја чатды,
Гызын да гызмасы һараја чатды.
- Шаһзадә көрдү ки, гучағындакы
Чәннәт һурисидир, једи бал тәки.
- 3320 Әпдү додағындан, дөңдү бир ода,
Дишләди нарыны, хурмасыны да.
- Алмазы тәзәдән дүррә тохунду,
Кәклијин үстүнә лачыны гонду.

- Көрдү көј мунчуғу ағ голундадыр,
Нәркиз көзләриндә хумарлыг јатыр.
- Мөһүрлү гојмады онун дүррүнү,
Ачды хәзинәдән гыз мөһүрүнү.
- Назындан кам алды, өзүндән вүгар,
Кејинди әјнинә гырмызы палтар.
- 3325 Бәхтинә сечәндә дөјүшү, чәнки
О, бир фал тутмушду гырмызы рәнки.
- Чыхды гара күндән гырмызы рәнклә,
Одур ки, бәзәнир бу ал бәзәклә.
- Гызыл бир јашајыш јар олду она,
"Гызылбаш" дедиләр бизим хағана.
- Гырмызы ән көзәл рәнкдир, бәзәкдир,
Гырмызы көвһәрләр баһалы, надир.
- Гызылын кејими гырмызыдандыр,
"Гызыл күкүрд" сөзү она үнвандыр.
- 3330 Чанын чөвһәридир руһ гарышыг ган,
Ган да рәнк алыбды гырмызылыгдан.
- Гырмызы адамлар сөзү дүз дејир,
Һағта гүввәт верир, һаһағгы әјир.
- Гырмызы фәрјады, гырмызы аһы,
Етди гызыл күлү күлләрини шаһы.
- Бу көзәл һекајәт јетәркән сона,
Гызыл күл өтрини јајды һәр јана.
- Күл сәпән Бәһрамын рәнки гызарды,
Үзүндә шәрабын ал рәнки варды.

Узатды әлини төр гызыл күлә,
Сыхды үрәжинә, јатды наз илә.

**БӘҖРАМЫН ЧӨРШӘНБӘ КҮНҮ
ФИРУЗӘ РӘНКЛИ КҮНБӘЗДӘ
ӘЛЛӘШМӘСИ
ВӘ БЕШИНЧИ ИГЛИМДӘН
ШАҖ ГЫЗЫНЫН
БЕКАЈӘТ СӨЛЛӘМӘСИ**

Күнәш чичәкләнди чөршәнбә күнү,
Ачды фирузә рәнк гаралмыш көјү.

Шаһ – чаһан мәш'әли, зәфәр чөләнкли
Дон кејди өјнинә, фирузә рәнкли.

Фирузә күнбәзә наз илә кетди.
Күн гыса, нағылса узун вә чидди.

Ә'јанлар әлиндән хилас олан шаһ
Кәниз нағылына кәтирмиш пәнаһ.

– Ханым гыз, ханымлыг адәтини тут,
Јорғун үрәјими овчунда овут!

Сән ки, ешг евинин чырағбанысан,
Сөјлә өзүн кими назәндә дастан.

О сәрв ағыз ачды, ја күл гөпчәси?
Лөчөјә бағлаиды гәнд шәмамәси.

– Шаһим, фәрманына бир гулдур фәләк.
Сәнин бәхт улдузун ән јүксәк чөләнк!

Мәним тәк бири јох, бәлкә мин кәниз
Әлини өпмәклә тутулур әзиз.

Орда ки, бал шаны, гәнд шәрбәти вар,
Рәвамы чар чөксин сиркә сатанлар?

Лакин чыхмаг олмаз шаһын сөзүндән,
Бир дастан дејирәм ичазәнлә мән.

БЕКАЈӘТ

Мисирдә гүдрәтли бир киши варды,
Сурәти ајдан да көзәл оларды.

О, Мисрин мисилсиз бир Јусифијди,
Мин јәғмалы онун өз һиндлисијди.

Достлары ешгилә одланардылар,
Көрмәк нәсиб олса, шадланардылар.

Мави чәрх алтында ганад кәрәнләр,
Охујуб чалмаға көнүл верәнләр

Арарды Маһаны бир чыраг кими,
Евдәки, бағдакы төмтөраг кими.

Бир күн зор бир адам гәлбинә кирди,
Ону өз бағына гонаг кәтирди.

Бағын чәмәни көј, сују шәкәр, бал.
Достлары ондан да ләтиф, хошөһвал.

Орда ахшамачан ләзәт чәкдиләр,
Алтунзеһ гәдәһә шәфәг төкдүләр.

Хөрәкләр, чөрәкләр, чичәкләр тәзә.
Һәр мөгам, һәр гырпым үлви, пакизә.

Бајраг галдыранда кечә мүшкдән,
Гыр күмүш үстүнә гәләм чәкәркән.

Ејш – нуш евијди о бағ аләмдә.
Додагларда түркү, әлләрдә бадә.

Багда киров гојуб үрәкләрини,
Ичдиләр, меј - көһнә, гәдәһләр јени.

Көјдә Ај тәкәри – бир күмүш күлчә,
Күңдүз кими нурлу, ајдын бир кечә.

3360 Шәрабдан гызанда Маһаныш бејни,
Көрдү ахар суда Ајын бәдрини.

Бағын дөрд јаныны доланды хумар,
Орда хумарлыг вар, бурда чөмәнзар.

Көрдү јахынлашыр она бир киши,
Башланды достларын мөһри, хош - беши.

Көрдү аркадашы, көз чырағыдыр.
Тичарәт шәрики, мал ортағыдыр.

– Сән нечә кәлмисән кечә, а гардаш?
Јанында нә көһиз, нә гул, гараваш?

3365 – Узагдан кәлирәм... бәли... кечә... тәк.
Дөзмәди үрәјим, дедим көрүшәк.

Кәлир кәтирмишәм һәддән зијада,
Кәрәк шүкр едәк ки, јетириб худа.

Шәһәрә чатанда кечикмишдим чох,
Дарваза бағланыб, евә дә јол јох.

– Бәс јүкләрин һаны?

– Елә орада,

Шәһәр кәнарында, карвансарада.

Горхма... малымызы мөһүрләмишәм.
Ешитдим бурдады севимли хачәм.

3370 Иш үстә олмағын бизә көмәкдир,
Кәндхуда һәмишә кәнддә көрәкдир.

Мәгамдыр... кејинәк бу зүлмәт дону,
Көмрүкдән кизләдәк малын чохуну.

Маһан фәрәһләнди бир чочуг тәкин,
Ардынча јолланды өз шәрикинин.

Бағын гапысыны хәлвәт ачдылар.
Көрмәди онлары кимсә... гачдылар.

Кечәдән ики пас кечәнә кими
Јүјүрүб кетдиләр онлар јел кими.

3375 Шәрики гаршыда јејин кедирди.
Маһан да тоз кими чөвлан едирди.

Ев дә, бағ - бағат да нәзәрдән итди,
Һәдәф бурда галды, ох сүздү кетди.

Маһан фикирләшди: – Нилә чохму вар?
Бағдан саһиләчән бирчә мил олар.

Амма нечә фәрсәнк јол кәлмишик биз.
Даирә хәттини кечмишик шәксиз.

Бөлкә мән сәрхошам, руһум сүрүнүр,
Сурәтләр көзүмә гәләт көрүнүр.

3380 Анчаг газдан ајыг бу достум ки, вар,
Һәм јола бәләддир, һәм мәнә гәмхар.

Кедирди беләчә ики аркадаш.
Өндәки тәләсик, далдакы јаваш.

Өндәки чағырыр, бә'зән бағырыр,
Далдакы јорулуб, кәндири гырыр.

Хоруз баныначан варыб кетдиләр,
Гызыл дан јерини јарыб кетдиләр.

3385

Хорузлар елә ки, гол–ганад ачды,
Кечәнин хәјалы диксинди, гачды.

Хәјалдан әл үздү хәјалпәрәстләр,
Һаны јалан ојун, ујдурма сәсләр?!

Маһанын шәрики итди нәзәрдән,
Маһан дәли кими вурнухду бирдән.

Деширди бејнини сәрхошлуг дағы,
Јатды јериндәчә... дашлар – јатағы.

Јанар бир шам кими төкдү көз јашы,
Күнортаја гәдәр галхмады башы.

Күнәш од төкәндә гајнады бејни,
Јанды чијәрләри, алышды әјни.

3390

Овду көзләрини, бахды јоллара.
Һаны о күл бағы, суда ајпара?!

Нә бағ вар, нә ону алдадан ортаг.
Гуру чаны галмыш, үстүндә мин дағ.

Мағара ичиндә еви – мағара.
Јолдашды әгрәбә, әждаһалара.

Дизи кирдән дүшүб, өзү тагәтдән.
Јенә дә кедирди сүрүнән бәдән.

Ајаглар деширди дағы, дәрәни.
Кедирди, јохса да јолкөстәрәни.

3395

Горхурду сүрүнән көлкәсиндән дә.
Јахшы ки, Ај доғду, шаһ чыхды төхтә.

Ајрылды күндүзүн ајдынлығындан,
Үзүгара кечә – бир зүлмәт зиндан.

Чатды бир каһаја... јыхылды Маһан.
Һәр от нәзәриндә бир әгрәб, илан.

Итирди һушуну дивләр елиндә,
Һәнир, сәс ешитди һуша кәлөндә.

Көз ачыб нә көрдү? Јолда ики јад...
Сағдакы кишијди, солдакы арвад.

3400

Һәр ики чијиндә шәлә – бир зиндан,
Јаваш кедирдиләр ағырлығындан.

Киши ону көрчәк јахына кәлди.
Арвады тәрк едиб бәри јөнәлди.

Бағырды: – Сән кимсән, еј јолу кәсән?
Һаны һәмнәфәсин, күләксән, нәсән?

Деди: – Мән гәрибәм, бир азча да хам.
Адым һушјар Маһан, јол азмыш адам...

Сорду: – Нә чүр кәлиб дүшмүсән бура?
Бу виран дијара, хәрабәзара?!

3405

Дивләр мәканыдыр бу јер, ај фағыр,
Дивләрин зүлмүндән ширләр дә гачыр.

– Аллаһ хатиринә, еј јахшы киши,
Бир иш көр... аллаһ да севир хејр иши.

Бура өзхошуна кәлмәмишәм мән,
Инсанам, хилас ет дивләр әлиндән.

Дүнән гонаг идим Ирәм бағында.
Мәзә габағымда, меј додағымда.

Бир киши кәлди ки, мән ортағынам.
Мал – дәвләт шәрикин, сәнә јахынам.

3410 Мөни дарта – дарта кәтирди бура,
Чәннәт кушәсиндән хәрәбәзара.

Күнәш галхан кими јох олду, итди
Бәлкә дө сәһв етди, иши гәләтди.

Јарадан ешгинә чат имдадыма,
Мәнә јолу кәстәр, јетиш дадыма.

Киши дилә кәлди: – Еј кәзәл чаван.
Шүкр ет, ағламадан ничат тапмысан.

О, дивмиш, инсан тәк чыхыб гаршына,
"Чәлләрин һајили" дејирләр она.

3415 "Ортағынам" дејиб о хаин иблис,
Чаныны алмагмыш мәгсәди шәксиз.

Сәһ кими чохуну өлдүрүб атмыш.
Нечә башлар јејиб о башы батмыш.

Мән дә, арвадым да сәнә гәмхарыг,
Галарсан, бу кечә сәни сахларыг.

Тохта, һәр дәрдинә әлач едәрик.
Ајаглаш бизимлә! һајды, кедирик!

Ики бәләдчинин арасындача
Нечә мил јол кетди о, гача–гача.

3420 Чынгыр чыхармадан гәдәм дөјдүләр.
Бәрабәр кетдиләр та сүбһә гәдәр.

Хоруз – сәһәр гушу тәбил вуранда,
Гызыл зынгыровлу нәрләр дуранда

Ачарсыз зиндана дөндү әр–арвад,
Итиб јох олдулар, еј еви бәрбад!

Маһан тамам дүшдү әлдән - ајагдан.
Нә дизиндә тагәт, нә чанында чан.

Үфүгләр гучанда ишыглы даны,
Аханда торпаға кечәнин ганы,

3425 Маһан дар дәрәдән бахды, нә көрдү:
Дағлар, јалгузағлар, гапланлар јурду!

Күчү јохду кедә ач - сусуз, јалгыз.
Көз јашы, аһыјды хөрәји јалпыз.

Чөрәк әвәзинә нә јејирди, бах:
Төрә, гангал туму, әвәлик, бојаг.

Нә јолда јоллуг вар, нә диздә тагәт.
Ирәли кетмәкдән галмады фәгәт.

Кетди дағдан даға күн батаначан,
Сон күчү мәнзилә чан атаначан.

3430 Дајанды, ағ дүңја гаралан заман.
Дүшдү, тәнкә кәлди чандан, чаһандан.

Гаршыда бир каһа... сүрүндү, чатды.
Јолдан өтәнләрдән хәлвәти јатды.

Ојатды јухудан ону нал сәси,
Атлынын атыны дөһмөрләмәси.

Әлиндә башга бир чилов да варды,
Бошласа, көһләнләр ганадланарды.

Јанашды Маһана, бахды, нә көрдү:
Дашлара сығынмыш бир чүссә көрдү.

3435 Чәкди јүкәнини фынхыран атын,
Чошан, шаһә галхан, бејниган атын.

Бағырды: "– Еј жолда әјләшән әнтәр,
Дашлар арасыда кирән һижләкәр!

Сиррини дүз десән, варыб кедәрәм.
Демәсән, башыны жарыб кедәрәм."

Маһан горхусундан титрәди тир–тир,
Бахын, чүтчү кими һеј тохум сәпир.

– Еј рејһан әтирли јолчу, гулаг ас,
Башымдан кечәни демәсәм олмаз!

3440 О, ашкар сөјләди нә билирдисә.
Чүнки өнүндәјди ешидән кимсә.

Атлы гулаг асды, көзүндә мараг.
Әлини дишләди, һејрәт сачараг.

Деди: – Өзүнә бир "лаһөвлә" оху,
Сынмыш ики дивин фәлакәт оху.

Киши дә, диши дә гулјабыньдыр.
Адамы аздырыр, јолдан сапдырыр.

Ган төкүр, чан алыр ики чадукәр,
Хоруз бан верәндә гачыб кедирләр.

3445 Дишиси һејладыр, кишиси Ғејла.
Ишләри-писликдир, күчләри - бәла.

Дирисәнсә, чәлд ол, еј јазыг инсан,
Шүкр ет, әлләриндән хилас олмусан.

Бујур, мин көһләни, бәрк чәк јүкәни.
Сус, доғрајыб төкмә һәр билдијини.

Бу јел ајағлыны чап далымча, гов!
"Танрым!" де, бағрында сөнмәсин алов.

Каһанын ағзында ачиз, авара
Маһан ата минди, ја ганадлара?!

3450 Аты елә говду, елә чапды ки,
Архада бурахды сәрт күләкләри.

Кечдиләр дағларын мин хәтәриндән,
Ғаја гыльыңчыннан, даш хәтәриндән.

Көрүндү, нәһәјәт, әтәкдә бир дүз.
Әлин ичи кими һамар, дүппәдүз.

Һејрәт: һәр тәрәфдән кәлир руд сәси,
Ғавал чинкилтиси, бәрбәт наләси.

Дәрд јандан сәс кәлир, һәр сәс бир овсун:
– Бујур јанымыза!
– Бадән нуш олсун!

3455 Сөһрада бир сөбзә, бир рејһан һаны?
Миниб гулјабаны гулјабаныны.

Аләм див әлиндән кәлмишдир зара,
Дағ чәлләрә гачыр, чәлләр дағлара.

Минләрчә див миниб дивин далына,
Бүрүјүб аләми гејлү-галына.

Һамсы туфан кими торпаг созуран,
Бири-гара зәли, бири – кор илан.

Иш ора чатды ки, сағдан вә солдан
Һәј-күј әршә галхды, јанды асиман.

3460 Әл чалан, рәгс едән кимләрдир, дејин
Јапыр, түстүләнир, сөнүр баш-бејин.

Чохалыр дәмбәдәм һәј-күј, бағырты.
Маһанын аз гала бағры жарылды.

3465 Совушду бир саат... гаршы үфүгдөн
Мин ишыг мәш'әли көрүндү бирдөн.

Көрүндү накәһан бир нечә зорба,
Бојлары тир кими, әлләри јаба.

Һамсы гыр папаглы, саллаг додаглы.
Гара, гәтран донлу, зәнчи сораглы.

Хортумлу, бујнузлу чөлләр сәфили
Өзүндә чәм едиб өкүзлө фили.

Зөбаниләр кими ијрәнч, башыбош
Һәр идбар әлинә бир мәш'әл алмыш.

Шах – шана вуранлар, чәпик чаланлар,
Атәш пүскүрәнләр, бејт охујанлар

Чәлачил – зәнк алыб ағызыларына.
Рөгс халхыб чыхыб боғазларына.

Гара мизрабларын ритми – гасырға.
Маһанын көһләни галхды ојнаға.

3470 Маһанын дәһшәтдән бејни чатлајыр,
Аты ганадланыр, аты атланыр.

Бојланды, алтында бир бәла көрдү.
Ат јох, једдибашлы әждаһа көрдү.

Дөрд ајағы варды, бир чүт ганады.
Һәлә једди башы – једди шанады.

Ким көрүб чүт ганад дәрдајагыда,
Башы једди олан гол-будагыда?!

Белимиздә илан – көмәкдир фөлөк,
Биз једди башлыја һејрәтми едәк?!

3475 Чөһәннәм әждаһа чәкир Маһаны,
Бојнундан саллајыб ајагларыны.

Нечә ојунбазды о зүлмкар див,
Һәр тәзә ојуну мин инсан јејиб.

Долашыг ип кими гыврымды, гыврым.
Гырылыб ачылыр илан, илдырым.

Маһан көлкәликдә чылыз чөп кими,
Ону кама чәкир селләрин диби.

Бәлкә чөп дә дејил, зибилди, зибил –
Човғун әлдән салыб едир хурд – хәшил.

3480 Ардыңча сәрхош тәк чапырды һеј – һеј!
Енишә, јохуша чырпырды һеј – һеј!

Топ кими фырладыр, сејр ет о гурду,
Јазығын башына ајаг гојурду.

Әждаһа ағындан илдырым сачды,
Сүбһөчән башына мин ојун ачды.

Сүбһ шир ағындан нәфәс алыркән
О, атды бојнундан Маһаны бирдән.

О, кетди, шејпур да, һај – күј дә кетди.
Зүлмәт газанларын гајнары битди.

3485 О див сүвариси дивдән енәндә,
Див көрмүшләр кими дүшдүмү бөндә?!

Итирди һушуну, јыхылды јола.
Хәстәдир, чан верир, өлүр аз гала.

Күнәш атәшиндән јаныр пејсәри,
Өзүндән, аләмдән јохду хәбәри.

Гайнар газан кими дашанда бејни,
Гайытды јаддашы, ачылды ејни.

Овду көзләрини, галхды ајаға.
Сағында, солунда гызыл бајраға,

3490 Ал гана бөнзәјөн бијабан көрдү,
Учу, бучағы јох бир чаһан көрдү.

Рөнкарәнк гумлары көр нечө гызыб,
Чөһөннәмдөн исти, гандан гырмызы.

Гылынчы бир баша салсалар әкәр,
Фәрш ачыб үстүнә ағ гум төкүрләр.

Ганлы бајрағыны ачан бијабан
Нә'т ачыб, гум төкүб ган умурду, ган!

Кечә әзаб чәкиб дүшмүшдү бәндә.
Дирчәлиб тагәтә, һуша кәләндә

3495 О, гачды вәһшиләр торханасындан.
Гәмкиләр кујинә јолланды әл'ан.

Бир чығыр талараг гачыр, гачырды.
Зөһәрли һавадан узаглашырды.

Елә учурду ки, атылмыш ох да
Галарды јазыгдан бәлкә архада.

Көз дикиб ахшама, гаралан гаша,
Вурду бијабаны ахыр ки, баша.

Чәмән, булаг көрчәк ашыб дашдымы,
Гочалмыш үрәји чаванлашдымы?

3500 Ичди сәрин судан "Охаж!" дејәрәк,
Сечди јатаг јери, әләфдән дөшәк.

Дүшүндү: "Бурдача раһатланарам,
Ахы мән тапмырам кечәләр арам.

Һава гупгурудур, јол да кимсәсиз.
Мәзачым севдалы, дәрдим – мин дәниз.

Хатирим пәришан олмасын нечә?
Өлдүрүб гәлбими хәјал, дүшүнчә.

Бәлкә динчәләрәм, ујғуја далсам.
Хәјалдан, ојундан көнарда галсам."

3505 Ојаныб јол кедир, сөдләр жарырды.
Бир раһат, саламат јер ахтарырды.

Нәһәјәт, чатды бир даш мағараја.
Бир лағым енирди чөлдән ораја.

Орда мин пилләли дибсиз бир гују,
Јалныз кәлкә көрүб агаран сују.

Көндирә дөпсә дә әли, ајағы
О, Јусиф сајағы енди ашағы.

Дибдә даға верди о, архасыны,
Елә бил гуш тапды өз јувасыны.

3510 Ачды ағушуну она даш јатаг,
Даш өртүк алтында хөтәрдән узаг.

Динчлик, асудәлик ону ојатды.
Балышы чевирди, бир даһа јатды.

Дөшәк кәзән әли чатмыр дөшәјә,
Гумда нахыш салыр гара ипөјә.

Бирдән дирһәм бојда ағ ишыг көрдү,
Јасәмән гучмушду санки сөјүдү.

– Ишыг хардан кәлир?
Бахды диггәтлә,
Шад олан үрәји вурду риггәтлә.

3515 Көрдү бир бача вар, бурда бир бача.
Чәкир Ај нуруну... Ај хејли уча.

Бахды, анлады ки, нур фәвварәси
Ајын шө'ләсидир, Ајын шө'ләси.

"Көрөк дар дешији кенишләнديرәм,
Пәпчәм, дырнагларым мөһкәмдир, нә гәм".

Дешик кенишләнди. Истәсә әкәр
Чыхарар башыны бојнуна гәдәр.

Дартынды, нә көрдү: көзөл бир күлшән.
Архлары дупдуру, һәр бир күлү шән.

3520 Газды. Бурда галмаг она ар кәлди,
Өзүнү бачадан чыхара билди.

Бағмы гаршыдакы, јохса бир чәпшәт?
Ирәм бағындан да көзөл бир хилгәт!

Тәбиәт, тәравәт, ләтафәт, гүдрәт!
Сәрвләр гијамәт, шимшадлар афәт.

Мејвә ағачлары бәһәр, бар долу.
Јерә баш әјмәдә ганады, голу.

Әлван нүбарлары чан кими тәзә.
Сәфасы, сејри дә чан верәр сизә.

3525 Бир меј финчаныдыр һәр јагут алма.
Нар – әгиг мүчрүсү, дәр, кендә галма.

Һејва – мишклә долу бир топа бәнзәр,
Ағзы ачыг гатыб күләп пүстөләр.

Јел әјир... шафталы будағыны тут.
Одур ал – гырмызы, ағ, сары јагут.

"Хәлифә лоғмасы" хумар, хураман.
Бир чүт бусә алыр ондан муз – банан.

Шәкәр күлүшлүдүр шәкәр армуду.
Һәр иннаб будағы – дүрр долу гуту.

3530 Әпчирин балыјла бадам ләпәси
Гарышыб нә олмуш – палда бадәси.

Чыраг тәк јандырыб үзүм талвары
Гара салхымлары, ағ салхымлары.

Күлабы, бузәри, хәзәри үзүм,
Разиги, мөлаһи, шәкәри үзүм!

Нарын ширәсиндән, үзүм сујундан
Үрөк гүввәт тапыр, ган јени бир чан.

Нарынчын, турунчун дады гәнддими,
Һәр күпчә күл гојан нәхлбәшдими?

3535 Бостан һогтабаздыр, хејли әфсуһкар –
Говундан, гарпыздан һоггалары вар.

Синчүд, алма нөв – нөв, нар сәбәт – сәбәт.
Дадлы тәбәрхуна бәнзәр тәбәрзад.

Елә бир чәннәти тапды ки, Маһан,
Дүпәнки чәһәннәм чыхды јадыннан.

Зәриф шахәләри бир-бир әјирди.
Дадлы мејвәләрдән дәриб јејирди.

Синирди чанына һәр ширин килә,
Јејирди ләззәтлә, марча-марч илә.

3540 Ону һейран гојуб һәр дадлы жемиш.
Бир аз сәпәләмиш, бир аз да жемиш.

Накәһан бир күнчдән бир нә'рә гопду:
– Тутун бу оғруну! Оғруну тутун!

Гәзәби гајнајан бир гоча кәлди,
Күманы әлиидә ағача кәлди:

– А мејвә оғрусу, ахы сән кимсән?
Нечин кечә вахты баға кәлмисән?

Нечә илләрди ки, мән бу бағдајам,
Олмајыб гапымы ачан, бағлајан.

3545 Кимсән, әслип нәдир, нәсәбин нәдир?
Бу вахты кәлмәкдә мөгсәдин нәдир?

Гоча бу сөзләри бир-бир сајаркән
Бәдәни аз гала гуруду бирдән.

– Гәриб бир адамам – сөјләди Маһан –
Азыб ајрылмышам өз дијарымдан.

Гәрибәм, хилас ет дара дүшәни.
Гәрибләр пәнаһы билсинләр сәни.

Көрдү үзр истәјир бу чапан оғлан,
Гочанын үрәји јумшалды јаман.

3550 Атды әлиидәки ағачы дәрһал,
Әјләшди, үзүндә башга бир әһвал.

– Ај оғул, ач мәнә сәркүзәштини.
Кимләр пислик едиб, ким дөјүб сәни?

Бәлкә ағылсызлар зүлм еләјибләр?
Нә үчүн кәзирсән далғын, дәрбәдәр?

Маһан анлады ки, һәссасдыр гоча,
Көнүл охшамағы себир олдуғча.

Нәгл етди башындан кәлиб кечәни,
– Бәсләјиб, ај дәдә, бәлалар мәни.

3555 Дәрд чәкиб тәзәдән дәрдә дүшмүшәм,
Бу гәддар фәләклә чох дөјүшмүшәм.

Умуд ағачымы атыб одлара,
Мәним ағ күнүмү едибләр гара.

Инди чәннәтдәјәм... гисмәтмиш бу да,
Бәхтимин нуруну тапдым гујуда.

Маһан бир-бир деди әһвалатлары,
Ачылды бир өмрүн кизли гатлары.

Бу дадлы сөһбәтә гулаг асдығча
Һейрәтли ишләрә мат галды гоча.

3560 – Төшәккүр едәсән көрәк сән бизә,
Еј өлүб дирилән чанлы мө'чүзә!

Ијрәнч адамлардан хилас олмусан,
Бу чүр хәзинәјә сән раст олмусан.

Гочанын көзүндә үлфәтин оду,
Маһан бу һөрмәтә миннәтдар олду.

– Әмичан, о дијар һансы дијарды?
Бојнума доланан дүнән шаһмарды.

О јер гијамәти кәстәрди мәнә,
Јохду гулаг асан ағыз дејәнә.

3565 Бејним түстүләнди, чыздағым чыхды.
Башымда од гопду, илдырым чახды.

Билмирәм, көрдүжүм дивди, ја әждәр.
Һалымы анлајар диви көрәнләр.

Мин диви бәсләјән о јурд нә јурдду?
Һәр бири јыртычы гапланды, гурдду.

Бу чәкир, о, дартыр, башгасы вурур.
Див мәним көзүмә түстү долдурур.

Зүлмәтин ачары ишыгмыш анчаг.
Апајдын сечилир гаранлыгда ағ.

3570 Көрдүм гарадан да гарадыр чаһан,
Горхду, көзләримин гаралығындан.

Авара галмышдым, авара, гардаш.
Додағым гупгуру, көзләрим ган – јаш.

Каһ фәрјад гопарыр, туфан олурдум.
Каһ да көзләрими овушдурурдум.

"Ла-һөвлә", "Бисмиллаһ", "Аллаһ" дејирдим.
Мән јолу кетмирдим, јолу јејирдим.

Танрым мәнә верди зүлмәт бир гују,
Сонра о зүлмәтдә дирилик сују.

3575 Ирәмдән даһа хош бағ-бағат тапдым,
Мән сизи тапмагла гол-ганад тапдым.

Дүнәнки ваһимәм, бу күнүм һара?
Гышым өз јерини верди баһара.

– Еј гәмин чәнкиндән хилас олан кәнч,
Ничат мә'бәдинә говушан севиңч!

Бу бағдан аралы о бош бијабан
Дивләр мөкәһдыр башдан – бинадан.

Орда адам јејир ағзыганлылар,
О зәнчи сифәтли бијабанлылар.

3580 Адамы алдадыр, јахын дурурлар,
Гәфилчә архадан бычаг вурурлар.

Дүзлүкдән данышыб әјәрләр сәни,
Әл тутар, сонра да дөјәрләр сәни.

Беләдир дивләрдә өзәлдән адәт:
Астары киң олур, үзү мөһәббәт.

Дүнјада нә гәдәр јаланчылар вар,
Јетириб дивләри јетирән дијар.

Дивләр бу дүнјаја сачыр гәһгәһә,
Өзү әбләһ икән күлүр әбләһә.

3585 Онларын јаланы доғру бичимдә,
Зөһәри верирләр балын ичиндә.

Бомбош хәјаллардан бизә нә көмәк?
Кеч-тез дүз әјрини мүтләг кәсәчәк.

Дүзлүк ачар кими верилиб бизә,
Дүзлүјүн барьдыр сәһр, мө'чүзә.

Садәдил олмусан бу затышла сән,
Ујуб бош хәјала бада кетмисән.

Алчағын, накәсин бәд әмәлләри
Ојунчаг еләјир садәдилләри.

3590 Сәни басмарлајыб ваһимән, горхун.
Горхудар аләмдә ән бөјүк таун.

Јолу итирмәклә чан итирмисән.
Мөкәр јол верәрми јолсуза дүшмән?

Үрәјин јериндә олсајды әкәр,
Јемәзди бејнини гара фикирләр.

Сән див јатағындан чан гуртармысан,
Динчлик шәрабы ич, әл чәк горхудан.

Дүнјаја кәлмисән елә бу сабах,
Сәни о дүнјадан гајтарыб аллах.

3595 Чәннәтә бәнзәјән бу бағча, бу бағ
Үрәк ганы илә суланыб анчаг.

Бу бағда елә бир јарпаг јохду ки,
Сезмәсин мәрими, мәнәббәтими.

Мејвәси мәнәббәт барыдыр анчаг,
Һәр ағач бир бағдан јол кәлән гонаг.

Ән гыт илдә белә бу бағ чанды, чан
Кәлирилә бүтөв шәһәр саларсан.

Бу бағын башында бир амбарым вар –
Гызылы бир хырман, дүррү – јүз халвар.

3600 Мәним һәр шејим вар, бирчә балам јох.
Сыныг үрәјими әлә алан јох.

Көрдүм һүнәрмәндсән, чошдум, чағладым,
Сәнә оғлум кими үрәк бағладым.

Кечирим адына бу малы, мүлкү
Өзүм дә нөкәрин... сән шад ол тәки.

Бу тәр – тазә бағда чөвлан едәрсән,
Дадыб мин не'мәтдән шүкран едәрсән.

Көзүнә хош кәлән, өзүн бәјәнән
Бир һалал сүд әммиш кәтирәрәм мән.

3605

Сиз вериб баш-баша дөвран сүрәндә
Дуруб назынызы чәкәрәм мән дә.

Ај оғул, вәфа гыл бу фәрмана сән,
Әһдин әлини гој бу пејмана сән.

– Дәдә, бу сөзләрин јеридирми һеч?
Тикан мәғрур сәрвә лајигдирми һеч?

Инан, оғуллуға мәни кәтүрсән,
Сәнин тәк ағаја гул оларам мән.

Мәни шад еләдин, дилшад оласан,
Абадлыг кәтирән, абад оласан!

3610 Өпдү ағсагалын әлини Маһан,
Сонра әл верди ки, бағласын пејман.

Галхыб ата-оғул гучаглашдылар.
Әһд-пејман кәсиб ганад ачдылар.

– Кедәк!
Аддымлады, ирәли варды.
Ону сағ тәрәфдән сола апарды.

Кәпчә нишан верди бир уча гәсри,
Ипәклә, гумашла дөшәнмиш јери.

Ејваны баш чәкмиш сәмаларадәк.
Тағы – өзәмәтли су амбары тәк.

3615 Бүтүн диварлары, јери мәрмәрдән.
О хам күмүш кими бәрг вурур һәрдән.

Сөјүд, сәрв, хәдәнк бөјрүнү алмыш,
Кениш пишкаһынын үстү даралмыш.

Гапы чинаһында елә бир пәрдә
Өпүр кәмәрини мавиликләр дә.

О Кејләр гәсринин ејванына бах,
Тәр сәндәл орамы ганадланачаг?

Шахлардан нә гәдәр зивәр асылмыш,
Нечә дан улдузу, үлкәр асылмыш.

3620 Сәндәлдә көзәл бир отураг јери,
Тахтында нәггашын зүмрүдү, зәри.

Кәбәләр чәкилмиш тахтын үстүнә,
Сачаглар елә бил әтирли дөфнә.

– Оғул, чых бу тахта, әјләш бәхтијар.
Орда сујун да вар, чөрәјин дө вар.

Будагда ағ сүфрә, алтында кузә.
Сеч, һансы не'мәтдән хошун кәлирсә.

Мән кедим, сәнинчүн һазырлыг көрүм,
Ев ачым, бағында бир чөләнк һөрүм.

3625 Сәбр ет мән кәлинчә, һүдуду кечмә,
Бу тахтдан, јатагдан ашағы дүшмә.

Сөз сорушан олса, саја салма һеч.
Суалдан, чавабдан бир јоллуг ваз кеч.

Алданма кимсәнин хош гылыгына,
Бәнд олма мейринә, јахшылығына.

Кәлсәм, диггәтлә бах, көр о, мәнәмми?
Бурахма јахына башга һәмдәми.

Сүдлә шәкәр кими пејманымыз вар,
Көзәл јашамаға имканымыз вар.

3630 Бағ сәнин бағындыр, ев дө өз евин.
Јувамыз – јувандыр. Јаша, күл, севин.

Горун бу кечәдән, дәјмәсин нәзәр.
Сәнә асан олар башга кечәләр.

Сәни анд верирәм халигә: сақын!
Мәним өјүдләрим һөкмүдүр һагтын.

Көрүрсән, гајышдан нәрдиван да вар.
Тахта чыхмаг үчүн әл атсан, јарар.

Јолун бу пилләдир, јохдур башга јол.
Гајышдан бәрк јапыш, гајышбалдыр ол!

3635 Сонра чәк, нәрдиван јухары кәлсин,
Һеч кәс гајышбазлыг едә билмәсин.

Илань бу кечә бәнд ет белинә,
Сәһәр гисмәт олар сәнә хәзинә.

Кечә кеч бишсә дө нуш ет һалваны,
Күндүзләр көрәрсән зә'фәраныны.

Боғазы тутса да армуд кечәләр,
Сабаһ нар дишләмәк сәнә хош кәләр.

Гоча булу дејиб үз гојду гәсрә,
Кетди, јер дүзәлтсин јени сәрвәрә.

3640 Маһан пилләкөнлә галхды јухары,
Чәкди гајышбәнди өзүнә сары.

Тахта өјләшәндә бир даға дөндү,
Бүтүн учалыглар алчаг көрүндү.

Әтир – әнбәр сачан көшкү бир рејһан,
Шимал күләјинә бәнзәди Маһан.

Јахшы сүфрә ачды о, ачан заман.
Једи ағ лавашдан, сары гоғалдан.

- Кузәдән су ичди – саф зүлал кими.
Охшады зөвгүнү шимал күлөҗи.
- 3645 Рум бәзәкли тахты сүздү һөвөслә.
Узаныб динчәлди Чин фәрши үстә.
- Сәндәлин будағы – о кафур әтри
Силди јаддашындан мәшәггәтләри.
- Бахды пәнчәрәдән, көзләри бағда.
Ијирми шам јаныр көрдү узағда.
- Әлинә шам алыб тазә кәлинләр.
Тәзә шаһ өнүндә көзә кирәнләр.
- Гаршыдан ким кәлир? Он једди султан.
Ајы он једди јол марс илә удан.
- 3650 Һәр кәсин өз дону, – өзкә күлдәстә.
Ипәк чәкмишдиләр күл, шәкәр үстә.
- Әлләрдә шам јаныр, өзләри фанар.
Бағдакы ејвана јахынлашдылар.
- Шаһанә бир мәчлис јапдылар дәрһал,
Пишкәһда ачылды бусат, чаһ-чәлал.
- Бусатын үзәри шамларла долду.
Шөнлик нәш'ә илә үзбәүз олду.
- Онларын башчысы күлүзлү пәри –
Ағ бојунбағынын надир көвһәри.
- 3655 Јанашды, мәчлисдә тутду баш јери.
Чағырды јанына шух көзәлләри.
- Шән бүлбүлләр кими чәһ-чәһ вурдулар.
Гушлары һавадан ендирди сетар.

Гызларын пәғмәси, сәси – хәјалды,
Маһанын ағлыны башындан алды.

Рәгс едән ајағлар мизрабмы вурур?
Ев јыхан, ган салан әлләри бүллур.

Јел вурду, јахадан өтир сачылды.
Турунч мәмәләрин үстү ачылды.

3660 Гәндми, балмы сачыр севдалы кечә?
Көр сәндәллә турунч говушур нечә!

Турунч мәмәләрдән олубан дәли,
Маһан үз көзүнә сүртүр сәндәли.

Түркүләр, чалғылар – үлви көзәллик.
Маһанын хилгәти ләтиф вә чевик.

Дөзмүр, дөзә билмир, арајыр чарә
Ки, атсын өзүнү ағачдан јерә.

Һури тәбиәтли гызларла букүн
Гијамәт көрмәдән чәһнәтә дүшсүн.

3665 Јад етди гочанын дедикләрини,
Бағлады һиссинин биләкләрини.

Сәнәмләр нечә дә ојнашырдылар,
Шәбәдә бағлајыр, гајнашырдылар.

Хејли әјләндиләр, сүфрә ачдылар,
Једиләр, ичдиләр, ағырлашдылар.

Сүфрәјә лә'л илә дүрр төкмүшдүләр.
Дүррүн дә үстүнә чөваһир, көвһәр.

Од вә су көрмәмиш ләзиз хәрәкләр
Бәлкә мүшк илә уд, күлабла өнбәр.

3670

Гәндли, зә'фәранлы зирә ашы – ов,
Зирә ашындан да дадлы нарпилов.

Булғар гузулары – шири мәст едән,
Тојуг, тәзә балыг тәмизди күлдән.

Ағ, јумшаг чөрәкләр – бәрәкәт рәмзи,
Ағ кафур гокулу һури синәси.

Гәндлә биширилмиш суван һалвасы,
Бир ағыз ләззәти, не'мәтләр хасы.

Әтирлә, күлабла, кәрә јағыјла
Јоғрулмуш күлчәләр батмышдыр бала.

3675

Елә ки, белә бир сүфрә ачдылар,
Дүнја кәтирдиләр, сәфа сачдылар,

Шаһ үз тутду көзәл бир назәнинә:
– Тәклијим чүт тапар инди өзүнә.

Сәндәл ағачындан уд әтри кәлир.
Сәндәл будағында уда көз јетир.

Уд рәнкли дон кејмиш уд әтирли јар,
Бүрүнүб сәндәлә ағачдан бахар.

Сарымтыл сәндәллә гара уд кечә
Јапмыш удумузу сәндәлдән нечә!

3680

Һәлә әтри кәлир дамағымыза,
Сөјлә, чан кәтирсин варлығымыза.

Ағачын башында чошуб чағлајыр,
Де бәзм сәнинлә үлфәт бағлајыр.

Диндир мәррибанча, дүшсүн ашағы.
Бизимлә әјләнсин бу ахшам чағы.

Кәлмәсә, билдир ки, ачылмыш сүфрә.
Елә бәнд олуб ки, шаһ дилбәр сәнә,

Гонаг кәлмәјинчә иштаһа кәлмәз.
Күлнәфәс сүфрәјә јанаша билмәз.

3685

Мејвә дәр, гонаг ол үлфәт бағына,
Һәлә ачылмамыш сүфрә бағлама.

Кетди көшкә сары севда күзкүсү.
Ағзы дар олса да кен – болду сөзү.

– Күнәјдын!– дејибән Маһаны көрдү,
Ағачдан күл кими јерә дүшүрдү.

Гонағын да гушу гонмушду ора,
Өзү чан атырды о вурһавура.

Бајагдан арачы арадығындан
Арачы ардынча јүјүрдү әл'ан.

3690

Чаванлыг севдасы гајнар башында,
Гочанын өјүдү дүшмәди јада.

Ашыб дашан заман кәнчлик хилгәти,
Јада дүшәрми һеч пир нәсихәти?

Ешг ки, исмәти алды арадан,
Маһа о шух маһа кәсилди мейман.

Маһанын үзүнү көрән кими маһ,
Тахтын кәнч шаһыны санды гилбәкаһ.

Ону әјләшдирди өз бусатында,
Сачдылар үстүнә шәкәр, күлаб да.

3695

Гонаглыг төрәни ачды күлбәдән,
Бәрабәр једиләр ејни сүфрәдән.

Дилиндә мөһәббәт, сәдагәт вирди,
Ләзиз тикәсини она верирди.

Сүфрәдән фәрагәт оландан сонра
Чаны тапшырдылар јагут чамлара.

Шәрбәт ки, ичдиләр, меј ки, даддылар,
Һәјаны ортадан силиб атдылар.

Исмәт пәрдәсини чырды хумарлыг,
Маһан маһ ешгинә киришди артыг.

3700 Баһар гөнчәси тәк бир лә'бәт көрдү,
Назәнин назында ләтафәт көрдү.

Агушу сүзмәдән, дөләмә ән ағ,
Гәнддән, сүддән дадлы, јағдан да јумшаг.

Үзү гәлбә јатап бир алма тәкин,
Гәнд илә күлабын ичиндә сакин.

Овчунда чивәдир санки ағ әндам,
Сычрамаг истәјир бармагларындан.

Гучағы бағдакы тәр күлләр кими,
Чырагда, шамдакы шә'лөләр кими.

3705 Үстүнә чиләнмиш Ајын зијнәти.
Маһанын бирә беш артды рәғбәти.

Гәндини дишләјиб шөвгә долурду,
Балыны соранда ары олурду.

Аја сармашанда... чәкирди һарај
Һәјадан башыны јајындыран Ај.

Отуртду дизиндә чинли тәк күлү,
Күмүшбәдән сәрви, јүзләчәк күлү.

Сыхды әгигинә јагут мөһрүнү,
Мејин чешмәсинә јанар кәнлүнү.

3710 О, көз ишығына, гәнддан гәндинә
Бир даһа ешг илә бахаркән јенә

Көрдү ифритәдир гучағындакы.
Танры гәзәбиндән јаранмыш санки.

О, бир габан дишли чамышмы иди,
Јохса бир әждаһа, мејмун чәсәди?!

Ваз кеч әждаһадан, о, әһримәнди.
Јердән көјә гәдәр ағы мә'дәнди.

Аллаһ көстәрмәсин, о әјри гозбел
Оху сыныг-сыныг јайды елә бил.

3715 Бели гөвс кими, сифәти хәрчәнк.
Ији, үфунәти кедәр минфәрсәнк.

Бурну бир тәндир ки, көрпич биширәр.
Ағзы бојагчынын күпүнә бөһзәр.

Гонағы бағрына бәрк басап көпәк
Ајырмыш ағыны тимсаһ ағы тәк.

Өпүр үз-көзүнү нәләр дејирди,
Сөзүлә, көзүлә ону јејирди:

"- Еј башы, ајағы чөнкимә кечән,
Синәси дишимлә јыртылмыш бәдән!

3720 Атыб пәнчәсини мәни дишләјән,
Чөнәми, ағымы өпмәк истәјән!

Бах гылынч дишимә, низә чөнкимә.
Пәнчә белә олар, диш дә бах белә.

Әввәлки һәвәсин бәс нечә олду?
Атәшинми сөндү, күлүнмү солду?

Өпүш ал, додағым һәмән додагдыр,
Ајдан үз дөндәрмә, һәмән чырагдыр.

Мин бир фитнә илә шәраб кәтирән
Сагидән пијалә истәмәзмисән?

3725 Дарғасы ев јыхан оғруханада
Олма кирајәчи, олма мәбада!

Сәнә бу јарашыр, еј готур гојун,
Ачарам башына инди мин ојун!

Сәнә кәстәрмәсәм дибдән дә диби,
Гој олум о бајаг көрдүјүн кими."

Маһанын үстүнә чәкиб һәмләләр,
Беләчә чошурду, дашырды әнтәр.

Маһан јазыглашыб бүзүшән заман
Көрдү гаршысында Ај јох, бир габан.

3730 Һаны күмүшбалдыр, һаны о чејран?
Өнүндә әждаһа, гујруглу һејван!

Әждәрин гыр рәнкли заһа гарныннан
Чыхан чиркабдымы, ја зәрдаблы ган?

Өдү партламыш төк чығырды о,
Доған гадын кими бағырды о.

Сөјүдү јандыран од өпүшләри
Гара габанынды, ја ағ дивинди?

Кәлди хоруз сәси, ачылды сабаһ,
Ахыр ки, рәдд олду див, аман аллаһ!

3735

Зүлмәтин пәрдәси дүнјадан галхды,
О пис хәјаллар да арадан галхды.

Әсли сахсы олан сахта ләлләрин
Һеч бири галмады, гачдылар јәгин.

Гәсрин гаршысында јыхылды Маһан,
Јатды, ојанмады күн галханачан.

Күнәш өвчә галхыб парлајан заман
Јенә һуша кәлди о һүшјар чаван.

Көз ачыб нә көрдү? Дәһшәтли аләм,
Чәннәтин јериндә гајнар чәһәннәм.

3740

Һаны неј наләси? Аһ – налә галмыш,
Хәјал көјләрини тоз-торпаг алмыш.

Сән демә хәјалмыш мәрмәр гәср дә,
Бағ да, сачаг-сачаг фәвварәләр дә.

Һаны төр күлүстан? Бах, мин-мин тикаһ!
Һаны јашыл ејван? Бухарды галхан.

Шүмшад да, сөрв дә гуру хәзәлмиш.
Мејвәләр алтында әгрәб көзәрмиш.

Һаны тојуг дөшү, дана будлары?
Мурдар чәмдәк имиш, дәрк елә бары.

3745

О чәнкә, рүбаба кениш бах, кениш:
Чүјүрүн, чејранын сүмүкләријмиш.

Көвһәрлә бәзәнмиш ипәк пәрдәләр
Габа бир көн имиш, дәрк етсән әкәр.

О, бир үфунәтли, зүлмәт гујудур.
Сән елә билмисән булаг сујудур.

Једији хөрәкләр, ичдији сулар,
Сагинин вердији бадәләр ки, вар –

Һамсы башдан-баша иринмиш, ганмыш
Өмрүмүз бәлкә дә ачы алданыш.

3750 Өтирләр, чәтирләр, сарајлар сүсү –
Фе'лән ајагјолу төртөкүнтүсү.

Маһан өз ишинә мат галыбдыр, аһ,
Дежинир јенә дә: "Әстәғфүруллаһ"!

Нә орда галмаға үзү вар даһа,
Нә ајағы кәлир варсын сабаһа.

"Бу нечә нахышдыр, бу нечә пәркар?
Алтында гыш јатыр, үстүндә баһар.

Дүнән һејран галдым төр күлүстана,
Бу күн јаш төкүрәм мөһнәтстана.

3755 Еј фәләк, көр нәјә имкан верирсән:
Күлү кәстөрирсән, тикап верирсән.

Нигабын далында Ај үзлү дилбәр,
Галдырсан нигабы илан көрүнәр.

Галдырма пәрдәни, билинәр зығы,-
Әбләһин әбләһлә ешгбазлығы.

Бу Рум сәнәмләри, Чин көзәлләри
Өнтәрмиш әслиндә, зәһичи өнтәри.

Сакын! О кәдаја лә'нәт, мин лә'нәт:
Үстү өтирлидир, ичи үфунәт.

3760 Сакын! Бу һамамын ачылса үстү,
Көрүнәр алтында күлхан вә түстү.

Мөһрә ахтарыблар бә'зән арифләр,
Мөһрә јох, сәбәтдә илан көрүбләр.

Гафил елә билир јыртыг һејбәси
Ја мүшк нафәсидир, ја уд кисәси.

Бәдхәһлар әлиндән гуртулду Маһан,
Мән дә хилас олдым һәмән нағылдан.

О һејир ишләрин ардынча кетди,
Нәзир-нијаз етди, төвбәләр етди.

3765 Сығыныб Танрыја тәмиз гәлб илә
Төкүрдү көзүндән ган килә-килә.

Нәһәјәт, дупдуру бир арха чатды,
Су ичди, дизиһи торпаға атды.

– Сән еј кимсәсизләр кимсәси!– дејә,
Сүрүндү торпагда, дүшдү сәмдәјә.

– Ач бу мүшкүлләри, еј мүшкүл ачан!
Мәнә бир јол кәстәр, сән еј јол ачан!

Јалпыз сәнсән ачан дүјүнләһмиши.
Бачармыр бу иши башга бир киши.

3770 Мәкәр тәк мәнәми ничат вермисән?
Нә гәдәр јолсуза јол кәстәрмисән!

Сызлады, јалварды өз аллаһына,
Сүртдү үз-көзүнү сәчдәкаһына.

Аһ чәкди, башыны галдыран заман
Көрдү өз шәклинә бәнзәр бир инсан.

Көрдү дан јери тәк шәфәгләнмиши,
Баһар фәсли кими јашыл кејмиши.

– Күнајдын, еј хачә, билмирәм кимсән,
Гижмәтли көвһәрсән амма дејәсән.

3775

– Кәл, таны, мән Хызрам, еј Танрысевән,
Кәлмишәм әл верәм, тутам әлиндән.

Гаршына чыхмышдыр көзәл мәгсәдин,
Сәни чатдырарам јурдуна јәгин.

Әл вер, галх ајаға, еј нура мөһтач,
Гапа, јум көзүнү, бир ан сонра ач.

Хызрын хош сәсини динләди Маһан,
Дирилик сујуму тапды накәһан?!

Әл верди әлинә, дағданмы ашды?
Интизар көзүнү јумду вә ачды.

3780

Һардадыр? Див ону аздыран јердә
Тәки бу күлшәндә азмасын бир дә.

О, Мисрә гајытмыш харабалыгдан,
Бағын гапысыны ачды һәјәчан.

Нә көрдү? Јас тутуб достлар сусублар.
Һамсынын әјниндә јам јашыл палтар.

Әввәлдән соначан нәләр чәкибдир
Һамсыны достлара нәгл етди бир-бир.

Көрдү достларыны бәрк сыхыб кәдәр,
Оун хатиринә көј кејинибләр.

3785

О да достларындан галмады кери,
Елә бил әјнинә кејди көјләри.

Ујду, о да ујду чәрх аһәнкинә,
Дүшдү көј чадырлы рүзкар рәнкинә.

Нә үчүн көј кејмиш бу улу кәрдиш?
Ондан јахшы рәнки тапа билмәмиш.

Инан, көнүл версә һәр ким көј рәнкә,
Дөнәр сүфрәсиндә күнәш чәрәјә.

Гүрсәси күнәшин гүрсүндән олан
Әзрәг күлүнә бах, көјдүр бинадан.

3790

Күнәш һансы јана үз чевирирсә,
О сәмтә бојланыр бәһәвшә, сүсән.

Көј рәнкли күлләри һиндли чох истәр,
Күлләрә ад вериб: күнәшпәрәстләр.

Ај үзлү көзәлә шаһ гулаг асды,
Сонра: – Јага!– дејә бағрына басды.

**БӘЪРАМЫН ПӘНЧШӘНБӘ КҮНҮ
СӘНДӘЛ РӘНКЛИ КҮНБӘЗДӘ
ӘЛЛӘШМӘСИ
ВӘ АЛТЫНЧЫ ИГЛИМДӘН
ШАҢ ГЫЗЫНЫН ҢЕКАЈӘТИ**

Пәнчшәнбә күнү – ән јахшы күндүр,
Чүн Мүштәри кими бәхти күлкүндүр.

Мүшк нафәсини дан јери ачды,
Уд кечә од тутду, сәндәлми сачды?!

3795

Сәндәл әтри верән торпаглар кими
Шаһ чыхды, әјниндә сәндәл кејими.

Чыхды көј күнбәздән... һеј кәзә-кәзә
Кәлди сәндәл рәнкли тазә күнбәзә.

Она Чин кәлини, о һури сојлу
Әлиндән меј верди, ја көвсәр сују?

Меј алды Ђуридән Ај доғанадәк,
Хумарланды көзләр, мәст олду үрәк.

Сәдәф Ај сүрмәји, сонсуз үмманда
Нәһәнкин ағзына мин дүрр атанда

3800 Шаһ о бадам көзлү Чин көзәлине
Деди: – Үрәјими ал өз әлине!

Шадланды Чин гызы, күлдү өһвалы.
Она хурма верди, јохса шан балы.

Деди:– Еј чаһанын чаны, лоғманы,
Сән еј шаһлар шаһы, бәшәр вичданы!

Сәһрада, дәрјада, дағларда бол-бол
Гумлардан, сулардан, дашлардан да чох

Өмрүн-күнүн олсун, улу шәһријар!
Сән бәхтинә ме'мар, бәхтин сәнә јар.

3805 Еј әрзә күн кими ајдынлыг верән,
Шаһлар сарајына шаһлыг кәтирән!

Бу гырыг нитгимдән, бағлы дилимдән
Өзүн билирсән ки, чох инчијәм мән.

Мән рејһан өнүндө дәмир туршусу
Олсам да, гулаг ас, чан шәһдимди бу.

Шадлансын дејә шаһ зә'фәран истәр,
Шәнлији, шухлуғу әрмаған истәр.

Бир аз сөкүк-төкүк нитгимлә мән дө
Она дад верирәм јери кәләндә.

3810 Инан, ахтарырам сөздәки дузу,
Шаһын үрәјинә јатан бир сөзү.

Өпдү шаһ әлини күнәшпәрәст Ај,
Тикмәјә башлады сөздән бир сарај.

ЬЕКАЈӘТ

Ајрылды шәһәрдән ики дилавәр,
Башга бир шәһәрә јола дүшдүләр.

Варды һәр биринин јол азугәси,
Өз сују, өз дәни, долу һејбәси.

Бир кәнч Хејир иди, о бириси – Шәр.
Адларына ујғун иш кәрәрдиләр.

3815 Кетдиләр... Иситди нәфәс нәфәси.
Хејир билмирди ки, јол азугәси

Түкәнсә ач галар. Јејир, ичирди.
О, әкир, Шәр исә тарла бичирди.

Бәли, әрзағыны горујурду Шәр.
Кетдиләр... гајнар бир дүзә јетдиләр.

Бу чөл алов дилли бир јанар тәндир,
Орда әријәрди һәтта даш, дәмир.

Орда од өзүнә јер еләмишди,
Шимал сәмумуну зәһәрләмишди.

3820 Шәр хәбәрдар иди: бу сонсуз дүзән
Бирчә дамчыја да һәсрәтди әслән.

Хәлвәти долдуруб о, бир тулуг су
Атды далына ки, еһтијат олсун.

Хејир һардан билсин өндә су јохдур.
Јол кедир, санырды горхусу јохдур.

Јорғун, гаранәфәс, атәшлә долу
Кечдиләр сәһрада узун бир јолу.

Једди күн өзләрин бәрк јордулар чох.
Шәрин сују дурур, Хејиринки јох.

3825 Сују кизләдән Шәр дөндү бәшәрдән,
Әсла данышмады хејирдән, шәрдән.

Хејир бахды, көрдү һарамзадәнин
Мешкиндә сују вар – балдан да ширин.

Ичир бала-бала судан хәлвәти,
Дејирсән меј ичир, ја бал шәрбәти.

Тәпиб дил-додағы. Тәшнәдир Хејир,
Лакин нә јалварыр, нә бир сөз дејир.

Сыхдығы дишинә тутуб чаныны,
Ичсә дә ичирди чикәр ганыпы.

3830 Гуруду чијәри, гајнады бејни,
Күчү јох... ендирә кирпикләрини.

Зәһр намазындан бир азча кечмиш
Түкәнди тагәти, галды киримиш.

Опун од рәнкиндә чүт лә'ли варды.
Сулу лә'л... о сујун даш јери дарды.

Лә'лдән көрүнмәјән су ахырды чох,–
Көз үчүн көз јашы, ағыз үчүн јох.

Хејир сулу лә'ли узатды Шәрә –
Гумунда су олан залым бәшәрә.

3835 – Јанырам... өлүрәм!– деди – рәһм елә,
Сөндүр атәшими бир аз су илә.

Дирилик сујундан вер бир аз ичим.
Ја сат, ја бағышла. Атәшдир ичим.

Бу ики лә'лими өз сујуна ат,
Чан верән чанымы сујунла сағалт.

Аллаһ лә'нәт етсин, Шәр бәд данышды,
Елә өз адындан бир китаб ачды,

Деди:– Гуру дашдан булаг јонма кәл.
Нә өзүнә пис ол, нә мәнә әнкәл.

3840 Мәнә лә'ли версән бу харабада,
Аларсан, елә ки, чатдыг абада.

Дил төкмә, мән һара, алданмаг һара?
Мән дивин өзүнү саларам тора.

Мәнә мөһрә кәлмә, һижләдән сакын.
Чатмаз мәнимкинә һоггабазлығын.

Ваз кеч бу кәләкдән, гарадан, ағдан.
Мәнимлә гумардан, нәрд ојнамагдан.

Вермәрәм сујумун дамласыны да,
Төкәрсән үзүмүн сујуну сонда.

3845 Мән бурда көтүрсәм ики көвһәри,
Шәһәрдә јәгин ки, аларсан кери.

Сәнин елә дүррүн кәрәкдир мәнә,
Кери гајытмасын бир дә јеринә.

– О һансы көвһәрдир, еј вәләдизна,
Көвһәрахтаранын гојум овчуна?

Шәр деди:– Чүт көвһәр ики көзүндүр.
Һәр әзиздән артыг чүт әзизиндир.

Алырам, сат мәнә, төк көзләрини.
Јохса су ичмәкдән чәк көзләрини!

3850 – Мәкәр о Танрыдан һеч утанмырсан?
Буз сују алова, ода сатырсан?

Туталым, лап сујун дадлыды бал төк,
Көзләрими төкмәк нәјинә кәрәк?

Чыхарыб көзүмү сән дири-дири,
Јүз булаг да версән, бунун нә хејри?

Сән кет өз сујуну лә'лә, дүррә сат,
Су вериб, көз алмыш де, һансы чәллад?

Көтүр вар – јохуму, ал лә'лими сән,
Үстәлик кағыз да верим дилимдән.

3855 Анд олсун Танрынын бөјүклүјүнә:
Һәлә севинәрәм вердијин һөкмә.

Дәјмә көзләримә, – сәадәтимә
Сојуг суја кәрә сојуглуг етмә.

Шәр деди: – Сәһбәтин бир әфсанәдир,
Сусузун етдији бош бәһанәдир.

Нә көвһәр, нә дә лә'л, көз кәрәк мәнә,
Лә'ли мән өзүм дә верәрәм сәнә.

Хејир бирчә овуч су ичмәк үчүн
Бәлкә чешмә төкдү чешминдән о күн.

3860 Көрдү мәнв олачаг, јохдур бир имкан,
Чаны әлдән кедир чан јанғысындан.

Чан атды буз суја јанар варлығы.
Ики гат јанғыдыр чан үстә јанғы.

"– Дөзмүрәм, кет!– деди – бир үлкүч кәтир.
Дөзмүрәм, әввәлчә бир ичим су вер!

Дөзмүрәм, онсуз да өлүм күнүдүр.
Чыхар көзләрими, јангымы сөндүр!"

Зәһн етди, көзүнә дәјсә дә бычаг,
Бир үмид ишығы бәлкә доғачаг.

3865 Шәр төшнә торпағын үстүнә кетди,
Тез гапыб үлкүчү, чәрраһлыг етди.

Ики көз чырағы – ишыглы, тәмиз.
Чыраг кечирмәјә чан атап хәбис

Нәркизин үстүнә төкдү гызыл ган,
Көвһәри гопарды ән уча тачдан.

Бир чүт инчисини верди завата,
Она су вермәдән дүзәлди јола.

Малыны, пулуну, дүррүнү чалды,
Кетди, көзсүз чаван сәһрада галды.

3870 Нәјмиш, аяладымы Шәрин шәр ады?
Хејриндән-шәриндән хәбәр тутмады.

Өз гапы ичиндә чырпыныр өзү,
Өзүнү көрмәјә вардымы көзү?

О, кәрә билсәјди өзүнү кендән,
Бәлкә дә өләрди горхудан, гәмдән.

Мәтин бир күрд варды – дөвләтли, гочаг.
Гурдлар афәтиндән сүрүсү узаг.

Мүлкүндә һәмишә хејир, бәрәкәт.
Һеч кәсдә јох иди о бојда сәрвәт.

3875 Сәккиз гоһуму да азад, фираван.
О, варлы... өзкәләр јохсул, лүт-үрјан.

Гулјабаны кими бијабан кәзән,
Аранда әјләшән, даға тәләсән

О чөлдә, бу чөлдә сүрү отаран
Күрд әләф далынча гачарды һәр ан.

Һарда ичмәли су, көј отлаг варды,
Орда ики һәфтә мәскән саларды.

Әләф гуртардымы, тәдбир көрәрди,
Сүрүнү башга бир сәмтә сүрәрди.

3880 Ики күн иди ки, шир пәнчәсини
О јерә гојмушду бу јаз нәсими.

Бу күрдүн чох кәзәл бир гызы варды –
Түрк кәзлү, һинд халлы шух бир никарды.

Наз илә бәсләнмиш бир сәнәмди ки,
Сәрвә бәнзәјирди ипчә гамәти.

Ағлыгда хам күмүш, ширишликдә бал,
Зәркәр гутусујду о Ај күлчәмал.

Зүлфүнүн кәмәнди әтәјиндәнди,
Ајын өз бојнунда Ајын кәмәнди.

3885 Гарға ганадындан гара сачлары –
Бөнөвшә нәфәсли баһар рүзкары.

Һамыны мәст едән сәрхош гәмзәси
Овсунду, бәлкә дә овсун бадәси.

Халг әсир олмушду Бабил сәһринә,
Онун Бабил кими тилсимләринә.

Ај ишыг алырды күл чәмалындан,
Гаранлыг кечәләр – гара халындан.

Гәнд ғыран пүстәси көр нә гәдәр дар –
Өпүш гәнд ағзына һардан јол тапар?

3890 Бир бахын салланан о Ајгабаға –
Кетди балыг кими су ахтармаға.

Јолдан хејли узаг бир булаг варды,
Ел һәмән булагдан су апарарды.

Нахышлы кузәни алды назәнин,
Сәмтини булаға салды назәнин.

Долдурду кузәни һәмән булагдан,
Зөвг алды хәлвәти су дашымагдан.

Ешитди узагдан јаралы бир сәс,
Кимди нәлә чәкәп, һансы кәмнәфәс?!

3895 Күрд гызы јолланды нәлә далынча.
Нә көрдү? Баш гојуб бир даш балынча

Бурда чабалајыр хәстә бир чаван.
Үзү, әл-ајағы башдан-баша ган.

Овчунда һеј сыхыр ганлы бир дашы,
Тапрыншы сәсләјир һәр јалварышы.

Унутду бүсбүтүн назәнин назы,
Јанашды хәстәјә о чөлләр гызы.

– Кимсән, еј заваллы? Нәдир бу көрдиш?
Ким сәни ганына гәлтан ејләмиш?

3900 Һансы хәјанәткар, ај гаракүнлү,
Сәнә рәва көрүб бу бојда зүлмү?

Деди:– Еј көjlөрдөн енмиш мөлакө,
Сән пәри гызысан, һурисән бөлкө?!

Чох ојунлар кәлиб мәним башыма.
Бир аздан оларсан акаһ, ашина.

Јанғыдан өлүрәм... бир ичим су вер.
Доланыр башыма бу сәма, бу јер.

Бир удум су версән, хилас оларам.
Јохса мән өлүрәм... кәсилиб чарам.

3905

О балдодаг саги, ничат ачары
Узатды кузәни сусуза сары.

Од чијәр буз сују көр нечә ичди,
О сојуг шәрбәтдән ичдикчә ичди.

Бир азча дирчәлди үзүлмүш чаны,
Өнүндә көз нуру, көз чырағбаны.

Јаралы көзләри јеринә гојду:
– Еј Танры, һамынын сәнсән умуду...

Азча сыйрылса да көзүн пәрдәси
Пијдән ајрылмајыб, көрдү, киләси.

3910

Көрдү гүввәтлидир ајағлары да,
Апармағ оларды бөлкә пијада.

Көзү көз пијинә гојуб бағлады,
Голундан јапышды голу-ганады.

Бәләдчи назәнин чыхарыб јола
Она һәмдәм олду, вериб гол-гола.

Онларын бинәси бир азча узаг,
Кетди, јаралыја олараг дајаг.

Чатдылар. Бинәјә кәтирди Хејири.
Охшады хәстәни үлфәти, мәһри.

3915

Чағырды нөкәри, ону әлбәәл
Верди хидмәтчијә назәнин көзәл.

– Инчитмә!– сөјләди – бир азча јаваш
Апар гапымыза гонағы бирбаш.

Өзү анасынын јанына кәлди,
Олуб кечәнләри дејиб көврәлди.

– Бәс нечин бурахдын ону әлиндән?
Нечин кәтирмәдин евә кәләндә?

Гејдинә галардыг, чарә гылардыг,
Бөлкә дә бир азча раһат оларды.

3920

Деди:– Кәтирмишәм, галыбса чаны
Кәләр индиләрдә, ачар гапыны.

Хәстәни гапыја кәтирән нөкәр
Апарды јатаға, деди:– Нәфәс дәр.

Өнүнә ағаппаг сүфрә сәрдиләр,
Она исти шорба, кабаб вердиләр.

О истидән бишән сојуг нәфәсли
Аз једи... ипләди:– Чаһан гәфәсми?

Сәһрадан гајытды күрд ахшам евә,
Бир аз ачлығыны өлдүрсүн дејә

3925

Јанашды сүфрәјә... бирдән нә көрдү.
Јатагда бәјылмыш бир хәстә көрдү.

Гарышды сәфрасы. Хәстә јаралы
Һәјатдан аралы, ағырды һалы.

– Нарданды бу хәстә? Нәдир мурады?
Нечин әлдән дүшүб, сыныб ганады?!

Һеч билән вардымы бу гэзијјәни,
Хәстәнин башында гопан шивәни?

– Доғранмыш – дедиләр – Ајы улдузла,
Дамарлы әгиги ити алмазла.

3930 – Јох, белә галмасын заваллы хәстә,
Јарпаг гојмалыјыг көзүнүн үстә.

Обанын башында Зорбулаг ки, вар,
Үстүндә бир ағач чохдан бәргәрар.

Онун нәфәсиндән сағалар хәстә,
Ики будағы вар бир көвдә үстә.

Будаглар арасы хејли кенишдир,
Јарпағы чох көзә шәфа вермишдир.

Тәләсин, кәтирин бир нечә јарпаг,
Әзәк, чанындакы сују чыхардаг.

3935 Хәстәнин көзүнә сүртәк јавашча,
Белә бир мөлһәмдир чарәси аңчаг.

Мөлһәмин бөјүкдүр сәһри, әсәри.
Мәнчә шәфа тапар кәнчин көзләри.

Һури зивәридир о јашыл јарпаг,
Сөнмүш бәбәкләрә чырагдыр, чыраг.

Биринчи будагда һәр јашыл јарпаг
Һәлә чох көзләри нурландырачаг.

Икинчи шахәнин мөлһәми дә зор,
Сәр'и хәстәләрин әлачы одур.

3940 Күрд гызы елә ки, алды бу сөзү,
Зор булаға сары чан атды өзү.

– Ата, јалварырам, бәрабәр кедәк,
Бу заваллы кәнчә бир әлач едәк!

Көрдү гызчығазын јалварышыны,
Силди көз јашыны. Чатды гашыны.

Кетдиләр. Топлады бир овуч јарпаг.
– Хәстәни өлүмдән бу, гуртарачаг!

Гыз тәләм-тәләсик јарпағы алды,
О гәдәр дөјдү ки, пучалы галды.

3945 Сүздү, төмизләди бир Лоғман кими,
Хәстәнин көзүнә гојду мөлһәми.

Јахшыча сарыды ағ тәнзиф илә,
Хәстәнин әһвалы ағырды һәлә.

Дикиб көзләрини узаг бахтына
Баш гојду балыша, сәндәл тахтына.

Көзүнүн үстүндә јарпағын јағы,
Бешчә күн ујуду башы сарғылы.

Кәлди бешинчи күн о күмүшбәдән,
Көтүрдү сарғыны онун көзүндән.

3950 О көзләр јенә дә чилчыраг олду,
Јенә әввәлки тәк саппасағ олду.

Сүбһ чағы ачылан чүт нәркиз тәкин
Ачылды көзләри о бәхтәвәрин.

Дәјирман өкүзү көз сарғысындан
Гуртулду.

– Күрд гызы, хиласкарымсан!

Сағ ол!

Сыхынтыдан чыхды ев әһли.
Үрәкләр гызыл күл, үзләр фәрәһли.

Күрд гызы чох чәкиб онун дәрдини,
Ахырда олмушду јахын һәмдәми.

3955

Елә ки, ачылды сәрвин нәркизи,
Чыхды гаранлыгдан чүт көвһәр көзү,

Мәләкә јенидән бөнд олду она,
Гојду ағ әлини исти алнына.

Хејир дә бу гыза меһрибан олду,
Лүтфүнә, меһринә чандан вурулду.

Тамам көрмәмишди букүнә кими,
Бу күн анлады ки, одур һәкими.

Ширин чәһ-чәһини ешитмишди чох,
Меһри, мәрһәмәти лүтфүндән дә чох.

3960

Көнүлү көнүлә бағламышдылар,
Гоша ирмаг кими чағламышдылар.

Хејир дајанарды өнүндә күрдүн,
Кәмәр бағлајарды бир хидмәт үчүн.

Она һајан иди ишдә, әмәкдә
Гојун отармагда, дәвәчиликдә.

Сүрүнү көзләрди гурд бәласындан,
Бәсләрди ирили, хырдалы һејван.

О чөлләр доланан бијабан күрдү
Хејирин әлләриңдә бәрәкәт көрдү.

3965

Деди:– Сәрвәтимин сәнсән һакими,
Сән мәнә әзизсән өвладым кими.

Артыр күндән күнә марағым мәним,
Ким сәнин көзүнә кәсилди гәним?

Һансы башыбатмыш, кор вәләдизна
Сәнин көзләрини төкдү овчуна?

Хејир кизләтмәди олуб кечәни,
– Ганыма бәләмиш – деди – Шәр мәни.

Јандым, кабаб олдум чөлүн дүзүндә,
Ондан су истәдим, әл атды фөндә.

3970

Дедим:– Ал лә'лими, бир ичим су вер!
– Јох!– деди – бамбашга лә'лин көрәкдир.

Үлкүч көтүрүбән дүррүмү дешди,
Чибдәки дүррүм дә әлинә кечди.

Һеч су да вермәдән әкилди намәрд.
Елә ки, дишләди бу дастаны күрд

Дејрин раһиби тәк башына дөјдү,
Санки тән гөнчәни бир туфан әјди.

Билди нөләр чәкиб иблисдән мәләк,–
Чәһәннәм өһлиңдән чәннәт әһли тәк.

3975

Сән демә ады тәк хејирмиш Хејир.
Күрд она "Көз нурум!", "Әзизим!" дејир.

Ону көз үстүндә сахламышдылар.
Дуруб хидмәтиндә назәнин никар.

Она гуллуг едир үзү нигаблы,
Су версә, од тутур сулар сонасы.

Гыз она гајтарыб чаны, чаһаны.
Она әсир дүшүб тәзәдән чаны.

Гуллуг едир Һез дүрр хатиринә
Инеҗә, гоҗуна, дөвөләрә дә.

3980

"– Мүмкүнмү говушаг, лаҗигми мөкәр
Мөним тәк мүфлисә о үлви дилбәр?

Бу гәдәр чөмаллы, камаллы гызы
Мүмкүнмү ченизсиз бир җохсул алсын?

Мән нечә чан атым гоһумлуға ки,
Һәр күн ағзымдадыр онун чөрәҗи?!

Лахшы олмазмы ки, бирдәфәлик мән
Чыхым бу обадан, гуртарым дәррдән?!"

Бир ахшам сәһрадан евә дөнәндә
Гыз ону диванә, дәли едөндә

3985

Һисс етди: бағрыны дөрд кәмирәчәк,
Хәзинә үстүндә бир диләнчи тәк.

О, сусуз... өнүндә дирилик суҗу.
Су ичир... ахтарыр тамам башга су.

Бағрындан сычраҗан көз җашлары – ган.
Ичди көз җашыны, күлдү күлүстан.

"– Сән еҗ гәрибләри сахлаҗан дөдә!
Гәрибләр назыны чох чәкдин, җетәр.

Көзүмүн нуруну гаҗтардын мөнә,
Чанымы, руһуму гаҗтардын мөнә.

3990

Чох чөрәк җемишәм сүфрәндә дүзү,
Чох әзиздир һәтта төр-төкүнтүсү.

Зәһмәтин, алнымда дамған бөҗүкдүр.
Сәнә төшәккүрүм чиҗнимдә җүхдүр.

Ичими, чөлүмү җохласан әкәр,
Ганымдан сүфрәнин күл әтри кәләр.

Мән нечә әҗләшим сүфрән башында,
Башымдан кечәрәм сәнин гаршында!

Гонағын олмагдан быкдым, җорулдум.
Сән хидмәт кәстәрдин, мән хәчил олдум.

3995

Вердиҗин не'мәтләр үстүндән үстүн,
Сағ олун! Гарышыб одума түстүм.

Мәнә паҗ кәндөрсин Таңрым феҗзиндән
Бары җүз борчумдан бирин верим мән.

Сиздән аҗры дүшмәк ағыр олса да,
Мәнә рүсхәт верин, дүзәлим җола.

Чохдан аҗрылмышам вилаҗәтимдән,
Ишимдән, күчүмдән, гәнаәтимдән.

Һиҗәтим будур ки, сабаһ дан үзү
Чыхым, мәнзил сечим өз җөнүмүзү.

4000

Сәндән аҗрылсам да, алдығым нәфәс
Гапынын тозундан аҗрыла билмәз!

Сән узаг тутмазсан еҗ үлфәт каны,
Сәни чаны билиб узаглашаны.

Мәнә һалаллыг вер, ач ганадыны,
Бир күн доғрулдарам е'тимадыны",

Хеҗир сәчдә ғылды нур бешиҗинә,
Җох, од вурду күрдүн ев-ешиҗинә.

Евә шивән салды күрд ағлашмасы.
Саға да сола да чатды сәдасы.

4005 Күрд аглайыр... гызы өзүндөн бетәр.
Гуруду дамаглар, јаш төкдү көзләр.

Санки су идиләр, лапдан дондулар.
Мөкәр гәбр үстүнә кәлиб гондулар?

Гоча күрд башыны галдырды, бирдән,
Отағы бошалтды хидмәтчиләрдән.

Хејирә хитаб етди: "– Еј шух, меһрибан,
Ширбоған, ев гуран, сыхылган чаван!

Фәрс елә: шәһәрә бурдан кедиркөн
Бир ох да вурдулар, нејләјөчөксән?

4010 Сөнә назу не'мәт, султанлыг чатыр.
Јахшы да, јаман да өз овчундадыр.

Әр киши чилову накәсә вермәз,
Достуну дүшмәнә сатыб јүрүмәз.

Не'мәтим, сәрвәтим, вар-дөвләтим чох,
Бир гызымдан савај архам-елим јох.

Она пис сөјләсәм инсафдан олмаз.
Евтикән, ишчидир... сафдыр о алмаз.

Нечә кизләнсә дә мүшк нафәдә
Јенә рајиһәси чатыр аләмә.

4015 Гыза мејлин олса, әсиркәмәз чан.
Бизә чанымыз тәк әзиз оларсан.

Күрәкән сечәрәм сәни өзүмә,
Сән күнәш оларсан гыз күндүзүнә.

Гојундан, дөвөдән һәр нәјин варса,
Сеч көтүр... саһиб ол бунча мираса.

Сизин аранызда көч вахтыначан
Мән дә јашајарам бир аз камиран".

Хејир ки, ешитди бу сөзү күрддән,
Өнүндә гапанды сөчдөјө бирдән.

4020 Сөһбәтә шадлыгла хитам верәрәк
Асудә јатдылар кечә сүбһөдәк.

Сөһәр кәмәрини бағлады рүзкар,
Гызыл зынгыровлу хоруз чөкди чар.

Һумајун талели күн доғду... таны –
Әјләшди тахтына шәргин султаны.

Күрд севинчлә бахды өндә ағ күнә,
Башлады никаһын төдарүкүнә.

Көбин говушманын илкин шәртидир,
Өвлад тохумлары ондан көјәрир.

4025 Күрд гызы тапшырды мөрд икидинә,
Зөһрәни сејр едән Үтаридинә.

Дирилик сујуну тапды о төшнә,
Күнәши илк дөфә өмди шүкуфә.

Балдодаг сагиси верди меј, күлаб.
Көвсәр сујундан да јахшы бир шөраб.

Деди:– Булаг сују ич... бир аз соју.
Үстүндән дә верди дирилик сују.

Өмүрлүк говушуб гучаглашдылар.
Дөрддән, кәм-кәсирдән бир азча кәнар.

4030 Һөрдән өтәнләри салдылар јада.
Севки јаваны да көтирир дада.

Күрд һәр нә жыгмышды нечә гәринә
Өмүрлүк тапшырды әзизләринә.

Сүрүләр, нахырлар, бешик, ев-ешик
Һамсы Хејирә галды... гој чәксин кешик.

Бир дәфә арана көч еләјәндә,
Шәфа очағына үз тутду бәндә.

Сәндәл ағачынын јанына кәлди,
О, јенә јамјашыл, мәғрур, көзәлди.

4035 Чохлу јарпаг үздү будагдан шән-шән,
Анчаг бириндән јох, һәр икисиндән.

Јарпагла долдурду чүт кисәни о,
Даг ашан дөвәнин белинә гојду.

Бири чарәсијди үрәккечмәнин,
Бири көз дәрманы, – күнәшин сәнин.

Кисәнин ағзыны мөһкәм бағлады,
Дәрманы көзләрдән кизли сахлады.

Нәһәјәт, дөндүләр чөлдән шәһәрә.
Ешитди шаһ гызы тутулуб сәр'ә.

4040 Нечә дава-дәрман едирдиләрсә,
Гыз шәфа тапмырды, һејиф, нәдәнсә.

Елмдән бәһрәли бүтүн һәкимләр
Шөһрәт умудујла едирди сәфәр.

Пәринин чанындан див афәтини
Чыхармаг истәјән бирми, икими?

Һамсы ачиз галыб дурурду кендә,
Мат, мөәттәл иди дивин өзү дә.

Бирчә шөрт кәсмишди падшаһ өзәлдән:
"Алачаг гызымы дүз әлач едән.

4045 Дамадлыг шөрәфи верәчәм она,
Гызым говушачаг өз Лоғманына.

Лакин һәр ким ујуб гыз чәмалына,
Јол ача билмәсә хош игбалына,

Бир Түрк гылынчыјла алыб интигам,
Башыны бојундан гопарачағам".

Көрдүләр гыз тапмыр өз Лоғманыны,
Шаһ нечә һәкимин алды чаныны.

Һәм шәһәр әһлиндән, һәм гәрибләрдән
Јүз-јүз һәким башы кәсилди дибдән.

4050 Бүтүн вилајәтә јайылды хәбәр,
Газанч истәјилә чапыб кәләһләр

Өз ганы ардынча кетди пијада,
Башыны сарајда тез верди бада.

Хәбәрдар олунча Хејир бу ишдән,
– Сағалдарам – деди – гызы јалпыз мән!

Бир адам јоллады шаһа хәбәрә:
– Јалпыз мән гојарам нөгтә нештәрә!

Шаһын чатдырарам шәртини сона,
Гызы сағалдарам һаг ризасына.

4055 Тамаһдан, нөфсдән узағам, узағ.
Мәсләһәт көрдүјүм дәрманы анчаг

Тапры хатиринә верәчәм гыза,
Әлач тапа билсәм о әлачсыза

Танрым өзү верер мүкафатымы,
Дилиндө көжөрдөр мөним адымы.

Шаһ сакит динлөди овсуну, вирди.
Әлини өпмөжө ичазә верди.

– Сағалтсын хәстәни, көрсүн ишини,
Онда хисс еләжәр нәвазишими.

4060 Хејир варды, кәлди шаһ гуллуғуна,
– Сән еј јахшы киши!– шаһ деди она, –

Сөјлө, адын нәдир?
– Хејирдир адым.
Доғду бәхт улдузум, Хејир јарандым.

"Фалым јахшы чыхды",– султан севинди.
Деди:– Еј хејиршаһ, чарә гыл инди.

Ишә сал әзмини, мөһарәтини.
Ағ үзүн көстәрсин агибәтини!

Шаһ ону тапшырды бир мөһрәминә,
Хејир кәлди гызын гәср аләминә.

4065 Көрдү бир күнәшдир о сәрв – күлбәдән,
Сәрви сөјүд олуб сә'рин јелиндән.

Кечә динчәлмәјән, күндүз јатмајән,
Шир төк һәјөчанлы, шәһла көзлү чан!

Шәфгәтли ағачын көј јапрағындан
Бир аз кәтирмишди бу чаван Лоғман.

Әзәрәк сујундан шәрбәт дүзәлтди,
Һәм сојуг, һәм ширин, дадлы, ләззәтли.

Гыз ичди, сөјләди:– Көзәл шәрбәтди.
Бејнинин тозлары бир анда кетди.

4070 Узанды јатаға илләр хәстәси,
Битмишди бирјоллуг үрәккечмәси.

Нечә чичәкләнди о күлкүн баһар,
Чәкилди башындан горхулу тозлар.

Сарајдан чыхараг о чанлы чәннәт
Евләринә сары үз гојду хошбәхт.

Интизар көсләрә һеч нә демәдән
Ујуду үч кечә о шух күлбәдән.

Јемәјә башлады ајыланда о,
Көзләри – сәадәт шә'ләли алов!

4075 Шаһа хәбәр чатды:– Көзләрин ајдын!
Јүјүрдү сараја шаһ ајағјалын.

Көрдү ағлы, һушу јерли – јериндә
Тахтына өјләшиб гыз өз гәсриндә.

Торпаға үз сүртүб деди һөкман:
– Еј ағылдан башга мисли олмајан!

Насылсан, нечәсәи? Бәхтин ағ олсун.
Шәр, хәстәлик сәндән гој узаг олсун!

Атасы нә гәдәр төвазөкармыш,
Гыз уганыб деди:– Алгыш, миш алгыш!

4080 Шаһ ешијә чыхды пәрдәсарајдан,
Көдәри дамлады, севинчи үмман.

Гыз өз кәнизини чағырыб деди:
– Атама тез чатдыр сән бу сөһбәти.

Шаһлыг дәфтәринә сөз јазыб Аллах:
Дүрүст олмалыдыр өз әһдиндә шаһ.

Башлар үзәриндә гылынч тутанда
Шөртә әмәл етди султан бир анда.

Тача лајиг олан башлар да кәрәк
Елә вахтындача алсынлар чәләнк.

4085 Көсиб доғрамагда кечикмөјөн шаһ
Тачвермә вахтында ләнкисә – күнаһ!

Јүз башы доғрады ити гылынчы,
Инди дә бир башы учалтсын тачы.

Мөни шәфгәтилә сағалдан инсан
Бағлы дүјүләри ачандыр, ипан.

Инан, ондан башга дүңјада һеч кәс
Сәнә дамад, мәнә әр ола билмәз!

Шөртә әмәл етмәк шаһа јарашыр,
Үрәк өз әһдиндән дөнүрсә, чашыр.

4090 Елә шаһ өзү дә дүшүндү бу чүр,
Әһдә вәфа гылмағ киши һөкмүдүр.

Шаһын һүзуруна апармағ үчүн
Хејри јол үстә тапдылар бир күн.

Ону көјдән дүшәп көвһәр сандылар,
Сараја бирликдә ганадландылар.

– Аләмин ән үлви өвлады, әһсән!
Нечин өз бәхтиндән үз кизләдирсән?

Она өз әјниндән хәләт верди шаһ,
Бәлкә бир өлкәнин баһасы, паһ-паһ!

4095 Һәлә гызыл кәмәр, һәмајил, көвһәр.
Она нечә-нечә зијнәт вердиләр.

Шәһәри бәзәди шәһәрдәкиләр.
Ипәк пәрделәрин сачағлары зәр.

Учалыгдан бахды о дилбәр сона
Бүтөв Аја бәнзәр адахлысына.

Чевик, чинар бојлу, ағ үзлү чаван,
Сағлам, мүшк сачлы, көзәл бир оғлан!

Шаһа дамад олан Хејир бәхтәвәр,
Еј каш, хәбәр тутсун, кор олсун да Шәр.

4100 Тапды хәзинәни султанын әли,
Онун пак мөһрүнү сындырды, бәли.

Гол-бојун мөһәббәт чанда бир одду,
Дилхошлуг, көзәллик нахышы тутду.

Шаһын мөһтәшәм бир вәзири варды,
Халгынын әлиндән тутан вүгарды.

Бир гызы варды ки, гарға ганыјла
Бәзәнмиш гар кими пакизә, ө'ла.

Чичәк мәрәзинә тутулмушду гыз,
Көзләри чичәкдән сөнмүш чүт улдуз.

4105 Ичәзә истәди шаһындан вәзир,
Гыза ничат версин дамады Хејир.

– Сағалтса, верәрәм гызымы Хејрә.
Хејир ишыг сачды сөнмүш үлкәрә.

Үчүнчү зөвчә дә шад етди кәнчи,
Деши нечә көвһәр, нечә саф инчи!

Үч көлин еркәји газанды санки
Кејкавус тахтыны, Кәсра тачыны.

Кан вәзирин гызы һәмдәмди она,
Әлһәниб чатырды арзу-камына.

4110 Кан ону гучурду башга бир сарај,
Шаһ гызы – күнәшди, вәзир гызы – Ај.

Кан да күрд гызыны мәст еләјирди.
Удур, үчүнү дә марс еләјирди.

Халгын үрәјинә кирди, нә кирди.
Халг, өвлады билиб ону севирди.

Игбалы, амалы, чәлалы, бахты
Она бәхш еләди тач илә тахты.

Һәјатдан кетсә дә өлкәнин шаһы,
Хејир тахта чыхыб олду пәнаһы.

4115 Салды өз адына шәһәр мүлкүнү.
Алһында шаһлығын күнәши, күнү!

Бир сабаһ чыхмышды кеф үчүн баға.
Вермишди күлләрлә додаг – додаға.

Јолда кими көрдү? О чәллад Шәри,
Шәри өз башына бәла бәшәри.

Таныды чүһуду, азғынлашаны,
Башга бир чүһудла хосунлашаны.

Әмр етди, ешитди силаһлы адам:
– Тутуб кәтирирсән ону бу ахшам.

4120 Бағда әлһәнирди о, кеф үстүндә,
Күрд әлиндә гылыч дурмушду өндә.

Алһы күнәш кими кениш Хејири
Көрәндә диз чөкүб Шәр өпдү јери.

– Јалһыз өз күнүнә ағлајан кифир,
Сәнин адын нәдир?

– Адым Мүбәшшир.

– Адым Мүбәшширди, сәјјаһам, бәли, –
Һүнәр дүнјасында һамыја бәлли.

– Өз адыны сөјлә, еј шәр јолчусу,
Вә мурдар үзүнү өз ганыла ју.

4125 – Јохдур башга адым. Јалһыз Мүбәшшир.
Истәр доғра мәни, истәрсә чам вер.

– Алчаг, һарамзадә! Башыны галдыр,
Чанисән, һәр кәсә ганын һалалдыр,

Кизләнә билмәзсән, Шәр оғлу Шәрсән,
Сән өзүн адында мин гат бетәрсән.

Су уман достунун көзүн төкмүсән,
Мәкәр һәмән түлкү сән дејилмисән?

О чүр чәһәннәмдә, ај иблис, ај див,
Чыхартдын көзүнү, су да вермәдин!

4130 Чалдын көз дүррүнү, кәмөр дүррүнү, –
Көр нечә јандырдын гарақунлүнү.

Дүррүнү чалдығын о сусуз мәнәм,
Сәнин бәхтин өлдү, мән дипдиријәм.

Сән мәни өлдүрдүн, аллаһ гыјады,
Хошбәхти ким сахлар? Аллаһын ады.

Тапры дәркаһына сығынды бахтым,
Будур гызылдандыр тачым вә тахтым.

Вај сәнин һалына гурдлу көтүксән,
Шәрсән, чан гуртара билмәјәчәксән.

- 4135 Шәр бахды, таныды... јалварды Она,
Диз чөкдү, гапанды ајагларына:
– Аман вер, өлдүрмө, көрсөм дә пис иш,
Мәнө өзү вермиш бу иши көрдиш.
Сөнин адын Хејир, мәнимки Шәрдир,
Мөши һәрлөндирән гөза – гөдөрдир.
Мөним адым да Шәр, әмөлим дә шәр,
Адам өз адындан нечә кен дүшөр?
Сөнин адын Хејир, әмөлип хејир.
Соруш, адын сәнә инди нә дејир?
- 4140 Бу инчә мөтлөби дүшүндү Хејир,
Өлдүрмөк фикриндән дашынды Хејир.
Азадлыг тапынча, Шәр уча-уча
Кетди, вида дејиб гансыз гылынча.
Ганичән күрд исә кетди далынча,
Ону гонаг етди гөфил гылынча.
– Хејир хејирхаңды, амма сән шөрсән,
Көрөк көбөрөсән елә бурда сән.
Тапды ахтардығы ики көвһәри,
Алтда кизләдибмиш, чөкиб көмөри.
4145 Күрд баға гајыдыб үз тутду Хејирө:
– Алын буну... чатыр көвһөр көвһөрө.
Хејир бахды, көрдү һәмөнки дүррдү,
Овчуна гојараг шад етди күрдү.
Көвһәри пак олан алды көвһәри,
– Бу көвһөр ким үчүн гајыдыб кери?

- Елә шөхс үчүн ки, одур күндүзүм,
Ондан ишыг алыб бу ики көзүм.
Хејирин һәр иши хејир-бөрөкөт.
Чох-чох хејир көрдү ондан мәмлөкөт.
4150 Бөхти јар олду бығыбурмаја,
Дашы лә'лә дөнөр, чөпү хурмаја.
Бөхт она бөхш етди бир гызыл чөлөнк,
Дөмири дүрр олду, палазы ипөк,
Јурда шө'лә салды һагг-әдаләти,
Гүдрәти бөркитди һакимијјәти.
Шөфа јарпаглары санмајын солду,
Нечө ағыр дәрдин дөрманы олду.
Һөрдөн бир мүшкүлә чарә далынча
Чапар, јанашарды һәмөн ағача.
4155 Атдан дүшөн кими јурду өјөрди,
Јерө салам вериб алгыш дејөрди.
Өјиндә сөндөли дон варды онун,
О сөндөл өтирли ағача ујғун.
Сөндөл тапмаг үчүн чөлә кедөрди,
Јалпыз сөндөл рөнкли палтар кејөрди.
Сөндөлин нөфәси чан дөрманыдыр,
Һәр бир асајишин руһу, чаныдыр.
Чандан һөрарәти, чикөрдөн оду,
Башдан ағыны да апаран одур.
4160 О торпагдан чыхан гызылды санки,
Сөндөл рөнкиндөдир јерин дә рөнки.

Чин гызы битирди һекајәтини,
Дадлы, гырыг-гырыг сөз-сөһбәтини.

Ону бәд нәзәрдән кизләтди солтан,
Јер верди чанынын тән ортасында.

**БӘҖРАМЫН АДЫНА КҮНҮ
АҖ КҮНБӘЗДӘ ӘЛЛӘШМӘСИ
ВӘ ЈЕДДИНЧИ ИГЛИМДӘН
ШАҖ ГЫЗЫНЫН ҺЕКАЈӘТИ**

Салхым сөјүд кими мави сәмалар,
Үзүнү күнәшлә ағартды ашкар.

Адына күнүјдү, ағ кејинди шаһ,
Гаршыда ағ күнбәз, – ағаппаг дәркаһ.

4165 Онун иглиминдә, бешинчи бүрчдә,
Тәслим зәнки чалды Зөһрә беш дәфә.

Зәнчиләр ағаппаг Хотән Түркүнә
Басгын етмәјинчә, сүрдү тәнтәнә.

Аја, улдузлара нур вериб јенә,
Кечә сүрмә чәкди көјүн көзүнә.

Хош кечә мейиндән, дан шәфәгиндән
Чан алмыш күлбәдән көр иә гәдәр шән.

– Әт әргәнун кими, сән еј күлнәфәс!
Әкс-сәда версин бу мави күнбәз.

4170 Гыз о гызыл тахта алгышлар деди,
– Сән еј бөјүклүјүн үлви мәбәди!

Чүссәнә јарашыр дағ кими тахтын,
Парласын Ај кими, Күн кими бахтын.

Мөндөн нағыл умур шаһ худавәндә,
Һәр нә вар синәмдә, дејерәм мән дә.

ҺЕКАЈӘТ

Гарылар гурд олур, гузујду анам.
Сафлығын, паклығын өзүјдү анам.

Дејәрди:– Бир достум, јашыдым варды.
Еви абад, бир күн гонаг апарды.

4175 Бир сүфрә ачды ки, мәним гаршымда,
Севдасы һәлә дә дурур башымда.

Күлчә, зирәпилов, гузу, ағ чөрәк,
Гуш әти, шоргоғал, чүрбәчүр хөрәк.

Елә һалвалар ки, билмәм адыны.
Артырыб пүстөјлә бадам дадыны.

Көнүл, көз охшајан ләтиф мејвәләр.
Исфаһан алмасы, Реј үзүмү дәр.

Һәлә мәстләр үчүн чөрәз киләнар,
Һәлә нар мәмәли ев долу никар.

4180 Ағыз ләззәтилә јүз не'мәт једик,
Мејә мејл еләдик, кеф чәкәк дедик.

Күлүшә-күлүшә бир-биримизә
Гарышыб чан вердик дастана, сөзә.

Бир нағыл данышды һәр шух күлбәдән
Бири тәк кимсәдән, о бири чүтдән.

Нөвбә кимә чатды? Афәт, нә афәт –
Бал ичиндә сүддү, сүд ичиндә гәнд!

Елө хошданышан, натиг бир никар –
Динләсә ујујар гушлар, балыглар.

4185 О, ширин чешмәни әгигдән ачды,
Чошду ашиг кими... нәләр данышды,

Деди:– Ширин дилли бир чаван варды,
Шәкәристан олуб шәкәр сачарды.

Һәзрәт Иса иди елм өјрәнәндә,
Јусифди, мәчлисә рәвнәг верәндә.

Һәр елмдән акаһ, дәвләтли бәндә
Һамыдан үстүндү мө'минлијиндә.

Ирәм бағы кими бир бағы варды,
Бағды башдан-баша әтрафы, арды.

4190 Әтирлә јоғрулмуш чәннәт торпағы,
Беһишт мејвәсилә долмуш гучағы.

Сују көвсәр сују, булаг сују јох.
Дирилик чешмәси, буз кими сојуг.

Күлләри – тикансыз, зоғлары – шө'лә.
Үрәкләр – нар ичи, јүз-јүз саф килә.

Бирчә тикан варды о бағда бүтүн,–
Бағы бәднәзәрдән горумаг үчүн.

Чаван сәрвләрин алтында саф су,
Сарылыб сулара баһар гокусу.

4195 Өтүр, шәрги дејир чүрбәчүр гушлар.
Әрғәнунму чалыр охујан рүзкар?

Зүмрүд бир сарајдыр һәр јашыл чинар,
Һәр будаг тахтында бир гумру јашар.

Ајағы күл ичрә сәрвин алтында
Һәр көпүл учалдыр бир ширин сәда.

Дөрд дивар үстүнүн дөрд мөһрәси вар,
Гурмуш һансы пәркар, ме'мар, сәнәткар!

Биналар баш чәкиб улдуза, Аја.
Бәднәзәр јол тапа билмир ораја.

4200 О гәдәр сәфалы, көзәлдир ки, бағ,–
Чәкиб һәр варлынын бағрына бир дағ.

Саһибһи һәр һәфтә кедәрди баға
Тамаша гылмаға күлшән торпаға.

Әјәрди јасәмән, дарарды сәрви.
Мүшк илә оварды әнбәри, әтри.

Салам көндәрәрди бәнөвшәләрлә,
Нәркизин чамыны бәзәрди зәрлә.

Бағын әтрафыны доланар, көзәр
Евә тәләсәрди јенә бир сәһәр.

4205 Бир күн јола чыхды күнорта вахты,
Кетсин ки, көзләјир чәннәтдә тахты.

Көрдү даш асылыб бағ гапысындан,
Бағбан ујумагда чәнк авазындан.

Сазын сәдасыны галдырыб мүтрүб,
Алгыш зәнкуләси әрзи көтүрүб.

Рәгс едир, меј ичир көзәл үзлүләр,
Ноғул сәһбәтлиләр, шәкәр сөзлүләр.

Сәнәмләр, никарлар вермиш әл-әлә.
Көзәлләр көз охшар зәрифлијилә.

4210 Түркүлөр ешг илө додаг-додаға,
Чејранлар чаныны удузур баға.

Дүшүб сүмүјүнө, рөгс едир һөр күл,
Үрөк оғрулары бәхш едөр көнүл.

Хачә ки, ешитди о авазлары,
Чаны һазыр дејил, чырды палтары.

Нө гапы ачмаға ачары варды,
Нө кери дөнмөјө тутары варды.

Чох дөјдү... гапыны јох ачан таныш,
Сөрв рөгс етмөдө, јасәмөн јатмыш.

4215 Бағын дөрд јаныны доланды, кәзди,
Јол тапа билмәди, үрәји әсди.

Гәбул олунмады өз гапысына,
Һөрдүјү дивары сөксүнмү бәнна?

Сөкдү бир кушәни, кирди ичөри,
Бир аз суфијанә кәзсин бу јери.

Баға баш чәкмәји бәһанә гылсын,
Көзәл түркүләри гулағы алсын.

Ахы ким гопарыб бағда гијамәт?
Бағбаны ујутмуш де, һансы гөфлөт?

4220 Бағы нечә атсын бағы сүсләјән?
Хәбәр тутмасынмы сөрхош күллөрдән?

Бир чүт күмүштопуг дуруб амадә,
Бағын гапысында кешик чәкмөдө.

Намәһрәм бахмасын тәки онлара,
Ај кими ишыглы һуричанлара.

Хачә ки, јарыгдан кирди ичөри,
– Утанмаз!– дејибән тутду чүт пәри.

– Оғру!
Ајағына вурдулар чидар.
Мөһкәм өзишдириб тапдаладылар.

4225 Хачә нечә дөзсүн бу чинајөтө?
О, лајиг көрүлүб һансы төһмөтө?

Дөјүб, јумруглајыб чимдикләдилөр.
Үстүнө гышгырды бәркдөн пәрилөр:

– Еј баға дағ басан, ганын сојугдур.
Кешикчи, һејиф ки, кешикдө јохдур.

Оғру өзкәсинин кирсә бағына,
Бағбан дағ басмалы әл-ајағына!

Биз сәни чубугла дөјмүшүк јалныз,
Һагдыр ајағыны бағламағымыз.

4230 Баға лағым атыб сохулан кәда,
Гапы ач, дешикдөн кирмә бир даһа!

– Ахы, ај пәрилөр, мәнимдир бу бағ,
Мөни түстүләдир мөн верән чыраг.

Дарваза гурмушам шир ағзы кими,
Нијә түлкү тәки дешикдөн кирим?

Һөр ким өз мүлкүнө кәлсә беләчә,
Дағыдар мүлкүнү оғру бир кечә.

Бағын чәм-хәмини сорду көнизләр,
Көрдүлөр о бағы чан тәк өзизләр.

4235 Көрдүлөр кишини һагсыз дөјүбләр,
Тикмәк әвәзинә гәлбә дөјибләр.

Совушду бајагкы гәзәб, әдавәт,
Интигам јерини тутду мөһәббәт.

О, кәнч кәзәл иди, чәзби јүзә јүз,
Белә киши кәрән гадындан әл үз.

– Сән достумузсанмыш, барышаг кәлин.
Алды үрәјини о бир чүт кәлин.

Нечә шад олдулар, дилшад олдулар,
Ачыб ајағыны азад олдулар.

4240 Ипләри ачаркән дедиләр:– Дајан!
Өпдүләр о кәнчин әл-ајағындан.

Дедиләр:– Әфв елә, үзр истәјирик,
Лачын гуллуғунда дурду чүт кәклик.

Дивар јарығыны гапајыб аста,
Нечә чевирдиләр дүшмәни доста.

Дешијә тәпдиләр әләф, тикан, хар,
Кечә басгынындан хилас олдулар.

Хачә гаршысында өјләшиб назла,
Ону чәзб етдиләр сөһбәтлә, сазла.

4245 – Өз баһары билсин бу бағын сәни,
Јүз илләр кәрәсән бар-бәһрәсини.

Гонаглыг верилир нечә дилбәрә,
Көнүл аланлара, әјүзлүләрә.

Шөһәрин бәзәји ханым-хатынлар,
Чәмалы әләмә ишыг гадынлар.

Јығышыб кәлибләр баға бу ахшам,
Дамғасыз бир чејран, түстүсүз бир шам.

Биз булаг кәзүнә торпаг төкмүшүк,
Әдәбсиз олмушуг, әфв ет еј бөјүк!

4250 Дур, бир аз кәзишәк, бизә нәзәр сал,
Сечсән һаһсымызы, чан вериб кам ал.

Бир кизли кушәдә ачаг ағ синә,
Орда тамаша гыл күл сәркисинә.

Кимә кәзүн дүшсә, дад верәр сәнә,
Ону нишанлајыб мөһүрләсәнә!

Де, хәлвәт кәтирәк ағ отағына,
Гојсун күл башыны күл ајағына.

Бу сөзләр хачәнин көңлүнә јатды,
Јатмыш шөһвәтини лапдан ојатды.

4255 Мө'минлик олса да тәбиәтиндә,
Исмәт үздә иди, шөһвәт батиндә.

Еркәклик гызышды, од әскилмәди,
Гадын нәфәсинә дөзә билмәди.

Хош умуд ичиндә көтүрдү гәдәм,
Нечә күмүштопуг, јасәмәнбәдән.

Гәдәмләр елә бир јерә чатдылар,
Көнүлләр ордача гәрар тутдулар.

Кәрпичлә тикилмиш бир ејван варды,
Беһишт сарајындан азча кәнарды.

4260 Кирди, гапысыны бағлады хачә,
Кетди бәләдчиләр, о, галды төкчә.

Ортада јепјекә бир дешик варды,
Бахды... ишыг кәлир, јохса фанарды.

Орда дар бир чешмә, кениш бир һөвзә,
Һәлә нәләр көрдү, нур кәлир көзә.

Күмүш балдырлылар, нар мәмәлиләр,
Әтрафа күл сәпәр, ја әтир – әнбәр?!

Һамсы көз чырағы, һамсы Ај-улдуз,
Дадлы бир нүбарды һәр нөврәстә гыз.

4265 Үрәји чошдурмаг истәјән һәр јар,
Өз бајрам бәзминә шәкәр-гәнд сачар.

Көбәк хәзинәдә әждаһа – һөрүк,
Ағ, турунч мәмәләр нарынчдан бөјүк.

Нар дөш, алма чәнә чатармы сәнә?
Адлары јазылмыш бузун үстүнә.

Багда көр нә гәдәр алма, хурма, нар...
Һамсы өл дәјмәмиш, бакирә нүбар.

Бағын о башында күлзар, чәмәнзар
Сәрвстан јанында күл сәрјиси вар.

4270 Орда бир һовуз вар, дашлары мәрмәр,
Көвсәрин һовузу она гул, нөкәр.

Ора су төкүлүр көз јашындан саф,
Үзүр балыглары гојнуңда сәф-сәф.

Үзүнү тәртәмиз јумуш о сулар
Сәмәни, сүсәни, нәркизи сулар.

Чадыр сәнәмләри, инчә ханымлар –
Һовуза, балыға, Аја баханлар

Көр нечә гызышыб күн истисиндән,
Сујун ајнасында күнәш – күлбәдән.

4275 Ачды фитәсини көр нечә дилбәр,
Назлана-назлана суја кирдиләр.

Ачдылар көзәлләр мәмәданлары,
Суја шә'лә салды инчи, мирвари.

Арзу күмүшүнә су вурду чоху,
Гаралан күмүшү кизләтди ағ су.

Үзүшүр суларда һәм Ај, һәм балыг.
Балыгдан Ајачан һејраныдыр халг.

Суја дирһәм атса Ај үзлү дилбәр,
Һарда балыг варса гачыб кизләнәр.

4280 Фитәсиз Ајчәмал дирһәм сачанда,
Хачәнин балығы чошду бир анда.

Әл-әлә вердиләр, дөнүб зәнчирә,
Ришхәнд еләдиләр јасәмәйләрә.

Дөш-дөшә вердиләр нечә күләнәдәм,
Гајыг дүзәлтдиләр нардан, нарынчдан.

Бу кедир... "илаһла" горхудур ону,
Һөрүклә кәмәндә салыр бојнуну.

Сыхыб балдырыны, ја сағрысыны
О, буна дағ басыр, верир марсыны.

4285 һәрәси – Бисүтун, галдырыр сүтун,
Фәрһады көркилә өлдүрән чүнун.

Һаны Ширин архы – о сүд, о күмүш?
Бу ширин һовуздан баш көтүрүрмүш.

Кәсилди хачәнин сәбри, гәрары,
Бары дада јәтсин бир вәфадары.

Сусузлугдан јанан сәрхош кимијди,
Суда сусузлугу гәддини өјди.

Тазә Ајы көрмүш сәр'иләр кими,
Кәһ атылыб дүшүр, кәһ өјләширди.

4290 Алырды ағлыны һәр сәрвгамәт,
Бәлкә дә гамәт јох, гијам, гијамәт!

Ганы әндамында дамар-дамарды.
Гәфилдән фәрјады көјләри јарды.

Опун сән билдијин өртүлү шеји
Галхыб дик дурмушду һәјасыз кими.

Кирәвә кәзирди кирсин ораја –
Иланы дешијә, гушу јуваја.

Габалыг етмәди анчаг о шаһмар,
Чүнки о, јоғунду, дешик хејли дар.

4295 Чимдиләр, чыхдылар судан елә ки,
Ипәкдә битдиләр јасәмән тәки.

Ипәк түл атдылар чиишләринә,
Гәмәр ишвә сатды көј гәмәринә.

Орда чәнк чалаңды бир алакөзлү.
Тәј-тушу зәнчи тәк, оса Рум үзлү!

Бир күнәш кимијди һилал бухағы.
Һәлә дишләнмәмиш хурма додағы.

Гәмзәси итидир гәмзәләриндән,
Шириндир күлүшү сөз шәкәриндән.

4300 Көз гој барла долу бој чинарына,
Нары суја дүшүб, су да нарына.

Јүз-јүз көңүл алмыш әфсуһла... өлмүш.
Һәр ким ону көрмүш, уғрунда өлмүш.

Елә ки, әл атыр чадукәрлијә,
Ағыл сәрхош олур, ешг учур көјә.

Һиндулар атәшә вурулан тәки
Вурулуб фитнәјә хачә өлүр ки...

О, шаһды, јанында пәриләр – алај.
Пәриләр улдузду, оса долғун Ај.

4305 Заһид өз јолундан дөндү, нә дөндү:
Мүсәлман кејимли кафәрә дөндү.

Ики чејранкөзлү кәлиб чыхдылар,
Јанар көзләриндә илдырыммы вар?

Хотән аһулары бәнзәр онлара,
Гаплана дедиләр: – Бах чејранлара!

Калағәј алтында кизләниб кәләк,
Јола ноғул сәпди о бир чүт мәләк.

Һичаб отағында о хачә тәкми?
Ондан сорушдулар һачибләр кими:

– Һансыны хошладын бу һуриләрдән?
Сәни чәзб еләди һансы күлбәдән?

Хачә нишан верди вурулдуғуну,
Бу ики нәғташа кәстәрди ону.

Санки аһу дејил, сәрхош ширдиләр,
Аловамы, јохса ишә кирдиләр.

О пәри гызыны тутдулар дилә,
Кәтирдиләр чәнкин нәвазишилә.

4315 Хэлвэти кэлдилэр: "Бэлкэ көрөн вар?!"
Ову көрөни дө овлајырдылар.

Көшкө галдырдылар, дајанды дилбөр.
Гапыны гапајыб хэлвөтлөдилэр.

Хачө билмирди ки, арифдир мөлөк,
Чанандыр, асандыр ишини көрмөк.

Чөнкчалан көзөлө көјдөн руһ ениб,
Өзү дө чөнк кими чохдан көклөниб,

Наз мајасы олан ики күлбөдөн
Таныдыб хачөни она өзөлдөн.

О пөри өндамлы, балдыры күмүш
Хачөјө бөнд олмуш, һөлө көрмөмиш.

4320 Хачөни көрөндө ешг алды гызы:
– Дөмири күмүшдүр, күмүшү гызыл.

Севкидөн хачөнин сөбри түкөнди.
О гамөтлө сөрвө үз тутуб деди:

– Сөнин адын нөдир?
– Мөним адым бөхт!
Бөс јерин һарадыр?
– Јерим гызыл төхт!

– Сөнин әслин нөдир?
– Мөним әслим нур!
– Бөднөзәр јахынмы?
– Хајыр! Узагдыр.

– Пөрдөн һансы пөрдө?
– Пөрдөм телли саз.
– Шивөн һансы шивө?
– Шивөм ишвө, наз.

4325 – Өпүш верәрмисөн?
– Јүзүнү бирдөн.
– Вахтымыз нө гөдөр?
– Дан сөкөнөчөн.

– Көлөрсөн гучума?
– Лап уча-уча.
– Мурад верәрмисөн?
– Чаным чыхыпча!

Хачөнин чисминдө од пүстүрдү ган,
Исмөт вө нөзакөт чыхды ортадан.

Дилбөрин зүлфүнү тутду чөнки төк,
Көксүндө чырпыңды икинчи үрөк.

Гөңдини дишлөди, өпдү төзөдөн.
Беш өпүш, он өпүш, сәјды јүзөчөн.

4330 Өпүшмө чанлары чушө көтирди,
Шөңлик һәрарөти өвчө јетирди.

Дурду ки, чешмөјө долча өтүрсүн,
Дирилик сујундан мөһрү көтүрсүн.

Куру басмарлајыб гара шир кими,
Зорла пөңчөсинин алтына чөкди.

Сөн демө насазмыш о вүсал јери,
Сөкүлдү, төкүлдү чиј көрпичлөри.

Чырылды ејванын көһнөлмиш допу,
Һеч вахт пис олмасын јахшынын сону.

4335 Талеләри бирчө түкдөн асылы.
– Дајанма!– дөдилөр – гач, үзү сулу.

Вахтында гачдылар, ганад ачдылар,
Дағылмыш сәркидөн узаглашдылар.

Бир һүчрә кушәјә чәкилди хачә,
Тутулмуш үзүндә гәмкин дүшүнчә.

Гара гашларышы дүјүнләјөрәк,
Гызларын јанына чәкилди мәләк.

Дәрдинә сығыныб хәјала далды,
Алды гучағына, чәнкини чалды.

4340 Јүксәлди көјләрә чәнкии пәләси,
Нәләдә диванә ашигләр сәси:
"Рудун пәләсилә чәнким вар олсун,
Ашиг хәстәләрә саламлар олсун!
Мәкәр ашигимидир дөрд чәкмәјәнләр,
Шикәст олмајанлар сағламмы мөкәр?
Ешгими нә гәдәр сахлајым кизли?
Ешгимин гулујам, ашигәм, бәли.
Мәни әлдән салды ешгим, мәстлијим.
Сәбри гәбрә гөјду бу сәрбәстлијим.

4345 Бахма ки, ашигин өмрү хар олур,
Ешгдән әл чәкән күнаһкар олур.
Төвбә етмәк һара, ашиглик һара?
Төвбә ровами һеч воруланлара?
Кимдир ашиг? Јара гурбан оланлар.
Ашигин гылынчдан нә горхусу вар?"
Ләбиндән дүрр төкүр чәнкчалан көзәл,
Өзүнү вәсф едир, чәнклә көз-көзә.
Сап чәкән о ики көвһәр кәнизләр
Чалыб чағырмаға хошлар, әзизләр.

4350 Лапдан нә дамды үрәкләринә,
О ики чыраға аһ, нә олду, нә?
Ахтарыб тапдылар јазыг Јусифи,
Әлиндән тутдулар Зүләјха кими.
– Нә олмуш?
Чавабы үрәк дағлады,
Елә данышды ки, јер-көј ағлады.
Пәри ганадлылар ганад көрдиләр,
Иш үчүн јенидән тәдбир көрдүләр:
"Бу кечә бурдача мәскән саларыг,
Тәк сәнин ишилә мөшғул оларыг.
4355 Дүзәрик, гошарыг бир нөв бәһанә,
Һеч кәси гөјмарыг кетсин евинә.
О Ај парчасыны лап бу кечә сән
Кәрәк үрәјинә сыха биләсән.
Ишыглы күндүзләр пәрдәни јыртар,
Гаранлыг кечәнин өз пәрдәси вар".
Олар бу сөзләри дејиб кетдиләр,
Бир аз чох данышыб аз ешитдиләр.
Гара сәмур хәзли гаранлыг кечә
Буртас кәјимини кәјди кизличә.
4360 Тәк мыхлы күнәшин гылынчы солду,
Кечәнин зирәһи јүз мыхла долду.
Вәфа кәстәрдиләр јенә о бүтләр,
Јенә кәлиб чыхды о инчә дилбәр.
Тәшнә сәрв јенидән бағланды суја,
Бир күнәш јенидән говушду Аја.

Отаг хэлвэт ола, бир дэ о чур жар,
Кимин сәбри чатар, ничрана таблар?

Кама жетмәк ешги ојанды онда,
Једди әндамынын дамарларында.

4365

Елә бир кушәјә әл атдылар ки,
Јалныз ики нәфәр иш көрүр, ики.

Истәди дүррүнү дешсин лә'л илә,
Дүшсүн бајрағындан тағына шә'лә.

Атылды будагдан вәһши бир пишик,
Сән демә гуш көрүб чәкирмиш кешик.

Пишик гуш үстүнә атылан заман
Ики вусалдашы етди пәришан.

Үркдүләр, атылды һәрә бир јапа.
Гачан ајаглара долашды чуна.

4370

Јенә ајрылдылар чатмамыш кама,
Јенә јејилмәди дишләнмиш алма.

Кетди балдодаглы, чәнки көтүрдү.
Наләләр гопанда көксүн өтүрдү:

"Әрғәван битди, баһар олду јенә.
Сәрв уча гәддини бәхш етди сәнә.

Күл, күлүш мүчрүсүнә гәнд атды.
Өтдү бүлбүл, сүсәнә наз сатды.

Ејш-ишрәт күнүнүн базары
Бағбана верди күлү, күлзары.

4375

Узадыр шаһа чамы бир чејран,
О чама, чам она һејран-һејран.

Дашмы дүшдү... гырылан чам, ја чан?
Еј мәним вар – јохуму јәғмалајан!

Сәнсиз ашмыр бир ишим, еј күлүшүм,
Аләмә, өмрә-күнә пәрвәришим!

Мән хәчил олдум өнүндә... өләчәм.
Сәнсиз, еј күл, нә күнүм вар, нә кечәм."

Чәнкин аһәнкини һисс етди достлар,
Һансы пәрдәдәдир, билдиләр, әсрар.

4380

Гәмләр јејә-јејә дөндүләр кери,
Һардадыр хачәнин ајаг изләри?

Санки јағ оғрусу, ја гулду хачә.
Бир јол кәнарында чәкилиб күнчә.

Сүрүнүб, сығынмыш сусуз бир арха.
Хәдәнк, шәмшад, сөјүд, сәрв она арха.

Көрүн ағ сифәти нечә саралмыш,
Санки хејри күлү сүсәни чалмыш.

Ахтарыб тапдылар о бичарәни,
О да бир-бир деди олуб кечәни.

4385

Өзүнә борч билди о ики дилбәр
Хачәјә бир даһа јардым етсинләр.

Кетдиләр, кәлдиләр һеј күлә-күлә.
Күлабы тәзәдән вердиләр күлә.

Кәлди о әфсүнкар, әлтуган көзәл.
Ешги тәзәләди, узадынча әл.

Арадан чыхдылар, вериб әл-әлә.
Апарды өзүнә лајиг бир јерә.

- 4390
- Яшыл будаглары чатды баш-баша,
Көлкәдә тахт гурду, тахты тамаша.
- О шаһанә тахтын кириб алтына
Бир кушә дүзәлтди:– Бујур, еј сонам!
- Лүтф илә көплүнү алмыш сәнәми
Сыхды синәсинә өз чаны кими.
- Сәнәм – Сәманиләр халчасындакы
Ағ јасәмән тәки, көј сәрв тәки.
- Сыхды үрәјинә гызы о ки, вар.
Нечә говушдулар гызылкүл, чинар.
- Күнәш тазә Ајы өпүр, дишләјир.
Ајаглар ишләјир, әлләр ишләјир.
- 4395
- Тутду ханәсини хачәнин дашы,
Јатаға кирәнди гыз јатагдашы.
- О дар галачаны истәди тутсун,
Атәши бир дамчы сујла сојутсун.
- Бу дәм чөл сичаны бахды, нә көрдү:
Будагдан асылмыш бир нечә күдү.
- Сичан бир гуш кими тәрпәнишилә
Күдү кәндирили гырды дишилә.
- Кәндирләр гырылыб зибилә дөндү.
Күдүләр курлајан тәбилә дөндү.
- 4400
- Нечә милә чатды тәбилин сәси.
Тәбил нечә тәбил – бир көч нәгмәси!
- Сәс гајыдыб дүшдү дағлара:– Дан! Дан!
Гаплан чајнағындан сычрады чејран.

- Хачә елә билди дарға мөһтәсиб,
Дашла, нағарајла јоллары кәсиб.
- Атды башмағыны, гачды, нә гачды.
Бирбаш өз ишинин үстүнә гачды.
- Јазыг гыз тәһлүкә, тәлаш ичиндә
Дөңдү достларының јанына бир дә.
- 4405
- Јатды. Ојананда пәрдәни атды,
Чәпкин пәрдәсиндә аләм јаратды:
- "Јенә ашигләри андым, андым.
Сәни көрдүм, јенә јандым, јандым.
- Нәди өһдим? Сарылыб кам алмаг.
Дәли олсам да сәнә рам олмаг.
- Ал мәни, көксүнә сых, бағрына бас.
Гучмаса сәрви гызылкүл ачмаз.
- Ал зәпәхдан бағымын алмасыны,
Синәмин чүт нарыны, һејвасыны.
- 4410
- Көл гарыш өмрүмә, өмрүм дә сәнин.
Ал, хәзинәмдәки дүррүм дә сәнин.
- Бир овуч кишмиши ат гәнд габыма,
Лаләнин төк ганыны иннабыма.
- Накәһан фитнә хүруш етди бу ан,
Чатмадын камына, чаным гурбан!
- Өлдү пәрванә нурун дәрдиндән,
Дирилик чешмәмә сән һәсрәтсән.
- Мизрабы әјри вуран, ај јөнсүз,
Бары бир јол симә вур мизрабы дүз.

4415

Пәрдәни әји тутурсан ки, нә гәм,
Дүзлүјүмдән мөкәр һеч әл чөкәрәм?"

Гөзәл һәр пәрдәни ејләди ашқар,
Пәрдә сахлајанлар хәбәр тутдулар.

Гачдылар хачәнин јанына бир дө.
Хачә көр нәрәдә? Гупгуру јердө.

Хәчаләт ичиндә бир үрөк үркәк.
Торпағын үстүнә сөрәләниб тәк.

Көнлүнү алдылар хош бир гылыгла,
Тикан чыхартдылра үрәјиндән а!

4420

Хачәнин буз кими нөфәси бөлкә
Сөндүрәр, сојудар чөһәннәми дө.

Ону пис хәјалдан узаглашдыран
Чарә гылаңларын чарәси – Лоғман.

Үрәји кетмишә мин үрөк-дирөк
Вердиләр, дүјүнү ачынчајадәк:

– Ешгдә јенидән тәчрүбә газан,
Мөһр сал, онсуз да сән мөһрибансан.

Иш вахты јува гур елә јердә ки,
Јахлаша билмәсин һичран афәти.

4425

Биз дө дајанарыг бир азча узаг,
Сәнин кешијини чөкәрик анчаг.

Миннәтчи кетдиләр "Тик көнүл!"– дејә
Сөрв гамәтлијә, сәһәр үзлүјә.

Гыз бир дө хачәнин гејдинә галды,
Јапды Түрк басгыны, гадасын алды.

"Ағрыны аларам!" деди күлгөнчә,
Атды хачәлији гыз көрән хачә.

Зүлфүнүн учуну алды өлинә,
Кизли бир кушәјә чөкилди јенә.

4430

Нур күнбәзи кими јасәмән бағы
Дивара санчмышды баһар бајрағы.

Ашағы мағара, јухары орман –
Јар үчүн јахшы јер олармы бундан?

Үздү салхым-салхым төр јасәмәни,
Узатды үстүнә о шух сәнәми.

Јасәмән күлләри өн јумшаг јатаг,
Деди:– Гучаглашаг, сүбһөчән јатаг!

Дүјмәсин гыранда исмәти гачды,
Көбөкдән ашағы бөндени ачды.

4435

Гучду күл хырманы бир күләндамы,
Шөкәрин ичинә кирди бадамы.

"Милим сүрмәданда сүрмөләнөчөк!"
Дејинчә нејләди көр гөзбел фәләк.

Сән демә каһадан бир нечә түлкү
Чыхырмыш, ағзында шикарын түкү.

Гурдун да бу јерә дүшүр күзары,
Истәјир ов үстә боғсун онлары.

Түлкүләр һарамхор, афәтли, горхунч.
Гурддан гуртулмаға чатачагмы күч?

4440

Түлкүнүн ардынча гурд илдырым тәк
Учду дүз хачәнин јатағынадәк.

Түлкүлөр габагда, гурд азча кери...
Басгын басмарлады чарәсизләри.

Хачәнин гурдуғу бүсат дағылды.
Сүрүнү көрүнчә о, дабан алды.

Өзү дә билмәди нә вагәдир,
Тоза-торпағамы булашыб, нәдир?

Чикәри ган олду, фикри дүжүнчә,
Бу јердән, тәләдән гуртулсун нечә?

4445 Зәрифликдә нәркиз, көзәлликдә нар
Ики сәрв хачәни габагладылар.

Тугуб әтәјинчән бахдылар Аја,
Дүррү ики нәһәнк алды араја.

– Бу, нә өһримәнлик, бу, нә көләкдир?
Нечин инчидирсән кәнчи, сөјлә бир!

Тамам өлдүрмүсән јазыг хачәни.
Јетәр, бурахсана кор әјләнчәни.

Јазығы нечә јол букүн говмусан,
Бирчә вүсал үчүн бурнун овмусан.

4450 Көр нечә фырылдаг, кәләк кәлмисән.
Неч кәс бу ојуна сөјләмәз әһсән.

Анд ичди, шәрһ етди гыз дөнә-дөнә,
Гулаг асмадылар һекајәтинә.

Хачә кәлиб көрдү шандан бал дамыр,
Шам ики гајчынын арасындадыр.

Гыз хәчаләт чәкир дост килејиндән,
Сирдаш јумруғундан, әр чимдијиндән.

Деди:– Аман верин, ондан әл чәкин,
Инчимиш јарымы чох инчитмәјин!

4455 Бир күнаһ етмәјиб Ај дилбәримиз.
Ону јох, сиз мәни дөјәчләјиниз.

Бир хәјанәт варса бу ишдә һәрках
Мәндә, еркәкдәдир, онда јох күнаһ.

Пак вә күнаһсыздыр онун көвһәри,
Күнаһкара өзүмәм сәһәрдән бәри.

О кәс ки, үлфәтин, ешгин сәсидир,
Әзәлдән Танрынын пак бәндәсидир.

Хәтадан, бәладан сахлајыб бизи,
Бәлкә горујурмуш тәлејин өзү.

4460 Бизә үз верәндә бәла, тәһлүкә,
Афәт афәт илә говулуб бәлкә.

Бизим бәхтимизә һәјаны јазан
Бизи хилас етмиш һәјасызлыгдан.

Кимин ки, див нәфси чатмыр камына,
Кәрәк шүкүр десин бәхт илһамына.

Һарама чан верән һарамзадәдир,
Онлар, үздән ираг, зајдыр, зәдәдир.

Белә пәри үзлү кәлинә, әлбәт
Неч бир јахшы киши етмәз хәјанәт.

4465 Иллаһ бир киши ки, чаванлығы вар,
Мәһрибанлығы вар, һејранлығы вар.

Исмәт јолумузда чәкирмиш кешик,
Бунунчүн күнаһа илишмәмишик.

Бахса бир ағача јава, бәднәзәр,
Онун һалал олар мејвәси мәкәр?

Һејван, гурд-гуш көзү бахырмыш бизә,
Јахшымыз бунунчүн дөнүрмүш писә.

Даһа олан олду, кечән дә кечди.
Оланым олачаг, кечәним һечди.

4470

Инди кизли – ашкар мән төвбә етдим,
Танрым гәбул етди, әһдимә јетдим.

Әчәл аман версә, мөһләтим варса,
Овум овланмаға разы оларса,

Кәбин кәсдирәрәм, һалалым олар.
Гуллуг кәстәрәрәм, амалым олар.

Көрдүләр Танрыдан горхур о сәрвәр,
Бу горхудан горхду о ики дилбәр.

Өнүндә баш әјиб дедиләр:– Әһсән!
Бу гәдәр пакизә әгидәлисән.

4475

Јахшылыг тохуму әкилиб сәндә,
Паксан, батаглыға бә'зән дүшсән дә.

Бу гәдәр изтираб, бу гәдәр әзаб
Динчликмиш әслиндә – дејир һагг-һесаб.

Бу мәрдин чәкдији дөрд-гәмә алгыш,
Бу дәрдләр әслиндә чан дәрманыјмыш.

Бир ишыг чешмәси сал дашы јарыб,
Бизи бәднәзәрден узаглашдырыб.

Лә'бәтләр ишрәтдән кери дөндүләр,
Лә'бәтбаз фәләјә мат-мә'тәдиләр.

4480

Сүһи ишыг торуну һөрән һөрүмчәк
Зүлмәтә сөјләди:– Дүнјадан әл чәк!

Кәлди јаз нәсими, әлиндә чыраг.
Апарды хачәни, башсыз галды бағ.

Султанлыг бајрағы галдырды хачә,
Ачылды башындан дүнөнки кечә.

Баш-бејни һәлә дә гајнар газанды.
Базлығы итирди, ешги газанды.

Вәфа кәстәрибән о балдодаға,
Елчиләр јоллады шәһәрдән баға.

4485

Ајы Ај тахтына галдырды вурғун,
Кәбин дә кәсдирди адәтә ујғун.

Дүррү мәрчан илә дешди, ганатды.
Гушлар ојанаркән балығы јатды.

Балыгдан гушачан һәр бир хилгәтин
Вәслә чан атмасы ганундур јәгин.

Бәхтинә бахын ки, су тапды зүлал.
Кәбин кәсдирди ки, олсун нуш, һалал.

Јасәмән кими саф, күмүш кими ағ
Бир чешмә тапды ки, күнәшдән парлаг.

4490

Күндүзүн сафлығы ағлығындадыр.
Кечәләр Ај көјдә гурур ағ чадыр.

Рәнкин рәнкләр илә гарышығы вар,
Ағ рәнкин нә хытты, нә ортағы вар.

Сафлығына көрә ағ адланыр о,
Јохдур булашығы, јохдур гокусу.

Одур ки, Танрыја ибадәтиндә
Ағ дону дәб сечиб өзүнә бәндә.

Јасәмән көзәлин натиг чағында
Шаһ она јер верди өз гучағында.

4495

Бәли, Бәһрамын да бајрамы варды,
Түрлү күнбәзләрдә бусат гурарды.

Сәма күнбәзи ки, кирир һәр дона,
Једди гапысыны ачмышды она.

**ЧИН ХАГАНЫНЫН
БИР ДӘ ГОШУН ЧӘКМӘСИНДӘН
БӘҺРАМЫН АКАҢ ОЛМАСЫ**

Зүһәл вә Мүштәри бир дә көрүшдү,
Күн Балыг бүрчүндән Гузуја дүшдү.

Бағлар Хызыр кими чаванлашдылар,
Дирилик сулары ашыб дашдылар.

Һәр чешмә көбәји – бир Нил чајы, Нил.
Һәр јол – бир көч јолу, уғур, Сәлсәбил.

4500

Уд битирән торпаг мүшк илә долду,
Мүшк сатан јелләр мүшк алан олду.

Новруз һавасынын мө'тәдиллији –
Чырағбан аләмин ишыг мәнбәји.

Новруз нәфәс верди тәзә рүзкара,
Тапшырды чаныны тәр рејһанлара.

Јерин үрәјиндән чыхды биткиләр,
Пасдан тәмизләнән ајнадыр сәһәр.

Шәбнәм хош һавадан торпаға чөкдү,
Истиләр шахтанын дизини бүкдү.

4505

Дағларын башында кафур рәнкли гар
Көз јашы төкдүкчә һеј дашды чајлар.

Јашыла бахдыгча нур алды көзләр.
Чәмәнләр кәтирди аләмә зивәр.

Хумар көзләрилә бахды һәјата,
Нәркиз гојмады ки, арифләр јата.

Дан јели нә гәдәр нафәләр ачды,
Халлы бөнөвшәјә галијә сачды.

Нәһәнк јелкән ачыб сәрвин көлкәси,
Шәмшадын зүлфүнү дарар нәфәси.

4510

Нилуфәр – кечәләр јатмајан сопа
Чаныны тапшырыб су галасына.

Гөнчәләр шах үстә көр нә јапыр, нә? –
Лалә јапрағына бөнзәјән лә'лә.

Сүсән ағ овчунда гызыл һәдијјә
Апарыр, нәркизә тач олсун дејә.

Һәлә чатмаса да гијамәт күнү
Баһар улдуз-улдуз сачыр күлүнү.

Көзләри јаш долу шәнбәлид ки, вар –
Зә'фәран дадынча күлмәјә башлар.

4515

Күлүн, шәгаигин төкүлдү ганы.
– Ич дирилик сују! – деди Лоғманы.

Нәсрин ләчәкләри овчунда биллур,
Сүсән шахәләри тутија овор.

Гол-гол һөрүҗүнү һөрән мәрзәнкуш
Деҗләмиләр кими чиҗиндән асмыш.

Будаглар гаҗчыдыр, јапраглар ипәк.
Гоҗ баһар дон бичсин бир гыз дәрзи тәк.

Нә үчүн асгырыр гәрәнфил сона?
Сүнбүлүн мүшкүмү дәҗир бурнуна?

4520 Әһдә вәфалыдыр хеҗрикүл, әһсән –
Җазыб җасәмәнә:– Вәлиәһдимсән.

Чәрхин әгрәбиндә һаны о нештәр?
Әритди сүсәнбәр – о әтир-әнбәр.

Чеҗран көзләрилә наз сатыр гөнчә,
Филин гулағына нә деҗир сәрчә?

Ағ кафур әтирли, мүшк үзлү чичөк
Гызыл сырға тахыб җар гулағы тәк.

Сөҗүд уд нишанлы бир кәлинди ки,
Каһ ағ кафур сачыр, каһ чеҗран мүшкү.

4525 Сөҗүдүн өнүндә галдырыб баҗраг
Әргәван – гырмызы, җасәмәнсә – ағ.

Амандыр, кәлмәсин һеч хәзан чағы,
Әлини дишләҗир сөҗүд будағы.

Әтиршаһ – күлләрә шаһәншаһ, аллаһ!
Җер дә һаваланыр онунла, биллаһ.

Хоруз баһыначан сусмаҗан бүлбүл
Бәлкә тәбил чалыр, ән көзәл тәбил.

Сор, кимин үчүндүр беш нөвбәт тәбил,
Бүлбүлү бәкләҗир ағ күл, гызыл күл.

4530 Сәрв үстә көҗәрчин руһ верир җенә
Көнүл аланларын руд аһәнкинә.

Налә чөкән гумру нечә неҗ чалыр:
Көклиҗин күлүшү ағзында галыр.

Турачын авазы чөлү диндирир,
Чәннәт түркүсүнә тәгтиләр верир.

Чәннәт китабындан,– зәнд аләминдән
Сөз кәтирән гушлар көр нә гәдәр шән.

Әндәлиб аһәнки зәрифдир нечә,
Чәнкин тели кими инчәдән инчә.

4535 Рәссам сәркисидир ениш-җохушлар.
Шәһлиҗә чулғанмыш балыглар, гушлар.

Бәһрам мәчлис ачмыш белә бир күндә,
Мәчлис чырағбандыр көҗләр өнүндә.

Җедди күнбәзинә бәнзәр бир күнбәз.
Сеҗр ет, гүббәсини фәләкләрдә кәз.

Чанталы бир гасид: – Көстәрин!– деди –
Мәнә алты тағлы җедди мә'бәди.

О, чәннәт гәсринә җанашан кими
Беһишт гапысы тәк бөҗүдү гәлби.

4540 – Алгыш, еҗ шәһриҗар, еҗ һүнәр дағы!
Енди сөчдәсинә, өпдү торпағы.

– Кәлир Чин ордусу җенә од кими.
Гошун далға-далға тутур аләми.

Шаһла пеҗманындан әл чәкиб фәғфур,
Бүрүмүш сәрһәди җенә вурһавур.

Јохмуш чинлиләрдә бир вәфа әһли,
Үзү шан балыдыр, ичи зәһәрли.

Кәлиб далға-далға Чейһуна гәдәр,
Гылынча гуршаныб минләрчә әскәр.

4545

Бүрүјүб чөлләри гошун селләри,
Һәрәси бир тимсаһ, дәннз әнтәри.

Шаһәншаһ бу ишә лагејд јанашса,
Ичәр ганымызы Чин каса-каса.

Шаһ ки, бу фитнәдән олду хәбәрдар,
Билди: шәр әлинә кечибдир ачар.

Тора илишмәмиш тез чәкди хаган
Әтәјини мејдән, әлини чамдан.

Мәшвәрәт ејләди:– Еј әһли – идрак!
Дүшмән бујнузуну нә чүр сыңдыраг?

4550

Јалныз хәзинәдир, гошундур силаһ,
Јохдур ондан савај бизә бир пәнаһ!

Һаны бәс гошун ки, беш пәфәр дә јох,
Бомбош хәзинәдә бирчә зәр дә јох.

Јараг да, гошун да пәракәндәдир,
Дишсиз арслан кими ачиз бәндәдир.

Долу хәзинәси дәнмүш хәзана,
Бајрағы – зәнчирә, јурду – зиндана.

Шаһын горхулу бир вәзири варды,
Таһрыны таһымаз бир зүлмкарды.

4555

Ады Раст – Рөвшән, јәни Дүз – Ајдын.
Нә дүзсән, нә ајдын, еј каш батајдын.

Онун ајдынлығы гаты гаранлыг,
Дүзлүјү әјрилик сајылыр артыг.

Адыны шәрһ едиб гүрурланарды,
Лакин јахшы аддан мин верст кәнарды.

Вәзир Нерси иди бурда бир заман,
Онда горху варды диндән, Таһрыдан.

Раст – Рөвшән кәлиб вәзир оlanda
Мәһв етди дүзлүјү, ајдынлығы да.

4560

Шаһ ки, көнүл верди ејшү-ишрәтә,
Вәзир дә гол гојду зүлмә, зүлмәтә.

Јүз фәсад төрәтди, мин фитнә салды.
Бачардыгча алды, чағды вә чалды.

Најиб и алдадыб зивөрлә, зөрлә
Фитнәјә гошурду о, һилләләрлә.

Дејирди: "–Халг ки, вар, чох мәзар ешиб,
Үзү чох ачылыб, әдәбсизләшиб.

Јејибләр, ичибләр мин ил о ки, вар.
Бизә диш гычајыб, чох гудурублар.

4565

Вермәсәк онлара гулагбурмасы,
Онлар өзү бурар гулағымызы.

Үздән Јусифдиләр, ичәридән гурд.
Бурнуу овмасан, виран галар јурд.

Гурду гурд тәләси рам едәр анчаг,
Чохму бу түлкүләр баш апарачаг.

Торпагдан јаранмыш әһл ки, вардыр,
Адам сифәтиндә јыртычылардыр.

Ыртычыдан вәфа көзләмә бича,
Онлар тәслим олур јалныз гылынча.

4570

Охумуш оларсан, јазыб о Киши,
Нә күнә гојдулар мәрд Сијавушу!

Чәмшид чәлалыны дағыдыб онлар,
Даранын башыны дардан асанлар.

Ел малы – новуздор, онлар ширу-нәр,
Новузда чох галса су да ијләнәр.

Торпагла буланыр сулар, јахшы бах,
Елә торпагла да сафлашыр анчаг.

Шаһ хумар олса да, дүшмән ајыгдыр.
Дарға јатыбса да, оғру ојагдыр.

4575

Әкәр чәза вермәк чыхса јадындан,
Шаһлығы пуч олар, батар һөкмран.

Чәза гылынчыны шаһ тутса әлдә,
Гачар һәр икиси: дүшмән дә, див дә.

Сыртыг рәијјәт дә ач дивә охшар,
Јол версән, о сәни јолдан чыхарар.

Иичә олмалыдыр шаһ сијасәти,
Гылынч тәк итилә һакимијјәти.

Алдапма, һеч бир кәс сәнә дост дејил,
Јалныз гылынчыны аркадашын бил!

4580

Шаһ бизә күвәнир, чам әлиндәдир.
Гәләм мәнә дүшүб, гылынч сәндәдир.

Мән тәдбир тәкәнәм, сән гылынч вуран.
Десәм ал чаныны, алмалысан чан!

Варлыдан вары ал, галсын лут-үрјан.
Елә јохсулдан да ган алмалысан!

Јаман да, јахшы да сәнин һалалын.
Јаманын чанын ал, јахшынын малын.

Сој, тала, тәһгир ет, батсын һәр ад-сан
Ки, халгын көзүндә әзиз оласан.

4585

Рәијјәт хар, зәлил, шикәст оларса,
Дөвләт мөһкәмләнәр, көтүрмәз әса".

Шаһын наби дә сәрхошлуг етди,
Зүлмдә вәзирлә әл-әлә кетди.

Әзди, јәғмалады, сојду елаты,
Јаман күнә галды халгын һәјаты.

Кәзир ловға вәзир даим бурну дик,
Бүрүдү өлкәни һәрки-һәркилик.

Зүлмүн сарајыны учалтды онлар,
Очаглар сөндүрән, ев талајанлар.

4590

Кәнди, шәһәри дә бүрүдү фәрјад.
"Чал" вә "чап"дан савај јох бир е'тигад.

Нәһәјәт, пуч олду јазыг мәмләкәт.
Һеч кәсдә галмады нә вар, нә дөвләт.

Һәр нә галмышдыса гәсб етди алчаг.
Алды рүшвәт кими дошаб, мотал, јағ.

Алды гызыл, күмүш, кәниз вә гулам.
Мәмләкәт бошалды, лут галды тамам.

Чохун чоху кетди, азын да азы.
Бир гула чеврилди кәндин ағасы.

4595 Көрдү апарырлар журд бешијини,
Евли атыб гачды ев-ешијини.

Шөһөр дө, гошун да чөзана кәлди,
Дағ арана, аран даға јөнәлди.

Нә мал-гара галды, нә бағ, нә әкин.
Мәдахил пуч олду бир хәзәл тәкин.

Вилајет хараба, журд вәләм-јесир.
Шаһ хәзинәси бош... кәлмәди кәлир.

Һамы дәрд ичиндә, ач, сусуз, хәстә.
Бирчә илан вәзир хәзинә үстә!

4600 Нечә һазырлашсын вурушмаға ки,
Нә шаһ ордусу вар, нә шаһ кәлири.

Дәрһал часуслары чағырды бир-бир:
– Сизчә дағынтынын сәбәби нәдир?

Ганичән вәзирдән чәкинир дејә
Һамы күндүз деди зүлмәт кечәјә.

Һәрә бир бәһанә, јалан гондарды:
– Бунун әли бошдур, онун да арды.

Дүнјада бәрәкәт, не'мәт галмады,
Матам, хәзинәдә дөвләт галмады.

4605 Нә варидат галыб, нә дө бар, бәһәр.
Јурду атыб гачыб верки верәнләр.

Бәлкә гајыдалар, шәфгәт көрсәләр.
Шаһдан бир мөрһәмәт, рәғбәт көрсәләр.

Шаһы бу чаваблар гане етмәди,
Шир илә саваша һәлә кетмәди.

Дүшүндү: гансызды бу гөзбел фәләк,
Бир азча јатдынымы сәни јејөчөк.

Дүшүндү, дашынды... Әбәсди чәһди.
Кәләфин учуну тапа билмәди.

БӘҲРАМЫН ЧОБАНДАН ИБРӘТ АЛМАСЫ

4610 Иши бәркә дүшүб дилхор оlanda,
Шикара чыхарды дағда, аранда.

Атланар, ов овлар, гуш гушлајарды.
Шадланса, гајытмаг шахәри варды.

Кәдәр ки, башлады ону сыхмаға,
Галхды, көнүл верди ова чыхмаға.

– Ган олан үрәји јумалы ганла!
Тәк чыхды чөлләрә бу чүр иманла.

Чалды јердән, көјдән өз шикарыны.
Бағлады гүссәнин ганадларыны.

4615 Арсланы, гапланы, габаны, куру
Овлајыб үз тутду бир суја доғру.

Вурһавур ат чапан јоллар јорғуну
Сүмүјү әридән сусузлуғуну

Бир азча сојутсун, сәнкитсин дејә,
Үзүнү тутмушду мәчһул чешмәјә.

Нә көрдү: узагда бир түстү лајы
Галхыр әждаһа тәк удмагчүн ајы.

Бурула-бурула гапгара түстү
Һеј галхыр, мөканы фәләјин үстү.

4620

Дүшүндү: – Бу түстү оддан галхса да,
 Лөгин ки, су верер од жахан кәда.

О түстүжө сары гөдөм көтүрдү,
 Көйлөрө учалмыш бир чадыр көрдү.

Ал күнүн алтында бир сүрү гојун
 Бишир кабаб кими. Јанында онун

Будагдан даш кими асылан көпөк
 Чан верир, ағзында дили бүлов тәк.

Шаһ чадыра сары атыны сүрдү,
 Сүбһ тәк нурани бир гоча көрдү.

4625

Гонагмы? Јериндөн сычрады о нәр,
 Гонаға хидмөтчүн бағлады көмөр.

Көјүн чиловуну тутан о мүдрик
 Көстәрди јер кими гонагсевөрлик.

– Күнајдын!

Андырды гуш ганадлыны.
 Атындан дүшүрдү јорғун атлыны.

Олуб галаныны гојду сүфрәјә,
 Үзрхаһлыг етди:– Әфв един!– дејә.

– Еј мөһтәрәм гонаг, шәксиз-шүбһәсиз
 Сизә лајиг дејил бу көм сүфрәмиз.

4630

Нејнәмәк, бу јерләр евдән узагдыр.
 Ајры јаванлыг јох... јағдыр, гајмагдыр.

Шаһ көрдү чөрөк дә јахшы чөрөкди.
 Бир ичим су ичиб әлини чәкди.

– О вахт јејәрәм ки, чөрәјини мән,
 Сорғума чавабы дүрүст верәсән.

Евин арсланыдыр о јазыг көпөк,
 Нечин ајағындан асмысан гурд тәк?

Гоча дилә кәлди:– Еј көзәл чаван,
 Бу иши түкбөтүк сөјләрәм, инан!

4635

Бу көпөк сүрүнүн кешикчисијди.
 Мәним сағ әлимди, ағыллы, чидди.

Мехри, сөдагәти, вәфасы варды,
 Онунла үлфәтдән чан хошланарды.

Оғру тамаһындан, гурд чајнағындан
 Бу итди сүрүнү салан, сахлајан.

Ит јох, өз чобаным билирдим ону,
 Она тапшырмышдым гојун-гузуну.

Дөмир пәнчәм иди о гүввәт, о күч.
 Дишләри хәнчәрди, чајнағы үлкүч.

4640

Мән чөлдән шәһәрә кетсәјдим һәрках,
 Сахларды сүрүнү саламат, күмраһ.

Ишләрим шәһәрдә узун чөкөндө,
 Өзү гајтарарды сүрүнү көндө.

Нечә ил беләчә вәфадар олду,
 Әли дүз, өзү дә дүзилгар олду.

Күнләрин бир күнү јазыб вараға,
 Башладым гојуну һесабламаға.

Нә көрдүм? Чатышмыр једди баш гојун.
 Дедим:– Бу кағызы кәнара гојун.

4645

Бир һөфтә кечмәмиш бир дә сајанда
 Јенә әскик кәлди, сусдум бу анда.

Көзлөдим, жатмадым бә'зән кечөлөр,
Көрөк һансы һәриф бу јурда кәләр?

Кешикдә сүбһөчөн ојаг галсам да,
Чалмады гулағым бир сәс, бир сәда.

Сән демә, ит мөндөн гат-гат ајыгмыш.
Сүрү сахламагда хејли сајыгмыш.

Бир дә дүрүст-дәгиг гојуну сајдым,
Јенә әскик кәлди сај ачыг-ајдын.

4650 Чох кәздим пәришан, бу сирр нә сирди:
Сүрүдән гојунлар һеј әскилирди.

Күнүн алтындакы буз тәк әријир,
Гојунлар кедирди ики бир, үч бир.

Нәһајәт мәни дә тора салдылар,
Олуб галанымы зәкат алдылар.

Сүрү саһибидим, варым – хәзинә.
Ендим ади чобан дәрәчәсинә.

Бу кәрдиш дағ басды чијәрләримә,
Гәм көзүмә кирди, дәрд ичәримә.

Дедим: бәднәзәрдән дәјиб бу зијан,
Һансы гурда, гуша кетсин бәс күман?

4655 Шир-аслан һөкмүндә белә көпәкнән
Һансы јыртычыдыр ашналыг едән?

Бир дөфә јатмышдым арх ғырағында,
Ајылдым рүзкарын мејхош чағында.

Сәссизчә узадыб әл-ајағымы,
Назбалыш етмишдим өз чомағымы.

Көрдүм бир диши гурд кәлди узагдан,
Бизим еркәк кетди әлдән, ајагдан.

4660 Диши ит дилилә чағырды ону,
О, кетди, булајыб ит гујруғуну.

Јүрүдү, јалманцы, дөндү башына,
Лөһләди, һајгырды, олунча ашна.

Тозанаг гопарды, мин ојун гурду.
Ахыр ки, дишинин үстә отурду.

Кам алды, дипчәлди узанан көпәк.
Ағзыны сүкутла мөһүрләјәрәк.

Рүшвәтми вермишди диши гурд өнчә,
Өз зәһмәт һагтыны кәзирди мөнчә.

4665 Нәһәнк гујруғуну күчлә сүрүјән
Сүрү көзәлини гапды сүрүдән

Једи бирнәфәсә о ағзы јанмыш,
Чохдан бу рүшвәтә о, даданыбмыш.

Сән демә мөл'ун ит ујуб шәһвәтә,
Верибмиш сүрүнү о кәмфүрсәтә.

Еркәк ки, дишини чәкиб јатаға,
Сүрү гурбан кедиб ештбазлыға.

Ону әфв еләдим бир нечә дөфә.
Бир күн:– Јетәр!– дедим – бахмысан кефә.

4670 Гурд илә бир јердә тутуб сахладым.
Күнаһы үстүндә бура бағладым.

Ишкәнчә верәрәк душтаг етдим ки,
Әмрә төслим олсун бәндәмиз тәки.

Сүрүнү ашыран гурдму бу харын,
Лохса гэссабыдыр гојунларымын?

Хәјанәт ејләди о, әманәтә,
Өз әминлијини сатды шәһвәтә.

Гәрара кәлдим ки, өлүнчәједәк
Аман көрмәјәчәк бу сатгын көпәк.

4675 Чәза вердим ахыр чинајәткара,
Көзә көрүнмәсин гој үзүгара.

Бәһрам шаһ чобаны зирвәдә көрдү,
Үзә вурмаса да, ибрәт көтүрдү.

Һекајәт рәмз имиш, аслады буну.
Дуз-чөрәк кәсәрәк тәрк етди ону.

Деди өз-өзүнә: "Ади чобандан
Мән шаһлыг өјрәндим, чыхмасын јаддан!

Мән дә бир чобанам, рәијјәт сүрүм,
Кәрәк халга лајиг бир дөвран сүрүм.

4680 Бәсирәт әһлисә вәзирим мәним,
Демәли, сүрүјә заминди, замин.

Дүзкүн гурулмаса ишин өзүлү,
Сорғу-суал едәм кәрәк вәзири.

Һаны орду, гошун, сәрлешкөр һаны?
Алим јох олмушса, бәс минбәр һаны?

Нәдир јурду тутан кәсафәт, дејин!
Кимдир сәбәбкары виранәлијин?!

– Бура тез чағырын ишә баһаны,
Версин душтагларын садалағыны!

4685 Тутулду дәфтәрә о, бахан кими,
Күн онун көзүндә гара дәфтәрми?

Көрдү бир аләм вар, башы бәлалы.
Ајагы зәнчирли, бағры јаралы.

Хејир-шәр бәңдиндә көрдү јазы вар:
"Шаһ өлүм көссә дә вәзир бағышлар".

Көрдү рүсвај едиб о, һөкмдары,
Өз адына чыхыб јахшылыглары.

Шаһ билди, дәрк етди бу, нә үсулдур –
Еви талан едән ев оғрусудур.

4690 Билди ки, тапшырыб сүрүнү гурда,
Вәзир көпәк кими сатгынды бурда.

Итлөр ит ишини беләчә көрүр,
Шәһвәтә сатылыб јаландан һүрүр.

Шаһ бујуруг верди мәрди-мәрдана:
– Тутуб бу вәзири, атын зиндана!

Галса вәзифәдә, сәдди су јармаз,
Һеч көс өлејһинә гөләм чыхармаз.

Ону чәлалындан узаглашдырсам,
Гаранлыг кечәдә шә'лә сачар шам.

БӘҲРАМЫН ЗҮЛМКАР ВӘЗИРДӘН ҲЕСАБ ЧӘКМӘСИ

4695 Күнәш "дитд" еләјиб дан сөкүлүнчә,
Фәршини гатлады гаранлыг кечә.

Сүбһ ики гылынчла кәсиб, доғрајыб
Ганилә дојдурду әждаһа Ајы.

Бәһрам рәйјјәти гәсрә чағырыб,
Ачды көјләр бојда гәбул чадыры.

Кичикләр архада, бөјүкләр өндә
Һәр киши јер тутду өз чәркәсиндә.

Сарај гапысындан кирди Раст – Рөвшән,
Сәдр мөвгејинә үз тутду шән-шән.

4700 – Өз јериндә отур!– гышгырды султан.
Һөкм кечди онун једди гатындан.

– Еј мәним өлкәми виранә гылан,
Еј јурду рөвнәгдән, абырдан салан!

Көвһәрлә долдуруб өз хәзинәни,
Нечин гуру јердә гојмусан мәни?!

Кәсмисән елләрин һаг нәфәсини,
Јемисән ордунун азугәсини.

Әлләрин гаһлыдыр дирсәјә кими,
Чапыб таламысан бәндәләрим.

4705 Верки әвәзинә бач истәмисән,
Хәрач әвәзинә тач истәмисән!

Нә мөндән утапдын, нә чөрәјимдән,
Лә'нәт чәмдәјинә, алчаг, ачкөдән!

Нашүкүрлүк едән ән јава кәсдир,
Чөрәји итирән кафәрдән писдир.

Не'мәтин һаггыны итирмәјән әр
Өзүнә даһа бол не'мәт кәтирәр.

Адын Раст – Рөвшән... бәли, Дүз – Ајдын.
Тәрсаванд адынла кәрәк батајдын.

4710

Нә үзлә бахырсан мәним үзүмә.
Нә гошун галыбдыр, нә дә хәзинә.

Өлкәм виран олуб зүлмүндән сәнин,
Гошун ган ағлајыр әлиндән сәнин.

Күман етмисән ки, мән тутанда чам,
Гәфләт јухусунда итиб батачам.

Еј мәним тахтымы лахладан ләин,
Белини гырмысан рәйјјәтимин.

Мәни торпаг удсун, галдыранда чам,
Бәһрам гылыңчыны јаддан чыхарсам.

4715

Бадә вә руд илә мәст олсам да, бил:
Нә јердән гафиләм, нә көјдән гафил.

Бәһрам бу сөзләрдән илкәк јаратды,
Вәзирин бојнуна бир кәмәнд атды.

Бир гаһлы чәллада һајгырды бәркдән:
– Апар чәһәннәмә ону чәһнәтдән!

Кәмәнд дүзәлтдиләр әммамәсиндән,
Зиндан силкәләнди сүрүнмәсиндән.

Ајағы күндәли, голу зәнчирли...
О вәзирми, јохса бир чани-чинни.

4720

Зүлмүн гәһрәманы гәзәбә кәлди.
Чар чәкән чарчылар кәлди, нә кәлди:

– Сиз еј зүлм әлиндән чана кәләнләр,
Сиз еј әзиләнләр, инчидиләнләр!

Гәбул едәчәкдир шаһ һамынызы,
Шаһдан тәләб един өз һаггынызы!

Илана дөнөчөк пис өмөллөри,
Чалачаг вәзири – ганлы өждөри.

Шаһ белә бујурур душтаг – бөхтөсизә:
Ган олмуш гәлбини гој ачсын бизә.

4725 Һәр кәс өз дәрдини десин, данышсын.
Һагтын ачарыјла гыфылы ачсын.

Душтаглар мәнбәси аз гала дәлди,
Шаһын һүзуруна мин дәрдли кәлди.

Једди душтаг сечди дөрд ичиндән шаһ,
Ки, сорсун һалыны, олсун да акаһ.

– Нөдир әслин, нәслин? Һардансан, сөјлө.
Де, күнаһын нөдир, сөһвин, сучун нө?

БИРИНЧИ МӘЗЛУМУН ШИКАЈӘТИ

Вар ол, еј шәһријар, баша дүш мәни:
Сәнин дүшмәнини әзсин дүшмәни.

4730 Төкдү Раст – Рөвшән көзүм јашыны,
Әзабла өлдүрдү ган гардашымы.

Апарды нә гәдәр һејваны варды,
Үстәлик өмрүнү чөкди, апарды.

Гамәтли, гүдрәтли, көзөл чаванды,
Зүлмү ешидәнләр һалына јанды,

Мөн лә'нәт јағдырдым залым адама,
О, мәни тутдуруб басдырды дама.

Деди:– Сән дүшмәнин һавадарысан,
Гардашын өгрәбдир, өзүн дә илан.

4735

Сонра бир гурлуја ишарәт етди,
Мөним вар-јохуму о, гарәт етди.

Зорла ајағымы гапдалладылар.
Зиндана салдылар, һајыф алдылар.

Чаныны гуртарды өлән гардашым,
Мөнимсә јандырыр јери көз јашым.

Бир илдир чөкирәм бу мүсибәти,
Мүбарәк фалымдыр шаһын сурәти.

Душтаг данышдыгча фаш етди ону,
Вәзирин чанавар гудузулугуну.

4740

Она гајтарылды мал-дөвләт, ода.
Өлән гардашынын ган баһасы да.

Шаһ она бөхш етди шадлыг, азадлыг.
– Кет, иш башындасан, гүдрәтсән артыг!

ИКИНЧИ МӘЗЛУМУН ШИКАЈӘТИ

Шаһа тапынмагла әлач ахтарап
Икинчи душтагы динләди Бәһрам.

Хејир-дуа верди узун-узады,
Сонра өпүб јери сөзә башлады:

– Мөним чох шаһанә бир бағым варды,
Бахсам, көзләримә ишыг оларды.

4745

Беһишт халчасы тәк јамјашыл, кениш.
Мејвәли будаглар баш-баша вермиш.

О, мәнә атамдан јадикар иди,
Пајызы көзүмдә нөвбаһар иди.

Кәлди күлшәнимә бир күн о јағы,
Чәкди дә синәмә дағ үстдән дағы.

Гојдум сүфрәсинә меј-мәзә, шәрбәт.
Вердим она лајиг көзәл зијафәт.

Төкдүм габағына һәр нәјим варса,
Тәки разы кетсин, батмасын јаса.

4750 Истәдији гәдәр меј ичди гонаг,
Једи, күлдү, јатды, раһатланагаг.

Бағы сејр едәндә "сәрхошам" деди,
Дуруб сәһралара дүшмәк истәди.

Сөјләди:– Сат мәнә, бағ мәним олсун,
Пул верим, көзүнә чыраг гојулсун!

Дедим:– Нечә сатым, чанымдыр бу бағ.
Аманым, күманым бир одур анчаг.

Һәр кәс бир ешг илә синәдағлыдыр,
Мәним дә һәјатым баға бағлыдыр.

4755 Елә зәни елә ки, сәнипкидир бағ,
Мән дә өз бағбанын, гулунам анчаг.

Һансы күн бу баға дүшсә күзарын,
Нуш ет сәфасыны бу лаләзарын.

Нә варса мәтбәхдә... әсиркәмәдән
Гојар габағына бир күмүшбәдән.

Деди:– Ач башымдан бу бәһанәни,
Сат бағы, јығышдыр шәлә-күләни!

Гышгырды, бағырды... атмадым бағы,
Нә зәрлә, нә зорла сатмадым бағы.

4760 Гызышды, гудурду, дөндү габана.
Бир күн салды мәни гуру бөһтана.

О – зорба голчомаг, мән јазыг, начар.
Бағымы әлимдән зорла алдылар.

Јохду һаг диваны һаггы дирилдә...
Зиндан күнчүндәјәм бу ики илдә.

Нә бир әлим чатыр һаг диванына,
Нә аһым, фәрјадым див вичданына.

Шаһ она гајтарды шаһанә бағы,
Јени Бағдад олду бағы, отағы.

ҮЧҮНЧҮ МӘЗЛУМУН ШИКАЈӘТИ

4765 Шаһа хитаб етди үчүнчү душтаг:
"– Еј һәр диләјинә јол ачан хошбахт!

Дәниз тачиријдим... әһвалат узун.
Дәниз јолларындан чыхырды рузум.

Дәниз сәфәрләрим тај-тај јүк долу...
Кәлирим, чыхарым чох вахт уғурлу.

Дәрја дүрләрини көрдүм, вурулдум.
Һәр һансы ипчинин сәррафы олдум.

Әлимә кечмишди бир нечә лә'лә –
Дан улдузу кими сачырды шә'лә.

4770 Гајытдым шәһәрә кефим јухары,
Көзүмә ишыгды наدير мирвари.

Дедим дүррү сатар, раһат хәрчләрәм,
Әјин-баш дүзәлдәр, јејиб ичәрәм.

Һардан залым оғлу, өйрәнди буну –
Мәндә бир сап халис дүрр олдуғуну?!

Чағырды, әлимдән о дүррү алды,
Дәжәрини беш гат ашағы салды.

Пулуну вермәјин вахты чатанда
Нечә дона кирди о, бирчә анда.

4775 Мән дәрд аловунда... чанымда чан јох.
Бәһанә кәтирди о, буздан сојуг.

Ујдурду јаланын үстүндән јалан.
Мән дағдан данышдым, о да арандан.

Дүррүмү истәдим, оса кизличә
Мәни бу зиндана салдырды кечә.

Гатилләр, чаниләр јанында галдым.
Һәјасызчасына дүррүмү чалды.

Бир сап дүрр өвәзи нә верди мәнә,
Бахын голумдакы зәнчирләримә.

4780 Башыма даш салды дүрр өвәзиндә,
Мәнә ган уддурду даш-тәрәзидә.

Тахды папағына нур мирварими,
Мән галдым гујуда тәк сәдәф кими.

Үч илди дустағам, бу күн гуртулдум,
Көрдүм шаһ үзүнү, бәхтәвәр олдум."

Бәдкөвһәр вәзирдән алды көвһәри,
Шаһ гызыл да верди, шад етди мәрди.

ДӨРДҮНЧҮ МӘЗЛУМУН ШИКАЈӘТИ

Горха-горха кәлди дөрдүнчү мүдрик,
Деди:– "Еј минләрчә алгыша лајиг!

4785

Мән ашиг ханәндә, гәриб бир адам...
Чәј кими хошаһәнк бәрбәт чалырам,

Бир севкилим варды... тәзә, пакизә.
Әсли Чиндән иди, өзү мө'чүзә.

Чин-чин дәрдләрим и апаран көзәл
О, бахса, дөнүрдү кечәм күндүзә.

Бир һечди әслиндә олмајан ағзы,
Шөкәр сындыранды күлүшү, назы.

О күнәш өгүндә гәмәр сөнүрдү,
Баһар, көзәл баһар һечә дөнүрдү.

4790

Әтәјиндән иди бәнд-бәнд һөрүјү,
Сәрв ондан өјрәниб бој кәстәрмәји.

Мин дүррә алмышдым мән о афәти,
Афәтим, сәрвәтим, вәлине'мәтим!

Гапгара сачлары кечәјә күнү.
Нәзәрдән салмышды татар мүлкүнү.

Чалыб охумағы өјрәнди мәндән,
Чүт ганад алардын түркүләриндән.

Бир евин ичиндә ширин, сөмими
Доланардыг шамла пәрванә кими.

4795

Мән бир кечә идим, о бир чилчыраг.
Мән бир от ләчәји, о ипәк отлаг.

О, Раст – Рөвшәним – Дүзүм, Ајдыным.
Чалды Раст – Рөвшән, кетди хатыным.

Пәрванә көнлүмә мин дағ басараг,
Шамы өз евиндә јандырды алчаг.

Таб едә билмәдим ајрылыгына.
Чан атдым ишыға, чан атдым она.

Мәни күлә-күлә ағлатды вәзир.
Деди:– Вурмаг кәрәк дәлијә зәнчир.

4800 Мән зиндан күнчүндә, голумда бухов,
Мәним кәлиними гучаглајыр о.

Дөрд илдир түстүсүз јанырам ода,
Мән рәзаләт ичрә, о, кеф – дамагда."

Шаһ азад ејләди дәрһал о мәрди,
Үстәлик дәвләт дә, сәрвәт дә верди.

Кәнизә гызы төк мезиз дә гошду,
Гәфәсдән гуртарды о бир чүт гушу.

БЕШИНЧИ МӘЗЛУМУН ШИКАЈӘТИ

Улдузлар шаһына деди бешинчи:
"– Еј гәсри фәләјә тај олан инчи!

4805 Күнәшли дағдакы улдуз евинин
Чохдан башчысыјдым... гулунам сәнин.

Гулағы һәлгәли бир гулун олмаг,
Јурду бәзәмәкди сәнәтим анчаг.

Аллаһым, шаһым да вермишди дәвләт –
Имарәт, өзәмәт, шөһрәт, сәадәт!

Бүтүн үфүгләрдән асараг гәндил,
Дедим:– Шәргин шаһы јашасын мин ил!

Шаһ үчүн хејирли ишләр көрәрдим,
Хејир-дуам илә әрзаг верәрдим.

4810 Шөһәрләр сәјәмдә шад-хүррәм иди.
Мәнә үз тутарды мин елм икиди.

Һәр мө'тәбәр алим күнүм-күндүзүм –
Не'мәт баратыны верәрдим өзүм.

Мөндән дүрр алырды дара дүшәнләр,
Ач галан јетимләр, дул гадын, дул әр.

Гызыл уманлара гызыл верирдим,
Әлиндән тутурдум јыхылса һәр ким.

Һеч бир заваллыны гојмадым дарда,
Һамсына һајандым һәр вурһавурда.

4815 Бош јола салмырдым кедиб кәләни,
Гонаға хөрчликди кәндин кәлири.

Кәлирим, чыхарым јерли јериндә.
Мөндән Таңрым разы... кәндчиләрим дә.

Бу хәбәр елә ки, чатды вәзирә.
Гызмыш ө'фи олду о, бирдән-бирә.

Чөлд әлимдән алды кәндхудалығы –
Бүтүн малы-мүлкү, бағчаны, бағы.

Деди:– Бу вар-дәвләт өз рәнчим дејил,
Алдығын бәхшишләр газанчын дејил.

4820 Халварла хәзинә тапмысан... ја да
Гызыл дүзәлдирсән иксирли одда.

Көрөк пәј верәсән һәр ај башында,
Јохса бу кәл башын кедәчәк бада.

Бу хам бәһанәни о, ишә салды,
Һәр нә варымдыса әлимдән алды.

Итирдим варымы, лүт, јохсул олдум.
Бир вахт аға икән, дөндүм, гул олдум.

Беш илдир ки, боғур мәни бу зиндан.
Узағам евимдән, јавруларымдан.

4825 Шаһ деди:– Азадсан, кефини сазла,
Евә гајыдырсаң не'мәтлә, назла.

АЛТЫНЧЫ МӘЗЛУМУН ШИКАЈӘТИ

Алтынчы дустаға нөвбә чатдымы,
Силкәјиб ојатды хумар бахтыны.

Охуду шаһ үчүн зәфәр дуасы:
– Халга чөрәк верән еј халг атасы!

Мән бир күрд оғлујам, өзүм дөјүшчү,
Әсил – нәсәбимин көвһәри, күчү.

Гошун әһлиндәнәм, чәсур, вурушган.
Атам да "Шаһ!" дејә газаныб ад-сан.

4830 Шаһа сәдагәтлә хидмәт етмишәм.
Хидмәтдә атам да ачмыш бир аләм.

Шаһын дүшмәнинин кетсәм далынча,
Ганым да, чаным да дөнүр ғылынча.

Мөрһәмәт гајнағы шаһым атам тәк
Вермишди мәнә дә бир парча чөрәк.

Һалал чөрәк јејиб ишә кедирдим,
Шаһын гапысында хидмәт едирдим.

О чәфакар вәзир бир кор завалды,
Һалал чөрәјими әлимдән алды.

4835 Өзүм ев саһиби, малым, мүлкүм јох.
Бир тарладан савај бағым, ләким јох.

Она мәнми дедим, јохса фәрјадым:
– Аллаһ хатиринә әл тут!– јалвардым –

Әл тут, әдаләтдән бир өрнәк көстөр.
Рәһм ет аиләмә, бир көмәк көстөр!

Ордудан гајыдан бир дөјүшчү сан,
Чөрәк пәтәси кәс мәнә дивандан.

Бағырды үстүмә:"– Кәс сәсини, сус!
Кет, өз охула вур, тап кәтир рузу.

4840 Шаһ нә гәсбкардыр, нә мәрдүмәзар.
Сәнин вурһавурда нә өлүмүн вар?!

Каһ гәсрә чумурсаң, каһ гапысына.
Дүшмән ки, долмајыб шаһ гапысына.

Рәдд ол, диләнчи тәк әлини ачма.
Јер беллә, әкин әк, бош-бош данышма!

Азугән јохдурса, атдан әл чәк, ат.
Еңдир јәһәрини, силаһыны сат!"

Дедим:– Чәкин бир аз див шакәриңдән,
Бары Таһридан горх, еј кәндир кәсән!

4845 Мәним палтарымы, рузуму кәсмә.
Тилсимә салмысан, сон гој тилсимә.

Јатмысан, башынын алтында балынч.
Мән сәнкәр тутмушам, әлимдә гылынч.

Сән гәләм тутурсан шап-шөһрәт дејә,
Мән гылынч чалырам мәмләкәт дејә.

Сәнин мүрәккәбин – халгын ганыдыр!
Мәним дүшмәйләрим – халг дүшманыдыр.

Мәндән шаһим верән бағы алма сән,
Јохса јапышарам шаһ јәһәриндән.

4850 Бурда таб етмәди ачы, һаг сөзә.
Атды мүрәккәби мән гәләмсизә.

Деди:– Сән ахмагсан, үстәлик надан.
Гајаны сујламы горхудачагсан?

Каһ мәнә чәрәк вер, су вер дејирсән,
Каһ мәни шаһ илә һәдәләјирсән.

Шаһы ким отурдуб тахта? Мән өзүм!
Мәнәм нәгш еләјән кечә-күндүзү.

Ајағым алтыдыр шаһларын башы,
Тәк мәндән өтрүдүр шаһ јашајышы.

4855 Мәндән алмасајды шаһ һүнәрини,
Көркәсләр јејәрди бејинләрини."

Мүрәккәб габыны чырпды башыма,
Алды атымы да, силаһымы да.

Чәллада тапшырды:– Апар зиндана.
Алты ил олар ки, дүшмүшәм гана.

Ган олан үрәјим гәмләр јолудур.
Кечәм, күндүзүм дә дәрләлә долудур.

Шаһ алды көнлүнү, ону охшады.
Сәрвәт, хәләт верди, мал бағышлады.

4860 Көрдү ки, ачылыб гашы, габағы.
Икигат бөјүтдү вердији бағы.

ЈЕДДИНЧИ МӘЗЛУМУН ШИКАЈӘТИ

Мин тәшәккүр етди шаһа једдинчи,
Күләндә көстәрди бир печә инчи.

Деди:– Нур алырам улу көјлөрдән,
Дүңјадан әл үзмүш бир заһидәм мән.

Мән кимәм? Көзләри кен ачылан шам.
Өзүмү халг үчүн чох јандырмышам.

Охујуб ағибәт чәридәсини,
Тамам төрк етмишәм Јер күрәсини.

4865 Кечә намаз үстә, күндүз оручам.
Јемәкдә, јатмагда јох бир илтичам.

Күндүзләр јемирәм, дуз-чөрәјим јох.
Кечәләр јатмырам, ев-ешијим јох.

Бир көһнә мә'бәддә тутмушам гәрар.
Дуам, ибадәтим – тәк пәрвәрдикар.

Һамы разы галсын мәндән дүңјада
Дејиб дуам илә салмышам јада.

Мәни чағыртдырды бир сәһәр вәзир.
Узагда отуртду, төкдү дә тәдбир.

4870 Деди:– Әзаб версәм, дөзмәлисиниз.
Сәндән шүбһәлијәм, шүбһәм јамап пис.

Сорушдум:– Ај ағам, пәдәнди шүбһән?
Мән ки, јашајырам нә чүр демисән...

Деди:– Бәд дуандан горхурам јаман,
Өлүм истәјирәм сәнә таңрыдан.

Сачырсаң үстүнә лә'пәт вә гарғыш,
Чөвһәрин писликдән, киндән јаранмыш.

Горхурам ох дәјә һәдәфә бир күн,
Горхурам бәд дуан башыма дүшсүн.

4875 Әдәвәт одундан, пис гарғышындан
Бирчә чыңгы дүшсә, од тутарам, ган!

Тәкчә әлини јох, еј гоча көпәк,
Бәјнуну сындырам, бағлајам кәрәк.

Нә Таңрыдан горхду, нә бир кимсәдән.
Атдылар зиндана, өлдүм гүссәдән.

Бурда једди илдир зәпчирләнишәм,
Дәјирман һәрләјән өкүз кимијәм.

Бағлајыб әлими о, бир зәпчирә,
Мәнсә чүт әлими улу көјләрә!

4880 О, мәни ајырмыш хејир-дуадан,
Мән онун чаһыны елдән-обадаң.

О, мәни салмышдыр галаја, бәндә.
Мән онун гырмышам дирәјини дә.

Таңрым өзү мәни јетирди шаһа,
Онун бәһанәси кәсилиб даһа.

Шаһ гучду заһиди, үз тутду хејрә –
О кафир өлдүрән мүчаһид ширә:

– Дүз сөзү бирчәдир: горхур таңрыдан.
Алдығы нәфәс дә јаландыр, јалаң!

4885 Заһид дуасындан нә чүр горунур?
Башы памбыг илә кәсир о гулдур.

Дашы өз башына дүшдү вәзирин,
Лә'пәти өзүнү јандырар јәгин.

Онун күт башыны ајырарам мән
Ијрәңч бәдәниңдән, өммамәсиндән.

Көтүр, сәнин олсун бүтүн сәрвәти,
Бағы, малы-мүлкү, ағ имарәти.

– Хајыр! Өзүн үчүн гатла о фәрши.
Мән чәрхәм, бәлкә дә чәрхин күпәши.

4890 Верирсәнсә, бундан јахшысыны вер.
Хасыны вермишәм, ән хасыны вер!

Сопра о, чалғысыз башлады рөгсә.
Вә елә кетди ки, көрмәди кимсә.

Бәли, һаг јолчусу, әр варды онда,
Көјү галдырарды мәғрур башында.

Индики дәстәләр бир азча начинс.
Үзү адам үзү, ичи див, иблис.

Халис бир шәрабы тапынча, инан,
Мин гора јемәјә мәчбур олурсан.

4895 Дәрјада нә үчүн булаңыгды су?
Чүнки чирк ахыдыр мин зүлмәт гују.

Кимдир камил адам? Хамдан, пакәсдән
Чибини бағлајан, әлини үзән.

**БӘЪРАМЫН
ЗҮЛМКАР ВӘЗИРИ ӨЛДҮРТМӘСИ**

Күнәшин үзүндө Јерин көлкөси,
Ағ тоза бүрүнүб гара пәрдәси.

Бу торпаг күрөдө Бәһрамын гөми
Асылды бағрындан гара даш кими.

Нә чүр чыхармалы күлдән тиканы?
Һардадыр гуртулуш, ничат имканы?

4900 Бу чәфакеш чаһан мүсибәттәдир,
Чарә зүлмдә јох, әдаләттәдир.

Вәзирин ишләри јада дүшәли,
Галыр гулағынын дибиндә әли.

Јатмыр, јата билмир хәчаләтиндән.
Чимир дә етмир һеч кечә сүбһәчән.

Дан үзү зүлмәтлә мүбаризәдә
Күнәш рејһан әкир мави кузәдә.

Јағыш, јағмур көрән рејһанлар кими
Аләмә дүр сәпди шаһын шаһ гәлби.

4905 Әмр етди гурулсун бир дар ағачы,
Бир дә гәбул тахты, – сарај күлтачы!

Јанында мә'мурлар, әли гылынчлы,
Әјләшди тахтына шаһ – гызыл тачлы.

Әдаләт дөвәси чапыр зирвәдә,
Шөһрәтли кишиләр хејли гәлбидә.

Уча дағлар кими тамашачылар
Дүңјаја өзәмәт, ләјагәт сачар.

Зүлмкар вәзири дартыб биртәһәр
Башдан ајағадәк зәнчирләдиләр.

4910 Асдылар дипдири дар ағачындан,
Кор бир оғру кими начар верди чан.

"Нә гәдәр галхса да көјә сәдасы,
Бир күн јерә кәлир зүлмүн архасы.

Бәднамлыг кәтирир хәјанәт анчаг,
Һәр пислијин сону пис бир ојунчаг.

Вај тохуму әкән бир күн вај дәрәр,
Ону һагтын әли кора көндәрәр.

Әдаләт ачиздир демә һеч заман,
Әдлиң һөкмүндәдир јер, көј, асиман.

4915 Ким гојурса чөкич, мых габағына,
Күндә һазырлајыр өз ајағына".

Салды хатиринә ел һәјатыны,
Чобанла көпәјин әһвалатыны.

Чағырды, чобанна бәхш етди шаһлыг,
Һәм лүтф көстәрди, һәм хејирхаһлыг.

Кимсә бир-биринә олмасын күнү
Дејиб дибдән кәсди зүлмүн көкүнү.

Көрдүләр шаһбағы ачыб мин чичәк,
Дәмири зәр олмуш, палазы ипәк.

4920 Күчләнди ордусу, хәзинәси дә,
Дүз өтдү, дајанды дағ зирвәсиндә.

ЧИН ХАГАНЫНЫН БӘЪРАМДАН ҮЗР ИСТӘМӘСИ

Вәзир кәбәрмишдир, ешитди хаган,
Әл чәкди Бәһрама әнкәл олмагдан.

Елчиләр көндәрди, үзр истәјөрөк.
Шаһсыз бир нәфәс дә алмады керчәк.

– Вахтында өлдүрдүн! – деди – вәзири,
Бәлкә вәзири јох, фитнәни, шәри.

О, мәктуб јазараг чағырды бизи,
Алды да, чалды да үрәјимизи.

4925 О – адамалдадан, мән дә – садәдил.
Башымы, бејними једи о гатил.

Јазырды: "– Јол ачыг, гызыл да бол-бол.
Јатыр умурсанса, дајанма, тез ол!"

Чама әсир олуб шаһ өз бағында,
Бачармыр үзүнә су вурмағы да.

Сәнә дәмсаз олмаг мәгсәдим, гәсдим...
Гылынчы сән кәтир, башы мән кәсим."

Шаһдан хәбәр тутуб мән анладым ки,
Һәр шеј әксинәдир дашла зәр тәки.

4930 Шаһ – барыш заманы – бағлар рејһаны,
Шаһ дөјүш заманы – дағлар гапланы!

Гулағы һәлгәли бир гулам шаһа,
Түрк идим, өнүндә һәбәшәм даһа.

Гызым кәһизиндир, она өзүн бах.
Тачым астапанын тозудур анчаг."

Харабкар вәзириң һәр әсрарыңы,
Хәјанәт тимсалы мәктубларыңы

Јығмышды, вермишди кедән елчијә,
Шәхсән Бәһрам шаһа чатдырсын дејә.

4935 Елә ки, мәктублар өлинә кечди,
Катиб гәләми тәк шаһ итиләшди.

– Шүкүр, башымыздан ачдыг бәланы.
Кәрәк мөһкәм олсун һагтын диваны.

Әдаләт үлкәри – шаһын мајағы,
Олду көзләринин гарасы, ағы.

Әдлин улдузуну көрәндән бәри,
Она гурбан етди једди пејкәри.

Хәзәл хәјаллары шаһ ајағлады,
Јалһыз әдаләтә көнүл бағлады.

БӘЪРАМЫН СОНУ ВӘ МАҒАРАДА ЈОХ ОЛМАСЫ

4940 Бу инчи сапына инчи дүзән әр
Јерин гулағына таһанда көвһәр

Деди:– О заман ки, једди күлнәфәс,
О једди әфсанә, о једди күнбәз.

Бәһрама бәхш етди једди гызыл чам,
Бејин күнбәзини динләди Бәһрам:

– Бу торпаг күнбәзли сәнәм евиндән
Чәкип ки, чәкипсин өлүм дә сәндән.

Гајнады, од сачды аловлу күрә:

– Нечин гулаг асдын әфсанәләрә?

4945 Көрдү бусат ачмыш көжкүнбөз фөлөк
Бүтүн күмбөзлөри алт-үст едөчөк.

Тапшырды көйлөрө једди күнбөзи.
Башга бир күнбөзин тапылды изи.

Бир өлмөз күнбөз ки, гијамәтөдөк
Орда мәст олубан ујусун кәрәк.

Једди мө'бид оғлу мө'бид сөслөди,
Једди мөрдө верди једди мө'бөди.

Бурда алышдырды очағы, оду.
Једди күнбөз једди атәшкаһ олду.

4950 Алтмышта чатаңда о сәрвин јашы,
Јасәмән битирди бөнөвшө сачы.

Әл чөкди өзүнө сөчдө гылмагдан,
Таңры сөчдөсинө өјилди мүдам.

Бир күн төхтү-тача өлвида етди,
Башында достлары, шикара кетди.

Елө чапырды ки, о мөрд сүвари,
Ов дејил, өзүјдү ову, шикары.

Гошун сөпөлөнди овлаға доғру,
Јығдылар нө гэдәр маралы, куру.

4955 Чоху кур көзирди, Бөһрам исә кор.
Чапырды, үзүндө илаһи бир нур.

Төклик кору һара, чөл куру һара?
Тор атды ичиндө јатан шикара.

Аһу, кур ахтарма шор јердө, еј нур.
Онуң аһусу аһ, куру да кордур.

Дикдири ашаңда дајанды Кур – хан,
Көлди, бир кур кечди дүз габағындан.

Ничат мөләјидир, дөрк елөди шаһ,
Чөһнөтин јолуну нишан верир, аһ.

4960 Гыј вуруб атына чүр'өт көтирди,
Сүр'өти үстүнө сүр'өт көтирди.

Шикарын ардынча учан о төрлан
Кечди бијабандан, хөрабөзардан.

Дөрд гаңад тахмышды санки көһөри,
Ардынча гачырды хидмөтчилөри.

Бир мағара варды чөлүн сонунда,
Јај сөришлөјөрди буз гујусунда.

Јол јох гапысына, бачасы варды.
О да гују кими дөрин вө дарды.

4965 Кур кетди, горхмадан каһаја кирди.
Архасынча кедән шаһ өзкө ширди.

Дөрин мағараја јетирди санки
Өзүјлө Кеј – Хосров хөзинөсини.

Мағара пөрдөси кизлөтди шаһы.
Гучду өз јарыны, олду пөнаһы.

Кешикчи чапанлар орда галдылар,
Каһанын ағында мөскән салдылар.

Ичәри кирмөјө тапмадылар јол,
Кери гајытмаға чүр'өтлөри јох.

4970 Јола көз дикдилөр сојуг нөфөслө,
Һачан көрүнөчөк ағ тозлу шө'лө?

Нəһажəт, кəзлərə бир шөлə дүшдү,
Гошун дөрд төрөфдөн кəлди, јетишди.

Бахдылар каһаја, билдиләр əл'ан:
Башында апармыш мөһрəни илан.

Ачды кешикчиләр бөјүк əсрары,
Каһа нечə удду мөрд шəһријары.

– Шаһы чəзб елəди шикар – мө'чүзə,
Сүрдү көһлөнини бу дар дөһлизə.

4975 Неч кəс инанмады бу бакир сөзə,
Ким кəмək елəсин о кəмəkсизə?

Дедиләр:– Бу сəһбət бомбош хəјалды,
Һансы ағылсызлар ағына алды?

Дағды, аллаһ һаггы, филбөдөн хосров,
Бу дарысгал јерə кирə билмəз о.

Билэн јох: бағ фили мејсиз һалланыб,
Јуху көрүб һиндистана јолланыб.

Фөлəјин јемидир фил бөдөнли өр,
Фөлək бағдајаны ким ача биләр?

4980 – Тахтын хəлифəси һаны, еј чəри?
Мөһкəмчə дөјдүләр кешикчилəри.

Јазыглар аһ чəkди, түстүлөнди аһ,
Бирдөн сəдa кəлди:– Каһададыр шаһ.

Сиз кери гајыдын... онун иши вар,
Бурда иш көрөчək улу шəһријар.

Сирдөн акаһ олду сaј-сечмə өрләр,
Кирдиләр каһаја ајыг, сəфəрбər.

Дибн бағлы каһа гаранлыг, сојуг.
Һөрүмчək хејли чох, бир милчək дə јох.

4985 Сојуг мағарада исти кəз јашы,
Јүз јол арадылар һөр чапыг дашы.

Шаһы булмадылар... кəзиб о ки, вар
Гыврылан, ачылан илан олдулар.

Гəмли кəзлəриндə јаш сына-сына,
Хəбər көндөрдиләр шаһ анасына.

Чијəri дағланмыш анасы кəлди,
Һаны дағлар бојда оғлу, икиди?

Чоху кəзлəрилə ахтарыр ону,
Ана үрəјилə кəзди оғлуну.

4990 Арады, баш вурду зүлмət дөһлизə.
Гуру тикан тапды, күл кəзə-кəзə.

Дағ-дағ, тəпə-тəпə гызыл төкдү ки,
Газышлар каһаны, сөксүнләр дибн.

Көрдү дар гујуну, бəс хəзинəни?
Јох, тапа билмəди өз Јусифини.

Гарынын газдыгы чин-чин чухурлар
О јердə һələ дə дурур јадикар.

Таныјан адамлар – сиррə ашина,
"Бəһрам-Кур каһасы" дејирләр она.

4995 Орда бəлкə гырх күн торпаг газдылар,
Чаһанда нə гэдər мəзар газан вар.

Газдылар, дибиндөн лап су чыхынча,
Неч кəс хəзинəни тапмады апчаг.

Јердөн көјә учмуш һалал адамы
Јердә ахтармағын мөһнасы вармы?

Көј әһли, әлбәттә, көјләрдә олар.
Јердә сүр-сүмүјү галар јадикар.

Чәрхин алтындадыр һәр хилгәт, инан.
Бир анасы – торпаг, бир анасы – ган.

5000 Ган анасы оһу наз илә бәсләр,
Торпаг анасы да гојһуна сәсләр.

Бәһрамы ахтарды һаһаг анасы,
Бәһрамы гучмушду торпаг анасы.

Јер алды, вермәди өз баласыны,
Ана чарәсаза чарә сазыны.

Топраг анасында мин чөфа көрдү,
Јазыг ган анасы дөзмәди, өлдү.

Бәјһи андыранда гајһар газаны,
Ешитди һатифдән кәләһ сәданы:

5005 "– Сәһ еј дивләр кими вурһуһан Ана.
Гејһин гуш сүдүнү ахтаран Ана!

Таһры бир әманәт вермишди сәһә,
Алды, аһарды да өз аһомиһә.

Көјләр аһарыбса әманәтһини,
Өзүнү өлдүрмә гафилләр төһи.

Әл атма фәләјә, өз ишиндә ол.
Гајыт, маһал аздыр, дәрд, әзаб бол-бол."

Ешидиб һатифдән бу тәсәллиһи,
Анасы Бәһрамдан үздү әлиһи.

5010 Оғһунун ишләри кәсилән јердә
Бағһы үрәјһини ачды миһ дәрдә.

Таһыһы, таһтыһы варисә верди.
Вариси олаһлар мәкәр өләрми?

Сәһ еј Бәһрам-Јурдан јазан Низаһи,
Кәл, әбәс ахтарма сәһ о мәзары.

Нә гәбри бәллидир, нә гәбристаны,
Ким гајтара биләр кедән иһсаны?

Баһма ки, бир заһан куһ овлајарды,
Куһ белиндә дағы, даһғасы варды.

5015 Ахтарма адыһын дағ олдугһуну,
Көр нечә дағлады зәманә оһу.

Миһ куһ ајағыһы гыран филбәдән
Гуртула билмәди куһ тәпијиндән.

Бу торпаг евиһдә иһи гаһы вар:
Бу баһдан кирәһләр о баһдан чыһар.

Еј еһи-узуну беш гулач иһсан,
Дөрд күплү бојагчы дүһанһиндасан!

Таһы јер адһанан бу әждаһаны,
Өз рәһкинә салыр һәр бир лоһманы.

5020 Чисмиһи, тәпәндән дырнағыһаһан
Әманәт алмысан Јер адһы хылтдан.

Бу рәһкләр, доһлар ки, соһу күлдү, күл,
Нә үчүн оһларә верирсән көһүл?

Үзләри өртүләһ, кедәһләр ки, вар,
Бу рәһкдән, гокудан хилас олублар.

Кедәһләрдән һеч кәс гиҗәмәтәдәк
Өртүлү үзүнү көстәрмәҗәчәк.

Кечә хәтәрлидир, јол да горхулу.
Дарға чохдан јатыб, аҗыгды оғру.

5025 Торпаг дүшкүнүнү торпаг дојурар,
Нәфсинә гул олан даим алчалар.

Еј әли јухары, инсан оғлу, сән
Нечин әл алтында гаһ-јаш төкәсән?

Галх, учал, көј сәнин әлалтын олсун.
Гач јердән, көј учар гаһадын олсун.

Јерә бахма, көјә јүксәләп инсан,
Та ки, учалыгдан јыхылмајасан!

Көјүн улдузлары һәмәјилиндир.
Һамсы вәсаитин, дүррүн, һилиндир.

5030 Сәнсән кен мачалы дарысгаллығын.
Сәнсән Тәһклушасы, бу хәјал бағын.

Нечин өзкәләрә ачдырасан фал?
Сәнсән онлар үчүн әһ јахшы тимсал.

Сәндән нур алаһлар парлаг, үзү ағ.
Нечин улдузлардан дүшмүсән узаг?

Нөгтәһи бәсләјән бир хәтдән гејри
Бүтүн һәрфләр сәһин дәфтәһиндәди.

Һагы танымаға бәләдчи сәнсән,
Һага шүкр еләјән мәләк өзүнсән.

5035 Јахшыја јахшы бах, пис олмајасан.
Көз гој јыртычыја, чан јыртмајасан.

Јаман да, јахшы да сәһин малындыр,
Лакин сәәдәтин өз камалындыр.

Дөјсән, чәрәкли бир гапыны дөј сән,
Даға чых, һеч бир кәс чыха билмәјән!

Көз јумма ишыға... пәрдели көзләр
Мәләкдән, сафлыгдан, көјдән кен дүшөр.

Көј үчүн өрнәкдир бу јер, бу торпаг,
Сән ев саһибсән, мәләкләр – гонаг.

5040 Сән бу дөрд чәһәтли базардан чых, кет.
Сән бу дөрд үнсүрә, јетәр, вида ет!

Дөрд түстү бачасы олан һүчрәдән
Чәзана кәлмәсин кәнүл, көз нөдән?

Оғру еви кими гапысы ики.
Әјјар торбасы төк дөрдкушәдир ки...

Зорла говулмамыш өзүн чых кәһддән,
Өз өкүз јүкүнү ешшәјә вер сән.

Руһун гаһаддыр, уч... ағырды чисмин.
Ат, јүкүн аз олсун, минијин јејин.

5045 Руһу бәдәһиндән бәрк тутанларын
Өлүмү нәһс олур, һалы да шашғын.

Руһу кәшф едәһләр – әһ бөјүк һүнәр.
Онлар бәдәһсиз дә јашаја биләр.

Еј бәһанә кәзән, күман етмә чох:
Бу ики әләмдән башга һеч нә јох.

Бир каһа бөјдадыр гаврадығымыз,
Әһлиндә дүнјаја сығышмајырыз.

Биздэн хейли узаг мин-мин хилгэт вар,
Бу нурдан, зүлмэтдэн хөбөрсиз, начар.

5050

Жарадылан чох-чих, жараданса бир.
Буну анламажан бир хеч, бир гөбир.

Бу једди лөвһөли, дөрд сојлу нөгши
Бирчө гөлөм чөкиб, јох өзкө киши.

Једди јох, јетмиш гат олса да көјлөр,
Ваһид ирадөјө тәслимдир бөшөр.

Бирдир илкин тәкан, сонунчу пәркар,
Бирлији позмаға гадир күчмү вар?!

Чох да фикир вермө сөн икилијө,
Дәрк ет каинаты бир вөһдөт дејө.

5055

Бирликдөн дүзөлиб бу гошалыглар,
Гошалыг кедәрсө, бирлик јенө вар.

Ајагүстү кәлир бу евө һәр кәс,
Елө о чүр кедир. Кетмөјө билмөз.

Бу евдө аста көз, охдур көзү, ох.
Бө'зән кеч тутса да, тез өлдүрүр чох.

Демирәм ачизи тез верир бада,
Һеч көс унудулмур һагг-һесабында.

Јүз мин һогга, ојун чыхарсан да сөн,
Өз рузундан артыг јејө билмәзсөн.

5060

Көјүн буз бағламыш бир һовузу вар,
Буз илө нө гөдәр фәхр етмөк олар?

Нечин бүзүшүрсән, көрүб рүзкары?
Өлмөмишдөн өнчө дири ол бары.

Аләми чарх кими һәрлөнөнлөр дө
Бир күн јердө галыр, гуптуру јердө.

Бурулан чөрх ону көр нечө бурду,
Һеч көсө галмајан... гөсдинө дурду.

Бу гоча дүнјанын не'мәтләриндөн
Јалһыз өз пајыһы вахтында дад сән.

5065

Сәни һөлак едөн балта, гылынч, ох
Бир аз јүнкүл олсан, гыврылмазсан чох.

Бир аз сән ганадлы, уч јүнкүл, асан.
Өлмөмиш, өлүмдөн чан гуртарасан.

Азалт јемәјини, евини хар ет,
Сүрүнмө, дүнјадан ганадларла кет!

Сөн ничат тапарсан ики көмөклө:
Чох-чих бөхш елөмөк, аз-аз јемөклө.

Кимдир јер үзүндө өн камил инсан –
Өзкөјө чох верөн, өзү аз алап.

5070

Чатыбмы рүтбәјө чох-чих јејөнлөр,
Јахуд аз верөнлөр, аз ишлөјөнлөр?!

Кимләр ки, аз верир ајраны, јағы,
Ону мөһкөм тутур дарға шаллағы.

Кимдир көр бу кәнддә һөрмөтли инсан."
Јахшылыг едөнми, ја гызыл јыған?

Дүнјада камилләр, кәмләр дө чох-чих,
Дүнја һеч биринө галмајыб анчаг.

Сәнин өтәјини, әлиһи көсөн
Бир әмөлө нө чүр көнүл верәсән?

5075 Сән күл төк башына һәр имарәтин,
Торпаг, күл дежилми әсли, фитрәти?

Фәләјин торундан тез гач, тез чөкин.
Сакын, дар ағачы олар минбәрин.

Мәсих дири-дири чөкилди дара,
Сакын, бирчә Мәсих бөсдир рүзкара.

Јер әһли галхса да әршдән о јана,
Јер јенә чөкөчөк ону камына.

Тачыны фәләјә учалдан белә,
Лап једди өлкәдән бач алан белә

5080 Бир дә көрүрсән ки, кетмишдир бада.
Батмышдыр башы да, башағрысы да.

Јерин хәзинәси илансыз дејил,
Сәни хар етмәјә о чохдан маил.

Де, һансы бағда вар тикансыз хурма,
Илансыз нушмөһрә, ја халсыз алма?

Јаман јахшы илә едир һөсбһал,
Ширнидә зәһәр вар, зәһәрдәсә бал.

Бирчә ширни јејән вармыдыр мөкәр
Ардынча јемәсин тикан, ја нештәр?

5085 Шан гуран арыја бәнзәр бу рүзкар:
Гүјруғунда нештәр, ағзында бал вар.

Зүлмәт, нур пәрдәси алтында бә'зән
Улаг узаг олмур Иса мөһриндән.

Көстәр тахт учалдан бир тач оғлуну,
Сонда Јер әзабла удмасын ону!

Јарәб, бәхш ет бизә елә бир әкин,
Пешманлыг вермәсин, бәһрә, бар версин!

Мөрһәмәт гапысы ач Низамијә,
Гапында бәхш елә тач Низамијә.

5090 Мәнә сән вермисән өзәлдән ад-сан,
Сон да јахшы олсун, улу Јарадан!

КИТАБЫН СОНУ ВӘ ӘЛӘДДИН КӨРПӘ АРСЛАНА ХЕЈИР-ДУА

Мән шаһын әксини Рум чешнисилә
Кәһчәдә һәкк етдим бу надир лә'лә.

Шаһын лә'л үстүнә јаздым адыны,
Өзү чилаласын исте'дадымы.

Чин тачлы, Рум үзлү шаһым алыр бач –
Чин чизјә вермәкдә, Рум исә хөрач.

Динин рүкнүдүр ки, чатмышдыр она
Бәхтијшу бәхти дә, Ијшу тахты да.

5095 Әлини өпмәјә јер-көј галхышар,
Онун чөлалыјла каинат јашар.

Көј она хидмәтлә алыр көј пажы –
Бир чүт ағ чөрәји – Күнәшлә Ајы.

Өзүнүн мүшк сачан мүрүввәтилә
Пажлајыр аләмә дүрр, инчи, лә'лә.

Јердән әршә гәдәр бомбош, ағ көпүк.
Бирчә нур гајнағы одур – саф, бөјүк!

- Саилә сәхада јох бәрабәри
Мәккәнин гумундан чох верир зәри.
- 5100 Од, атәш хәдәнки јандырдығы тәк
Онун гылынчыјла јаныр даш-кәсәк.
- Түкү ики бөлән сөјүд оху вар –
Дағын көбәјиндән нафә чыхарар.
- Сүбһүн сүнкүсүнү гапыр зиреһи,
Сүнкүсү гопарыр гәмәрдән зеһи.
- Чап зиреһи билир о, алты јөнү,
Једди фәләк онун – кәмәр дүјүнү.
- Еј шаһ, бел бағлајыб сәнә Низами,
Сәнин әлиндәдир дөврүн низамы.
- 5105 Јер сәнин гәдринлә учалыр көјә,
Көјләр фәхр еләјир сән варсан дејә.
- Суда көј шәклисән – јахын вә узаг,
Ајнада күнәшсән – тәмкинли, парлаг.
- Сәнсән дөврүмүзүн гаими, еј пир!
Гаим кәлә билмир, сәндән чәкинир.
- Һамыдан үстүнсән мөләкләр кими,
Һамыдан учасан фәләкләр кими.
- Адына бағладым бу лә'л китабы,
Адындан нур алап көзәл китабы.
- 5110 Китабын тачына лә'ли таханда
Адыны јаздым ки, чатмасын јада.
- Бәјәнсән, әсәрим кәсәрли, гадир –
Сәнин тахтын кими јүксәлөчәкдир.

Тиканын үстүнә бал төкән шаир
Она тәрәнкәбин – тәбәррик дејир.

Јох, мөним көнлүмүн башгадыр бары –
О, сүдә гатылмыш балдыр, шан балы!

Онун һәр мисрасы балкөбәк өнчир,
Бадам ләпәси тәк саф, ләззәтлидир.

5115 Һүснүндән нур алар сурәтпәрәстләр.
Үзүм шәһди ичәр ким мөзmun истәр.

Бағлы сандыгчадыр – ипчи, дүрр долу.
Көзәл төшбелләрдир ачары, јолу.

Дүшмәз һәр бојуна о дүррүн сапы,
Кәрәк ачар тапсын, ачылсын гапы.

Јаманлы, јахшылы һәр сәтрим зәрдир,
Рәмздән, һикмәтдән ишарәләрдир.

Мөним һәр әфсанәм ајрылыгда, бил
Сонсуз хәзинәдир, әфсанә дејил.

5120 Һансы бир әндамын көдәксә дону,
Мөн өз ше'рим илә узатдым ону.

Узун дон кејибсә бир шух күләндам,
Донуну бејтимлә гајчыламышам.

Ал, төһфә верирәм, голлу-ганадлы.
Сүмүјү јағлыдыр, илији дадлы.

Ше'рә чилвә вериб көстәрдим һүнәр,
Һүснүнә сән, дедим, саласан нәзәр.

Хәрчи аз, кәлири чохдур ше'римин.
Бир лә'л сандығы вар һәр бир сәтримин.

5125 Төр, ипөк жарпаглы гөнчөлөр кими
Һәр бакирә бејтим алыр мин гәлби.

Һәр сәтри – гызылдан, һәр сөзү – дүрдән
Саф ше'рим халидир бош ибарәдән.

Икичә һәрф илә данышсам да мән,
Тикан чыхарырам милјон үрәкдән.

Мән Једди сирримин хәзинәсинә
Мин бәзәк вурмушам, бәхш едиб сәнә.

Бәзәк вурмушам ки, сәрраф көзләрин
Вүс'әтдән һәзз алыб бир аз динчәлсин.

5130 Бағры чох кенишдир једди отағын,
Долан, шөвгә кәлсин көзүн, гулағын.

Мәним көзәл ше'рим – инчә күлбәдән
Чәкинир, јашыныр даркөзлүләрдән.

Једди хәзинәдир бу једди никар,
Зүлфүнүн алтында гызылдан ачар.

Јалныз ачар тапан сандығы ачар,
О сандыг үзүнә көвһәр, дүрр сачар.

Нејшкәр гәләмли бир нөгташам ки,
Бағым хурма верир шан балы тәки.

5135 Һүнәр тарласыны гәләмим бичди,
Сүнбүлүм јанында Утарид һечди.

Ким дејир, сөзчүнү хошламаз сөзчү?
Алды сүнбүлүмү Сүмбүлә бүрчү.

Шаһ бахсын тәб'имин сөз галасына,
Зәркәрсән, дүррүмү бујур, ал, сына.

Рујиндиз галасы мәнә борчлудур,
Версин һәр сәтримә гызыл, ја биллур.

Јох, борчлу олса да гарны бош дејил.
Мисдән төкүлсә дә дирһәми вар, бил!

5140 О дағын дәмири јүз фәрсәнкәдәк
Лә'л, алмаз сачыр – һәр бири шимшәк.

Достларын овчуна лә'л гојур шәксиз,
Дүшмән дабанына биз батырыр, биз.

Гала јох, Кә'бәдир мүсәлманлара,
Мүгәддәс мә'бәддир даим онлара.

Руиндиз – мөһкәмлик, сәртлик рәмзидир,
Јерин гызыл мыхы, тупч мәркәзидир.

Она көз дикәниләр көлиб чатмады,
Горхудан зиреһи-зәһри партлады.

5145 Она бир гапыдыр – Чәбәл - үр - Рәһмә,
Бу – Губејс тачында дөһмүш көмөрә.

Ме'марын, пәркарын хәтти вар олсун,
Күнәшли нөгтәси әршә гојулсун.

Һасар өһатәли галадан јөгин
Апарар мәктубу шаһа көјәрчин.

Апарсын көјәрчин, чыхсын јухум чин,
Дүррү дада чатан бир мәрдә версин.

Мән өз дијарымда душтаг кимијәм,
Архам, өнүм бағлы... даирәм мөһкәм.

5150 Намәни бағладым гуш ајағына,
Азадлыг кәтирсин гој шаһдан мана.

Еј Хәтај кејимли, еј хәта өртән!
Фәләји гул едән һөкмүнә әһсән.

Сәнә мөһәббәтлә чошанда гәлбим,
Бир көр нә јаратды сәһрбаз тәб'им.

Беш јүз дохсан үчдә күл ачды тәгвим,
Ад-саныма лајиг дастан битирдим.

Оручлуг ајынын ондөрдү иди,
Икинди чағыјды, бәли, икинди.

5155

Сәнә әрмағаным мүбарәк олсун,
Јери тахтын кими гој жүксәк олсун!

Дирилик сују ич булаг бејтимдән,
Та ки, Хызыр тәки өлмөзләшәсән.

Еј шаһ, әбәди гал бу шаһлығында,
Елин көзү сәндә, сән шадлығында.

Әкәр инчимәсән, үзүрлү сәјсан.
Инчә бир мәтләби ачардым әл'ан.

Сәнин бајрамларын тәмтәраглыдыр,
Әбәди бајрамын мәнә бағлыдыр.

5160

Сәнин мин хәзинән кәлди-кәдәрди,
Мәнимсә көвһәрим башга көвһәрди.

Мәчлисин беш јүз ил дәјмәсин даша,
Јенә дағылачаг... Сән узун јаша!

Анчаг хәзинә ки, вердим әлинә,
Мин ил јол јолдашы олачаг сәнә.

Һикмәтли ше'римдән илһам ал мүдам,
Сәнә алгышымла тамамлајырам:

Гызыл үзүјүнә бәхтин гаш олсун,
Фәләк үзәнкиндә бир фәрраш олсун.

5165

Дөвләтин ән бөјүк бир дөвләт олсун,
Ишин башдан-баша сәадәт олсун!

*Кәнчә, 14 рамазан 593-чу ил.
Милади тәгвим илә: 31 ијул 1196.*

*Фарсчадан чевирмәнин тамамланмасы тарихи:
24 очаг 1984, Туркан*

М У Н Д Ə Р И Ч А Т

<i>Бедии сөзүн таңрысы</i>	3
Башлангыч	6
Пейгәмбөрө тапынма	10
Пейгәмберин ме'рачы	13
Китабын жазылмасы сөбөби	19
Өлөддин Көрпө – Арслан шаһа хејир-дуа	25
Шаһа тө'зим китабы	32
Сөзө ситајиш, төвсижө вө өјүд	38
Оглум Мөһөммөдө ојүдүм	50
Бөһрам дастанынын башлангычы	56
Симнарын симасы вө Хавөрнөг гөсринин тикилмөси	59
Хавөрнөгин вөсфи вө Не'манын јоха чыхмасы	65
Бөһрамын ова чыхмасы вө курлары дағламасы	70
Бөһрамын бир охла шири вө куру олдүрмөси	73
Бөһрамын өждаһаны өлдүрмөси вө хөзинө тапмасы	75
Бөһрамын Харвөрнөгдө једди көзөлин шөклини көрмөси	81
Атасынын вөфатындан Бөһрамын хөбөр тутмасы	84
Бөһрамын Ирана гошун чөкмөси	88
Иран падшаһынын Бөһрама мөктубу	91
Бөһрамын Иранлылары чавабы	95
Бөһрамын ики шир арасындан тач котүрмөси	105
Бөһрамын тахта өјлөшмөси	107
Бөһрамын өдалөт нитги	108
Бөһрам-Курун шаһлығы	110
Гурағлыг илинин төсвири вө Бөһрамын шөфгөти	113
Бөһрамын өз көнизилө мәчөрасы	118
Шаһа гонағлыг һағтында көнизин сөһөнк илө сөһбөти	124
Сөрһөнкин Бөһрам-Куру гонағ апармасы	126
Чин хағанынын гошун чөкмөси вө Бөһрамын гөлөбөси	134
Бөһрамын орду башчыларыны ғынамасы	142
Бөһрамын једди иглимдөн шаһ ғызларыны истөмөси	149

Бөһрамын ғыш мәчлисинин вөсфи вө онун једди күнбөз тикдирмөси	151
Једди күнбөздө ојкү	161
Бөһрамын шөнбө күнү гара күнбөзө кетмөси вө биринчи иглимдөн шаһ ғызынын өфсанөси	163
Һекајөт	164
Бөһрамын јекшөнбө күнү сары күнбөздө өјлөшмөси вө икинчи иглимдөн шаһ ғызынын өфсанөси	204
Һекајөт	205
Бөһрамын дүшөнбө күнү јашыл күнбөздө өјлөшмөси вө үчүнчү иглимдөн шаһ ғызынын өфсанө сөјлөмөси	222
Һекајөт	223
Бөһрамын сешөнбө күнү ғырмызы күнбөздө өјлөшмөси вө дордүнчү иглимдөн шаһ ғызынын һекајөт сөјлөмөси	242
Һекајөт	244
Бөһрамын чөршөнбө күнү фирузө рөнкли күнбөздө өјлөшмөси вө бешинчи иглимдөн шаһ ғызынын һекајөт сөјлөмөси	267
Һекајөт	268
Бөһрамын пөнчшөнбө күнү сөндөл рөнкли күнбөздө өјлөшмөси вө алтынчы иглимдөн шаһ ғызынын һекајөт	302
Һекајөт	304
Бөһрамын адына күнү ағ күнбөздө өјлөшмөси вө јединчи иглимдөн шаһ ғызынын һекајөти	331
Һекајөт	332
Чин хағанынын бир дө гошун чөкмөсиндөн Бөһрамын акаһ олмасы	357
Бөһрамын чобандан ибрөт алмасы	366
Бөһрамын зүлмкар вөзирдөн һесаб чөкмөси	372
Биринчи мөзлумун шикајөти	375
Икинчи мөзлумун шикајөти	376
Үчүнчү мөзлумун шикајөти	378
Дордүнчү мөзлумун шикајөти	380
Бешинчи мөзлумун шикајөти	381
Алтынчы мөзлумун шикајөти	383
Јединчи мөзлумун шикајөти	386
Бөһрамын зүлмкар вөзири өлдүрмөси	389
Чин халғынын Бөһрамдан үзр истөмөси	391
Бөһрамын сону вө мағарада јох олмасы	392
Китабын сону вө Өлөддин Көрпө – Арслана хејир-дуа	404